

Mukəddəs Kitab

Təwrat 24-қisim

«Yərəmiya»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 24-qism

«Yəreimiya»

(Yəreimiya pəyğəmbərnin kitabı)

Kirix söz

Kitabni kışkıqə tonuxturux

Yəreimiya pəyğəmbərnin pəyğəmbərlik hizmiti bəlkim miladiyədin ilğiriki 626-yilidin miladiyədin ilğiriki 585-yiliqə jəmiy 42 yıl dawam kışoan. Xuning üqün Təwrattiki «Yəreimiya» degən kışimning əng uzun boluxi həyran kalarlıq ix əməs, əlwəttə. Jəzmləxturimizki, məzkur kitab muxu 42 yıl iqidə u bərgən bexarət wə təlimlərnin bir yəkünidin ibarəttur. Israilning tarihida əng karangoşuluk məzgillərnin biridə, Hudaning sözi muxu bexarətlər arkılıq uningə yətküzülgən. Yəreimiyaning kitabining əzigə zamandax boləan Əzakiyal pəyğəmbərnin kitabı bilən xundak ortaq yeri barki, u insanning gunahkə patkən həkikiy həliti üzü-kəsik axkarilap həm təhlil kiliş, uni kəz aldimizə əyni həlaldə kəltüridu. Xunga u kəp həllardə «adəmnin kulikiyə yəkidəan» əsər bolmay kalidu. Ləkin həyat toqşuluk təwəndikidək kəskin, jiddiy soalliri boləan oqurmənlərgə uningdin əməliy jawablar tapkili bolidu. «Nemixkə həliti mundak qatak?», «Mən nemixkə wədəmdə turmay əzgilərnin ümidini yərdə kəyimən?», «Nemixkə əhləktə hərdəim məqlubiyəttə ahirliximən?», «Nemixkə əzümning Hudaəya zadi yəkməydiəanlikimni qongkur həs kilişimən?», həttə «Diniy murasimləyə əzümni kəp beqixliqinim bilən nemixkə əzümning Hudaəya zadi yəkməydiəanlikimni qongkur həs kilişimən?», «Nemixkə bizning elimizning həliti xundak qatak?» degəndək soallar oqurməndə barmu? Əmdi məzkur kitabta siz üqün jawablar bar.

Birinqidin, u hər birimizgə «sadiq əynək» bolup, hər birimizgə iqimizdiki qongkur yiltiz tartkən gunah mənbilirini əks əttüridu; ikkinqidin, bu gunah mənbəlidin kütulux yolini kərsitip beridu. Bu yol pəkət «Yəhudəy həlki» üqünlə əməs, bəlkə pütkül insaniyət üqündur. U bolsimu, niyatlıktur! Bu ixlar üstidə «kəxumqə səz»imizdə tohtilimiz («Kutkuzəuqi-Məsiş wə yəngi əhdə»).

Tarihiy arqə kəşünux

Yəreimiya dunyəyə kelixtin burun, Yəhudə əng dəhəxtlik padixəhlirinin biri boləan Manassəhning 50 yillik həkəmi astida boləanidi. «Ximaliy padixəhlik» boləan Israildiki «on kəbilə» Asuriyə tərpidin miladiyədin ilğiriki 722-yili sürgün kilişoan. Yəhudə padixəhi Manassəh bolsa əz padixəhlikini kəşdax üqün Hudani izdəp Uni baxpanah kiliş wə Uningdin yol soraxning orniyə, imkaniyətnin bariyə kəprək yat əllər bilən ittəpək tüzüxkə intilgənidi. U bu yat əllərgə boləan «sadiqlik»i wə «səmiyimlik»ini bildürux üqün ularning butlirini wə butpərəslik ixlirini kəbul kiliş ularəyə atəp buthanilərnə saləuzəan; bu butpərəslik həttə «insan kurbənləki»ni, balilərnə kurbənləki kilişni əz iqiğə alətti. Yəxəyə pəyğəmbər uningəyə: — Bundak ixlari dawamləxtursəng Huda pütkül Yəhudəni wətinidin məhrum kiliş Babiləyə sürgün kilişu, dəp əgəhləndurəan. Ləkin Manassəh həq kulək salmiəan; u bəlkim həttə Yəxəyə pəyğəmbərnə əltürgən boluxi mumkin.

«Yərəmiya»

Kep adamlar: «Mən hazır gunah kiliwerimən, andin keriqanda towa qilimən» degini bilən əməliyəttə nahayiti az bir kisi kixilə yaxanoqanda andin towa kilidu. Həlbuki, adamni həyran kilarlik ix xuki, rəzil padixah Manassəh məlum dərijidə towa qiləjan. Birak həlkigə nisbətən butpərəsliktin kep ziyan boləjan; ularəja butpərəslik, xuningdək hərhil rəzillik singip kətkənidi. Ləkin Manassəhning oolli Yosiya səkkiz yaxka kirgəndə təhtkə olturoqan bolsimu, pəkət on nəqqə yaxka qikqandila bundak ixlarni tüzitix istiki küqlük boləjanidi. Təwrattiki «Tarih-Təzkirə» həm «Padixahlar» degən kisi mlarda bu ixlər hatiriləngən: —

«Səltəniti ninq səkkizinqi yili, u tehi güdək qeəjidila, atisi Dawutning Hudasi ni izləxkə baxlidi; səltəniti ninq on ikkinqi yiliəja kəlgəndə Yəhuda bilən Yerusalemdiki «yukiri jaylar», Axərah məbudliri, oyma butlar wə kuyma butlarni yəkitip, zəmini pakizləxkə kirixti.

Həlkə uning kəz aldidila «Baallar»ning kurbangahlırini qekip taxlidi; u kurbangahların qəstigə egiz kili p orunlaxturuloqan huxbuygahların kəsip taxlidi; u yəne Axərah məbudliri, oyma-kuyma butlarni qekip, uning topisini bu məbudlarəja kurbanlik sunoqanların kəbriliri qeqiwətti. But kahinlirini ustihanlırini kurbangahlırini üstidə kəydürəwətti; xundak kili p, u Yəhuda bilən Yerusalemniki pakizlidi. U Manassəh, Əfraim, Ximeon hətta Naftaliə qə ularning hərəkəsi xəhərliridə wə ətrapidiki harabilərdə xundak kildi; u kurbangahları qekip, Axərah məbudliri wə oyma butlarni kokum-talkan kiliwətti, pütün Israildiki huxbuygahların qəmmisini kəsip taxlap, Yerusaleməja qaytti» («2Tar.» 34:3-7).

«... U Yəhuda xəhərliridin barlik kahinlarni qəkitip, əzigə yiqdi. Andin u Gəbadin tartip Bəər-Xəbaə qə kahinlar huxbuy yəkidioqan «yukiri jaylar»ni buzup buləwətti; u «dərwazilardiki yukiri jaylar»ni qekip buzdi; bular «xəhər baxlik Yəxuaning kuwiki»ning yenidi, yəni xəhər kuwikiəja kirix yolining sol tərəpidə idi (əmdi «yukiri jaylar»diki kahinların Yerusalemdə Pərwədigarning kurbangahıəja qikixi qəkləngənidi; ləkin ular dawamlıq əz kərinədliri bilən birgə pitir nanların yeyixigə muyəssər idi)». («2Pad.» 23:8-9)

Bu islahat miladiyədin ilğiriki 672-yili baxlənəjanidi. Bir yildin keyin Huda Yərəmiyanı pəkət Israilə qila əməs, bəki yat əllərgimu pəyoəmbər boluxkə qəkiroqan. U Yerusalemniki ximaliəja səkkiz kilometr yirəqliktiki Anatot degən yezidiki bir kahin ailisidin bolup, xu qəqdə bəkim on altə yaxtin axmiəjanidi. Xübhəsi ziki, Yərəmiya Yosiya padixahning islahat elip berixidi uni kəllaydioqan küqlük bir əwaz idi.

Bəx yildin keyin, mukəddəs ibadəthanini paklandurux jəryanida, Musa pəyoəmbərgə tapxuruloqan «Kənan-dəsturlar»din kəqürəlgən bir «oram yazma» tepildi. Tepiloqan yazma bəkim «Kənan xəhri» degən kisi mniki əz iqiə aloqan; bu kisi mda, Hudaning Israil bilən tüzgən əhdisinin ikkinqi kətimlik təpsiliy elan kili nixi hatiriləngənidi. Bu kənan-dəstur kisi mining tepilixi Yosiyaning islahatni aloqə sürüxiə tehimu ilham boldi.

Yərəmiyaning bizgə (11:1-8də) eytixiə, bu wəkədin bir yıl keyin u əhdini jakarləx həm uni xərh kili x üqün yol aloqan. Xübhəsi ziki, u əhdini jakarlıoqinida əz bəxərlirini uningəja kəxup ayan kiləjan.

Əhdə iqidə munda k səzlər bar («Kənan xəhri» 12:13-14): —

«Sən kəydürmə kurbanliklirini udul kəlgən jaylarda kilməlik üqün kəngül kəyojin; pəkət Pərwədigar həmmə kəbililirini ninq zəminliri arisidin tallioqan jayda kəydürmə kurbanliklirini kili wə xu jayda məninq sanga barlik tapilioqinimoqə əməl kil».

«Yərəmiya»

Bu soʻzlar boyiqə Yosiya padixah Yerusalemla (Huda «tallioqan jay»)din baxqa «yukiri jaylar»da kilidioqan kurbanlik murasimlarni bikar kilioʻtkenidi.

Xuning bilən Yərəmiya əhdini jakarlioqanda, əz yurti Anatotta həmmidin kattik karxilikka uqrioqan. Anatot bolsa «kahinlik yurt» idi; esimizdə barki, Yərəmiya əzi kahin idi. Yosiya islahat kilioqinida Yərəmiyaning ailisidikilərdin kəp adəmlər bəlkim kahinliktin kalduruloqan yaki təwənrək orunlaroqa qūxūrūlgən boluxi mumkin; əgər ularning iqidə əzlrini «Baal»diki butpərəslikkə atioqanlar bolsa ularin bəlkim əlūmgə məhkum kilioqanlarmu bolojanidi. Anatotta baxqa yərlərgə ohxax «yukiri jaylar» boluxi mumkin idi. Yosiyaning xu yərlərdə ibadət murasimlarni əməldin kalduroqanliki dəl Yərəmiyaning ailisidikilərgə paydilik «yukiri jaylar»diki «ailə ix-okiti»gə berilgən hatimə bolojanidi. Uning ailisidikilərnin inkasini təəwəwur kilix təs əməs. Ularin uni əltürūx kəstini 11:18-23-ayəttin, wə kattik qətkə kəkilixi 15:17-ayəttin kərgili bolidu. Uningoqa hotun almaslik buyrulojanidi; qūnki uning əmri daimlik həwp-hətər həm dərd-ələm iqidə ətətti; uning toy kilmaslikninin əzi tūmənligin yurt daxlirioqa: «Hudaning pat arida qūxidioqan jazaliri tūpəylidin, silərgimu normal aililik turmux mumkin bolmaydu» dəydiqan bir bəxarət bolatti.

Yərəmiya əzining japalik tənha yolidin Pərwərdigaroqa kətürgən dad-pəryadliri wə hətta aqrinixliri həyran kəlarlik ix əməs. Ularni 11-20-bablarda arilap-arilap uqritimiz. 15:19-20də Huda bu toqruluk uningoqa əqir bir səz kilidu wə biliximizqə, u bu səzdin keyin ikkinqi «Hudayimning yolidin yanqum bar» degūqi, yaki xu yoldin kəqxioquqi bolmioqan. U həzir kona əskər bolup, yolni ahioqiə mengixkə yūzini qəkmək texidək kilioqan.

Yosiya padixah həyat waktida, Yərəmiya «qətkə kəkiloqan» wə əlūm hətiri astida bolojini bilən, məlūm dərjiddə «padixahning himayisi astidiki adəm»mu idi. Əhwal «soojuq urux» dəwridikidək idi; ləkin u hərdaim hər əhwalda həlkərgə Hudaning səzini yətkūzdi (25:1ni kəring; bu ayət Yəhoakimning tətinqi yilioqiə bolojan jəryandiki Yərəmiyaning əhwalini təswirləydu).

22:15-16də Hudaning Yosiyani tərpiplinini kərimiz (Huda Yosiyaning oqlı Yəhoəhəzoqa səz kilidu): —

«Sən kədir yəqiqidin yasəloqan tahtaylarni qaplap, ata-bowiliring bilən bəsləxsəng kəndəkmə padixah boluxkə layik bolisən? Səning atəng (Yosiya) yəp-iqixkə təxəkkūr eytip, adalət wə durus ixlarni yūrgūzgən əməsmu? Xunga u buning yaxxilikin kərgən. U məminlərnin wə namratlarning dəwasini toqra soriqan; xunga həlkənin əhwalı yaxhi idi. Bundək ix mēni tonuxtin ibarət əməsmu?» — dəydu Pərwərdigar».

Xūbhəsisziki, Hudaning orunlaxturuxi bilən, ximaliy zeminlarda bolojan siyasiy wəqələr Yosiya padixahning keyinki yillirida islahatlarni əloqa sūrūxkə ərkinlik wə wəqit yaritip bərdi. Yəhudaning dūxmīni Asuriyə ximaliy tərəptə Babilning wəswəslirigə wə xərkiy tərəptə Medianing təhditlirigə takəbil turux bilən bənd idi. Miladiyədin ilgiriki 612-yili Babilliklər Asuriyə imperiyəsinin paytəhti Ninəwəni ixəqal kildi; Asuriyənin qoxuni qərbkə, Həran xəhriyə yūrūx kildi. Ular xu yərdə yənə 609-yili Babilliklər tərpidin yengildi.

Misir padixahi Pirəwn «Asuriyəni kūtquzayli, ularni əzimizgə ittəpəkdəx kilayli» dəp ularning ixioqa ariləxməkqi boldi. Xūbhəsisziki, ularning məqsiti, Asuriyənin ilkidiki Suriyə wə Qan'aan (Pələstin) zeminlirigə «in'am sūpiti»də erixixtin ibarət idi. Xu yurtlar əslidə

«Yərəmiya»

Asuriyəgə bekiqoqanidi. Yəhuda bu yurtlarning iqidə boləqəqqa, Yosiyə bundak əhwalni halimay (Hudadin yol sorimayla) «Megiddo jilojisi»ə qikip Pirəwn bilən kərxilaxti. Uning koxuni məqlup bolup əzi əjəllik yarilandi. Pirəwn Asuriyəni kütquzalmioqan bolsimu, uning koxuni tət yil Əfrat dəryasi boyida turup Suriyə həm Pələstinni əzigə bekindurdi. U Yəhudaning yengi padixahı Yəhoahazni üç ay olturoqan təhttin qüxürüp, orniəə mustəbit Yəhoakimni təhtkə olturoquzdi. Lekin Pirəwn bolsa miladiyədin ilgiriki 605-yili Babil padixahı Nebəqadnəsər tərpidin Kərximixta məqlup kilindi. Pütkül «ottura xərk» Nebəqadnəsərnin aldidə öz oljisidək hələttə boldi.

604-yili Yərəmiya barlik bexarətlirini bir oram yazmioqə hatirilitip, uni həlkəə oqutti; buning nətijisi xundak boldiki, padixah Yəhoakim yazmini otdanoqə taxlap köydürüwətti (36:9).

Həzir butpərəslik kaytidin üstünlükkə etti. Nətijidə Yərəmiya wə uningəə ohxax ihlasməni kixilər ziyankəxlikkə həttə ölüm jazasioqə uqridi. (26:20-23; 22:17ni kəring). Yərəmiya dərrilinip, zindanoqə taxlandi (20:2); ölümə məhkum kilinixkə tas qaldi (26:10 katarliklər). Yəhoakim Hudaning əhdisini buzuxi bilən təng, Nebəqadnəsər bilən tüzgən əhdinimu buzdi. Xundak kiliq Yəhoakim miladiyədin ilgiriki 598-yili təhttin qüxürülüp sürgün boluxkə həküm qikiqirildi wə sürgünlükkə yoloqə qikipla dunyadin kətti. Uning izbasari oqli Yəhoakin kaytidin Yerusalemnin qing takap, kərxilikni dawamlaxturdy; lekin Babil tərpidin üç aylıq muhasirəgə elinoqandin keyin təslim boldi. Umu sürgün bolup, ibadəthanidiki kimmətlik kaqə-kuqılar, Yerusalemdiki mətiwərlər wə usta hünərwenlər bilən təng Babiləə elip ketildi. Bu miladiyədin ilgiriki 597-yili idi.

Nebəqadnəsər bolsa «u yaxhi kərqək bolidu» dəp Yəhoakimning akisi Zədəkiyani təhtkə olturoquzdi. Lekin əməliyəttə bolsa Zədəkiya həmmə əlgə nisbətən «kərqək» bolup, pat arida Babiləə kərxə isyan kətürməkqi boləqan bəxkə əllərdin kelidioqan əqlilər əmikinə kütəwatkanidi (27:3). Uning həküm sürgən dəwri Yərəmiya üçün əng kiyin boləqan on yil boləqan idi.

Əqlilər Zədəkiyaning aldioqə yiojiloqanda, Yərəmiya nəqqə boyunturukni kətürüp kirip ularni kəttik qəqütiwətti. U bularni əqlilərnin hər birigə tapxurup, isyan kətüruxning paydisiz ikənlikini, Babil padixahining boyunturukini qəbul kilixi kərəkliki toqrisidiki həwərnəni yətküzdi.

Yərəmiya yənə Babiləə allikaqan sürgün kilinoqanlarəə hət yezip ularəə: Sürgünlük məzgili 70 yil bolidu, lekin silər ihtiyarən Nebəqadnəsəroqə tinqlikə boysunsanglar bu sürgün bolux məzgili Hudaning bəht-bərikitini kərgən yillar bolidu, dəp nəsihət kildi. Bundak həwər «millətpərwər»lərgə yakmaytti; bu həwər bolsa yənə Yerusalemdə həm Babiləə turəqan birnəqqə atalmix «pəyoqəmbərlər» jakarlioqan həwərnin əksi idi. Mundak həwər yətküzux Yərəmiya üçün hətərlək yol idi; u yənə «Seni takəqkə seliximiz kərək» degəndək təhditlərnə anglidi (29:24-29). Lekin padixah Zədəkiya Nebəqadnəsəroqə iqkən kəsimini buzup Babilliklərnə kaytidin kəzoqap, ularni «Səwr-təkitimiz kəlmidi, kisas almisaq bolmaydu» degüzdi; xu xaraitta ular Yerusalemnin dərwaziliri aldioqə kəlgən qəoqda Yərəmiya qəqum təhimu dadil nüktiinəzərdə turuxi kərək idi. Babilliklərnin kelixi, dedi Yərəmiya, Hudadin qüxkən jaza; Hudaning jazasini ularəə təslim bolux yoli bilən qəbul kilix kərək, dedi. U həttə Nebəqadnəsərnin Hudaning tərbiyilik jazasini Əz asi yə həkli üstigə bəəə kəltüruxi bilən uni «Hudaning kuli» (25:9, 27:6) dəp atioqan. Bundak səzlərnə «milliy hainlik» dəp xikayət kilix

«Yərəmiya»

asanoja qüxidu. Yərəmiya zindanoja qamap qoyuldi (bu waqıtta xəhərdə kəhətqilik boləjan bolup, zindandikilərgə qanqilik ozuk təminlinidiojanlıkını oqurmənlər təsəwwur kılalaydu). Yərəmiya bu yərdin hərbiy zindanoja ötküzüp berilip, ahirda «patkəklik azgal»oja taxliwetildi. U qongqur patkəkka petip sooquktin wə ajizliktin əlüxkə az kaldi. Həkikiy millipərwər dəl Yərəmiya idi. Uning səzliri insanlarning oylap qikқан ham hiyallirioja əməs, bəlki Hudaning ayan kıləjan wəhiylirigə asalanəjan, salmak, eoqir-besikliktin qikқанidi. Bəzilər: «Ahirki dəkikiyə kəlgən kutkuzux» tooqruluk qüxəydojan bolsimu (wə Huda həkikiyə bəzi waqıtlarda «ahirki dəkikiyə» kutkuzidu) ləkin xu qaojda Hudaning səzi «kutkuzux» tooqruluk əməs, bəlki pəkət adəmnı kiqik peillik kılıx tooqruluk idi. Uning yoli bolsa «Kaldiylərgə (Babillikləroja) təslim bolunglar» degənliktin ibarət idi. Ləkin Zədəkiya padixah «yumilək tawuz»ning dəl əyni idi — bir qərarəja kələməytti, hərdaim palanqi tərəp yaki pükünqi tərəptikilərnəng oyliəjanlıridin qorqup yürətti. U daim, hətta Yərəmiya zindanda yatқан waqıtta uningdin məsləhət soraytti, ləkin aləjan məsləhətni tezla untup kətti. Ahir berip uning ikkilinixliri əzizə dəhxətlik jazani elip kəldi (39- həm 52-babni kəring).

Yərəmiya məbləə selip, ana yurti Anatottiki bir etizni setiwelip Huda ayan kıləjan kələqəkkə boləjan ixənqini kərsətti (32:6-14, 24-25). Yerusalemlə ixəjal kılinojandin keyin, Babillik qərawul begi uningəja əmrining qələjan künliridə Babilda rəhətlik xaraitta turmux ötküzüxkə pursət bərgəndə, u bəlki Yəhuda zeminida kəlip əng namrat kixilər bilən billə kiyin xaraitlarda turuxni tallixi bilən həlkkə boləjan həkikiy muhəbbitini kərsətti. «Millipərwər» padixah wə həkümran-sərdarliri bolsa yurtidin qanqə yirək qaqalisa xunqə yahxi dəp bədər kəqixkə intildi. Padixahning «hərgiz təslim bolmaymız» degən «millipərwər» siyasitining aqiwiti Yerusalemləning: «Qaytidin həqkəndək isyan kətürmisun» deyilən mutlək həlakitidin ibarət boldi. Yərəmiya Babilliklər bəkitkən yengi waliy Gədalinyanəng himayisi astida, ziyənkəxləktin səl aram tapti. Gədalinyanəng Yərəmiyaoja boləjan illik muamilisidin uning aqkəngül wə adil kixi ikənlikini kərələymiz. Əpsuski, əzün etməy umu Babilning boyunturukını əslidə rət kıləjan ixənməslikning ziyinioja uqrioquqi bolup qıkti. Dalada yürğən bəzi ləxkər baxlikliri Yəhuda zeminida aman-tinqliknəng yənə boləjanlıkidin həwər anglap Pələstingə kaytip kəldi. Ular arisida İxmail isimlik bir kixi bar idi. U xühhisizki, əzini padixah kılıp «yengi padixahlik»ni kurməkqi bolup, Gədaliyani əltürüwətti. Yəhudadiki baxkə «ləxkər baxlikliri» bolsa uning pilanini tosidi. U kəqip kətti.

Bu ixlar ləxkər baxliklirini eoqir tənglikte kəldurdi. Babilliklər bəkitkən waliy wə uningəja yərdəmqi həmrəh bolsun dəp kəldurulojan bəzi Babillik mənsəpdarlar wə ləxkərlər əltürüwetilgənidi. Xuning bilən ularnəng qərixiqə, bu wəkələr Nebokədnəsərnəng kəzizə yənə bir isyan bolup kərunüxi mumkin idi. Ular Babilliklər tezla kaytip kəlip kisas alidu, dəp oyli. Yəhudada qələjan hərbiy küqlər intayin az idi. Xunga ular Misiroja kəqix qərarioja kəldi. Həlbuki, «Hudaning baxkə orunlaxturuxi barmidu, Uningdin sorayli» dəp ular Yərəmiyadin, Hudadin bəxərat soraxni tələp kildi. Yərəmiya səwrlik bilən Hudadin səz kütte. On kündin keyin wəhiy uningəja kəlip: «Yəhuda zeminida turuweringlar, Babil padixahioja boysununglar, wə Mən uni səzliringlarəja ixəndürimən» deyildi. Bu tolimu kütülmigən jawab idi, ularnəng uni angliəqusi yok idi. Ular ahirida Yərəmiyanəng yərdəmqisi Barukni «Sən Yərəmiyani bizgə qərxiləxixkə kuxkürttung» dəp hərhil bəhanə bilən, Hudaning səzini yənə bir qətim nəzirigə almidi. Ularınəng bundək xikayitining tolimu külkiliklikli həmmigə ayan bolsa kərək, qünki Baruk həm Yərəmiya ular bilən billə Yəhuda zeminida turuwərsə wə Babil padixahı bu zeminəja kaytip kəlsə, ular bilən ohxaxla hətərdə qəlatte. Ular Misiroja kirdi, Yərəmiya həm Barukni ular bilən bərixkə məjbur kildi. Waqit tərtpi boyiqə kitabnəng ahirida, Yərəmiyanəng əzini Misiroja

«Yərəmiya»

məjburiy elip barqanlarqə qarxi qikip, ularning kaytidin baxliqan butpəraslikini əyibligənlikini kərimiz. Yərəmiya: — Silər «Yəhuda zeminida kəliwərsək qoqum Nebokədnəsarning kəli bilən əlimiz» degənidinglar, xunga silər Misirdimu Nebokədnəsarning kəli bilən bəribir tūgixisilər, dəp agahlandıridu. Ular tətürlük kīlip uning əyibigə rəddiyə bərməqki bolup, «Bəximizqə qūxkən külpətning səwəbi, ata-bowlirimizning wə bizning butlarqə qoqunuximiz əməs, bəlki sening Pərwərdigaringqə ibadət kilix yolung boldi» dəydu. Yərəmiyaning bəxarətliri yeziloqan hatirisi Yərəmiyaning «**Həqikətni ispatlayli; kərimizki, kimning səzi inawətlik bolidu, ularningmu yaki meningmu?**» degən səzliri bilən ahirlixidu (44:28). Yərəmiyaning bəxarətliri barliq insanlarqə əzlrining ispatini elip kelidu.

Yərəmiyaning yardəmqisi Baruk kitabning ahirida Yərəmiyada kəndəq ixlarning yüz bərgənlikini bizgə kərsətmigənlikli səl sirlik ixtur. Ləkin Yərəmiya əzi xundəq halioqan boluxi mumkin. Uningdin səwəbini sorioqan bolsək xūbhəsizki, u bizgə: «Muhimi pəyoqəmbər əməs, bəlki Hudaning pəyoqəmbər arkilik kəlgən səzidur» degən bolatti.

Yənə koxup eytiximiz kərəkki, kitabta hatiriləngən kəp bəxarətlər wəqit tərtpi boyiqə **rətləngən əməs**. Ular bəlki tema boyiqə rətləp qoyuloqan. Təwəndə kitab məzmuni jədwilidə bəxarətlərləngən bərilgən wəqitliri toqruluk bilginimizni kərsitimiz.

Tərjimimizdə biz ibraniy tilxunaslirining tətqikatliridin, bolupmu əngilyəlik alim «Derik Kidner»ning «Yərəmiya» degən əsiridin kəp paydilanduk.

Məzmuni

Bab, bəxarət-wəqələr, wə wəqti Birinqi kışim — birinqi oram yazma (Yərəmiya 36:1-2)

Bab, bəxarət-wəqələr, wə wəqti Birinqi kışim — birinqi oram yazma (Yərəmiya 36:1-2)		
Bab	Bəxarət-wəqə	Wəqit (bilgənlimiz) (miladiyədin ilgiriki yillar)
1	Yərəmiyaning qəkirilixi	626
2-6	Yəhuda towa kīlix kerək	626-»-»
7-9	Ibadəthanida bəxarət jakarlaw	609 yaki keyin
10	«Asmandiki alamətlər» («bəxarətlər») muhim əməs	
11	Pütkül zeminda əhdini jakarlaw	

«Yəramiya»

12	Yəramiyaning dad-pəryadliri	622/621??
13	Kanap iq tambal	622/621??
14	Kəhətiqilik	
15	Yerusalemning aqiwiti – Yəramiyaning yənə dad kətürüxi	
16	Yəramiya toy qılmasliki kerək	
17	Gunah insanning asasiy məsilisi – xabat küni toqırulux	
18	Sapalqidin aloqan sawaqlar	
19	Sapal kozidin aloqan sawaqlar	609 yaki keyin
20	Yəramiyaning uruluxi Paxhuroqa bolqan bexarət	609 yaki keyin

İkkinqi kışim — (kəpinqisi) keyinki bexarətlər

Bab	Bexarət-wəqə	Waqit (bilgənlirimiz)
21	Yerusalemning ahirkı qorxwiwelini	588
22	Tet padixah toqırulux bexarətlər	598
23	Sahta padiqilar, «Həkkəniy Xah»	
24	Yahxi wə naqar ənjürlər	597 yaki keyin
25	70 yillik sürgünlük	605
26	Xiloh toqırulux bexarət	609 yaki keyin
27-28	Babilning boyunturuxini qəbul qilixi kerək	594
29	Sürgün bolqanlaroqa yazoqan hət	597din keyin
30-31	«Ümid kitabı»	...
32-33	Yəramiyaning etizni setiwelixi	588/587
34	Kaldiylərninq waqitlik ketip turuxi Qullarning azad qilinixi	588
35	Rəkabiyıldin aloqan sawaq	601din keyin

«Yərəmiya»

36	Oram yazma wə uning keydürülüxi	605/604
37	Yərəmiyaning qoloqa elinip qamap qoyuluxi	588
38	Patqaklıq azgal	588/587
39	Xəhərning erüwetilixi	587
40	Yərəmiyaning Gədalıyaning yenida turuxi	587
41	Gədalıyaning eltürülüxi	587
42-43	Misiroqa qeqix	587din keyin
44	Qaqqanlarning butpərəslikini aqlixi	585
45	Baruk üçün bir bexarət	605
Üqinqi qisim — «yat əllərgə» bolqan bexarətlər		
46	Misir	...
47	Filistiya	...
48	Moab	...
49	Ammon, Edom, Dəməxk, Kedar, Elam	...
50-51	Babil	...
Hatimə		
52	Tarihiy Hatimə	...

Waqit jədwili

Yil	Wəqə
640/639	Yosiya padixah bolidu
628	Yosiya islahatni baxlaydu
627	Yərəmiya hizmitini baxlaydu
626	Nabopolassar Babil imperiyəsini bərpa kilidu
622/621	«Qanun-dəstur» kitabi tepilidu
612	Asuriyəning paytəhti Ninəwə ərüwetilidu
609	Yosiya jəngdə əlidu
	Yəhoahaz üç ay padixah bolidu
	Pirəwn Yəhoakimni padixah kilidu
605	Nəboqədnəsar Pirəwnning üstidin Karximixtə oqolibə kilidu
	U Daniyal wə baxqa qəbiliyətlilik kixiləрни Babilə elip ketidu
604	Yərəmiyaning yazmisi Yəhoakim aldida oqulup kəydürüldü
601	Yəhoakim Babilə isyan kətürüdü
598	Yəhoakim təhtin qüxürölüp dünyadin ketidu
597	Tunji qong sürgün kilinix. Yəhoakin, hünərwənlər, ibadəthanidiki qaqa-quqılar, Əzakiyal pəyoqəmbər elip ketilidu. Zədəkiya padixah kilinidu
593	Zədəkiya Babilə qaqirilidu
589	Nəboqədnəsar Yəhuda zeminioğa tajawuz kilip Zədəkiyağa hujum kilidu «Zeminning wəyran kilinixliri» baxlinidu («Əz.» 24:2)
587	Yerusalemning oqulitilixi. İkkinqi sürgün kilinixi
582/581	Üçinqi kətimlik Babilə sürgün kilinix
561	Yəhoakin zindandin qoyuwetilidu
539	Babil ərüwetilidu
538/536	Parslik imperator Qorəx Babilda sürgün boləqlənlərnı Babildin azad kilidu
520	Mukəddəs ibadəthanining uli selinidu

Yəre'miya

Hudaning Yəre'miyani qaqirixi

1 ¹ Binyamin kəbilisi zeminidiki Anatot yezisida turuwatqan qahinlardin bolqan Hilkıyaning oqlı Yəre'miyaning səzliri təwəndə hatirilinidu: —

² Yəhuda padixahı, Amonning oqlı Yosiyaning künliridə, yəni u təhtkə olturoqan on üqinqi yili-da Yəre'miyaqə Pərwərdigarning səzi kəldi; ³ Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Yəhoakimning künliridə həmdə Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Zədəkiyaning on birinqi yilining ahiriqıqə, yəni xu yilning bəxinqi eyida Yerusalemdikilər sürgün kılinoquqə uningqə Pərwərdigarning səzi yənə kelip turdi.

⁴ Pərwərdigarning səzi manga kelip:

⁵ — Anangning korsikida seni apiridə kılıxtin ilgirila Mən seni biləttim; sən baliyatqudin qikıxtin burun seni Özümgə atap, əllərgə pəyoqəmbər boluxqə tiklidim, — deyildi.

⁶ Mən bolsam: — Apla, Pərwərdigar! Mən gəp kılıxni bilməymən; qünki mən gədək balidurmən, dedim..

⁷ Lekin Pərwərdigar manga: — Özüngni gədək bala, demə; qünki Mən seni kimgə əwətsəm, sən xularqə barisən; wə Mən seni nemə da dəp buyrusam, sən xuni dəysən. ⁸ Ulardin qorqma; qünki seni qutqızux üqün Mən sən bilən billidurmən, — dedi.

⁹ Wə Pərwərdigar qolini sozup aqzimoqə təgküzdı; Pərwərdigar manga: Mana, Əz səzlimni aqzingqə koydum; ¹⁰ Qara, muxu küni Mən seni yulux, səküx, həlak kılıx wə ərux, qurux wə terip estürux üqün əllər wə padixahlıqlar üstigə tiklidim, — dedi.

Ikki alamət kərünux

¹¹ Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip: «Yəre'miya, nemini kərüwatisən?» — deyildi. Mən: «Badam dərihining xehini kərüwatimən» — dedim.

¹² Pərwərdigar manga: «Kərgining yaxhi boldi; qünki Mən səzümnıng əməliylıxixi üqün səzümnı kəzitip turimən» — dedi.

¹³ Wə Pərwərdigarning səzi manga ikkinqi kətim kelip: «Nemini kərüwatisən?» — deyildi.

Mən: «Poruk-poruk kaynawatqan, aqzi ximal tərıpidin kıysayqan bir qazanni kərdüm» — dedim.

¹⁴ Pərwərdigar manga: — Külpət ximal tərəptin kelip bu zeminda turuwatqanlarning həmmisi üstigə bəsüp kelidu — dedi..

¹⁵ — Qünki mana, Mən ximaliy padixahlıqlarning barlıq jəmətlirini qaqirimən, — dəydu Pərwərdigar; — ular kelidu, padixahlar hərbi öz təhtini Yerusalemlə qowuklıri aldıqə selip,

1:2 2Pad. 21:26; 22:1-23; 2Tar. 34:1-30

1:3 2Pad. 23:34; 24:17; 25:8; 2Tar. 36:4, 10-23; Yər. 52:1-30

1:5 Gal. 1:15

1:6 «Mən gəp kılıxni bilməymən; qünki mən gədək balidurmən» — ıbraniy tilida: «bala» dēgən bu sēz 5-16 yaxtiki balini kērsitidu. Kitabning baxqə məlumatlırioqə kəriqanda bizningqə Hudaning səzi Yəre'miyaqə kəlgəndə u bəlkim təhminən on altə yaxqə kirgənidi.

1:6 Mis. 3; 4; 6:11,29

1:8 Kan. 31:6, 8; Yə. 1:5; Əz. 3:9

1:9 Yəx. 6:6, 7; Yər. 5:14

1:10 Yər. 18:7; 2Kor. 10:4, 5

1:12 «Kərgining yaxhi boldi; qünki Mən səzümnıng əməliylıxixi üqün səzümnı kəzitip turimən» — badam dərihi baharda birinqi bolup qeqəqləp, baharning kəlgənlikini jakarlıqıqı bolıqıqıqı ıbraniy tilida «kəzətiqı» dəp atilidu.

1:14 Yər. 4:6

«Yəramiya»

həmmə sepillaroğa wə Yəhudaning barlik xəhərlirigə hujumoğa təyyarlinidu; ¹⁶ xuning bilən Mən Yəhudadikilərnin barlik rəzillikliri üqün ularning üstidin həkümlərni jakarlaymən; qünki ular Məndin waz keqip, baxka ilahlaroğa huxbuy yekip, öz kolliri yasioqanlirioğa qoqundi.

¹⁷ Sən əmdi belingni baqlap ornungdin turup, sanga buyruoqanlirimning həmmisini ularoğa eyt; ular aldida hədukup kətmigin; bolmisa Mən seni ular aldida hədukturimən. ¹⁸ Kara, Mən бүгүн seni Yəhudaning padixahlirioğa, əmirlirigə, kahinlirioğa həm pütkül zemin həlkigə qarxi turoquqi mustəhkəm xəhər, təmür tüvrük wə mis sepillardək tiklidim. ¹⁹ Ular sanga qarxi jəng kilidu, lekin sening üstüngdin ojalibə kilalmaydu — Qünki Mən seni kütquzux üqün sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar.

Israilning Pərwərdigaroğa boləjan dəsəpki muhəbbiti

2¹ Əmdi Pərwərdigarning səzi munga kelip mundək deyildi: — ² Berip Yerusalemdikilərnin kulaklirioğa mundək jar saləjin: — «Pərwərdigar mundək dəydu: — Mən sening yax wəktingdiki wapadarlikingni, yəni kizning axikioğa boləjan muhəbbitidək sening qəl-bayawanda, yəni terilmioğan yərlərdə Manga əgixip yürgənlingni sening üqün əsləymən. ³ Xu qaoğda Israil həlki Pərwərdigaroğa pak, alahidə ataloğan, ular uning öz həsulining tunji mewisi dəp karəlanidi; ularni yəwəlməkqi boləjanlarning həmmisi gunahkar dəp hesabənoğanidi həm ularning baxlirioğa balay'apət qüxkənidi, — dəydu Pərwərdigar.

Ata-bowilar arisida wapasizlikning pəyda boləjanliki

⁴ Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Yakupning jəməti, Israil jəmətining barlik ailə-tawabiatliri: —

⁵ Pərwərdigar mundək dəydu: — Ata-bowliringlar Məndə zadi kəndək adalətsizliklərnə baykəptu, ular Məndin xunqə yirəklixidu? Ular nemixkə bimənə butlaroğa bax urup, əzliri bimənə bolup kətti?

⁶ Ular həqəqəqan: «Bizni Misir zeminidin kütquzup qikirip, bayawandin, yəni qəl-dəxt wə tik az-gallar bilən kapənoğan jaylardin, kuroqəkqilik wə əlüm sayisi orap turoğan yərlərdin, adəməzət ətməydioğan həmdə insan turmaydioğan xu bayawandin bizni ətküzgən Pərwərdigar kəni?» dəp sorap qoyuxmaptioq? ⁷ Mən silərnə mewisi həm molqilikidin həzurlinix üqün munbət bir zeminoğa elip kəlgənmən; silər kelip zeminični buləjidinglar, Mening mirasimni yirginqlik bir nərsigə aylandurup qoyduglar.

1:15 «padixahlar hər biri öz təhtini Yerusalemə kəwəkliri aldioğa selip...» — baxka birhil təjrimisi: «padixahlar hər biri öz təhtini Yerusalemə kəwəklirioğa selip...»

1:15 Yər. 5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5

1:18 «Mən ... seni... mustəhkəm xəhər, təmür tüvrük wə mis sepillardək tiklidim» — oqurmənlər xuningoğa dikəkət kiliduki, Hudaning bu səzliri «ətkən zamanda» eytilənoğan. Bir karəxkə, Yəramiya pəkət gədək bir yax yigittək kərənsimu, lekin iman-ixənqə nisbətən Hudaning səzi allikəqan ixənqüqilərgə pakit boləjan. İman-ixənqətiki adəm ixəroğa Hudaning kəzkarixi bilən karəydu.

1:18 Yər. 6:27; 15:20

2:3 «Xu qaoğda Israil həlki Pərwərdigaroğa pak, alahidə ataloğan» — «...pak, alahidə ataloğan» dəgən səz ibrəniy tilidiki «Pərwərdigaroğa «kədəx»» («Pərwərdigaroğa mukəddəslik») dəgən səz bilən ipadiliniđu. Oqurmənlərgə bəlkim ayanki, «mukəddəs»ning əslə mənisi dəl «Hudəoğa alahidə ataloğan, pak» dəgənəliktur.

—Musa pəyoğəmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə «həsulning tunji mewisi»ni bolsa Hudəoğa atəp, Hudaning wəkili boləjan kahinlaroğa beoqixləx kərak idi. Huda muxu yərdə: «Israil alahidə Meningki idi» dəydu. Yənə bir tərəptin eytkənda Israil Hudaning «həsulining tunji mewisi» bolsa, əmdi ulardin keyin Hudaning yolida mənəjioğan baxka əllərdin boləjanlarmu Hudaning yenioğa kelip uningə «həsul bolup» Hudaning Əz həlki boluxkə kelidu.

2:5 Mik. 6:3, 4

2:7 «Mening mirasim» — bu səz ikki bislik bolup, mənisi: (1) Huda «bular alahidə Meningki» dəgən Kənaan (Pələstin) zemini wə uning üstidiki Yəhudiy həlkini kərsitidu; (2) «miras kəlip bərginimni» dəgən mənədə bolup, Huda Israiləğa «Silərnin mirasinglar bolsun» dəp tapxuroğan zemini kərsitidu. Omumən bu səz xu zemini wə xundəklə, bəlkim, xu

⁸ Kahinlar: «Pərvərdigar keni?» dəp heq sorap qoymidi; Təvrat-qanun ijrəqiliri meni heq tonumidi; həlk padiqiliri manga asiylik kildi; pəyojəmbərlər bolsa Baalning namida bexarət bərdi, ularning həmmisi heq paydisiz bimənə nərsilərgə əgixip kətti. ⁹ Xunga silər bilən dəwalaxmaqimən, baliliringlar həm baliliringlarning baliliri bilən dəwaliximən, — dəydu Pərvərdigar; ¹⁰ — silər Siprustiki dengiz boyliroğa ötüp bekinglar, Kedarəğa təxkürüxkə adəm əwətip bekinglar — muxundak bir ix zadi bolup bakkanmu-yok dəp kərüp bekinglar —. ¹¹ Qaysi bir əl əz ilahilirini (ular heq ilah əməs, əlwəttə) əzgərtkənmu? Ləkin Mening həlkim əzlrining xan-xəripi Boloquqisini bolsa paydisiz-bimənə bir nərsigə almaxturojan.

¹² Buningə əjəblininglar, i asmanlar; hang-tang bolunglar! Sarasimigə qūxūnglar! Qəqūnglar! — dəydu Pərvərdigar, ¹³ — qūnki Mening həlkim ikki rəzil ixni kildi; ular həyatlik su mənbəsi boləjan Məndin waz kəqti; andin əzli ri qūn su azgallirini, yəni su turmaydiəjan yerik su azgal-lirini yonup qikti.

Israil Hudaəğa əməs, yat ilahlarəğa wə yat əllərgə tayinidu

¹⁴ Israil əsli kulmidi? U hojayinning əyidə tuoqulojan kulmidi? Nemixkə əmdi u oljoğa ay-linip qaldı? ¹⁵ Yax xirlar uni olja kiliپ hərkiridi; ular awazini qoyuwətti; ular Israil zeminini wəyrənə kildi; xəhərliri kəydürüldi, adəmzatsiz qaldı. ¹⁶ Uning üstigə həttə Nof wə Tahpanəs xəhiridikilərmu qokkangni yeriwətti.

¹⁷ Bu ixlarni əzüng kəltürüp qikərojan əməsmu? — Qūnki sanga yol baxlawatkinida Pərvərdigar Hudayingdin waz kəqkəniding.

¹⁸ Əmdi bügūnki kūndə yənə Xiħor dəryasining süyini iqix qūn Misirning yolini baskining ne-misi? Əfrat dəryasining süyini iqix qūn Asuriyəning yolini baskining nemisi?.

¹⁹ Əz rəzilliking əzünggə sawak elip kelidu, əzüngning yenimdin qətnəp kətkining əzünggə tənbiħ bolidu; əmdi sening Pərvərdigar Hudayingdin waz kəqkining wə Mening qorqunqumning sənə bolmaslikining intayin rəzil həmdə zərdapka tolojan ix ikənlikini bilip qoy, — dəydu Rəb, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərvərdigar.

²⁰ Qūnki sən kədimdinla Mən sanga saləjan boyunturukni buzup, uning rixtini üzüp taxliwətkənsən; sən: «Kullukungda bolmaymən!» deding. Qūnki barlik deng-egizlikdə wə barlik

---

zemindiki həlkənimu kərsitidu.

2:8 «Təvrat-qanun ijrəqiliri» — Təvratni həlkəgə əgətxkə məs'ul boləjan kahinlarni («Yər.» 18:18, «Qan.» 33:10) yaki Təvratni qəqürüxkə məs'ul boləjan Lawiylarni («Yər.» 8:8) kərsitidu. **«həlk padiqiliri»** — (yəni «bakarmənliri» yaki «bakkuqilar») ibranıy tilidə «koyqilar», «padiqilar», «qupanlar» deyilidu. Adəttə bu səz qopan-koyqilarni kərsitidu. Muxu yərdə «həlk bakkuqiliri» Israilning yetəkqilirini kərsitidu, əlwəttə. **«Baalning namida bexarət bərdi»** — «Baal» degən Pələstindikilərnin yirginqlik bir buti idi.

2:8 Rim. 2:20

2:10 «Siprus» — Siprus arili (ibranıy tilidə «Kittim») bolsa Pələstinning yirək qərbidə; Kedar bolsa Pələstinning yirək xərkidə idi — demək, xərktin qərbikiə boləjan yərlərdimu muxundak ix bolup bakmiojan.

2:11 Zəb. 106:20

2:12 Qan. 32:1; Yəx. 1:2

2:13 Küy. 4:15; Yər. 17:13

2:15 «Yax xirlar...hərkiridi» — xirlar oljisini tutkəndin keyin andin hərkirəydu. Muxu ayəttiki «xirlar» bəlkim Asuriya, andin Babilni kərsitidu.

2:15 Yəx. 5:29; Yər. 4:7

2:16 «...Nof wə Tahpanəs xəhiridikilərmu qokkangni yeriwətti» — «Nof wə Tahpanəs» Misirdiki xəhərlərdur. Yəhuda kəp kətim Misirdin yərdəm soriojanidi. Misir qoxulojan bolsimu, ləkin əksiə Israiləğa wəpəsizlik kiliپ kəlgəndi. Nof keyin «Məmfis» dəp atəlojan.

—Baxkə birhəl tərjimisi: «...Nof wə Tahpanəs xəhiridikilərmu bax qokkangni (rəswə kiliخ qūn) qjirdiwətti».

2:18 «Xiħor dəryasining süyini iqix qūn... Əfrat dəryasining süyini iqix qūn...» — «Xiħor (Misirdiki bir dərya yaki wadi) ning sulirini iqix» həmdə «Əfrat (Asuriyədiki dərya)ning... sulirini iqix» Israil Misirdin wə Asuriyədin panah izdigənlikini kərsitidu.

2:18 Yəx. 31:1

2:19 Yəx. 3:9; Həx. 5:5

yexil dərəh astida sən pahixə ayaldək kerilip yatqansən..

²¹ Ləkin Mən bolsam seni əslil sortluq üzüm telidin, sərhil uruktin tikkənədim; sən Manga nisbətən kəndəkmə yat və yawa bir sesik üzüm telioğa aylinip kəlding? ²² Qünki sən xulta bilən yuyunsangmu, kəp akartkuq sopun ixlətsəngmu sening kəbihliking Mening aldimda tehi daq bolup turidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar..

²³ Sən kəndəkmə: «Mən heq buloğanoğan əməsmən, mən «Baallar»oğa heq əgəxmədim!» deyələysən? Jilojida mangoğan yolungni kərüp bak, kilmixliringni ikrar kıl — sən öz yollirida uyan-buyan kətrap yüridioğan qakqak hingəndursən! ²⁴ Sən qəl-bayawanoğa adətləngən, həwisi kəzoğaloğanda xaməlni purap yüridioğan bir yawayi mada exəksən! Kuyliğəndə kim uni tosalisun? Uni izdigən hanggılar əzlirini heq upratmaydu; xu wəktlarda uni izdəp tapmaq asandur. ²⁵ İsrail, bikar yügürüp, putungni ayaqsız, gelingni ussuluksız kılıp qoyma! Ləkin sən buningoğa: «Yak! Ham hiyal kılma! Qünki mən bu yat ilahlarni yaxhi kərüp kəldim, ularning kəynidin mangimən!» — deding..

²⁶ Ooqri tutulup kəlip hijalətkə kəloğandək, İsrail jəmətimu hijalətkə kəlidu — yəni əzliri wə ularning padixəhliri, kəhənliri wə pəyoğəmbərliri — ²⁷ ular yəoğaq kətikigə: «Atam!» wə taxkə: «Sən meni tuqərdung!» dəydu; qünki ular yüzini Manga kəratmay, əksiqə Manga arkisini kildi; ləkin külpət bəxiqə qüxkəndə ular: «Ornungdin turup, bizni kutkuzəyəsən!» dəydu.

²⁸ Əmđi əzünggə yəsoğan iləhliring kəni!? Külpət bəxingoğa qüxkəndə seni kutkuzalaydioğan bolsa, ular ornidin tursun! — Qünki xəhərliring kəqə kəp bolsa butliringmu xunqə kəptur, i Yəhuda!

²⁹ Nəmixkə silər Mən bilən dəwəoğa qüxməkqisilər? Silər həmminglar Manga asiylük kəloğansilər, — dəydu Pərwərdigar.

³⁰ Baliliringni bikardin bikar urup qoydum; ular heq tərbiyini kəbul kilmidi. Öz kiliqing yirtkuq xirdək pəyoğəmbərliringni yəwətti..

³¹ İ bu dəwr kixiliri! Pərwərdigarning səzigə kəngül qoyunglar! Mən İsrailoğa qəl-bayawan yaki kəpkarəngəyulək başkan zəmin bolup bəkkənmə? Mening həlkim nəmixkə: «Nəgila bərsək öz ərkimiz; əmđi yeningoğa yənə kəlməymiz!» — dəydu?.

³² Kiz zibu-zinnətlirini untuyalamdu? Toy kildioğan kiz toy kiyimlirini untuyalamdu? Ləkin öz həlkim san-sanəksiz künliridə Məni untudi..

³³ Sən ixk izdəp bəridioğan yollaroğa xunqə məhir bolup kəttəng! Bərhək, həttə əng buzuk ayallaroğa yolliringni kərsəttəng. ³⁴ Uning üstigə tonungning pəxiridə gənəhsiz nəmrətlarning kəni bar! Sən ularni temingni təxip oqrilikkə kirgini üqün əltürdingmu?! İxlarning həmmisi

2:20 «barlik deng-egezlikte wə barlik yexil dərəh astida sən pahixə ayaldək kerilip yatqansən» — İsrail muxu yərlərdə (deng-egezlikte ... yexil dərəh astida...) butpərəslük paaliyatlarını etkiyəzən. Ularınq mundaq butpərəslük Hudağa wəpasizlik bolup rohiy həttə pahixiwəzlik bolupla kəlməy, ular Pələstindikilərninq butpərəslükini dorap ularning butlirioğa «ataloğan», bəthənidə turoğan pahixə ayallar bilən yatətti.

2:21 «yat wə yawa bir sesik üzüm teli» — «yat wə yawa» əsliyi ibrəniy tilidə bir səz bilənə ipadiliniđu.

2:21 Mis. 15:17; Zəb. 44:2; 80:8

2:22 Ayup 9:30

2:23 «jilojida mangoğan yolungni kərüp bak, kilmixliringni ikrar kıl» — «jilojida mangoğan yolung...» bəlkim kəp kisi Məhəddədikilər Yərusəlemoğa yəkin boləğan «Hinnom jilojisi»də öz balilirini butlaroğa atəp «insan kurbənlük» kəloğənlükini kərsətidu. İsrailni hingənoğa oħxitiyi bəlkim uning heqkəndək məkim yəlinüxining bolmaydioğənlükini təkətləydu.

2:24 «... həwisi kəzoğaloğanda xaməlni purap yüridioğan bir yawayi mada exəksən!» — bu oħxitiy xübhəsiszi, İsrailning butlaroğa boləğan buzuk həwəslirini, uni butpərəslükting tosuqning məkim əməslükini kərsətidu.

2:25 «putungni ayaqsizlikting... gelingni ussuluksız kılıp qoyma!» — bu səzlər bəlkim ikki bislik; — (1) butlarning yolida yügürüp mənxiş bəribir bikar ixtur — butlar adəmlərgə yərdəmdə boləlməydu; (2) əgər İsrail butpərəslük bilən Hudağa wəpasizlikni dəwəmləxtursə, ular əhər bərip ayaqsız, qəngkəp sürgün boləğanlar bolidu. «Yak! Ham hiyal kılma!» — ibrəniy tilidə «Yak! Ümđ yok!».

2:28 Yəx. 2:8; Yər. 11:13

2:30 Yəx. 1:5; Yər. 5:3

2:31 Mat. 23:26-39

2:32 Yər. 3:21

xundak tursimu, ³⁵ sən tehi: «Məndə gunah yok; Rəb məndin rənjiwərməydu!» dəysən. Bilip koy! Mən üstüngdin həküm qikirimən, qünki sən: «Mən gunah sadir kilmidim!» — dəwerisən. ³⁶ Sən nemixka bunqiwala uyan-buyan katrap ala kəngüllük kilisən? Sən Asuriyə təripidin yərgə karitilojandək Misir təripidinmu yərgə karitilisən. ³⁷ Bərək, sən Misirdin kolliringni bexingoja aloqan peti qikisən; qünki Pərwərdigar sən yələnqük kılqanlarni qətkə qakti; sən ulardin heq payda kərməysən..

Wapasizlik üstigə wapaszizlik

3 ¹ Xundak deyiliduki, birsı ayalını qoyuwətsə, ayal uningdin ajraxsa wə keyin u baxka ərgə yatlık bolqan bolsa, birinqi eri uning bilən qayta yarixiwalsa bolamdu? Bundak ix bu zeminni mutlək bulojimamdu? Ləkin sən xunqə kəp axniliring bilən buzukluk kılıp turup yənə yenimoja kaytay dəwatamsən tehi?..

² Bexingni kətürüp yukiriqə qarap bak; —

Sən zadi nədə yat ilahlar bilən buzukluk etküzmigənsən?!

— Sən qəl-bayawanda kütüp olturojan ərəbdək ularni yollar boyi kütüp olturojansən; zeminni buzuklukliring wə rəzilliking bilən bulojojansən. ³ Xuning üçün kattik yamoqurlar tutup kelinip sanga berilmidi həmdə «keyinki yamoqurlar» yaojmidi. Ləkin səndə tehi pəhixə ayalning kelin yūzi bar, iza tartixni heq bilgūng yoktur. ⁴ Həttə sən bayatin Manga: «I Atam, yaxliqimdin baxlap manga yetəkqi həmrəh bolup kəlding!» — dəysən, wə: —

⁵ «U hərdaim qəzipini saklamdu? U qəzipini ahiriqə tutamdu?» — dəysən. Mana, sən xundak degining bilən, ləkin sən qolungdin kelixiqə rəzillik kılqojansən.

⁶ Yosiya padixahning künliridə Pərwərdigar manga: «Wapasiz Israilning nemə kılqojanliqini kərdüingmu? U barlık egiz taqıka qikip həm barlık yexil dərəh astioja kirip xu yərlərdə pəhixidək buzukluk kılqojan» — dedi..

⁷ — «Mən: U bularning həmmisini kılqojandin keyin, qokum yenimoja kaytip kelidu, — dedim; ləkin u kaytip kəlmidi. Uning asiy singlisi, yəni Yəhuda buni kərdi; ⁸ ləkin wapasziz Israilning barlık zina kılqojanliri tūpəylidin uningoja talak hetini berip uni qoyuwətkinimni kərup, asiy

---

2:34 «Sən ularni temingni texip oşirilikka kirgini üçün öltürdingmu?!» — Musa pəyojəmbərgə qūxūrūlgən kanun boyiqə oşiri qəqtə əygə bəsüp kirgən bolsa u urup öltürülsə əy igisi gunahsız hesablinidu.

2:36 «Sən nemixka bunqiwala uyan-buyan katrap ala kəngüllük kilisən?» — demək, Israil hərdaim Hudani əməs, bəlki yat əlləni əz yələnqūki kılmaqqi.

2:37 «sən Misirdin kolliringni bexingoja aloqan peti qikisən» — demək, əsir bolqan peti.

3:1 «...birinqi eri uning bilən qayta yarixiwalsa bolamdu? Bundak ix bu zeminni mutlək bulojimamdu?» — «Kən.» 24:1-4-ayətləni kərsitixi mumkin. Əgər pəyojəmbər məzkur bəxarəttə bu ixni kəzdə tutkan bolsa, undakta bu 3-babning omumi y mənisiğə kəriqənda, Huda muxundak ixlarni (ajrixix andin qayta toy kiliş) Yəhudiylarəja mən'i kilişini bilən, muxu yərdə Huda «Mening ayalim bolqan Israil»ning Öz yenimoja kaytip kelidiojan yoli bar, degən ohxaydu (14-22-ayətlərdə, ahirkı zamanlarda Pərwərdigar muxundak qəksiz rəhim-kəpkətni Israil həm Yəhudaəja kərsitidu, deyilidu).

— «Ləkin sən xunqə kəp axniliring bilən buzukluk kılıp turup yənə yenimoja kaytay dəwatamsən tehi?» — baxka birhil tərjimisi: «Ləkin sən kəp axnilar bilən buzukluk kılqojan bolsangmu, yenimoja kaytip kəl!».. Huda təwəndiki 4- wə 22-25-ayətlərdə ularni kaytixka qakirixka muxundak rəhimlik bilən etünidu, biraq 3-babning omumi y mənisiğə kəriqənda, Hudaning sezlirini muxu yərdə tərjimimizdikidək «retorik soal» dəp kəraymiz.

3:1 Kan. 24:1-4

3:2 «bexingni kətürüp yukiriqə qarap bak» — Yəhuda hərdaim «yukiri jaylar»da butpərəslik etkəzənidi. «sən qəl-bayawanda kütüp olturojan ərəbdək...» — «ərəb» muxu yərdə bəlkim yol boyida olturojan pəhixə ayalni kəsitudu. Bəzi alimlar bu sez yoluqlarni bulax üçün marap turojan karakqini kərsitidu, dəydu.

3:3 «keyinki yamoqur» — Kənaanda 3- yaki 4-ayda yaojdu, ətiyazlık ziraətləni pixurux rolini oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa heq həsul bolmaydu.

3:6 «Wapasiz Israilning nemə kılqojanliqini kərdüingmu?» — muxu ayəttə «Israil» ximaliy padixahlik, yəni «on kəbilə»ni kərsitidu. «Buzukluk» əsasən butpərəslikni kərsitidu; 2:20diki izahatnımu kəring.

3:6 Yər. 2:20

«Yəramiya»

singlisi Yəhuda qorqmidi, balki özimu berip pahixilik kildi.⁹ Xundak boldiki, öz buzukqilikini xunqə kiqik ix dəp qariojaqqa, u həтта yaojaq wə tax bilən zina kiliپ zeminni buloјiwətti.

¹⁰ Bularning həmmisigə karimay Israilning asiy singlisi Yəhuda tehi pütün kəngli bilən əməs, pəket sahtilik bilən yenimoja kaytip kəlgəndək boluwaldi, — dəydu Pərwərdigar.

¹¹ Pərwərdigar manga mundaқ dedi: — «Wapasiz Israil özini asiy Yəhudadin həkkəniy kərsətti.

¹² Baroјin, ximaloja karap bu səzləni jakarlap mundaқ degin: —

«Kaytip kəl, i yoldin qikkuqi Israil, — dəydu Pərwərdigar — wə Mən sanga kapikimni kayta türməymən; qünki Mən rəhimdil, — dəydu Pərwərdigar — Mən oјəzipimni mənggügə saklap turmaymən.»¹³ Pəket sening kəbihlikingni, — Pərwərdigar Hudayingoja asiylik kilojanlikingni, uyan-buyan katrap yürüп özüngni hər bir yexil dərəh astida yat ilahlaroja beoјixilojanlikingni, xuningdək awazimoja heq kulak salmiojanlikingni ikrar kilsangla Məndin rəhim-xəpket kərisən — dəydu Pərwərdigar.

¹⁴ Kaytip kelinglar, i yoldin qikkuqi balilar, — dəydu Pərwərdigar — qünki Mən siləni həkikiy səygüqidurmən; silər xundak kilsanglarla Mən silərdin talliojanlari, yəni hər kəysi xəhərdin birdin, hər kəysi jəməttin ikkidin puqrani Zionoja kayturup kelimən.¹⁵ Mən silərgə kənglümdikidək həlk padiqilirini təksim kilimən; ular siləni danaliki-bilim, əkil-parasət bilən bekip ozuklanduridu.

¹⁶ Xundak boliduki, xu künlərdə silər zeminda kəpiyip, kəp pərzəntlik boləjininglarda, — dəydu Pərwərdigar, — silər: «Pərwərdigarning əhdə sanduki!» dəp yəne tiloja almaysilər; u heq esinglaroja kəlməydu, uni heq əsliməysilər wə uni heq seoјinimaysilər; silər baxka bir sandukmu yasimaysilər.¹⁷ Xu tapta ular Yerusalemnə «Pərwərdigarning təhti» dəp ataydu; barlik əllər uningoja yioјilidu, — yəni Pərwərdigarning namioja, Yerusalemoja yioјilidu; ular kəlbidiki rəzil jahillikioja kaytidin heq əgixip mangmaydu.¹⁸ Xu künlərdə Yəhuda jəməti Israil jəməti bilən birləktə mandidu; ular ximal zeminidin billə qikip Mən ata-bowilirioja miras boluxka təkdin kilojan zeminoja kelidu.

¹⁹ Mən: «Mən seni balilirim katirioja koyup, sanga güzəl zeminni, yəni kəpligən əllərdin zemini arisidiki əng kərkəm jayni miras kilip ata kilixni xunqilik halayttim!» — dedim, wə: «Sən Meni «mening atam» dəysən, wə Məndin yüz örüməysən!» — dedim.

²⁰ Ləkin bərhək, asiylik kilojan ayal öz jərisidin ayrilojandək, silər Manga asiylik kilojansilər, i Israil jəməti, — dəydu Pərwərdigar.²¹ Yukiri jaylardin bir awaz anglinidu! U bolsa Israil jəmətidikilərdin yioja-pəryadli; qünki ular öz yolini burmiliojan, Pərwərdigar Hudasini untuojan.

²² — Kaytip kelinglar, əy yoldin qikkuqi balilar; Mən silərdin yoldin qikip ketixinglaroja xipa bolimən.

— «Mana, biz yeningoja barimiz; qünki Sən Pərwərdigar Hudayimizdursən» — dənglar!

²³ — Bərhək, egizliklərdə həm taojlarda anglitilojan butpərəslərdin kiykas-sürənləri bihudə ix-

---

3:8 «ləkin waspis Israilning barlik zina kilojanlari tüpəylidin uningoja talak hetini berip uni koyuwətkinimni kərtip,...» — bəzi kəni kəqürmildə muхu yərdə «ləkin waspis Israilning barlik zina kilojanlari tüpəylidin uningoja talak hetini berip uni koyuwətkinimni mən kərdüm,...» deyilidu.

3:12 «ximaloja karap... mundaқ degin» — bu səzlər bəlkim Asuriyə təripidin 100 yıl ilgiri sürgün kilinojan Israil (on kəbilisi)oja eytilidu.

3:12 Zəb. 86:15; 103:8, 9; 145:18

3:14 «qünki Mən siləni həkikiy səygüqidurmən» — ibraniy tilida «qünki Mən silərgə ərdurmən».

3:15 Yəz. 23:4; Əz. 34:23; Əf. 4:11

3:16 «silər uni heq seoјinimaysilər» — baxka birhil təjimi: «ular uni izdəp tawap kilmaydu». «silər baxka bir sandukmu yasimaysilər» — baxka birhil təjimi: «ular kaytidin xundak kilmaydu». Demisəkmə «əhdə sanduki» ibadəthana tüzümining mərkizi boləjaqqa, bu ayət bəlkim ibadəthana wə uningoja baolık tüzümining (kurbanlıklar, kahınlar, nuroјun kəida-yosunlar) yəngi bir əhdə bilən inawətsiz kilinidiojanliқni kərsitidu. 31:31-34 wə izahatları kəruңg.

3:19 «Mən seni balilirim katirioja koyup... əng kərkəm jayni miras kilip ata kilixni xunqilik halayttim!» — Pərwərdigar muхu ayəttə Israiloja Əzigə sadik boləjan ayalining süpitidə səzləydu.

tur! Bərhək, İsrailning kutkuzux-nijati Pərwərdigar Hudayimizdinladur..²⁴ Ləkin yaxliqimizdin tartipla, ata-bowilirimizning əjrini, yəni ularning kala-koy padilirini, kiz-ooqullirini axu uyat-nomus yəp kətkən;²⁵ Nətijədə biz uyat-hijillik iqidə yattuk, qalaymıkanqılıq wə aləqzadilik bizni kəpliwaldi; qünki yaxliqimizdin tartip bügünki küngə kədər biz wə ata-bowilirimiz həmmimiz Pərwərdigar Hudayimiz aldida gunah sadir kılıp kəldük, Pərwərdigar Hudayimizning awaziya heq kulaq salmidük..

4¹ — «Bu yollirimdin burulay!» desəng, i İsrail — dəydu Pərwərdigar — Əmdi Mening yenimoja burulup kaytip kəl! Əgər bu yirginqlikliringni közümdin neri kilsang, wə xundakla yoldin yənə tenəp kətmisəng,² — əgər sən: «Pərwərdigarning həyatı bilən!» dəp kəsəm iqliningdə, u kəsəm həkikət, adalət wə həkqaniylik bilən bolsa, undakta yat əllərmu Uning namida özəlirgə bəht tilixidu wə Uni özining pəhir-xəhriti kilidu..

³ Qünki Pərwərdigar Yəhudadikilər wə Yerusalemdikilərgə mundaq dəydu: — «Boz yeringlarni qəpip aqdurunglar; tikənlik arisiya uruk qaqmanglar!»⁴ Əzliringlarni Pərwərdigarning yolida sünnət kilinglar; kəblinglarni sünnət kilinglar, i Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatqanlar! — Bolmisa, Mening kəhrim partlap ot bolup silərnə köydüriwetidu; kilmixliringlarning rəzilliki tüpəylidin uni eqürələydiyən heqkim qikmaydu..

⁵ — Yəhudada muxurlarni elan kılıp, Yerusalemda: — «Zemin-zeminda kanay qelinglar!» — dəp jakarlanglar;

«Yioqilinglar! Mustəhkəm xəhərlərgə qəqip kirəyli!» — dəp nida kilinglar!

⁶ Zionni kərsitidiyən bir tuqni tiklenglar; dərhal qeqinglar, kəqikip qalmanglar! Qünki Mən külpət, yəni zor bir həlakətni ximaldin elip kelimən.⁷ Xir öz qatqallıqıdin qıktı, «əllərnə yəqatquqi» yoloja qıktı; u öz jayidin qikip zemininini wəyran kiliwxə kelidu; xəhərliring wəyran kilingip, adəmzatsiz bolidu.⁸ Bu səwəbtin əzliringlarə bəz kiyim oranglar, dad-pəryad kətürüp nalə kilinglar! Qünki Pərwərdigarning kəttik qəzipi bizdin yənmidi!

⁹ Xu küni xundak boliduki, — dəydu Pərwərdigar, — padixahning yüriki, əmirlərnin yürikimu su bolup ketidu, kahınlar aləqzadə bolup, pəyoqəmbərlər təəjjüplinidu.

3:23 «butpərəslikning kiyqas-sürənliri» — «butpərəslik» əyni tekstə yok, biraq bizningə ayət buni kərsitidu. Butpərəslikdə butlardin «yardəm sorax» üqün kiyqas-sürən kətürüx kerək idi.

3:23 Zəb. 121:1

3:24 «axu uyat-nomus» — muxu ibarə «Baal» degən intayin yirginqlik məbudni kərsitidu. 11-bab, 13-ayətni kəring.

3:25 «qalaymıkanqılıq wə aləqzadilik» — bu səzlər muxu yərdə ibranıy tilida birlə söz bilən ipadilininidu.

4:1 «Mening yenimoja burulup kaytip kəl!» — bu ibarə bəlkim «səllimaza towa kıl», «ikkilənmə», «ala kəngüllük bolma!» degən məni intayin taktılaydu.

— «Əgər bu yirginqlikliringni közümdin neri kilsang, wə xundakla yoldin yənə tenəp kətmisəng,...» — baxqa birhil təjmisisi: «Əgər bu yirginqlikliringni közümdin neri kilsang, əmdi sən sərgərdan bolmaysən».

4:2 Yə. 22:18; Yəx. 48:1

4:3 «Boz yeringlarni qəpip aqdurunglar; tikənlik arisiya uruk qaqmanglar!» — bu sirlik ayət Yəhudadikilərnə nadan dehqanlarə, ularning həyatlırini axtarma yərgə ohxitidu. «Nemixkə həyatimizdin heqkəndə bəht, muwəppəkiyə yok?» dəp sorisa, «Silər uruklırini tikanlar arisiya teriyən dehqanlarə ohxax, heq həsulluk bolmaysılar» dəp jawab berilidu, əlwəttə. Dehqanlar həsul kərix üqün boz yərlirini qəpip, tikanlarni yulup taxlıxi kerək boləyiniya ohxax, Yəhudıylar əzlirini qozqap kəttik towa kilixi kerək, andin bəhtning həsulini kəridu.

4:3 Həx. 10:12

4:4 «kəblinglarni sünnət kilinglar» — səzmusez təjmisisi: «kəblinglardiki hətnilikni elip taxlanglar». Demisəkmə, İsaillər ətliridə sünnət kilingini bilən ularning kəngüllirni towisiz kəttik idi; xunga pəyoqəmbər: «kəblinglarni sünnət kilinglar» dəp agah beridu.

4:4 Kan. 10:16; 30:6; Yəx. 65:5

4:5 «Yioqilinglar! Mustəhkəm xəhərlərgə qəqip kirəyli!» — dəp nida kilinglar — bu səzlər bəlkim baxqa pəyoqəmbərlərgə, yəki «həlkə padıqiliri» boləyən padixah, həkumdarlar wə kahınlar katarlıklarə eytilidu (9-ayətni kəring). Demək, ular öz ihlassizlik, itaətsizlik tüpəylidin həlkə xundak jar kiliwxə məjbur kilingidu.

4:7 Yəx. 5:29; Yə. 2:15; 5:6

4:8 Yəx. 32:12

¹⁰ — Andin mən: — Ah, Rəb Pərwərdigar! Bərhək Sən bu həlkni, jümlidin Yerusalemlni: «Silər aman-tinq bolisilər» dəp aldiding; əməliyəttə bolsa qiliq janoqa yetip kəldi, dedim..

¹¹ — Xu qaqda bu həlkkə wə Yerusalemoqa mundək deyilidu: «Qəl-bayawandiki egizliklərdin qikқан issik bir xamal həlkimning kizining yolioqa qarap quxidu; lekin u haman soruxka yaki dan ayrixka muwapik kəlməydu! ¹² — Buningdin əxəddiy bir xamal Məndin qikidu; mana, Mən hazır ularoqa jaza həkümlirini jakarlaymən. ¹³ Mana, u top bulutlardək kelidu, uning jəng hərwiliri kara kuyundəktur, uning atlıri bürkütlərdin tezdur!

— «Həlimizoqa way! Qünki biz nabut bolduk!».

¹⁴ — «I Yerusaleml, əz kutuluxung üqün kəlbəngni rəzilliktin yuyuwət; kaqanojiqə kənglūnggə bihudə oy-hiyallarni püküp turisən? ¹⁵ Qünki Dan diyaridin, Əfrəimdeki egizliklərdinmə azab-külpətni elan kilidioqan bir awaz anglitilidu: — ¹⁶ Ular: Əllərgə elan kilinglar, Yerusalemoqimu anglinglar: — Mana, kərxawoqa aloquqilar yirək yurttin keliwatidu! Ular Yəhuda xəhərlirigə karxi jəng quқанlirini kətürüxkə təyyar! — dəydu. ¹⁷ Etizlikni mudapiə kiliwatқанlardək, ular Yerusalemlni kərxiwəlidu; qünki u Manga asiylik kילוqan, — dəydu Pərwərdigar. ¹⁸ Sening yolung wə kilmixliring muxularni əz bexingoqa quxürdi; bu rəzillikningning aqiwitidur; bərhək, u azabliktur, yürikinggimu sanjiydu!».

¹⁹ — Mən: «Ah, iq-baqrım! Iq-baqrım! Toloqakka qüxtüm! Ah, kənglüm azablandı! Yürikim düpüldəwatidu, süküt kiliq turalmaymən; qünki mən kanayning awazini anglaymən; jəng quқанlıri jenimoqa sanjidi.

²⁰ Apət üstigə apət qüxti! Pütkül zemin wəyran boldi; qediririm dəkikidə bərbat kিলindi, pərdilirim həyt-huytning iqidə yirtip taxlandı! ²¹ Kaqanojiqə tuoqka qarap turuxum, jəng awazlirini anglixim kərək?» — dedim.

²² — «Qünki Mening həlkim nadandur; ular Meni heq tonumioqan; ular əkli yok balilar, ular heq yorutulmioqan; rəzillikkə nisbətən ular danadur, əmma yaxilikka nisbətən ular bilimsizdur».

²³ — «Mən yər yüzigə qaridim; mana, u xəkilsiz wə kup-kuruk boldi; asmanlaroqimu qaridim, u nursiz kaldi; ²⁴ taoqlaroqa qaridim, mana, ular zilziligə kaldi, barlik dənglər əxəddiy silkinip kətti. ²⁵ Qarap turuwərdim, wə mana, insan yok idi, asmandiki barlik uqar-қанatlarımı əzlrini daldioqa aldi. ²⁶ Mən qaridim, mana, baq-etizlar qəl-bayawanoqa aylandı, barlik xəhərlər Pərwərdigar aldida, yəni uning kattik oəziqi aldida wəyran boldi. ²⁷ Qünki Pərwərdigar mundək dəydu: — «Pütkül zemin wəyran bolidu; əmma Mən uni pütünləy yokatmaymən. ²⁸ Buning tūpaylidin pütkül yər yüzi matəm tutidu, yukirida asman qarilik bilən kaplinidu; qünki Mən

---

4:10 «Silər aman-tinq bolisilər» — bu ayəttiki: «Silər aman-tinq bolisilər» dēgən sēzlər sahta pəyoqəmbərlərnin sēzidur (6:14, 8:11 katarliklarni kərūng).

4:11 «həlkimning kizi» — xundakla «pak kizim bolojan həlkim», «Zion kizi» katarlik ibarilər Hudaning Əz həlkigə yaki baxka həlk (məsilən, «Misirning kizi», (46:11))kə bolojan mehri-xəpkitini, ularoqa baqlioqan muhəbbitini kərsitidioqan mənini əz iqigə alidu.

4:13 «Mana, u top bulutlardək kelidu, uning jəng hərwiliri kara kuyundəktur, uning atlıri bürkütlərdin tezdur!» — «u» kimni kərsitidioqanlıqı eytilmaydu. Biraq aldi-kayni sēzlərgə qarioqanda, «u» 7-ayəttiki «əllərnı yokatquqi» bolojan dūxmənni kərsitidu. Bəzi alimlar bu sēzlər ximaldin kelidioqan «Skitlar»ni kərsitidu, dəp qaraydu. Ləkin Skitlarning jəng hərwiliri yok həm ular xəhərlərnı «kərxawoqa aloquqi»larmı (16-ayət) əməs; xunga biz bu sēzlərnı Babilliklarnı wə bəlkim ahirki zamandiki dajjalning qoxunlirini kərsitidu, dəp qaraymiz.

4:14 Yəx. 1:16

4:19 Yəx. 21:4; Yər. 8:23

4:20 «qedirilim» ... «pərdilirim»... — Yəramiya pəyoqəmbər həlkining azablırini əziningki dəp həs kiliq, «həlkimning qediririm» wə «həlkimning pərdiliri» deməy, bəlkı «qedirilim» wə «pərdilirim» toqırluk sēzlaydu.

4:23 «Mən yər yüzigə qaridim; mana, u xəkilsiz wə kup-kuruk boldi; asmanlaroqimu qaridim, u nursiz kaldi...» — demisəkmı, bu ayəttiki wə təwandiki ayəttiki ixlar Yəramiya pəyoqəmbərgə Rohta kərsitilgən əlamət kərūnuxtur. Bu kərūnux: (1) İsrail zemini Babilliklarning tajawuzlukı astida bolidioqan wəyranə həlitini; wə (2) xuning bilən bir wəqıttı ahirki zamanlardiki həlitini kərsitidu. Bu hələt Huda jəhənnı yaratqınida yər-zeminning awwalkı xəkilsiz, tərtipsiz həlitigə ohxaydu.

4:27 Yər. 5:10,18; 30:11; 46:28

«Yəramiya»

xundak söz kildim, Mən xundak niyətə kəlgənmən; Mən uningdin ökünməymən, uningdin heq yanmaymən; ²⁹ atliklar wə okyaliklarning xawqun-sürəni bilən hər bir xəhərdikilər keqip ketidu; ular qatqalliklaroqa kirip məküwalidu, taxlar üstigə qikiwalidu; barlik xəhərlər taxlinip adəmzatsiz kalidu.

³⁰ — Sən, i həlak boləuqi, nemə kilməqisən? Gərqə sən pərəng kiyimləni kiygən bolsangmu, altun zibu-zinnətləni takioqan bolsangmu, kəz-kaxliringni osma bilən pərdazlioqan bolsangmu, əzüngni yasioqining bikardur; sening axikliring seni kəmsitidu; ular jeningni izdəwatidu..

³¹ Qünki mən toloqakka qüxkən ayalningkidək bir awazni, tunji balini tuoqandikidək azabda boləqan Zion kizining awazini anglawatimən; u qollirini sozup: «Həlimoqa way! Bu qatillar tüpəylidin həlimdin kəttim!» dəp həsirimaqta..

Yerusalem jazaqa layik

5¹ Pərwərdigar: — Yerusalemning rəstə-koqilirida uyan-buyan aylinip yügüringlar, obdan kərüp biliwelinglar; məydanliridin izdəp kərünglar; adalət bilən ix kəridioqan, wədisidə turuxka intilidioqan birlə adəmnə tapsanglar, xunda mən bu xəhərnə kəqürimən!

² Gərqə ular: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqnən bolsimu, ular yaloqandin səzləydu, dedi..

Yəramiya sız kildu

³ — I Pərwərdigar, kəzüng adalət-bitərəplikni izdəp yüridu əməsmu? Sən bularni urdung, lekin ular azablanmaydu; Sən ularni nabut kilip tügəxtürdüng, lekin ular tərbiyə qəbul kilixni rət kilip kəldi; ular yüzlirini taxtin qattik kildi, ular yolidin yenixni rət kildu». ⁴ — mən: «Xübhəsizki, bundak kiloqanlar pəkət namratlar, ular nadanlar; qünki ular Pərwərdigarning yolini, Hudasining həküm-kərsətmilirini bilməydu» — dedim. ⁵ — «Mən mətiwərlərnəng yenioqa berip ularoqa səzləymən; qünki ular Pərwərdigarning yolini, Hudasining həküm-kərsətmilirini bilidu». Biraq ularmu boyunturukni üzül-kesil buzup, rixtilirini üzüp taxlioqan.

Pərwərdigar jawab beridu

⁶ — Xunga ormandin qikqan bir xir ularni əltüridu, bayawandin qikqan bir bərə ularni wəyran kildu; yilpiz xəhərlərgə qarap paylaydu; xəhərlərdin qikqan hər biri titma-titma kilinidu; qünki ularning asiylilikliri kəpiyip, wapəsizlikliri awuydu.. ⁷ Mən zadi nemigə əsasən seni kəqürimən? Sening baliliring Məndin waz keqip, Huda əməslərgə kəsəm iqməktə; Mən həmmə həjətliridin qikqan bolsammu, lekin ular zinahorluk kilip, pəhixilərnəng əyigə top-top bolup mengiwatidu..

⁸ Ular səmrigən ixkwaz ayoqirlar, ular hər biri öz yekininəng ayaloqa həwəs kilip kixnəwatidu..

4:30 «əzüngni yasioqining» — bəlkim Yəhuda yat əllərdin yar-yələk izdigəndə yalaqçilik kiloqanlikini kərsitidu.

4:31 «tunji balini tuoqandikidək azabda boləqan Zion kizining awazini anglawatimən» — oqurmənlərnəng esidə barki, «Zion» Yerusalem jaylaxqan taq bolup, «Zion» yaki «Zion kizi» degənnəng əzi Yerusalem yaki Israilni bildüridu.

5:2 «...birlə adəmnə tapsanglar, xunda mən bu xəhərnə kəqürimən! 1-ayət... Gərqə ular: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqnən bolsimu, ular yaloqandin səzləydu, dedi» — keyin, Yəramiya birnəqə xundak adil, sadıq adəmlər (məsilən, Baruk, Ahikam, Əbəd-Mələk) bilən tonuxqan. Ləkin Pərwərdigar uningoqa bu səzlərnə kiloqanda u muxundaklarni tapalmioqan.

5:3 Yəx. 1:5; 9:12; Yər. 2:30

5:6 «ormandin qikqan bir xir ..., bayawandin qikqan bir bərə ...; yilpiz xəhərlərgə qarap paylaydu» — bu ayəttiki yirtkuq haywanlar keqma mənədə bolup düxmənlərnə kərsitidu, əlwəttə.

5:6 Yər. 4:7

5:7 «Mən həmmə həjətliridin qikqan bolsammu, lekin ular zinahorluk kilip, pəhixilərnəng əyigə top-top bolup mengiwatidu» — bu ayət bəlkim rohiy həjəttiki wapəsizlikni kərsitidu. Huda Israilni «Məning ayalım» dəp ataydu (2:10, 3-babni kərüng). 8-ayət jismani yəhəttiki zinahorluknımu kərsitidu.

5:8 Əz. 22:11

«Yəramiya»

⁹ Bu ixlar tüpəylidin ularni jazalimay qoyamdim? — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundaq bir əldin kisas almay qoyamdu?.

¹⁰ Uning üzüm qünəkliridin otüp, tallirini wəyran kilinglar; lekin ularni pütünləy nabut kılmanglar; xahlırini kırip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigarəja təwə əməstur;..

¹¹ qünki İsrail jəməti wə Yəhuda jəməti Manga mutlək wapasızlık kildi, — dəydu Pərwərdigar..

¹² Ular: «U heqnemə kılmaydu! Bizgə heq apət qüxməydu; nə kıliq nə kəhətqilikni kərməymiz!» — dəp Pərwərdigardin tenip kətti. ¹³ Pəyqəmbərlər bolsa pəkət bir xamaldin ibarət bolidu, halas; Pərwərdigarning səz-kalami ularda yoktur; ularning səzliri öz bexioja yansun!.

¹⁴ Xunga Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda manga mundaq dəydu: — Bu həlk muxu səzni kılojini üqün, mana, Mən əqzingəja saləjan səzlimni ot, bu həlkni otun kılimənkı, ot ularni keydürüp taxlaydu.

¹⁵ — Mana, Mən yıraktın bir əlni elip kelimən, i İsrail jəməti, — dəydu Pərwərdigar, — U küqlük bir əl, kədimiy bir əl, tilini sən bilməydiəjan wə gəplirini sən heq qüxənməydiəjan bir əl bolidu;..

¹⁶ ularning okdeni yoojan eqilojan bir gərdur; ularning həmmisi batur palwanlardur. ¹⁷ Ular həsulıngni wə neningni yəp ketidu, ooqul-kızlıringni yəp ketidu, kala-qoy padiliringni yəp ketidu, üzüm talliringni wə ənjur dərəhliringni yəp ketidu; ular sən tayanəjan mustəhkəm xəhərliringni kıliq bilən wəyran kılidu..

¹⁸ Həlbuki, — dəydu Pərwərdigar, — xu künlərdimu siləzni pütünləy tügəxtürməymən. ¹⁹ Xu qaojda həlking: «Pərwərdigar Hudayimiz nemixka muxu ixlarning həmmisini beximizəja qüxürgən?» — dəp sorisa, əmdi sən Yəramiya ularəja: «Silər Məndin yüz erüp, öz zeminınglarda yat iləhlarning kullukıda boləjininglardək, silər öz wətininglar bolmiojan bir zeminda yat boləjanlarning kullukıda bolisilər» — degin..

²⁰ — Yəqupning jəmətidə xuni jakarlıoqinki wə Yəhuda arisida xuni elan kılojinki, ²¹ «Buni anglanglar, i nadan wə əkli yok, kəzi turup kərməydiəjan, kuliki turup anglımaydiəjan bir həlk; —. ²² Məndin qorkməmsilər? — dəydu Pərwərdigar, — Dengiz süyi üqün səhilni mənggülik qəklimə kılip, «Bu yərdin etmə» dəp bekitkən Mening aldimda təwrıməmsilər? Mana, dolqunliri ərəkəxlignı bilən ular səhil üstidin heq qələibə kılmaydu; xawqunlıoqini bilən bu qəktin hərgiz həlkəp etəlməydu..

²³ Ləkin bu həlkning jəhil wə asiylık kəngli bardur; ular yoldin qikiş öz beximqilik kılip kətti.

²⁴ Ular kənglidə: «Öz wəktida yamoqurlarnı, yəni awwalki həm keyinki yamoqurlarnı Bərgüqi, bizgə həsul pəslini bekitip aman-esən Saklıoquqi Pərwərdigar Hudayimizdin əymınəyli»

5:9 Yər. 5:29; 9:9

5:10 «Uning üzüm qünəkliridin otüp, ... xahlırini kırip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigarəja təwə əməstur» — bu ayətnıng baxka birhil təjımisi: «Uning sepillirioja yamixip qikiş wəyranlık kilinglar, lekin ularni pütünləy nabut kıliwətmənglar; istihkamlirini elip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigarəja təwə əməstur».

5:10 Yər. 5:18; 4:27; 30:11; 46:28; Yəx.27:8

5:11 Yər. 3:20

5:13 «Pəyqəmbərlər bolsa pəkət bir xamaldin ibarət bolidu, halas» — ibraniy tilida «roh» wə «xamal» bir səz bilən ipadilınıdu. Xubhisizki, «pəyqəmbərlər» əzlırini «bizgə Hudaning Rohi tolduruləjan» dəydu, lekin Huda ularni pəkət «xamaloja tolduruləjan» dəydu.

5:14 Yər. 1:9-10

5:15 Kən. 28:49; Yər. 1:15; 6:22

5:17 Law. 26:16; Kən. 28:31,33

5:18 Yər. 4:27; 5:10; 30:11; 46:28

5:19 «yat boləjanlarning kullukıda bolisilər» — «yat boləjanlar» bəlkim ikki bislik səzlər bolüp, həm «yat butlar» həm «yat adəmlər»nimu kərsitidu.

5:19 Yər. 16:10

5:21 Yəx. 6:9

5:22 Ayup 38:10, 11; Zəb. 33:7-8; 104:9

«Yəramiya»

degənni heq deməydu...²⁵ Silərninğ kəbihlikliringlar muxu ixlarni silərgə nesip kilmioqan; silərninğ gunəhliringlar silərdin bərikətni məhrum kijoqan.

²⁶ Qünki həlkim arisida rəzillər bardur; ular pistirmida yatqan kiltəqquildək paylap yürüdu; ular tuzak selip, adəmlərnə tutuwalidu. ²⁷ Tutqan kuxlaroqə toloqan kəpəstək, ularning öyliri aldamqiliqtin erixkən mallar bilən toloqan; ular xu yol bilən bəyüük həm bay bolup kətti. ²⁸ Ular səmrip, parkirap kətti; bərhək, ular rəzil ixlarni kilixkə məhir bolup kətti; ular öz mənəpətni kəzləp həklərninğ dəwasini, yetim-yesirlərninğ dəwasini sorimaydu; namratlarning həquqini qoşqaydioqan həkümni ular qikarmaydu...

²⁹ Bu iqlar tüpəylidin ularni jazalimay qoyamdim?! — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundaq bir əldin kisas almay qoyamdu?...

³⁰ Zeminda intayin qorkunqluq wə yirginqlik bir ix sadir kilinoqanki — ³¹ Pəyoqəmbərlər yaloqan-sahta bexarətlərnə bərməktə; kaşinlar bolsa öz həquq dairisini kengəytip həkümranlik kilməktə; Mening həlkimmu bu ixlarni yaqturidu. Lekin bularning əkiwitidə kəndəq kəlisilə?...

Yerusalemning həlak boluxi toqqruluq bexarət

6¹ Jeninglarni kütquzux üqün Yerusalem xəhiridin qeqinglar, i Binyamin jəmətidikilə! Təkoa yezisida kanay qelinglar! Bəyt-Həkkərəmdə is signalini kətüringlar! Qünki balayı'apət, yəni dəhxətlik həlakət ximal tərəptin pəyda bolidu...

² Zion kizi, yəni nazinin səhibjamalni, mən nabut kilimən. ³ Yerusalemoqə qarxi qikiwatqan pada bəqquqilarmu öz padilirini epkelidu; ular Yerusalemni qorxawoqə elip qedirilirini tikidu; ularning həmmisi əzi igiligən jayda pada bəkidu...

⁴ Ular: «Uningoqə qarxi jənggə təyyarlininglar! Turunglar, qux waqtidin paydilinip həjum kilayli!», «Aplal! Kün patay dəp kəptu, kəqtiki sayilər uzirawatidu!» — dəydu, andin: ⁵ «Xunga, kəqiqə həjum kilip qikayli, uning mətəhkəm ordilirini yəkiytayli!» — dəydu...

5:24 «awwalki yamoqur»...«keyinki yamoqur»... — «awwalki yamoqur» adətə 11-ayda yeoqip, tupraqni yumxitidu, yərnə həyədp uruk selixkə təyyarlinidu. «keyinki yamoqur» bolsa Pələstində 3- yəki 4-ayda yaoqidu, ətiyazlik ziraətlərnə pixurux rolini oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa heq həsul bolmaydu. «bizgə həsul pəsini bəkitip aman-esən səklioquq!» — ibrəniy tilida «bizgə həsul pəslikidi həptilərnə səklioquq!»...

5:24 Kən. 11:14

5:28 «ular öz mənəpətni kəzləp həklərninğ dəwasini, yetim-yesirlərninğ dəwasini sorimaydu...» — bəxkə birhil təjrimisi bolsa: «ular həklərninğ dəwasini, həttə yetim-yesirlərninğ dəwasini sorioqini bilən hərgiz uni adil sorimaydu».

5:28 Kən. 32:15; Yəx. 1:23; Zək. 7:10

5:29 «jazalimay qoyamdim» — ibrəniy tilida «yoklimamdim?!».

5:29 Yər. 5:9; 9:9

5:31 «kahinlar bolsa öz həquq dairisini kengəytip həkümranlik kilməktə...» — bəxkə birhil təjrimisi: «kahinlarmu ularning wasitisi bilən (dəmək, pəyoqəmbərlərninğ yaloqan bexarətliridin paydilinip) həkümranlik kilməktə». Lekin «Yəramiya» dəgən kitabta bundəq iqlar yəna tiloqə elinmaydu, xunga təjrimimiz bəlkim toqqridur.

5:31 Yər. 14:18; 23:25, 26; Əz. 13:36

6:1 «Jeninglarni kütquzux üqün Yerusalem xəhiridin qeqinglar... dəhxətlik həlakət ximal tərəptin pəyda bolidu» — 4-bəb, 6-ayətnimü kərup selixturung. Xu yərdə həlkə, «Yerusalemoqə kəqip kiringlar» deyilgən. Biraq həzir Yerusalemninğ əzi həlak bolidu.

6:1 Yər. 1:13, 14

6:3 «Yerusalemoqə qarxi qikiwatqan pada bəqquqilarmu öz padilirini epkelidu; ular Yerusalemni qorxawoqə elip qedirilirini tikidu; .. Həmmisi əzi igiligən jayda pada bəkidu» — 4-ayətkə kərioqanda bu ayəttiki «pada bəqquqiliri» wə ularning «padiliri» yat əllərninğ padixəhləri həm həkümədləri wə ularning qoxunlirini kərsitidu. Bu həjwi, kinayilik gəp bolidu; qünki yukirida (məsilən 2:8də) Yəramiya İsrailninğ bəqquqi boləqan padixəhlirini «öz padiliri»ni bəkməsliki tüpəylidin əyibləydu. Biraq muxu yərdə Hudani tonumaydioqan «yat əl padixəhləri» öz «padiliri» boləqan həlkə üqün yol kərsitip ularni bəkidu.

6:4 «Ular: «Uningoqə qarxi jənggə təyyarlininglar! ....» — dəydu» — «Ular» — Əllərninğ «pada bəqquqiliri».

6:5 «Ular: «... Turunglar, qux waqtidin paydilinip həjum kilayli!», «Aplal! Kün patay dəp kəptu, kəqtiki sayilər uzirawatidu!» — dəydu 4-ayət, andin: Xunga, kəqiqə həjum kilip qikayli... » — dəydu» — 4- həm 5-ayəttiki bexarət xuni təkitliməqkiki, duxmənlər kəlgəndə bəgüni bolmisa ətisi həjum kilidu, Yəhuda üstidin oqəlibə kilməy kətməydu; yəna kəlip, ular həjumni

«Yəramiya»

⁶ — Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar ularoqa mundak dəydu: — Dərahəlni kesip, ular bilən Yerusalemlə ətrəpida dēng-potəyləni yasanglar; qünki u jazalanmisa bolmaydioqan xəhərdur; uningda barlik ixlər zulum-zomigərlikdur. ⁷ Quduq öz sulirini uroqutup qiqarəndək, umu rəzilliklərini uroqutup qikarmakta; uningdin zulmət-zorəwanlik wə həlakət sadaliri anglanmakta; mening kəz aldımida həmixə əqrək-kesəllər həm yarılanəqlər pəyda bolmakta. ⁸ I Yerusalemlə, təlim-tərbiyə qəbul qil; bolmisa jenim səndin wəz kəqidu, — bolmisa, Mən seni harəbilik, adəmzatsiz bir zemin qiliwetimən.

⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar manga mundak dəydu: — Ular üzüm telini pasangdioquqlardək İsrailning qəldisini pasangdaydu; xunga sən üzüm üzgüqidək üzüm telidiki xahlər üstidin yənə bir kətim qolungni ötküzgin!..

¹⁰ Mən: — Mən hazır kimgə səz qilip agahlandıray? Ulardın angliqudək zadi kim bar? Mana, ularning kuləqliri sünnət qilinmiqan, ular həq angliyalmaydu. Mana, Pərwərdigarning səzi ularoqa əqrək kəlidu; ularoqa həq huxyakmaydu, — dedim!..

¹¹ — Qəlbim Pərwərdigarning qəzəp otliri bilən tolup taxti; uni iqimgə siqduruxtin həlsirəp kəttim; uni qoqidiki balilər, yigitlərnin məxrəp sorunlirioqa təkəysən. Ər-ayallar, qerilər həm yaxənoqlarmu buningdin mustəsna bolmisen!.

¹² — Ularning əyliri, etizliri ayalliri bilən billə əzgilərgə tapxurulidu; qünki Mən qolumni zemindikilərgə sozimən, — dəydu Pərwərdigar!..

¹³ — Qünki əng kiqikidin qongioqə ularning həmmisi aqkəzlükkə berilgən; pəyqəmbərdin kahinoqə həmmisi ohxaxla ədamqilik qilidu; ¹⁴ ular: «Aman-esənlik! Aman-esənlik!» dəp həlkimning qizining yarisini susluq bilən qol uqida qala tengip qoydi. Ləkin aman-esənlik yoxtur! ¹⁵ Ular yirginqlik ixlərni sadir qiloqinidin hijil boldimu? — Yəq, ular həq hijil bolmıdi, həttə qizirixnimu ular həq bilməydu. Xunga ular yiqilip əlgənlər iqidə yiqilip əlidu; ularni jazalaxqə kəlgininimda ular putlixip kətidu, — dəydu Pərwərdigar!..

¹⁶ Xunga Pərwərdigar Əz həlkigə mundak dəydu: — Silər tət aqa yolda turuwatısılər; xunga yolunglarni obdan kərüp qoyunglar, qədimki, yaxxilikqə elip barəqlan yollarni sorəp, ular-da menginglar; xundak qiloqanda jeninglar obdan aram tapidu. Ləkin ular: «Biz xularda mangmaymiz!» — dəydu!..

¹⁷ Mən: Silərgə «Kanayning agah sadasioqa kulək selinglar!» dəydioqan agah bərgüqi kəzətqilərnin tiklidim; ləkin silər: «Kulək salmaymiz» dedinglar.

---

baqlioqanda, Yəhədadikilər duxmənni kəqə-kündüz hujum qilip kəlixı mumkin, dəp həq dəm əlaləydu.

6:7 «Quduq öz sulirini uroqutup qiqarəndək, umu rəzilliklərini uroqutup qikarmakta» — bəxqə birhil tərjimisi: «Quduq əqlin suni saqlioqandək, u rəzilliklərini saqlimakta».

6:9 «Ular üzüm telini pasangdioquqlardək İsrailning qəldisini pasangdaydu; xunga sən üzüm üzgüqidək üzüm telidiki xahlər üstidin yənə bir kətim qolungni ötküzgin!» — bu sirlik jümlənin mənisı bəlkim, Yəramiya pəyqəmbər Hudaning səzlrininə wasitisi bilən, kəlidioqan duxmənlərnin həqnərsə qəldurməydioqan buləng-təlaləqliridin ilqiri İsrailning «qəldisi»din təhi bəzi kixilərnı qutquzuximu mumkin, dəgənlık.

6:9 Yəx. 24:13

6:10 «Mən: — Mən hazır kimgə səz qilip agahlandıray?... ularoqa həq huxyakmaydu, — dedim» — «Mən» (səzligüqi) wə «dedim» dəgən səzlər əslidiki təkistə yəq, oqurmənlərgə təkistin quxinxilik bolsun dəp kirgüzduq. Qünki bizningqə eytiləqlən gəp pəyqəmbərnin əziningki idi.

6:10 Yəx. 7:26

6:11 «Qəlbim Pərwərdigarning qəzəp otliri bilən tolup taxti» — xühhisizki, Yəramiya pəyqəmbər əzi toqruluq səzləwatidu. U Pərwərdigarning həlkigə qaratqlan qəzəpəqlə əzini bir qilip, Pərwərdigardin qəzəpini ularoqa təkuxni tiləydu.

6:12 Qan. 28:30

6:13 Yəx. 56:11; Yəx. 8:10

6:14 Yəx. 8:11; Əz. 13:10

6:15 «Jazalaxqə kəlgininimda» — ibrəniy tilida «yokliqinimda» dēyilidu. «Yəramiya»diki «(yeni)qə kəlip... jazalax» dēgən səz ədattə ibrəniy tilida «yoklax» dēgən birlə səz bilən ipadilınidu.

6:16 Mat. 11:29

«Yəramiya»

¹⁸ Xunga i əllər, anglanglar; guwahqilar bolup ular arisida bolidioqan ixlarni bilip qoyunglar!.

¹⁹ Angla, i yər-zemin! Kara, Mən bu həlkning bexioqa külpət, yəni ularning oy-hiyallirining aqiwitini qüxürimən; qünki ular səzirimgə kulak salmioqan; Mening Təwrat-qanunumni bolsa, ular qətkə kəkkan.

²⁰ — Əmdi zadi nemə məksəttə Xebadin qikkan huxbuy, yirak yurttin elip kelingən egir Manga sunulidu? Keydürmə kurbankliringlar qəbul kilarlik əməs, silərnin «təxəkkür kurnanlik»liringlar Meni hursən kilmaydu..

²¹ Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən bu həlk aldioqa putlikaxanglarni salimən; xuning bilən həm atilar həm oqullar billə putlixidu; qoxnilar wə dostlar ohxaxla nabut bolidu. ²² Pərwərdigar mundaq dəydu: — Kara, ximaliy zemindin bir həlk kelidu, yər yüzining əng kəriliridin uluq bir əl qozojilidu; ²³ ular okya wə kiliq bilən qorallinidu; ular zalim, heq rəhim kilmaydu; ularning awazi dengiz dolqunidək xawkūnlaydu; ular atlarqə minidu, jənggiwar adəmlərdək səp-səp bolup turidu; ular sanga qarxi jəng kilixkə kelidu, i Zion kizi!

²⁴ «Biz ular toqruluk həwər angliduk; qolimiz boxixip kətti; qəxlik, toloqəktə qəloqan ayaldək azab bizni tutti» — dedim..

²⁵ «Dalaqə qikmanglar, yollar bilən mangmanglar, qünki düxmənning kiliqi bar, tərəp-tərəplərnə wəhimə basidu. ²⁶ I həlkimning kizi, sən əzünggə bəz kiyim kiyiwal, küllər iqidə eoqinap yat; əzüngning bir tal oqlungdin juda boləqandək kəttik yioqlap matəm tut; qünki bulang-talang kילוquqi bizgə qarap tuyuksiz kelidu»..

²⁷ Pərwərdigar manga: — Mən seni roda sinioquqi kilip tiklidim, həlkim bolsa huddi təxkürüldioqan rodidək bolidu; seni ularning yollirini kəzitip sinaxkə tiklidim, — dedi.

²⁸ — Ularinğ hərbiəri asiyninğ asiysi, ular təhmət qaplap uyan-buyan kətrap yürməktə; ular mis wə təmürning əzidur, həmmisi qirip kətkəndur; ²⁹ təmürqining kərükimu keyüp kətti, qoqxun bolsa otta yəm boldi; rodini eritip tawlox bikar boldi; həlkim yamanlardin haliy bolmidi. ³⁰ Ular «daxqal kümüx» dəp atilidu; qünki Pərwərdigar ularni rət kildi..

Bihudə diniy murasimlar

7¹ Pərwərdigardin Yəramiyaqə mundaq bir səz kəldi: —

² Pərwərdigarning əyidiki dərwezida turup muxu səzni jakarlap: «Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Pərwərdigarqə ibadət kilix üqün muxu dərwezilardin kiriwatqan barlik Yəhudalar!» — degin. ³ — «Samawi qoxunlarning Sədari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Yolliringlar həm kilmixliringlarni tüzitinglar; xundək boləqanda Mən

6:18 «Xunga i əllər, anglanglar» — «əllər», Yəhudiy əməs əllər. «Guwahqilar bolup...» baxkə birhil tərjimisi: «əy, jamaət(qilik),...».

6:20 Yəx. 1:11; 66:3; Am. 5:21; Mik. 6:6-8

6:22 Yər. 50:41,42,43

6:24 Yər. 4:31; 49:24; 50:43

6:26 «əzünggə bəz kiyim kiyiwal...» — bəz kiyim kiyix, küllər iqidə olturux yaki yetix kəttik matəm tutuxni yaki towa kilixni bildüridu.

6:26 Yər. 4:8

6:28 «ular mis wə təmürning əzidur» — bəlkim həlkning tax kəngüllüklükini həm xuning bilən bir wəqitta ularning «qirip kətkənlik»ning mumkinçilikini kərsitidu. Nemila bolmisun ular tawlioquqi izdigən altun-kümüx əməs.

6:28 Əz. 22:18

6:29 «təmürqining kərükimu keyüp kətti, qoqxun bolsa otta yəm boldi; rodini eritip tawlox bikar boldi; həlkim yamanlardin haliy bolmidi» — bu ayəttiki səzlər Yəramiya pəyojəmbərninğ Pərwərdigar Əzigə tapilioqan wəzipini orunlioqandin keyin, Pərwərdigarqə bərgən jawabi bolsa kərək (28-ayətni kərünğ). Kümüxni tawlioqanda, tawlioquqi qoxqan qoqxun bilən kümüxning daxkili birlixidu andin qoqxun wə kümüxning daxkilining keyüp tügixi bilən kümüx tawlinidu. Ləkin Israil intayin naqar kümüxtək bolup, həlkning «daxqal»i tolimu kəp boləqəqkə, tawlox jəryani bikarqə kətti. «Qoqxun ixlitilip tügəp boldi», həttə «kümüxqining otni püwlydioqan kərüki»mu keyüp kətti.

6:30 Yəx. 1:22

«Yərəmiya»

siləni muxu yərdə mukim turozuzimən...⁴ «Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi dəl muxudur!» dəp aldamqi sözlərgə tayinip kətmənglar...⁵ Əgər silər həqiqətən yolliring həm kilmixliringlarni tüzətsənglar, — əgər kixilər wə qoxnanglar arisida adalət yürügsənglar...⁶ — əgər silər musapir, yetim-yesir həm tul hotunlarni bozək kilixtin, muxu yərdə gunahsız kanlarni təküxtin, — xundakla əzünglaroqa ziyan yətküzüp, baxka ilahlaroqa əgixip ketixtin kəl üzsənglar, —⁷ xundak kılöjininglarda Mən siləni muxu yərdə, yəni Mən ata-bowiliringlaroqa qədimdin tartip mənggügiqə təkdım kılöjan bu zeminda mukim turidiojan kılımən.

⁸ Ləkin mana, silər heqkəndək payda yətküzməydiyöjan aldamqi sözlərgə tayinip kətkənsilər.
⁹ Əmdi nemə degülük?! Ooqrilik, qatillik, zinahorluk kılıp, sahta kəsəm iqip, Baaloqa isrik yekip wə silər heq tonumiojan yat ilahlaroqa əgixip...¹⁰ andin Mening namimda atalojan muxu öygə kirip Mening aldimda turup: «Biz kütquzulojan!» dəmsilər?! Muxu lənətlık ixlarda turuwerix üqün kütquzulojanmusilər?!¹¹ Mening namimda atalojan muxu öy silərnıng nəzirınglarda bulangqılarnıng uwisımu?! Mana, Mən Özüm bu ixlarnı kərgənmən, — dəydu Pərwərdigar..

¹² Xunga, Mən əslidə Öz namimda turaloju kılöjan Xiloh dəgən jayoqa berip, həlkim İsrailning rəzilliki tüpəylidin uni nemə kiliwətkənlikimni kərüp bekinglar!..¹³ Əmdi hazır, silər muxundak kilmixlarni sadir kılöjınglar tüpəylidin, — dəydu Pərwərdigar, — Mən silərgə tang səhərdə ornumdin turup söz kılıp kəldim, ləkin silər heq kulək salmidınglar; Mən siləni qakırdım, ləkin silər Manga jawab bərmidınglar —¹⁴ əmdi Mən Xilohdiki öyni kəndək kılöjan bolsam, silər tayanöjan, xundakla namim koyulojan bu öyni wə Mən silərgə həm ata-bowiliringlaroqa təkdım kılöjan bu zeminnımu xundak kılımən; ¹⁵ Mən silərnıng barlık kərındaxliringlar, yəni Əfrainning barlık nəslini həydiwətkinimdək silərnımu kəzümdin yırək həydəymən.

¹⁶ Əmdi sən, Yərəmiya, bu həlk üqün dua kılma, ular üqün nalə-pəryad kətürmə yaki tilək tilimə, Mening aldimda turup ularnıng gunahlırını heq tilimə, qünki Mən sanga kulək salmaymən..

¹⁷ Ularınıng Yəhuda xəhərliridə wə Yerusalem koqilirida nemə kılöjanlırını kərüwatmamsən?

¹⁸ Balılar otun teridu, atılar ot qalaydu, ayallar kəstən Meni rənjitixkə «Asmannıng Hanixi» üqün poxkallarni selixkə hemirni yuquridu, xuningdək yat ilahlaroqa «xarab hədiyə»lərnı kuyidu...¹⁹ Azablinip oşəzəplınıdiyöjini Mənmü? — dəydu Pərwərdigar; — Öz yüzlirigə xərm qaplap, azablinidyöjini əzliri əməsmü? ²⁰ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mening oşəzipim wə kəhrim muxu jayoqa təkülidu; insan üstigə, haywan üstigə, daladiki dərəhlər

7:3 Yər. 7:3; 18:11; 26:13

7:4 «Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi dəl muxudur!» — xübhısızki, İsaıllar Hudanıng ibadəthanısini birhil «tiltumar»dək, «Huda bizgə Öz ibadəthanısini tapxuroğandin keyin, nemə yamanlık kılıximızdin kət'ıynəzər heqkim bizgə təgməydu» — degəndək oyliöjanidi.

7:5 Yər. 5:28

7:6 Yəx. 10:1, 2; 59:7

7:9 «Baaloqa isrik yekip...» — «Baal» dəgən intayin yirginlik birhil but.

7:11 Mat. 21:13; Mar. 11:17; Lükə 19:46

7:12 «Mən əslidə Öz namimda turaloju kılöjan Xiloh dəgən jayoqa berip, ... uni nemə kiliwətkənlikimni kərüp bekinglar!» — İsrail Kanaanoqa (Pələstingə) kirgəndin keyin, Musa payoşəmbərnıng yətaqılıkida yasalojan «mukəddəs qedir» awwal Xiloh dəgən jayoqa tiklənən. «1Sam.» 4-babni kərüng.

7:12 1Sam. 4:11; Zəb. 78:60

7:13 «Mən silərgə tang səhərdə ornumdin turup söz kılıp kəldim» — Hudanıng «tang səhərdə ornumdin turup,... » dəgən səzliri bəlkim Uning itxin heli awwal, əstayidillik bilən ix kərıdiyöjanlıkını kərsitidu; bəzi wəqıtlarda Uning kayta-kayta, izqıl həlda məlum bir ixni kərıdiyöjanlıkını kərsitidu.

7:13 2Tar. 36:15; Pənd. 1:24; Yəx. 65:12; 66:4; Yər. 7:21-28

7:14 «Mən Xilohdiki öyni kəndək kılöjan bolsam, silər tayanöjan, xundakla namim koyulojan bu öyni wə Mən silərgə həm ata-bowiliringlaroqa təkdım kılöjan bu zeminnımu xundak kılımən» — Huda düxmənlərnıng wastisi bilən Xiloh dəgən jaydiki mukəddəs qedirini Öz xan-xəripidin juda kılöjan wə xundakla İsrailni məqlup kılöjan («1Sam.» 4-bab, «Zəb.», 78:40ni kərüng).

7:16 Mis. 32:10; Yər. 11:14; 14:11

7:18 «Asmannıng Hanixi» — demisəkmü, «Asmannıng Hanixi» birhil ayal but idi.

7:18 Yəx. 65:11; Yər. 8:2; 19:13; 44:19; Yər. 44:19

üstigə, tupraktiki mewilər üstigə təküldü; u həmmi ni keydürüdü, uni heq eqürəlməydu.

²¹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Beriweringlar, keydürmə kurbanlikliringlarni baxka kurbanliklarəja qoxup qoyunglar, barlik gəxlirini yəwelinglar!..²² Qünki Mən ularni Misir zeminidin kutkuzup qikərojan künidə ata-bowiliringlarəja «keydürmə kurbanlik»lar yaki baxka kurbanliklar toqrisida gəp kilmiojan wə yaki əmr bərmigənidim; ²³ bəlkə Mən ularəja mundaq əmr kilip: «Awaziməja kulak selinglar, xundak kilip Mən silərnin Hudainglar bolimən, silər Mening həlkim bolisilər; Mən əzünglarəja yaxxilik bolsun dəp buyruəjan barlik yolda menginglar» — dəp buyruəjanidim..²⁴ Lekin ular heq anglimiojan, Manga heq kulak salmiojan, bəlkə öz rəzil kənglidiki jahilliki bilən öz hiyal-həxixlirioja əgixip mengiwərgən; ular aldioja əməs, bəlkə kəynigə mangojan..²⁵ Ata-bowiliringlar Misir zeminidin qikkəndin tartip bügünki küngə kədər Mən kullirim boləjan pəyowəmbərlərnə yeninglarəja əwətip kəldim; Mən hər küni tang səhərdə ornumdin turup ularni əwətip kəldim..²⁶ Lekin həlkim anglimiojan, heq kulak salmiojan; ular boynini kəttik kəlojan; rəzilliktə ata-bowiliridin exip kətkən..²⁷ Sən bu sözlərnə ularəja eytisən; lekin ular sanga kulak salmaydu; sən ularni towa kilixkə qəqirisən, lekin ular jawab bərməydu.

²⁸ — Sən ularəja: — «Pərwərdigar Hudasining awazini anglimiojan wə heq tüzitixni qəbul kilmiojan həlk dəl muxul» — dəysən. Ulardin həkikət-wapalık yəqap kətti; bu ularning eoizidinmu üzülüp kətti..

Huda yənə Yəhudaəja söz kilidu

²⁹ Qeqingni qüxürüp uni taxliwət; yukiri jaylarda bir mərsiyə oquəjin; qünki Pərwərdigar Öz oəzipini qüxürməkqi boləjan bu dəwrni rət kilip, uningdin waz kəqti..³⁰ Qünki Yəhudadikilər kəz aldimda rəzillik kəlojan, — dəydu Pərwərdigar, — ular Mening namimda atəlojan oygə yir-ginqlik nərsilərnə əkirip uni buləlojan; ³¹ wə öz oəul-kizlirini otta kurbanlik kilip keydürüx üqün «Hinnomning oəli»ning jiləsidiki Tofətnin yukiridiki jaylarni kurojan; bundak ixni Mən heq buyrumiojanmən, u oyuməja heq kirip bəkmiojandur..³² Xunga, mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «Tofət» yaki «İbn-Hinnomning jiləisi» əmdi heq tiləja elin-maydu, bəlkə «Kətl jiləisi» deyilidu; qünki ular Tofəttə jəsətlərnə yər kəlmiojuqə kəmidu..³³ Bu həlkning jəsətləri asmandiki uqar-qənatlarning wə zemindiki janiwarlarning taami bolidu; ularni əlüklərdin kərkəutəp həydəydiojan heqkim bolmaydu..³⁴ Mən Yəhuda xəhərliridin həm

7:21 «Beriweringlar, keydürmə kurbanlikliringlarni baxka kurbanliklarəja qoxup qoyunglar, barlik gəxlirini yəwelinglar!» — oqurmənlər bəlkim biliduki, «keydürmə kurbanlik»larning barlik gəxləri «Hudaəja pütünləy ibadət süpitidə atalsun» dəp kurbangah üstidə keydürülətti. Muxu yərdə Mukəddəs Rəh Yəramiya arkilik: «Kurbanlikliringlarning həmmisi əhmiyətisiz, xunga «keydürmə kurbanlik»larning gəxlirini keydürsənglarmu, yəsənglarmu, Manga bəribir» dəp Israiləja həjwi, kinayilik gəp kilidu.

7:21 Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21

7:23 Mis. 19:5; Law. 26:12; Qan. 6:3

7:24 «ular aldioja əməs, bəlkə kəynigə mangojan» — baxka birhil təjrimisi: «ular Manga yüz aldini kilmay, bəlkə Manga kəynini kəlojan».

7:24 Yər. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33

7:26 Nəh. 9:17,29; Yər. 17:23; 19:15

7:28 Yər. 5:1-3

7:29 Ayup 1:20; Yəx. 15:2; Yər. 16:6

7:31 «Tofət» — «Tofət» dəgən söz ibraniy tilidə «oqak» həm «uyat» dəgənnimu bildürüdü. U yənə «tükürük» dəgən səznin əhangiojumu ohxap ketidu. Bu yər «Hinnomning oəli (İbn-Hinnom)ning jiləisi»əja jaylaxkan, Yerusəlem xəhərinin jənuəbi təripidə idi. Həlk axu yərdə əhlətlərnə wə napak nərsilərnə taxlap keydürətti. Xuning bilən u intayin «həram», əng buləlojan jay dəp həsəbləndi.

—«Yukiri jaylar» — Israil wə Yəhuda uzundin beri taq qəkkiləri katarlik jaylarda hərhil butlarəja qəkunup, həttə axu jaylarda «insan kurbanlik»larni kilip kəlgən. Demisəkmə, «insan kurbanlik» kilix Təwrəttə kət'iy mən'i kəlinəjan. «Bundak bir ixni Mən heq buyrumiojanmən, heq oyuməja kirip bəkmiojandur».

7:31 2Pad. 23:10; Yər. 2:23; 19:5, 6

7:33 Qan. 28:26; Yər. 34:20

«Yəramiya»

Yerusalem xəhərliridin oyun-tamaxining sadasini, xad-huramlik sadasini wə toyi boluwatқан yigit-kızining awazini məhrum kılımən; qünki zemin wəyranə bolidu..

8¹ Xu qaoqda, — dəydu Pərwərdigar, — ular Yəhədaning padixahlırining ustihanlırini, ularning əmirlırining ustihanlırini, kahınların ustihanlırini, pəyoqəmbərlərin ustihanlırini wə Yerusalemə turəqların ustihanlırini gərıridin elip qikıridu; ² xundak kılıp ular bularnı kuyax, ay wə asmanlardiki barlık jisimlar astida yayidu; qünki ular bularnı səygən, bularning kullukida boləqlan, bularəqa əgəxkən, bularnı izdigən, bularəqa qokunəqlan; ularning jəsətli bir yərgə heq yioqlımaydu, heq kəməlməydu; ular zemin yüzidə oşut bolup yatidu..³ Mən bulardin qaloqların həy digən jaylarda, bu rəzil jəməttin barlık tirik qaloqlar həyatning ornioqla mamatni tallaydu, — dəydu samawi qoxunların Sərdari boləqlan Pərwərdigar.

Hudadin waz keqix həlakətni izdigənlik bilən barawər

⁴ Əmdi sən ularəqa mundaql degin: Pərwərdigar mundaql dəydu:
— Adəmlər yikilsa qaytidin turmamdu? Birsı yoldin qikıp kətsə qaytip kəlməmdu? ⁵ Nemixqa Yerusalemdeki bu həlk həmixə yoldin qikix bilənla yenimdin yıraklap ketidu? Ular aldamqılıqlıni qing tutidu, yeniməqa qaytip kelixni rət kılıdu. ⁶ Mən kəngül qoyup anglidim; lekin ular durusluqlıni səzliməydu; ularning rəzillikliridin: «Mən zadi nemiləni kılıp qoydum?!» dəp towa kılıdioqlan heqkim yok; at jənggə burulup etiloqlandəql hər birsı öz yolioqla burulup etilidu. ⁷ Həttə asmandiki ləyləkmə əzigə bekitilgən waqtılrini bilidu; pahtəql, qarlıoqlaq wə turnılar mu kəqıp kelidioqlan waqtılrini esidə tutidu; lekin Mening həlqim Mən Pərwərdigarning ularəqa bekitkənlirimni heq bilməydu..⁸ Silər qandaql mu: «Biz danadurmiz, Pərwərdigarning Təwrat-qanuni bizdə bardur!» dəysilər? Mana, bərhəql, əlima-kəqürgüqlərləning yaloqlanqlı qəlimi uni burmilioqlan..⁹ Danixmənlər hijil bolidu, ular yərgə qarap qaldı; mana, ular Pərwərdigarning səzini qətkə kəqkəndin keyin, ularada zadi nemə danalıql qalidu? ¹⁰ Xunga Mən ularning ayal-lirini baxqılarəqa, ularning etizlrini yengi igilirigə tapxurup berimən; qünki əng kiqlıkidin qongioqlıqlə ularning həmmisi aqlkəzlıkkə berilgən; pəyoqləmbərdin kahinoqlıqlə həmmisi sahta ix kəridu..¹¹ Ular: «Aman-esənlik! Aman-esənlik!» dəp həlqimning qızining yarisini susluql bilən qol uqlıda qala tengip qoydi. Lekin aman-esənlik yoktur! ¹² Ular yirginqlıql ixlarnı sadir kıləqlinidin hijil boldimu? — Yəql, ular heq hijil bolmıdi, həttə kızırxnimu ular heq bilməydu. Xunga ular yikılıp əqlgənlər iqlıdə yikılıp əqlıdu; ularni jazalaxqa kəqlginimdə ular putlıxip ketidu, — dəydu Pərwərdigar. ¹³ Mən ularning həsulini elip taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar; üzüm telida üzümlər, ənjür dərihidə ənjürlər heq qəlmıdi; yopurmaqlırlı solıxip kətti; Mən ularəqa nemə beoqlıqləqlan bolsam, əmdi xular uların ətküzüwelinidu..

7:34 Yəx. 24:7; Yər. 16:9; 25:10; Əz. 26:13; Həox. 2:13

8:2 Yər. 7:18; 19:13

8:7 Yər. 5:4, 5

8:8 «əlima-kəqürgüqlərləning yaloqlanqlı qəlimi uni burmilioqlan» — «əlima-kəqürgüqlərlə»ning roli bəqlkim Təwrat-qanunni kəqürüx wə uningəqa xərql bərlıx boluxı mumkin. «Basmıhanılar» bolmioqlaqqa Təwratni kəqürüx intayin muqlım hızmət, əlwəttə.

— Oqlurmənlər baxqa hil tərjimilirini uqlritixı mumkin.

8:10 Yəx. 56:11; Yər. 6:12, 13, 14, 15

8:13 «...Mən ularəqa nemə beoqlıqləqlan bolsam, əmdi xular uların ətküzüwelinidu» — oqlurmənlər baxqa hil tərjimilirini uqlritixı mumkin.

8:13 Yəx. 5:1-7; Mat. 21:19; Lūka 13:6-9

«Yərəmiya»

Kelidioqan həlakət — Yərəmiya söz kilidu

¹⁴ «Biz nemixka muxu yərdə bika olturuwerimiz? Yiqilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə kürəx kiliپ түgixəyli! Qünki Pərwərdigar Hudayimiz bizni түgəxtürüp, bizgə ət süyini bərdi; qünki biz Pərwərdigar aldida gunah sadir kilduk...» ¹⁵ Aman-tinqlikni ümid kiliپ kütüp kəlduk, lekin heq yaxilik bolmidi; xipa waqtini küttuk, lekin mana, wəhimə basti! ¹⁶ Düxmən atlırining hartildaxliri Dan zeminidin tartip anglanmaqta; ayqırlirining kixnəxliri pütkül zeminni kərkitip təwratməktə. Ular zemin wə uningda turuwatqan həmmiini, xəhərnı wə uningda turuwatqanlarıning həmmisini yokitixka kelidu!»..

¹⁷ — Mana, Mən aranglaroqa yılanlarnı, yəni heqkim şəhırlıyəlməydiqan zəhərlik yılanlarnı əwətimən, ular silərnı qaqıdu» — dəydu Pərwərdigar..

Pəyoqəmbərning nalə-pəryadi

¹⁸ Mən: «Mening dərd-əlimim dawalıqusiz! Yürikim zəyiplixip kətti!» — dedim..

Pərwərdigarning mərsiyə səzliri

¹⁹ «Mana, həlkimning kızining intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi! Ular — «Pərwərdigar Zionda əməsmu? Zionning padixahi u yərdə turmamdu?!» — dəydu.

«Nemixka əmdi ular Meni oyma məbudliri bilən, ərziməs yat nərsilər bilən qəzəpləndüridu?!».

Həlkning bolidiqan nalə-pəryadi

²⁰ — «Orma waqti ətüp kətti, yaz tügidi, lekin biz bolsak yənıla kütquzulmiduk!»

Pəyoqəmbərning mərsiyəsi

²¹ «Həlkimning kızining sunuk yarisi tüpəylidin özüm sunukmən; matəm tutimən; Dəkkə-dükkə meni besiwaldi, —

²² Gileadta tutiya tepilmamdikən?

8:14 «Yiqilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə kürəx kiliپ түgixəyli» — yaki «Yiqilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə sükut kilayli!» ibraniy tilida «süküt kiliп» wə «tügəxmək» ohxax bir səz bilənla ipadiliniду. «Pərwərdigar Hudayimiz bizni түgəxtürüp,...» — yaki «Pərwərdigar Hudayimiz bizni sükut kildurup...». Ibraniy tilida «süküt kiliп» wə «əlüx, түgəx» birlə səz (damam) bilən ipadiliniду.

8:14 Yər. 4:5; 9:15; 23:15

8:15 Yər. 14:19

8:16 «Dan zemini» — İsrail zeminining ximaliy qetida idi; demək, düxmənlər allıqan xu zeminoqa yetip boldi.

8:16 Yər. 4:15

8:17 «Mən aranglaroqa yılanlarnı, yəni heqkim şəhırlıyəlməydiqan zəhərlik yılanlarnı əwətimən, ular silərnı qaqıdu» — bu yılanlar xübhısizki, kəqmə mənida bolup düxmənlərnı kərsitidu.

8:17 Zəb. 58:4, 5

8:18 «Mening dərd-əlimim dawalıqusiz! Yürikim zəyiplixip kətti!» — bu səzlər pəyoqəmbərning mərsiyəsi boluxı kərək. — «Mening dərd-əlimim dawalıqusiz!» — baxka birhil tərjimisi: «I dərd-əlimimgə təsəlli bərgüqil!».

8:19 ««Mana, həlkimning kızining intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi! Ular — «Pərwərdigar Zionda əməsmu? Zionning padixahi u yərdə turmamdu?!» — dəydu» — bu səzlər yaki Pərwərdigarningki boluxı kərək, bolmisa pəyoqəmbərningki bolidu. Keyin biz həlkning pəryadini anlaymiz: — (ular... dəydu).

— «intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi!» — yaki «zemindiki hər bir bulung-puqqaqliridin qıkkan pəryadining sadasi!». «Nemixka əmdi ular Meni oyma məbudliri bilən, ərziməs yat nərsilər bilən qəzəpləndüridu?!» — bu səzlər Pərwərdigarning pəyoqəmbərgə, xundakla ihlassiz həlkə bərgən jawabidur.

8:21 «Həlkimning kızining sunuk yarisi tüpəylidin özüm sunukmən; matəm tutimən; dəkkə-dükkə meni besiwaldi» — oqurmənlərgə kaytidin təkrarlap ukturimizki, mawzularni (məsilən muxu yərdə «Pəyoqəmbərning mərsiyəsi») əzimiz hərmətlik oqurmənlərgə yardimi bolsun dəp koxup kirgüzduk. Ular mukəddəs tekistning bir kismi əməs.

— 8-babtiki 21-ayəttin 9-babtiki 2-ayətkiqə həmmisi yaloquz Yərəmiya pəyoqəmbərning mərsiyəsini, yaki buning iqida Pərwərdigarning səzliri barmu? Qandakla bolmisun, səzlər yaloquz pəyoqəmbərning səzliri bolsun, bolmisun, xübhısizki pəyoqəmbərning kayoqu-həsərtlik səzliri ohxaxla Pərwərdigarningmu kayoqu-həsərtlik səzlidur.

«Yərəmiya»

U yərdə tewip yokmikən?

Nemixka əmdi mening həlkimning kızıoqa dawa tepilmaydu?!...»

Dawami

9¹ Ah, mening bexim suning bexi,

Kəzüm yaxning bulıqı bolsiidi!

Undakta həlkimning kızı arisidiki ɵltürɵlgənlər ɵqün keqə-kündüz yioqlayttim!

² Ah, mən ɵqün qəl-bayawanda yoluqlar qıxkidək bir turaloqu bolsiidi!

Undakta həlkimni taxlap, uların ayriloqan bolattim!

Qıncı ularning həmmisi zinahorlar,

Munapıqlarning bir jamaitidir!»...

Pərwərdigarning səzining dawami

³ — Ular okyaqı ləxkərlər okyayini egildürgəndək tilini yaloqanqılıkka egildürəmkə təyyarlıoqan; ular zeminda ɵstɵnlük qazanoqan, biraq bu səmimiylıq bilən boləoqan əməs; ular rəzillik ɵstigə rəzillik kıloqan, Meni heq tonup bilmigən» — dəydu Pərwərdigar...⁴ — Hərbiringlar ɵz yeqininglardin hezi bolunglar, kərindaxliringlarəoqa heq tayanmanglar; qıncı hər bir kərindax pəkətlə aldıoquqı, halas, hər bir yeqinliring bolsa təhməthorluqta yürməktə...⁵ Ular hər biri ɵz yeqinlirəoqa aldamqılıq kılmakta, heqkim həkikətni səzliməydu; ular ɵz tilini yaloqan səzləxkə əgıtidu, ular kəbihliklə ɵzlrini upritidu. ⁶ Ular jəbir-zulum ɵstigə jəbir-zulum kılmakta, aldamqılıqtı yənə bir aldamqılıkka ɵtməktə; ular Meni tonuxni rət kılidu, — dəydu Pərwərdigar..

⁷ Xunga samawi qoxunlarning Sərdari boləoqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən ularni eritip tawlap sinaymən; həlkimning kızining rəzillikigə Manga baxka yol qalimidimu?

⁸ Ularning tili əjəl okıdu; u aldamqılıqni səzləydu; hər bir əojız səzidə yeqini bilən tinq-amanlıqni səzləydu, ləkin kənglidə kıltaq təyyarlaydu...⁹ Bu ıxlar tɵpəylidin ularni jazalımay qoyamdim? — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundaq bir əldin kısas almay qoyamdu?..

Kelidoqan apət ɵqün Yərəmiya mərsiyə okuydu

¹⁰ «Taoqlardiki yaylaqlar ɵqün yioqa wə nalə-pəryad kɵtirimən,

Daladiki ɵtləqlər ɵqün mərsiyə okuymən;

Qıncı ular kəyöp kəttiki, heqkim u yərdin ɵtməydu;

8:22 «Gileadta tutiya tepilmamdimən?» — Gilead rayonida hər hil xıpalıq dorılar həm usta tewiplarning dangki bar idi. Xunga bu səz pəyojəmərnıng: «Jısmanıy jəhəttə Pərwərdigar sılar mening həlkimgə xundaq rəhımdillik kılip, ətrəpilik ɵylap, xıpalıq dorılarnı wə danglık tewiplarnı təminligən yərdə, Uning rohiy jəhəttimu sılərnıng hər hil gunahiy kesəlliringlarnı sakaytıxka dora-amallırı mol əməsmu? — Əmdi nemixka sılar Uning yenoqa kəlməysilər?!» degəndək bir soalı ohxaydu.

— Bu 22-ayət Pərwərdigarning Əzining səzlırı boluximu mumkin.

8:22 Yər. 37:25; Yər. 46:11; 51:8

9:1 Yəx. 22:4; Yər. 4:19

9:2 «ularning həmmisi zinahorlar,...» — «zinahorlar» bəlkim rohiy jəhəttin eytilidu, ular Hudaəoqa wəpasızlıq kılip butlarəoqa qokunup kətti.

9:2 Yər. 5:7, 8

9:3 «ular zeminda ɵstɵnlük qazanoqan, biraq bu səmimiylıq bilən boləoqan əməs...» — baxka birhil tərjimisi: «xu zeminda ular əjəlibə kıloqan, biraq bu həkikətni tikləx ɵqün əməs...».

9:3 Yəx. 59:4,13,15; Yər. 6:7

9:4 Yər. 6:28

9:6 «ular kəbihliklə ɵzlrini upritidu 5-ayət» — 5-ayətnıng ahırkı kısmı həm 6-ayətnıng bax kısmıning baxka birhil tərjimisi: «Ular kəbihlik kılip towani heq bilməydu. (6) sən (Yərəmiya) aldamqılıq arisida turuwatısən; aldamqılıq tıpəylidin ular Meni tonuxni rət kılidu...».

9:8 Zəb. 12:2-4; 28:3; 120:3-4; Pənd. 30:14

9:9 Yər. 5:9,29

«Yəramiya»

Kalilarning hərkişliri anglanmaydu;
Həm asmandiki uqar-kanatlar həm haywanatlar mu qeqip,
Xu yerdin kətti!».

Pərwərdigar sözini dawam qilidu

¹¹ — Mən Yerusalemini harablaxkan top-top dəwə, qılberilərnin bir turaloqusi qilimən;
Yəhuda xəhərlirini adəm turmaydian dərjidə wayranə qilimən..

¹² — Kim bu ixlarni qüxinixkə danixmən bolidu?

Kim Pərwərdigarning aqzidin söz elip bularni qüxəndürəlaydu?

Nemixkə zemin wəyranə, heqkim etmigüdək, kəyüp qəl-bayawandək bolup kətti?

¹³ Pərwərdigar dəydu, — Qünki ular Mən ular aldiqə qoyqan Təwrat-qanunni taxliwətkən,
Mənin awazimoqə kulək salmioqan wə uningda mangmioqan,

¹⁴ Bəlki öz kəlbidiki jahillikqə əgəxkən, ata-bowiliri ularqə əgətkəndək Baallarning kəynigə əgixip kətkən..

¹⁵ Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundək dəydu:
— Mana, Mən bu həlkəkə kəkrini yegüzimən, ularqə et süyini iquzümən, ¹⁶ ularni ular yaki
ata-bowiliri ilgiri heq tonumaydian əllər arisioqə tarkitimən; Mən ularni yəkatkuqə ularning
kəynidin qoqlaxkə qiliqni əwətimən..

¹⁷ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundək dəydu: — Kəngül qoyunglar,
matəmqi ayallarni kelixkə qaqiringlar, yioqlaxkə əng usta bolqan qiz-ayallarni qaqirip kelixkə
adəm əwətinglar!..

Yəramiya Pərwərdigarning səzligə jawab beridu

¹⁸ — Bərhək, ular tez kəlsun, biz üqün zor yioqə kətürsunki, bizning kəzlimizdinmu yax-
lar taramlap təkülsun, qanaklirimizdinmu yax təmqiliri əksun — ¹⁹ qünki Ziondin yioqə
awazi anglinip: — «Biz qanqilik bulang-talang qilinduk! Qanqilik xərməndə bolduk! Ular
turaloqlirimizni örüwətti, biz zeminimizni taxliduk!» — deyilidu.

²⁰ Pərwərdigarning sözini anglanglar, i ayallar,
Uning aqzidiki səzgə kulək selinglar;

Kizinglarqə yioqlaxni əgitinglar,

Hərbiringlar yekininglarqə mərsiyə oqutunglar;

²¹ Qünki ölüm bolsa derizilirimizdin yamixip kirgən,

Orda-istihkamlirimizojimu kirgən;

U balilarni koqilardin,

Yigitləni rəstə-məydanlardin yulup taxliqan.

²² Yekinliringlarqə ukturup: «Pərwərdigar mundək dəydu: —

Bərhək, jəsətlər dalada tezəktək yikilidu;

Ular ormiqining orojikining astioqə yikiloqan,

Ləkin heqkim yioqmaydian baxəktək yərgə qeqilidu!» — dənglər!.

9:11 Yər. 10:22

9:14 «Yəhuda həlkə ...ata-bowiliri ularqə əgətkəndək Baallarning kəynigə əgixip kətkən» — oqurmənlərnin esidə barki,
«Baal»lar intayin yirginqlik bir hil butlar idi.

9:15 Yər. 8:14; 23:15

9:16 Law. 26:33

9:17 «Kəngül qoyunglar, matəmqi ayallarni kelixkə qaqiringlar, yioqlaxkə əng usta bolqan qiz-ayallarni qaqirip kelixkə
adəm əwətinglar!» — kona zamanlarda bəzi bay adəmlər uruk-tuqkanlirini dəpnə qilixta muxundək «yioqlaxkə məhir»
ayallarni «kəypiatni yaritix» üqün yallaytti (məsilən, İnjil, «Mat.» 9:37ni kəring).

9:22 Yər. 7:33

²³ Pərvərdigar mundaq dəydu: —

Dana xixi danalığı bilən, küqlük xixi küqlüklüklü bilən, bay baylıqliri bilən pəhirlinip mahtanmisun; ²⁴ pəhirlinip mahtioquqi bolsa xuningdin, yəni Meni, yər yüzidə mehirmuhəbbət, adalət wə həkkaniylikni yürgüzgüqi Mən Pərvərdigarni tonup yətkənlikidin pəhirlinip mahtansun; qünki Mening hursənlikim dəl muxu ixlardindur, — dəydu Pərvərdigar. ²⁵ Mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərvərdigar, — Mən hətnə kilmioqanlarni hətnə kiliqoqanlar bilən billə jazalaymən; ²⁶ yəni Misir, Yəhuda, EDOM, Ammoniylar wə Moabiylar, jümlidin qəl-bayawanda turuwatqan, qeqə qaqilirini qüxürüwətkən əllərni jazalaymən; qünki bu əllərnin həmmisi hətnisizdur; Israilning barlıq jəmətimu kenglidə hətnisizdur...

Butlar əməs, Pərvərdigarla ibadətə layıqtur

10 ¹ Pərvərdigarning silərgə eytkən səzigə kulak selinglar, i Israil jəməti: — ² Pərvərdigar mundaq dəydu: — Əllərnin yollirini əgənmənglar; gərgə əllər asmandiki hədisə-alamətlərdin qorqup dəkkə-dükkigə qəmgən bolsimu, silər bulardin heq qeqüp kətmənglar... ³ Qünki əllərnin kaidə-yosunliri biməniliktur; həmmisi ormanlıktin kesilgən dərəhtin, yəqəqqining iskinisi bilən oyuloqan nərsigə asaslanoqandur... ⁴ Ular buni altun-kümük bilən həlləydu; uni yikilmisun dəp ular bolqa, mihlar bilən bekitidu... ⁵ Bundak butlar tərhaməklitə turidoqan bir karanquktur, halas; ular heq səzliyəlməydu; ular baxqılar tərpidin kətürüluxi kerək, qünki ular mangalmaydu. Ulardin qorqmanglar; qünki ular rəzillik qılalmaydu, ularning qolidin yaxxilik qilixmu kəlməydu... ⁶ — Sanga ohxaydioqan heqkim yok, i Pərvərdigar; Sən uluq, küq-kudriting bilən naming uluqdur... ⁷ Kim Səndin qorqmay turalisun, i barlıq əllər üstigə həkümran padixah!? Qünki bu Sanga tegixliktur; qünki əllərdiki danixmənlər arisida wə barlıq padixahlıqlar arisida Sanga ohxax heqkim yoktur... ⁸ Əllərnin həmmisi istisnasiz əkli yok, nadanlardur; bu ərziməslər yəqəqtur, halas! Ular təlim bərləmdul!?... ⁹ Sokup yalpaqlanoqan kümük Tarxixtin elip kelinidu; altunmu Ufəzdin elip kelinidu; andin hünərwen wə zərgərlərnin qoli bu yasioqinioqa kək wə səsün rəht bilən kiyim kiygüzidu — bularning həmmisi xübhəsiszki, danixmənlər ustilarning əjridur!

¹⁰ Ləkin Pərvərdigar Hudaning Əzi həqiqəttur; U həyat Hudadur, mənggüklükning Padixahidur; Uning qəzipi aldida yər-zemin titrəydu; əllər Uning qəhrini kətürəlməydu.

9:23 1Kor. 1:31; 2Kor. 10:17

9:26 «... Bu əllərnin həmmisi hətnisizdur; Israilning barlıq jəmətimu kenglidə hətnisizdur» — bu 25- wə 26-ayətlər Yəhuda (Israil)ə intayin eqr kerak idi. Qünki Pərvərdigar ularni, əzliri kəmisitidoqan hətnə kiliqmioqan «yat əllər» katarida «hətnə kiliqmioqan»dək hesablaydu. Hudaning kək aldida Yəhuda hətnisiz, yəni u İbrahim hətnə arqılık tüzgən əhdigə layıq əməs bolup kaldı. «Kengli hətnisiz» — «kengli bu rəzil dunyadiki rəzil əzzu-həwəsliridin kesilgən əməs, Huda wə uning ibaditi üqün rəzilliktin ayriqoqan əməs» dēgən mənida. «Əzakıyal» qə qoxuloqan «qoxumqə səzimiz»ni wə İnjl, «Rim.» 2-bab, «Fil.» 3:3, «Kol.» 2:11ni kərung).

—Yənə kelip hətnə «kenglidə əməs» bolsa, «qeqə qaqilirini qüxürüwətkən» (bəlkim butpərəslərnin matimining bir ipadisi) tin heqqəndək pərki yəki əhmiyiti yoktur.

9:26 Law. 26:41; Rim. 2:28,29

10:2 «əllərnin yollirini əgənmənglar; gərgə əllər asmandiki hədisə-alamətlərdin qorqup dəkkə-dükkigə qəmgən bolsimu, silər bulardin heq qeqüp kətmənglar» — yat əllər bundak «asmandiki hədisə-alamətlər»ni hurapiylik, yəni munəjjimlik yolida qüxinətti, əlwəttə.

10:3 Yəx. 44:14-17

10:4 Yəx. 41:7

10:5 Zəb. 115:4-7; Yəx. 41:23; 46:1, 7

10:6 Zəb. 86:8,10

10:7 Wəh. 15:4

10:8 «əllərnin həmmisi istisnasiz əkli yok, nadanlardur; bu ərziməslər yəqəqtur, halas! Ular təlim bərləmdul?» — oqurmənlər ayətnin bəxka hil tərjimilirini uqritixi mumkin.

10:8 Yəx. 41:29; Həb. 2:18; Zək. 10:2

«Yərəmiya»

¹¹ Ularoşa mundak degin: «Asman bilən zeminni yaratmioşan ilahlar, ular zemin yüzidin wə asman astidin yokaydu!»...

¹² Pərwərdigar bolsa yər-zeminni küq-kudriti bilən yasioşan, Aləmni danalıqı bilən bərpa qiləşan, Asmanlarni əkil-parasiti bilən yayoşuqidur..

¹³ U awazini qoyuwətsə, asmanlarda sular xawkūnlaydu; U yər qətliridin bulut-tumanlarni ərilitidu; U yamoşurlaroşa qakmaklarni həmrəş qilip bekitidu, Wə xamalni öz həziniliridin qikiridu..

¹⁴ Muxu kixilərninğ hərbi əkilisiz, bilimdin məhrumlardur; Zərgərlərninğ hərbi əzliri oyoşan but tərripidin xərməndigə qalidu; Qünki uning kuyma həykili yaloşanqilik, ularda heq tinik yoktur..

¹⁵ Ular bimənilərdur, mazaş obyektidur; Jazalinix waqti ularning üstigə kəlgəndə, ular yokitilidu.

¹⁶ Yəşupning Nesiwisi Boloşuqi bulardək əməstur, Qünki barliş məwjudatni yasioşuqi Xudur; Israil bolsa Uning Öz mirasi boləşan kəbilidur; Samawi qoxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar Uning namidur..

Yərəmiya həlki üçün mərsiyə okup dua kilidu

¹⁷ Zemindin qikixka yük-takingni yioşixturup al, i muhasirigə elinoşuqi kiz; ¹⁸ qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana, Mən bu waqitta zemindikilərnə elip u yərdin qəriwetimən wə ularning kəngli tonup yətküqə azar berimən!»..

Yərəmiya həlkiyə wəkil süpitidə səz kilidu

¹⁹ Jaraşitəm üçün həlimoşa way! Mening yaram dawalıoşusizdur! Birək əslidə mən: «Bu pəkət bir kesəllik, halas, uningəş qidioşudəkmən» — dəptikənmən.. ²⁰ Mening qedirim həlak boldi, barliş tanilirim üzildi; balilirim məndin juda bolup, ular yok boldi; qedirimni kaytidin sozup tikküdək, qedir pərdilirini aşkudək heqkim kəlmidi. ²¹ Qünki həlk pədiqiliri əkilisiz bolup, Pərwərdigarni izdəş yol sorimaydu; xunga ular danixmənlərdək ix kəşəlməydu, ularning barliş padisi tarkilip kətti.. ²² Anglanglar! Bir gəşning xəşisi! Mana, u kəlidu, ximaliy zemindin qikəşan zor bir qukan-sürən! Yəhudaning xəşərlirini bir wəyranə, qilbərişlərninğ turaloşuşişəş aylandıroşuqi kəliwatidul. ²³ Bilimənki, i Pərwərdigar, insanning öz yolini bekitixi öz kolida əməstur; mengiwatқан adəmning əzidə kədəmlirini həlioşanqə taxlax kudriti bolmastur;..

10:11 «Ularoşa mundak degin: «Asman bilən zeminni yaratmioşan ilahlar, ular zemin yüzidin wə asman astidin yokaydu!» — bu ayət ibraniy tilidə əməş, bəlkə aramiy tilidə ipədilinidu. Enikki, Hudaning məksiti Öz həlkininğ bu həkikətni yat əlləşəş ularning öz tilidə bildirüxi kəşək.

10:12 Yər. 1:1; Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəş. 40:22; 44:24; 51:13; Yər. 51:15

10:13 Zəb. 135:7; Yər. 51:16

10:14 Yər. 51:17,18

10:16 «Yəşupning nesiwisi» — «Yəşup» muxu yərdə Yəşup wə uning əwladliri boləşan Israilnimu kəşətidu. «Yəşupning nesiwisi» Hudaning Əzidur, əlwəttə.

10:16 Zəb. 74:2; Yər. 51:19

10:17 «muhasirigə elinoşuqi kiz» — «kiz» muxu yərdə xübhşisizki, pütün həlkni bildiridu.

10:18 Yər. 6:24

10:19 «pəkət bir kesəllik» — bəlkim həlkninğ bəxişəş qüxkən külpətlər «pəkət waqtilik awarə, halas» dēşən həşşiyatini kəşətidu. Sahta pəyoşəmbərlər bundak həşşiyatni kəşəş kollaytti.

10:21 «həlk pədiqiliri» — (yəni «pada bəşşuqiliri») xübhşisizki, Yəhudaning padixəş, wəzirliři, kəşinliři wə pəyoşəmbərlirini kəşətidu.

10:22 Yər. 1:14; 4:6; 9:11

10:23 Pənd. 16:1; 20:24

²⁴ Pərvərdigar, meni tüzigəysən, lekin oşəziping bilən əməs, adil həkūming bilən tüzigəysən; bolmisa Sən meni yokka barawər kilisən..²⁵ Kəhringni Seni tonumaydioğan əllər həmdə namingoşa nida kılmaydioğan jəmətlər üstigə təkkəysən; qünki ular Yakupni yəp kətkən; bərhək, ular uni yutup tügəxtürüp, turoğan jayini mutlək wəyran kiloğan..

Həlkning Hudaning əhdisini kəzgə ilmiqanlıki

11¹ Yəramiyaşa Pərvərdigardin kəlgən səz mundaq idi: ² — Bu əhdining səzligə kulaq selinglar; xundakla Yəhuda kixilirigə, Yerusalemda turuwatқанlaroşa ularni yətküzüŋlar..³ — sən Yəramiya ularoşa mundaq eytkin: —

— Pərvərdigar, Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Bu əhdining səzligə kim boysunmisa u lənəttə kalidu; ⁴ Mən bu əhdini ata-bowiliringlarni Misir zeminidin, yəni tēmür tawlaydioğan humdandin kutquzup qıkaroğan künidə ularoşa tapilap: «Awazimoşa kulaq selip, bu səzlərgə, yəni Mən silərgə tapxuroğan barlik əmrlərgə əməl kılinglar; xundak kılojininglarda, silər Mening həlkim bolisilər, Mən silərnin Hundayinglar bolimən; ⁵ xundak bolojinida Mən ata-bowiliringlaroşa: «Silərgə sūt həm bal ekip turidioğan bir zemin təkdin kılimən» dəp iŋkən kəsəmni əməlgə axurmən» — deŋnidim. Silər bügünki kündə dəl xu zeminda turuwatisilər! Mən bolsam jawabən «Amin, Pərvərdigar!» — dedim..

⁶ Pərvərdigar masha mundaq dedi: — Yəhudaning xəhərliridə, Yerusalemining koqilirida bu səzləni jakarla: — Bu əhdining barlik səzligə kulaq selip əməlgə axurunglar! ⁷ Qünki Mən ata-bowiliringlaroşa Misir zeminidin kutquzup qıkaroğan künidin bügünki künigə «Mening awazimoşa kulaq selinglar!» dəp jekiləp agahlandırup keliwatimən; Mən tang səhərdə ornumdin turup ularni agahlandırup kəldim..⁸ Ləkin ular həq anglimioğan yaki kulaq salmioğan; ularning hərbi rəzil kəngülliridiki jahillikə əgixip mangoğan; xuning bilən Mən bu əhdidiki barlik səzləni ularning bəxioşa qıxırdım; Mən bularning həmmisini ularoşa tapilıoğanmən, ləkin ular həq əməlgə axurmioğan..

⁹ Pərvərdigar masha mundaq dedi: — Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatқанlarning ari-sida bir suyikəst baykaldi; ¹⁰ ular səzlimni anglaxni rət kiloğan ata-bowiliringning kəbihliklirigə kaytip kətti; ularning ibaditidə bolayli dəp baxka ilahlaroşa əgixip kətti. Israil jəməti həm Yəhuda jəməti ata-bowiliri bilən tüzgən əhdəmni buzdi.

¹¹ Xunga Pərvərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən ularning üstigə həq kutulalmas apət qıxırimən; ular Masha pəryad kəturidu, ləkin Mən ularni anglimaymən..¹² Andin Yəhudaning xəhərliri wə Yerusalemda turuwatқанlar isrik yekip qokunoğan butlarni izdəp ularoşa pəryad

10:24 Zəb. 6:1; 38:1; Yər. 30:11; 46:28

10:25 Zəb. 79:6; Yər. 8:16; 9:16

11:2 «Bu əhdining səzligə kulaq selinglar» — bu bəxarət (11:1-17)ning əsas temisi (yukirikki mawzuyimizdək) — «həlkning Hudaning əhdisini kəzgə ilmiqanlıki». Bəxarət bəlkim Yosiya padixah həküm sürgən waqtida ibadəthanidin tepiloğan «Təwrat-kanunning bir kısmi» bilən munasiwətlik. U Təwratning kısmi bəlkim «Kanun xərhə» idi, kitab Huda Musa pəyojəmbər arkilik Israil bilən tüzgən əhdini təkrarlaydu wə təkitləydu. «2Pad.» 22-23-bablarni, «2Tar.» 34-35-bablarni kəring.

11:3 Kan. 27:26; Gal. 3:10

11:4 Law. 26:3,12; Kan. 4:20

11:5 «Mən bolsam jawabən «Amin, Pərvərdigar!» — dedim» — okurmənlərgə ayanki, «Amin» deŋən səz «xundak bolsun!» deŋən mənədə. Muxu yərdə Yəramiya Pərvərdigarning əhdisiŋə boysunmioğan barlik kixiləni (3-ayəttə) lənətkə kəlduridioğanlikioşa koşuluxni bildüridu.

11:5 Kan. 7:12

11:6 «Bu əhdining barlik səzligə kulaq selip əməlgə axurunglar!» — bəxarət (11:1-17)ning əsas temisi tooqrisidiki 2-ayəttiki izahətni kəring.

11:7 Yər. 7:13,25

11:8 Yər. 3:17; 7:24,26; 9:14

11:11 Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 14:12; Əz. 8:18; Mik. 3:4

kötüridu; lekin apət qüxkən waqtida ular bularni heq kutkuzmaydu. ¹³ Qünki xəhərliring kanqə kəp bolənsəri, butliring xunqə kəp boldi, i Yəhuda; Yerusalemining koqiliri kanqə kəp bolənsəri, silər «yirginlik boləuqi»ə xunqə qurbangahlarni kurdunglar, yəni Baaloja isrik yekix üqün qurbangahlarni bərpa kildinglar..

¹⁴ Əmdi sən, i Yəramiya, bu həlk üqün dua kılma, ular üqün heq pəryad yaki tilawət kılma; qünki apət bexioja qüxüxi bilən ular Manga nida kıləjan waqtida Mən ularni anglimaymən..

¹⁵ — Mening səyümlük həlkimning öyümdə turuxioja nemə həkqi? Qünki kəpinqinglar özünglarning rəzil məqsətlirigə yetixkə orunisilər; silər rəzilliklinglar əməlgə axkanda hursən bolsanglar, undakta «mukəddəs gəxlər» muxu asiyliqlinglarni silərdin elip taxliyalamdu?.

¹⁶ Pərwərdigar ismingni «Yapyexil, mol mewilik, barakşan zəytun dərihi» dəp atiojanidi; lekin Pərwərdigar dərəhkə xawkūnlaydiojan zor bir otni salidu wə xahliri yəq kılınıdu. ¹⁷ Qünki seni tikkən samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar sanga qarap külpət bekitip jakarliojan; səwəbi, Israil jəməti wə Yəhuda jəməti əzining mənəpəətini kəzləp rəzillik kılıp, Baaloja isrik yekip, Mening oəzipimni kəltürdi..

Yəramiyaəja kılınıdiojan suyikəstni Pərwərdigar uningəja ayan kılidu

¹⁸ «Pərwərdigar manga həwər yətküzdi, xuning bilən mən qüxəndim; U manga ularning kilmixlirini ayan kildi; ¹⁹ mən bolsam huddi boquzlaşkə yetiləp mangəjan kənük paklandək idim; mən əsli ularning manga qarap: «Dərəhni mewisi bilən yəkitayli, uning ismi kayta əskə heq kəltürülmisun, uni tiriklər zeminidin üzüp taxlayli» degən kəstlirini heq bilməyttim; ²⁰ lekin Sən, i adil həküm Qıqaroquqi, adəmninğ wijdan-kəlbini Sinioquqi, samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Sening ularning üstigə qüxüridiojan kisasıngni öz kəzüm bilən kərüxkə nesip kıləqaysən; qünki dəwayimni Sangila ayan kılıp tapxurdum»..

²¹ Xuning bilən Pərwərdigar manga mundaq dedi: — «Pərwərdigarning namida bexarət bərmə, bolmisa jening kəlimizda tügixidu» — dəp sanga dok kılıp yürgən Anatottiki adəmlər jeningni izdəp yüridu. Əmdi ular toqrisida mundaq səzüm bar: — ²² — bu ixkə qarap samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundaq dedi: — Mana, Mən ularni jazalaymən; yigitlər kiliq bilən əlidu, oquq-kizliri bolsa kəhətkilik bilən əlidu. ²³ Ulardin heqbir kəldisi kəlməydu; qünki Mən ular jazalınıdiojan yilida, xu Anatottiki adəmlər üstigə apət qüxürimən.

Yəramiya pəyoqəmbərninğ Pərwərdigarəja dad eytixi dawamlixidu

12¹ Mən dəwayimni aldingəja elip kəlsəm, adil bolup kəlding, i Pərwərdigar; lekin Sən bilən Əz həkümliring toqruluk səzləxməqimən; nemixkə rəzillərninğ yoli ronək tapıdu? Asiylik kıləuqılarning həmmisi nemixkə kəngri-azadilikdə turidu?. ² Sən ularni yər yüzigə tikkənsən, ularmu yiltiz tartқан; ular əsüp güllinidu, ular mewiləydu; Sən ularning

11:13 Yər. 2:28

11:14 Yər. 7:16; 14:11

11:15 «mukəddəs gəxlər» — qurbanlıklardiki gəxlər, əlwəttə. Oqurmənlər ayətninğ baxkə kəp hil tərjimilirini uqritixi mumkin, lekin omumi yəməni tərjimimizdikidək bolidu.

11:17 Yər. 2:21

11:20 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 26:2; Wəh. 2:23

12:1 Ayup 21:7; Zəb. 73:11-13; Həb. 1:3

«Yəramiya»

aotziqə yəkin ohxaysən, lekin wijdanidin yirəksən; ³ lekin Sən, i Pərwərdigar, meni bilisən; Sən meni kərüp kəlgənsən, Əzünggə boləjan sadiklikimni siniqənsən. Ularni boəquzlaşxə bekitilgən qoylardək ayrip sərəp qıkkaysən, ularni kətl künigə ayrioqaysən. ⁴ Zemin qaqanoqiqə kaəjiraydu, etizdiki ot-qəplər qaqanoqiqə kurojan hələttə turidu? Zeminda turuwəkanlarning rəzilliki tūpəylidin həywanlar həm uqar-қанатлар qaqanoqiqə yəqap tūgəydu? Qünki bu həlk: «Huda aqiwitimizni həq kərməydu» dəwatidu....

Pərwərdigar Yəramiyaqə jawab beridu

⁵ — Sən yūgürgən ləxkərlər bilən bəsləxkəndə, ular seni həlsiratқан bolsa, əmdi sən atlar bilən bəsləxsəng kəndək bolar? Sən pəkət aman-tinqlikta turojan zemindila hatirjəm bolup Manga ixinisən, əmdi İordan dəryasi boyidiki kuyuk qatqalliklarda kəndək yürisən? ⁶ Qünki həttə öz kərindaxliring, atəngning jəmətimu sanga asiylik qiləjan. Ular mu sən yökətitx üqün awazini kuyup bərgən. Gərqə ular sanga məhərik səzləрни қилəjan bolsimu, ularoqə ixənmə!».

Huda Yəramiyaning dad kətürüxlirigə yənə bir jawab beridu

⁷ — Əzüm ailəmdin waz keqimən, mirasimni taxliwetimən, jan-jigirimni dūxmənliniring qəlioqə tapxurimən. ⁸ Mening mirasim boləjan həlk bolsa Manga ormanliktiki bir xirgə ohxax bolup qaldı; ular Manga qarxi awazini kətürdi; xunga Mən ularni yaman kərimən. ⁹ Mening mirasim Manga sar-bürküt yəki qılberidək bolup qaldı əməsmu? Ləkin uning ətrəpioqə baxqə sar-bürkütlər olaxmaqta! Beringlar, ularni yəwətişkə barliq daladiki həywanlarni yioqip kelinglar! ¹⁰ Nuroqunlioqan həlk padiqiliri üzümarimni həlak kilidu, ular Mening nesiwəmnı ayaq asti kilidu, ular Mening yekimlik nesiwəmnı qerib bir qəl-bayawanoqə aylanduridu; ¹¹ ular uni qerib kiliwetidu; u Mening aldimda qerib həm kaəjirək turidu; pütkül zemin qerib qalidu; əmma həq adəm buningə kənglini bəlməydu. ¹² Qəl-bayawandiki barliq egizliklər üstigə həlak kiləquqılar qozuldap qikip kelidu; qünki Pərwərdigarning qiliqi zeminning bir qetidin yənə bir qetigiqə həmmini yutidu; həq ət igisinin tinq-hatirjəmliki bolmaydu. ¹³ Həlkim buqədayni terioqan bolsimu, ləkin təkənləрни oriydu; ular əzlini upratқini bilən, payda kərməydu; xunga

12:2 «Sən ularning aotziqə yəkin ohxaysən, lekin wijdanidin yirəksən» — «wijdan» dəgən sөz muxu yərdə ibranıy tilida «bərəkələr» bilən ipadilinu.

12:2 Yəx. 29:13

12:3 «...Ular ni boəquzlaşxə bekitilgən qoylardək ayrip sərəp qıkkaysən, ularni kətl künigə ayrioqaysən» — Yəramiya əzining yurtdaxlirining suyikəstining obyektı bolup nuroqunlioqan jəpa tartmaqta, ləkin ular kəng-azadə yaxaydioqan ohxaydu.

12:3 Zəb. 17:3; 139:1; Yər. 11:20

12:4 «Bu həlk: «Huda aqiwitimizni həq kərməydu» dəwatidu?» — ibranıy tilidiki «Bu həlk: U aqiwitimizni həq kərməydu» dəwatidu?» deyilidu. Bu dəgənliktiki «U» ni bəzi alimlar Yəramiyanı kərsitidu, dəp qaraydu. Ləkin bizningqə həlkning: «Huda aqiwitimizni həq kərməydu» dəgən səzi, Təwrat «Qən.» 32:30diki «Mən (Huda) ularning aqiwitini kərimən» dəgən səzning dəl əksidur, xunga biz «Huda» dəp tərjimə kilduk.

12:4 Yər. 4:25; 7:20; 9:10

12:5 «İordan dəryasi boyidiki kuyuk qatqalliklarda kəndək yürisən?» — bu yər xirlar yaxioqan, intayin hətərlək jay idi (49:14, 50:44ni kərüng). Huda Yəramiyaqə: «İxliring təhimu kıyin, təhimu qataq, təhimu muxəkkətklik bolidu» dəp aqahlandırıdu.

12:6 Pənd. 26:25

12:9 «dalidiki həywanlar» — bəlkim İsrailni buləng-taləng qılmaqci boləjan yat əlləрни bildiridu. Bu pərman («Beringlar... yioqip kelinglar») bəlkim pəritilərgə eytilsa kərək.

12:9 Yər. 7:33

12:10 «Nuroqunlioqan həlk padiqiliri» — bəlkim yat əllərnıng əmir-padixahlirini kərsitidu. Biraq İsrailning əzidiki «həlk padiqiliri» (padixahlar, kəhinlar, pəyoqəmbərlər)ning wəpasizliki bilən bu aqiwətnı İsrailning bəxioqə kəltürgən, xunga «nuroqunlioqan pəda bəkkəquqiliri» ularnımu əz iqigə elixi mumkin.

—Huda «Mening üzümarım», «Mening nesiwəm» dəgən ibarilər bilən, bəlkim Əz həlkı İsrailni, jümlidin ularning zeminini kərsitidu.

—İbranıy tilida bu ayəttin 13-ayətkiqə boləjan peillər «ətkən zaman»da ipadilinu; pəyoqəmbər bularning həmmisini «allikaqan yüzbərgəndək», jəzmən yüz beridu, dəp bildiridu.

12:10 Yər. 6:3

naqar məhsulatliringlar tüpəylidin, Pərwərdigarning kattik oqəziپی түpəylidin, yərgə qarap kəlisilər..

¹⁴ Mənki Pərwərdigar Öz həlkim Israilni waris kəloqan miraska qanggal saloqan, zeminimning həmmə rəzil koxniliri toqruluk mundaq dəymən: — Mana, Mən ularni öz zeminidin yulup alimən, xuningdək Yəhuda jəmətini ular arisidin yuluwalimən; ¹⁵ lekin xundak boliduki, ularni yuluwaloqandin keyin Mən bu yoldin yenip, ularoqə iqimni aqritimən, ularning hərbirini öz mirasioqə, hərbirini öz zeminioqə kayturimən..

¹⁶ Xundak kilip, əgər (ular etkəndə həlkimgə Baalning ismioqə kəsəm iqxni oqətkəndək) kəngül koyup həlkimning yollirini əgənsə, jümlidin Mening namimoqə kəsəm iqxni oqənsə, — əmdi ularoqə həlkim arisidin muqim orun berilip, ular gülləndürüldü. ¹⁷ Birak ular anglimisa, Mən xu əlni mutlək yulup taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar..

Qirip kətkən iq tambaldin aloqan sawak

13 ¹ Pərwərdigar manga mundaq dedi: — Baroqin, kanap iq tambalni al, belinggə baolqə; lekin uni suoqə qilima. ² Xunga Pərwərdigar manga degəndək mən bir iq tambalni aldim wə belimgə baolqə koydum.

³ Əmdi Pərwərdigarning səzi ikkinqi kətim manga kelip mundaq deyildi: — ⁴ «Sən puloqə aloqan, belinggə baolqə aloqan iq tambalni elip, ornungdin tur, Fratqə berip xu yərdə taxning yerikioqə yoxurup koy»..

⁵ Xunga mən bardim wə Pərwərdigar manga buyruoqəndək uni Fratqə yoxurup koydum. ⁶ Kəp künlər etkəndin keyin, Pərwərdigar manga: «Ornungdin tur, Fratqə berip, Mən sanga xu yərgə yoxuruxqə buyruoqan iq tambalni kolungoqə al» — dedi.

⁷ Xunga mən Fratqə bardim; mən yoxuroqan yərdin iq tambalni kolap qikərip kolumoqə aldim; mana, iq tambal sesip qirip kətkənidi, pütünləy kiygüsiz boləqanidi. ⁸ Pərwərdigarning səzi manga kelip mundaq deyildi: —

⁹ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən Yəhudaning pəhrini wə Yerusalemining qong pəhrini muxu həlda yokətimən; ¹⁰ Mening səzlimni anglaxni rət kəloqan, kənglidiki jəhillikdə mangidoqan, baxqə iləhlarning kullukdə bolup, ularoqə ibadət kəlixqə intilidoqan bu rəzil həlk pütünləy kardın qikqan bu iq tambaloqə ohxax bolidu. ¹¹ Qünki huddi iq tambal adəmning qatirikioqə qing baolqəndək, ularmu Manga yəqin bir həlk bolsun, Manga nam-abruy, mədhəyə wə xan-xəpəp kəltürsun dəp, Mən Israilning pütkül jəmətini wə Yəhudaning pütkül jəmətini Özümgə qing baolqəndənmən — dəydu Pərwərdigar, — lekin ular həq kulək salmidi..

12:13 Law. 26:16; Qan. 28:38

12:14 «zeminimning həmmə rəzil koxniliri» — koxna yat əlləni kərsitidu.

12:14 Qan. 30:3; Yər. 32:37

12:15 «ularni ...ularning hərbirini öz mirasioqə, hərbirini öz zeminioqə kayturimən» — bu Hudaning bu yat əlləning hərbirigə eytkən səzliri.

12:16 «ularoqə həlkim arisidin muqim orun berilip, ular gülləndürüldü» — ibraniy tilida səzmusez bolsa «ular həlkim arisida kəurulidu». Bu səz kəp jəhətkil bolup, etiqad, əhlək, danalək, iqtisad wə parawanlık, bolupmu hərhil rohiy bayliqlərnı kərsitidu.

12:17 Yəx. 60:12

13:4 «...ornungdin tur, Fratqə berip,...» — baxqə birhil tərjimisi: «...ornungdin tur, Əfrat (dəryasi) oqə berip...».

–Yəramiyaning yurti Anatotoqə yəqin «Frat» degən kikiq bir yeza idi. Əfrat dəryasi bolsa Pələstindən 550 kilometr yirək. Əgər toqra tərjimisi «Frat» bolsa, xübhəsisizki, bu yanila səz oyumi arkiqik «Əfrat dəryasi»ni, xuningdək Əfrat dəryasining boyida kəuruloqan Asuriyə imperiyəsini, xundakla keyinki Babil imperiyəsini kərsitidu. Bu ikki imperiyəning Israiloqə andin keyin Yəhudaqə (ular xu yərgə sürgün boləqan waqtida) etiqadni buləqaydioqan təsiri boləqan. Asuriyaning butpərəsləkinə wə Babilning pulpərəsləkinə etiqadni buləqaydioqan təsiri bar idi.

–İxning baxqə birhil xərh: ular əslı Pərwərdigarə «qing munasiwəttə baqlinixı» kərək idi. Ləkin buning ornioqə ular Babiləyə baqlanmaqı bolup (Həzəkəyə padixəhning künlridə) buləqinip kətkən. Ləkin bizningqə bundak xərhı Yəramiyaning dəwrigə uyəqun kəlməytti.

13:11 «...huddi iq tambal adəmning qatirikioqə qing baolqəndək, ularmu Manga yəqin bir həlk bolsun ... dəp, Mən

«Yəramiya»

¹² Ularoşa muxu sözni degin: — Israilning Hudasi bolojan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerək». Ular sanga: «Əjəba, həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerəklikini obdan bilməmdük?» — dəydu; ¹³ Sən ularoşa mundak dəysən: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, mən bu zeminda barliq turuwatqanlarni, Dawutka wəkil bolup uning təhtigə olturojan padixahlarni, kahinlarni wə pəyoğəmbərlərnəi həmdə Yerusalemda barliq turuwatqanlarni məstlik-bihoxluk bilən toldurimən. ¹⁴ Mən ularni bir-birigə, yəni ata bilən oqullirininimə ohxaxla bir-birigə sokuxka salimən, — dəydu Pərwərdigar; — Mən ularoşa iqimni aqritmaymən, ularni ayimaymən, ularoşa rəhim qilmaymən; ularni nabut kilixka heqnərsə meni tosumaydu. ¹⁵ Anglanglar, kulak selinglar, həli qong bolmanglar; qünki Pərwərdigar söz qilojan. ¹⁶ Əmdə U bexinglaroşa zulmət qüxürgiqə, putunglar zawal qüxkən taoqlarda putlaxkəndək putlaxkuqə, U silər izdigən nurni ölüm sayisioja, kapkarangolulukka aylanduroquqə, Pərwərdigar Hudayinglaroşa layik xan-xəpəp kayturinglar!.

Yəramiya öz dərd-əlimini həlkkə bildüridu

¹⁷ Buni anglimisanglar, silərning həkawurlukunglar tüpəylidin jenim yoxurunqə yioqlaydu; aqqik yioqlap kəz yaxlirim ekip taxidu; qünki silər, i Pərwərdigarning padisi, sürgün kilinisilə...

Pərwərdigarning sözi dawamlixidu

¹⁸ Padixah wə hanixka: «Təhtinglardin qüxüp yərgə olturinglar; qünki kərkəm tajliringlar bexinglardin qüxürülüdu» — degin. ¹⁹ Jənubdiki xəhərlər qorxiwelip taqilidu; ularni aqidojan heqkim bolmaydu; pütkül Yəhuda sürgün bolidu; ularning həmmisi əsirgə qüxüp sürgün bolidu. ²⁰ Bexingni kətür, i Zion, ximaldin qıqkanlaroşa qara; sanga tapxurulojan pada, yəni yekimlik padang nəgə kətkəndü? ²¹ Pərwərdigar seni baxkuruxka dostliringni bekitkinidə sən nemə deyələytting? Əsli əzüng ularoşa baxkuruxni əgətkən tursang! Xu tapta toloqak tutqan ayaldək azab-okubətlər seni tutmamdu?.

²² Sən əgər kənglündə: Bu ixlər nemixka beximoja qüxti? — dəp sorisang, bu ixlər kəbihliking intayin eoqır bolojanliqidin boldi — keyniking saldurup taxlandi, yotiliring zorawanliqta axka-

---

Israilning pütkül jəmətinə wə Yəhudaning pütkül jəmətinə Özümgə qing baqlandurojanmən» — bu təmsilning mənisəi bəlkim xuki, Israil Hudaşa qing baqlanojan bolsa, heq bolojanmaytti (təmsildə pəyoğəmbər əzi Hudaşa wəkil bolidu). Ləkin bu ziq munasiwəttin ayrilsə, bəribir yat əllər (məsilən, Asuriyə, Babildek) tərəpidin bulojinidu. 1-ayəttiki «suoja qilima» değən sirliq buyruk, bəlkim bu ziq munasiwətnəing heq ayrılmasliqi kərəklikini təkitligən boluxi mumkin.

13:12 «Həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerək» — bəlkim həlk arisidiki məqal-təmsil boluxi mumkin — mənisəi bəlkim «həmmə ix onxuluk bolidu» yaki «kəprək kütkün bolsang kəprək alisən» katarliklar.

—İbrani tilidə «idix» wə «əhmək» bir-birigə ohxap ketidu. Həlk pəkətlə öz kəyp-sapsini (xarab buning simwoli bolup) intilip kooqloqandin keyin Huda ularoşa: «Mən silər izdigininglarni öz bexinglaroşa qüxürimən, silər bir-biringlarni nabut kilisilə» dəp jawap bərgən ohxaydu.

13:16 Zəb. 44:20-21

13:17 Yioq. 1:2,16

13:18 «Padixah wə hanixka: «Təhtinglardin qüxüp yərgə olturinglar... tajliringlar bexinglardin qüxürülüdu» — degin» — padixah wə hanix bəlkim Yəhoakin wə anisinəi kərsitidu. Ular miladiyədin ilgiri 597-yili sürgün bolojan («Yər.» 22:26, 29:2, «2Pad.» 24:14-16ni kərüng).

13:19 «Jənubdiki xəhərlər qorxiwelip taqilidu; ularni aqidojan heqkim bolmaydu» — demək, heqkim qıqalmaydu, heqkim kirelməydu.

13:20 «Bexingni kətür, i Zion, ximaldin qıqkanlaroşa qara; sanga tapxurulojan pada, yəni yekimlik padang nəgə kətkəndü?» — bu ayəttiki peillar «ayalqa rod»ta bolup, bu səzlər bəlkim Yerusalemoja, yəni uningda turuojan «Hudaning həlki bolojan pada bəqquqiliri»oja — padixahka, kahinlaroşa wə «pəyoğəmbərlər»ə eytilidu.

13:21 «Pərwərdigar seni baxkuruxka dostliringni bekitkinidə sən nemə deyələytting? Əsli əzüng ularoşa baxkuruxni əgətkən tursang!» — Israilning ittipəkdaxliri («dostlar»i) awwal Asuriyə, andin Babilni öz iqigə alojanidi. Ularıning həmmisi Israil bilən bolojan munasiwitidin paydilanmaqçı bolojan, halas (məsilən, «Yəxaya» 39-babni kərüng; Babilning əlqiliri Yəhudaning kəp məlumatlirini igiligəndin keyin ularoşa asiylək qilojan).

«Yərəmiya»

rilandi.²³ Efiopiyalik qara terisini oʻzgərtəlmədu? Yaki yilpiz qipar tənggilirini oʻzgərtəlmədu? Undək boləqanda silər rəzillikni kəlxə kəngənlərmu yaxilikni kəlalaydioqan bolisilər! ²⁴ Əmdu qəl-bayawandiki xamal həydiwətkən samandək Mən silərni həydəp qaqimən.

²⁵ Bu sening aqiwitəning bolidu, Mən sanga bekitkən nesiwəng, — dəydu Pərwərdigar; qünki sən Meni untuqansən, yaloqanqilikka tayanəqansən.²⁶ Xunga Mən kəynikingning pəxlirini yüzüng üstigə kətürüp taxlaymən, nomusung kətüridu. ²⁷ Ah, sening zinaliring, ayəqirningkidək pəhur kixnəxliring, egizliklərdə wə etizlarda boləqan buzukqilikliringning pəskəxliki! — Barlik yirginqlikliringni kərdum! Həlingəqə way, i Yerusalemlər! Sən pak kəlinixni qəqanəqəqə rət kəlməqisən?!

Kuroqəqiliklər üstidə boləqan mərsiyə

14¹ Yərəmiyaqə qüxkən, Pərwərdigarning kuroqəqiliklər toqruqluk səzi: —

Yərəmiyaning mərsiyəsi wə duasi

² Yəhuda matəm tutidu, uning dərəwaziliri zawaləqə yüz tutmaqta, həlk yərgə qaplixip qarilik tutidu; Yerusalemdin nalə-pəryad kətürülməktə.³ Mətiwərliri qaparmənlinirini su əkilixkə əwətidu; ular su azgallirioqə baridu, lekin həq su tapalmaydu; ularning küpliri kuruk kaytip kelidu; ular yərgə qarap qəlidu, sarasimigə qüxidu; ular bəxini yepip təwən sanggilitidu..

⁴ Həq yaməqur bolmioqəqə yər yüzi yerilip kətti; yər həydiğüqilər yərgə qarap bəxini yepip təwən sanggilitidu. ⁵ Maral bolsa dalada bala kəzilaydu, andin kəzisdin waz kəqidu; qünki ot-qəp yok, ⁶ Yawa exəklər egizliklərdə turup qilbərildək həsirap ketidu; ozuk izdəp kəzliri karəngəqulixip ketidu, qünki ozuk yok..

Yərəmiyaning duasi

⁷ — I Pərwərdigar, kəbihliklirimiz bizni əyibləp guwahlik bərgini bilən, Əzüngning naming üqün bir ixni kəloqaysən! Qünki bizning yolungdin qəkip ketiximiz intayin kəptur; biz Sening aldingda gunah sadir kilduk, ⁸ I Israilning Arzusi, külpət qüxkəndə ularning kutkuzəqəqisi Boləqəq, Sən nemixkə bizgə zeminimizdiki musapirdək, bir kəqila kənməqəq boləqan bir yoluqidək bolisən? ⁹ Nemixkə həq əmālsiz kixidək, həqkimni kutkuzəlməydioqan bir palwanəqə ohxax bolisən? Lekin Sən, i Pərwərdigar, arimizda turisən, biz Sening naming bilən atəloqandurmiz; bizdin waz kəqip kətməl.

13:22 «yotiliring zorəwanlikta axkarilandi» — ibrāniy tilida «tapanliring zorəwanlikta yarilandi» — wəpəsis əyal bəlkim əz yoldixi tərīpidin xundək muamiligə uqirxi mumkin.

13:22 Yəx. 47:2, 3; Yər. 5:19; 16:10

13:25 «sən Meni untuqansən, yaloqanqilikka tayanəqansən» — «yaloqanqilik» muxu yərdə bəlkim butlarni kərsitidu.

13:27 «Ah, sening zinaliring, ayəqirningkidək pəhur kixnəxliring, egizliklərdə wə etizlarda boləqan buzukqilikliringning pəskəxliki! ...» — bu ayət xübhəsisiziki, butpərəslikni kərsitidu. U Hudaning kəz əldida yirginqlik zinəhorlukka ohxaxtur. Lekin okurmənlərgə xu bəlkim ayanki, mundaq butpərəslik Hudaqə wəpəsislik bolup rohiy jəhəttə pəhixiwəzlik bolupla kəlməy, Pələstindiki butpərəslikta kixilər butlirioqə «atəloqan», buthanida turoqan pəhixə ayalləroqə pul bərip ular bilən yatatti.

14:2 «Yəhuda matəm tutidu, ... həlk yərgə qaplixip qarilik tutidu; Yerusalemdin nalə-pəryad kətürülməktə» — bizningqə bu 2-9-ayətlər «Yərəmiyaning mərsiyəsi wə duasi». Bizningqə 1-ayəttə tiləqə elinoqan «Pərwərdigarning kuroqəqiliklər toqruqluk səzi» rəsmiy həlalda 10-ayəttə bəxlinidu.

—Bəzi alimlar 2-6-ayətlərnə Pərwərdigarning (bəxarət bəridioqan) səzi, 7-9-ayətlərnə Yərəmiyaning duasi dəp kəraydu. Xübhəsisiziki, 10-15-ayətlər andin bəlkim 16-18-ayətlər Pərwərdigarning jawabi idi.

14:3 «ular ... sarasimigə qüxidu; ular bəxini yepip təwən sanggilitidu» — kəna zamanlarda bəxini yepix kəttik puxyaman kəlix, kəttik əzəblinixni bildürətti.

14:6 Yər. 12:4

14:9 «biz Sening naming bilən atəloqandurmiz» — məlum bir kixi bəxəq birsining nami bilən atəloqan bolsa uningəqə mənsup wə uning məs'ulluqi wə himayisi əstida turidu. «Israil» (Huda bilən boləqan xəhzadə) wə «Yəhuda» (mədhijə) dəgən isimlər Hudaning ikki namini kərsətkən; Huda Əzi Israilni «Mening həlkim» dəp atəloqandi.

«Yəramiya»

Pərvərdigarning soʻzi rəsmiy baxlinidu

¹⁰ Pərvərdigar muxu hálkka mundak daydu: — Ular dərħəqikət məndin tezip, kezixkə amraktur; ular kədəmlirini yaman yoldin heq tizginlimaydu; Pərvərdigarning ularin heqkandak hursənliki yok; əmdi həzir ularning kəbihlikini esigə kəltürüp ularning gunahlini jazalaydu.

Yaloqan pəyoqəmbərlərgə ixinxkə boloqan jaza

¹¹ Andin Pərvərdigar manga: — Bu hálkning bəht-bərikiti üqün dua kılma — dedi. ¹² — Ular roza tutkanda, pəryadini anglimaymən; ular kəydürmə kurbanliklarni axlik hədiyələr bilən sunoqanda, Mən ularni qobul kılmaymən; Mən ularni kiliq, kəhətqilik wə wabalar arkilik yokitimən.

¹³ Mən bolsam: — Ah, Rəb Pərvərdigar! Mana, pəyoqəmbərlər ularoqə: «Silər kiliqni heq kərməysilər, kəhətqilikkimu duq kəlməysilər; qünki Mən bu yərdə silərnin amanesənliklaroqə kapalətlik kılımən» daydu, — dedim.

¹⁴ Əmdi Pərvərdigar manga mundak dedi: — Pəyoqəmbərlər Mening namimda yaloqan bexarətlər beridu; Mən ularni əwətmigənmən, ularni buyruoqan əməsmən, wə ularoqə gəp kılqinim yok. Ular silərgə sahta kərünüx, palqilik, ərziməs nərsilər toqruluk öz kənglidiki ham hiyallarni eytip bexarət bərməktə. ¹⁵ Xunga Pərvərdigar: — Mening namimda bexarət beriwatqan, Mən əwətmigan, yəni: «Kiliq wə kəhətqilik bu zeminə heq kəlməydu» daydioqan pəyoqəmbərlər toqruluk: — bu pəyoqəmbərlər kiliq wə kəhətqilik bilən yokitilidu; ¹⁶ ular bexarət bərgən hálkning bolsa, kiliq wə kəhətqilik tüpəylidin jəsətliri Yerusalemlə koqlirioqə taxliwətilidu; ularning əzlrini, ayallirini, kiz-oqullirini kəmgüdək heqkim kəlməydu; Mən ularning rəzillikini öz bexioqə tekimən. ¹⁷ Sən ularoqə xu səzni eytisən: — «Kəzirimdin kəqə-kündüz yax tohtimisun; qünki mening pak kizim boloqan hálkim yarisi bəsülgəndək kattik bir zərb yəp, intayin eqir yarilandi», — daydu.

Yəramiya duasini dawam kılıdu

¹⁸ Mən dalaqə qıqsam, mana kiliqtin öltürülgənlər; xəhərgə kirsəm, mana kəhətqiliktin solixip kətkənlər! Qünki pəyoqəmbər həm kahin hər ikkisila bilimsiz-nadan bolup, ular zeminda öz sodisi bilənla bolup kətti. ¹⁹ Sən Yəhudadin nemixkə waz kəqting? Jening Ziondin Zeriktimu? Sən nemixkə bizni xunqə dawalıqusiz dərjida uroqaniding? Biz aram-tinqlikni küttük, lekin heq kutluk künlər yoktur; xipalik bir wəkitni küttük, lekin mana dəkkə-dükkə iqididurmiz! ²⁰ I Pərvərdigar, rəzillikimizni, ata-bowilirimizning kəbihlikini tonup ikrar kılımiz; qünki Sening aldingda gunah sadir kildük. ²¹ Özüng naming üqün Yerusalemlə kəzünggə ilmay koymioqaysən; xan-xərpəlik təhting boloqan jayni rəsəwə kilmioqaysən; əhdəngni esinggə kəltürgəysən, uni buz mioqaysən! ²² Əllər qokunidioqan «ərziməslər» arisida yamoqur yaqduroquqi barmidu? Yeoqinni

14:11 Mis. 32:10; Yər. 7:16; 11:14

14:12 Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 6:20; 7:21,22; 11:11; Əz. 8:18; Mik. 4:3

14:14 «Ular silərgə sahta kərünüx, palqilik, ərziməs nərsilər toqruluk öz kənglidiki ham hiyallarni eytip bexarət bərməktə» — «ərziməs nərsilər» bəlkim butlarni kərsitidu.

14:14 Yər. 23:21; 27:15; 29:8, 9

14:17 «mening pak kizim boloqan hálkim» — «pak kizim boloqan hálkim», wə «Zion kizi» «hálkimning kizi» katarlik ibarilər Hudaning Öz hálkiga yaki baxkə hálk (məsilən, «Misirning kizi», 46:11)kə boloqan meħri-xəpkitini, ularoqə baqlıoqan muħəbbətini kərsitidioqan məniəni əz iqigə alidu.

14:17 Yər. 13:17; Yioq. 1:16; 2:18

14:18 «Qünki pəyoqəmbər həm kahin hər ikkisila ... zeminda öz sodisi bilənla bolup kətti» — pəyoqəmbərlər wə kahinlar soda bilən xuoqullanmaslik kərak idi, əlwəttə. Muxu ayəttiki «sodisi» ularning «Hudaning səzini burmilap satidioqlanliqni»ni kərsitidu. —Baxkə birhil tərjimisi: «... pəyoqəmbər həm kahin hər ikkisi heq bilmaydioqan bir zeminə qikiq kətti».

14:19 Yər. 8:15

14:20 Zəb. 106:6; Dan. 9:8

14:21 «xan-xərpəlik təhting boloqan jayni rəsəwə kilmioqaysən» — «xan-xərpəlik təhting» bəlkim Yerusalemda turoqan muħəddəs ibadəthanini kərsitidu.

asmanlar əzilirilə berəmdü? Bularni əməldə kərsətküqi Sən əməsmu, i Pərwərdigar Hudayimiz!
Xunga Seni təlpünüp kütimiz; qünki Sənla bularni kəloquqidursən..

15¹ Pərwərdigar munga mundaq dedi: — «Musa yaki Samuil pəyojəmbərlər aldimda turojan bolsimu, kənglüm bu həlkə heq karımaytti. Ular ni kəz aldimdin kətküzüwət! Ular Məndin neri qikip kətsun!..² Əgər ular səndin: «Biz nəgə qikip ketimiz?» desə, sən ularoq: «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Əlümgə bekitilgənlər əlümgə, kiliqkə bekitilgənlər kiliqkə, kəhətqilikə bekitilgənlər kəhətqilikə, sürgün boluxkə bekitilgənlər sürgün boluxkə ketidu» — dəysən..³ Qünki Mən tət hil jaza bilən ularning üstigə qüximən, — dəydu Pərwərdigar, — əltürüz üqün kiliq, titma-titma kiliq üqün itlar, yutux wə həlak kiliq üqün asmandiki uqar-kanatlar wə yər-zemindiki həywanatlarni jaza boluxkə bekittim;..⁴ Yəhuda padixahi Həzəkianing oqli Manassəhning Yerusalemda kəloqanliri tüzəylidin Mən ularni yər yüzidiki barlıq padixahliklar arisida wəhimigə saloquqi bir obyekt kəlimən..

⁵ Qünki kim sanga iqini aqrıtidu, i Yerusalem? Kim sən üqün aq-zar uridu? Kim əhwalingni soraxkə yolda tohtap yeningoqə baridu?..⁶ Sən Meni taxliwətkənsən, — dəydu Pərwərdigar, — sən qekinip kəttig; Mən üstüggə kolumni sozup seni nabut kəlixkə turdum; Mən sanga iqimni aqrıtxıtin həlsirap kəttim..⁷ Xunga Mən ularni zemindiki xəhər qowuklirida yəlpüğüq bilən sorıwetimən; Mən ularni balılardin juda kəlimən wə həlkimni nabut kəlimən; ular öz yolliridin heq yanmıdı..⁸ Kəz aldimda ularning tul hotunliri dengiz kumliridin kəpiyip ketidu; qüx wəktida Mən ularoqə, yəni yigitlərnin anisioqə bir həlak kəloquqini elip kəlimən; Mən uxtum-tut ularning bexioqə dərd wə wəhimə qüxürimən..⁹ Yəttə balini tuqkan ana solixip tinikidin kəlay dəp kəlidu; küpkündüzdə bu anining kuyaxi tuyuksız məqrıpkə patidu; u xərməndə bolup horluk-həkarətlərgə uqraydu. Ular din kəloqanlarni bolsa Mən düxmənlər aldidə kiliqkə tapxurimən, — dəydu Pərwərdigar..

Yəramiya dad-pəryad kətüridu, Pərwərdigar jawab beridu

¹⁰ Ah, ana, həlimoqə way, qünki sən meni pütkül zemin bilən kərixilixidioqan bir adəm, ular bilən elixidioqan bir adəm süpitidə tuqkənsən! Mən ularoqə əsümgə kərzmu bərmidim, yaki ular din əsümgə kərzmu almidim; ləkin ularning hər biri meni kəroqaydu!.

¹¹ Pərwərdigar mundaq dedi: — Bərhək, Mən bəhtingə seni azad kəlimən; külpət wə balayi'apət bolqan künidə Mən sanga düxmənni qiraylıq uqrxaturimən..

14:22 Zəb. 135:7; 147:8; Yəx. 30:23; Yər. 5:24; 10:13

15:1 «Pərwərdigar munga mundaq dedi: — «Musa yaki Samuil pəyojəmbərlər aldimda turojan bolsimu,...» — oqurmənlərgə ayan boliduki, Musa wə Samuil həzrətlər İsrail həlqi üqün kəp kətim gunahlırini tiliwəloqan (məsilən, «Mis.» 32-bab, «1Sam.» 7-babni kərtig).

15:1 Mis. 32:14; 1Sam. 7:9; Əz. 14:14

15:2 «Əlümgə bekitilgənlər əlümgə... ketidu» — muxu yərdə «əlüm» bəlkim wəba arkilik bolqan əlümnə kərsitidu.

15:2 Zək. 11:9

15:3 Law. 26:16; Yər. 7:33

15:4 «Yəhuda padixahi Həzəkianing oqli Manassəhning Yerusalemda kəloqanliri ...» — «2Pad.» 21-babni kərtig.

15:4 Kəan. 28:25

15:5 Yəx. 51:19

15:6 Yər. 5:7

15:7 Yər. 4:11

15:8 «qüx wəktida Mən ularoqə, yəni yigitlərnin anisioqə bir həlak kəloquqini elip kəlimən» — «qüx wəkti» bəlkim dəm alidioqan wəkt, hujum kəlixkə muwəpik idi.

15:9 Am. 8:9

15:10 Ayup 3; Yər. 20:14-18

15:11 «Bərhək, Mən bəhtingə seni azad kəlimən; külpət wə balayi'apət bolqan künidə Mən sanga düxmənni qiraylıq uqrxaturimən» — bu ayəttiki ibraniy tilini qüxinix təs. Həlkilik məsilə xuki, bu sözləni Huda Yəramiyaqə, yaki həlkə eytkənmü? Həlkə bolsa, təjimisə bəlkim: «Mən sanga (ahridə) yaxı bolsun dəp seni (zəminədin) neri kətküzimən

«Yəramiya»

Halkқа bolqan söz

¹² Təmür sunamdu? Ximaldin qıkkān tēmür, yaki mis sunamdu? ¹³ Bəlki kılqan barlıq gunahlıring tüpəylidin, u qetingdin bu qetinggiqə Mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxқа həksiz tapxurimən; ¹⁴ Mən seni düxmənliring bilən billə sən heq bilməydiqan bir zeminoqa etküzimən; qünki qəzipimdə bir ot qozqaldı, u üstünggə qüxüp seni köydüridu...

Yəramiya yənə dad eytidu

¹⁵ İ Pərwərdigar, Sən ھalimni bilisən; meni esingdə tutqaysən, manga yeqin kelip məndin həwər aloyaysən wə manga ziyankəxlik kılquqılardın intikamimni aloyaysən; Sən ularoqa səwr-taqət kərsətküng bolsimu, meni yokatmioqaysən! Mening Seni dəp horliniwakanlıqimni bilgəysən...

¹⁶ Səzliringgə erixip, ularni yəwaldim; səzliring həm meni xadlanduroquqi wə qəlbimning huxallıqı bolqan; qünki mən Sening naming bilən ataloqanmən, i Pərwərdigar, samawi koxunlarning Sərdari bolqan Hudal! ¹⁷ Mən bəzmə kılquqılarning sorunida oynap-külüp ol-turmidim; Sening meni tutqan qolung tüpəylidin yaloquz olturdum; qünki Sən meni ularning kılqanliri bilən qattıq qəzəpləndürdüng. ¹⁸ Mening azabim nemixқа tohtimaydu, mening yaramning dawasi yok, nemixқа xipa tapmaydu? Sən manga huddi «aldamqi erik» wə tuyuksiz qayib bolidioqan sulardək bolmaqisən?...

Pərwərdigarning Yəramiyaqa bolqan jawabi

¹⁹ Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Sən hazırkı ھalitingdin yenip yenimoqa kaytsang, Mən kaytidin seni aldimdiki hizməttə turuxқа yandurup kelimən; sən kimmətlık səzlər bilən əziməs səzlərnı pərkəndürəlisəng, sən yənə aqizimdək bolisən; bu həlk sən tərəpkə kaytip kəlsun, lekin sən ularning tərəpigə hərgiz kaytmaslıqing kerək; ²⁰ Wə Mən seni bu həlkqə nisbətən mistin kəpuruloqan, mustəhkəm bir sepil kılımən; ular sanga hujum kildu, lekin ular üstüngdin qəlibə kılalmaydu; qünki Mən seni kütquzuxқа, uların halas kılıxқа sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar. ²¹ — Bərhək, Mən seni rəzillərnıng qanggilidin kütquzimən; əxəddiylərnıng qanggilidin kütquzidioqan nijatkaring bolimən.

(demək, sürgün kılımən); külpət wə balayi'apət bolqan künidə Mən seni düxmən bilən kərüxtürimən).

–Bizingqə səzlər Yəramiyaqa eytiloqan; 40-bab, 1-5-ayətlərnı kərüng.

15:12 «Ximaldin qıkkān tēmür, yaki mis sunamdu?» — xu dāwrđə «qara dengiz» boyida (ximaldin) intayin qattıq birhil tēmür (əməliyəttə, polat) ixləp qikirilatti. Əsli tekstni qüxinix təs. Baxқа bir tərjimisi: «(Silər) tēmür wə mistək bir həlksilər, silər ximaldin kəlgən tēmürni sunduralamsilər?».

15:12 Yər. 6:28

15:13 «Bəlki kılqan barlıq gunahlıring tüpəylidin, u qetingdin bu qetinggiqə mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxқа həksiz tapxurimən; » — ayətnıng baxқа bir hil tərjimisi: «Bəlki u qetingdin bu qetinggiqə kılqan barlıq gunahlıring tüpəylidin Mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxқа həksiz tapxurimən».

15:13 Yər. 17:3

15:14 «Mən seni düxmənliring bilən billə sən heq bilməydiqan bir zeminoqa etküzimən» — baxқа ikki hil tərjimisi: «... Mən ularni (baylıqliringni) düxmənliring bilən sən heq bilməydiqan bir zeminoqa etküzüp berimən» yaki «Silərnı heq bilməydiqan bir zeminda düxmənliringning kulluqioqa etküzüp berimən».

15:14 Kən. 32:22

15:15 «Manga yeqin kelip məndin həwər aloyaysən» — ibraniy tilida «meni yokloqaysən». «Sən ularoqa səwr-taqət kərsətküng bolsimu, meni yokatmioqaysən! Mening Seni dəp horliniwakanlıqimni bilgəysən» — Yəramiyanıng deməkqi bolqını, Huda düxmənlirigə səwr-taqət kılıp, əzini (Yəramiyanı) yənə əwətip, əzi arqılık ularoqa towa kılıx pırsiti bərməkqi bolsa, undaqtə, əksiqə, ular towa kılmay, Yəramiyanı eltürüwetix həwp-əhatiri bar idi.

15:15 Yər. 11:20

15:17 Zəb. 1:1

15:18 «Sən manga huddi «aldamqi erik» wə tuyuksiz qayib bolidioqan sulardək bolmaqisən?» — ottura xərkə, qel-bayawanda bəzi eriklər tosatın yokap kətkəqқа, «aldamqi erik»lar dəp atilidu. Xularoqa ixəngən, boylap mangidioqan yoluqlar bəlkim usuzluqtın əlup ketixi mumkin.

15:18 Ayup 6:15-30; Yər. 30:15

15:20 Yər. 1:18

Yəramiyaqoy toy qilmaslik, matəm tutmaslik wə bəzmiyərgə kətnaxmaslik buyrulidu

16¹ Pərwərdigarning sezi manga kelip mundak deyildi: —² Sən ayal zatini əmringgə almaysən, xundakla muxu zeminda oqul-kiz pərzənt tapmaysən. ³ Qünki Pərwərdigar bu yərdə tuquləjan oqul-kizlar, bu zeminda ularni tuqəjan anilar wə ularni tuqədurəjan atilar toqrisida mundak dəydu: — ⁴ Ular ələmlik kesəllər bilən əlidu; ular üqün heq matəm tutulmaydu, ular kəməlməydu; ələkliri təzəktək tuprak yüzidə yatidu, ular kiliq, kəhəqçilik bilən yəp ketilidu; jəsətliri asmandiki uqar-qanatlar wə zemindiki həywanatlar üqün ozuk bolidu..⁵ Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Sən Yəramiya, həza boluwatқан heqbir əygə kirmə, yaki əlgənlər üqün aq-zar kətürük yaki əkünüxkə barma; qünki Mən bu həlktin hatirjəmlikimni, mehir-muəbbətimni wə rəhimdillikirimni elip taxlidim, — dəydu Pərwərdigar.⁶ Uluqlardin tartip pəsərgiqə bu zeminda əlidu; ular yərgə kəməlməydu; heqkim ular üqün aq-zar kətürməydu, yaki ularni dəp, ya ətlirini tilmaydu, ya qəqlirini quxürüwətməydu;..⁷ ular qarilik tutkanlarni yoklap, nan oxtumaydu, əlgənlər üqün kəngül sorimaydu; ata-anisi əlgənlər üqün heqkim təsəlli kədəhini sunmaydu. ⁸ Sən bolsang əl-yurt bilən billə yəp-iqixkə toy-bəzmə boləjan əygimu kirmə; ⁹ qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən öz künliringlarda wə öz kəz aldinglarda, bu yərdin tamaxining sadasini, xad-huramlik sadasini wə toyi boluwatқан yigit-kizning awazlirini tohtitimən..

Sürgün bolux, andin zeminəqə kayturulux

¹⁰ Xundak boliduki, sən bu həlkkə bu səzlərlərlə həmmisini eytkiningda, ular səndin: «Nemixkə Pərwərdigar muxundak zor bir külətni bəximizəqə quxürükə bekitkən? Bizning kəbhihlikimiz zadi nemə? Pərwərdigar Huda yimiz aldida zadi sadir qiləjan nemə gunəhimiz bardu?» — dəp soraydu..¹¹ Əmdi sən ularəqə mundak dəysən: — Qünki ata-bowiliringlar Məndin wəz kəqkən, — dəydu Pərwərdigar, — həmdə bəxkə iləhləqə əgixip ularning kullukida boləjan, ularəqə qəkunəjan; ular Məndin wəz kəqkən, Təwrat-qanunumni heq tutmiəjan; ¹² silər bolsanglar, ata-bowililiringlardin tehimu bəttər qiləjənsilər; mana, hərbiringlar öz rəzil kənglidiki həjillikning kəynigə kirip, Manga heq kulək salmiəjənsilər; ¹³ Xunga Mən silərni bu zemindin elip, silər yaki ata-bowiliringlar heq bilməydiəjan bəxkə bir zeminəqə taxlaymən; silər xu yərdə kəqə-kündüz bəxkə iləhlərlərlə kullukida bolisilər; qünki Mən silərgə heq mehirni kərsətməymən..

¹⁴ Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «Israillarni Misir zeminidin kutkuzup qikəqəjan Pərwərdigarning həyati bilən!» degən kəsəm kaytidin ixlitilməydu, ¹⁵ bəlkə xu künlərdə «Israillarni ximaliy zeminidin wə Əzi ularni həydidəjan barlik zeminlərdin kutkuzup qikəqəjan Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqilidu. Qünki Mən ularni ata-bowiliriəqə təkdim qiləjan zeminəqə kayturimən. ¹⁶ Həlbuki, mana həzir bolsa, Mən nuroqun belikqilərləni əwətip ularni tutkuzuxkə qəqirəmən, — dəydu Pərwərdigar; — andin nuroqun owqilərləni əwətip ularni qoqlap owləxkə qəqirəmən; ular ularni hərbir təqədin, hərbir egizliktin, qiya taxlarning qəar-kisiləqəqliridin tepiwəlidu..¹⁷ Qünki kəzlim ularning barlik yolliri üstidə turidu; ular al-

16:4 Yər. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20

16:6 «ətlirini tilix» wə «qəqni quxürük» — bular kəttik qəyoqni bildürətti. «ətlirini kesix» aditi Təwratda mən'i qilənoqan.

16:6 Law. 19:28; Kan. 14:1

16:9 Yəx. 24:7, 8; Yər. 7:34; 25:10; Əz. 26:13

16:10 «Sən bu həlkkə bu səzlərlərlə həmmisini eytkiningda, ular səndin: «... Pərwərdigar Huda yimiz aldida zadi sadir qiləjan nemə gunəhimiz bardu?» — dəp soraydu» — xübhəsizki, Yəramiyaning ularning toy-nəzirliyərgə kirməsliki ularning kizikixini qəzoqaytti.

16:10 Yər. 5:19

16:12 Yər. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23

16:13 Kan. 4:27; 28:64,65

16:14 Yər. 23:7, 8

16:16 «Mən... nuroqun belikqilərləni ... nuroqun owqilərləni əwətip...» — «belikqilər» wə «owqilər» bolsa duxmənlərləni

«Yəramiya»

dimda heq sukunalmidi, ularning kabihliklari kəzlimindin heq yoxurulmide...¹⁸ Ləkin Mən əvvəl ularning kabihliklari wə gunahini bəxiqə həssiləp qayturimən; qünki ular zəminimni yirginlik nərsiləringnə əlülkiri bilən buləqioqan, Məning mirasimni lənətlə nərsiləri bilən tolduroqan...

Yəramiya səz kisturidu

¹⁹ — I Pərwərdigar, Sən məning küqüm wə qəroqinimsən, əzab-əqubət künidə bəxpanahimsən. Əllər bolsa yər yüzining qət-qətliridin yəningə qə kelidu wə: «Bərhək, ata-bowilirimiz yaləqanqilik həm biməniliklə mirashorluk qiloqan; bu nərsilərdə heq pəyda yoxtur...²⁰ İnsanlar əz-əzigə hudalarni yasiyalamdu?! Ləkin yasiqini Huda əməstur!» — dəydu.

Pərwərdigarning səzining dawami

²¹ — Xunga, mana, Mən bu qətim bu rəzil həlkə xuni obdan bildürimən, — ularə qə Məning qolum wə küq-qudritimni obdan bildürimən; xuning bilən ular Məning namimnə Pərwərdigar ikənlikini bilidu!...

17¹ Yəhudaning gunahı almas uqluk təmür kələm bilən taxtahtay kəbi yürəkliqə wə qurbangahliridiki münggüzlərgə oyuloqan; ² balilirimu yəxil dərəhlər boyida tiklənən, egiz dənglər üstidə yasiqan butlirining qurbangahlirini wə «Axərah»lirini hərdəim səqinidu...³ Mən təqlirinqlarda wə etizlirinqlarda, həm bayliqlirinqni həm həzinilirinqni, — sənə «yüqiri jaylar»ingmu buning sirtidə əməs — bu qətingdin u qətinggiqə boləqan gunahing tüpəylidin olja boluxkə tapxurimən; ⁴ Əzüngning xori, Mən sangə təkdəim qiloqan mirasing qolungdin ketidu; Mən sən tonumaydiqan bir zəmində seni düxmənliqningnə kulluqioqə tapxurimən; qünki silər əzəpimigə ot yəqip uni qozəqioqansilər; u mənngügə keyidu...

Birnäqqə həkmətlə səzlər

⁵ Pərwərdigar mundaq dəydu: —

— Adəmgə tayanəqan, adəmning ət-küqini tayanqı qiloqan, qəlbi Pərwərdigardin qətnigən adəmning həlioqə lənət bolsun! ⁶ U qəl-bayawanda əskən qara arqə qatqilədikə bolidu; bəht-yahxilik kəlsimu u buni kərməydu; u bəlkə qəldiki qəşjirək yərlərdə, adəmzətsiz xorluk bir zəmində turidu. ⁷ Pərwərdigarə qə tayanəqan, Pərwərdigarni tayanq qiloqan adəm bəht-bərikətlə

---

kərsitidu, əlwəttə.

16:17 Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yər. 32:19

16:18 «yirginlik nərsiləri... lənətlə nərsiləri...» — butliri qatarliqlarni kərsitidu. «Yirginlik nərsiləringnə əlülkiri» — bəlkim «Dərwəqə, ərziməslər!» dəp təxliwətkən butlirini yəki xu butlarə qə qurbanliq qiloqan nərsilərnə kərsitixi mummkin.

16:18 Yər. 3:2; Əz. 43:7

16:19 «Bərhək, ata-bowilirimiz yaləqanqilik həm biməniliklə mirashorluk qiloqan» — «yaləqanqilik həm bimənilik» yənə «sahta iləhlər», butlarni kərsitidu.

16:21 «Xunga, mana, Mən bu qətim bu rəzil həlkə xuni obdan bildürimən, — ularə qə Məning qolum wə küq-qudritimni obdan bildürimən...» — bu jümlidiki əng muhim səz «xunga»dur. Əgər kəlgüsidə «yat əllər» Hudani obdan tonuydiqan bolsa, unda qəta Hudaning Əz həlkə boləqan İsrail Hudani tonuxi kərek əməsmu?

16:21 Yər. 33:2

17:1 Yər. 11:13

17:2 ««Axərah»lar — bəlkim butpərəsliklə beəqixlənəqan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuloqan yəki nəqixlənən boluxi mummkin.

17:2 Yər. 2:20

17:3 «Mən təqlirinqlarda wə etizlirinqlarda, həm bayliqlirinqni həm həzinilirinqni... tapxurimən» — bəxqə birhil təjimis: «Dalidə turoqan məning təqimni bolsa, həm bayliqlirinqni həm həzinilirinqni... tapxurimən».

— İsrailidiki «yüqiri jaylar» butpərəsliklə əit, yirginlik jaylarə qə aylanduruləjanidi.

17:3 Yər. 15:13

17:4 Qəan. 28:68; Yər. 15:14; 16:13

«Yəramiya»

bolidu! ⁸ U sular boyida tiklängən, erik boyida kəng yiltiz tartқан dərəhdək; pizqirım issiktin u qorqmaydu; uning yopurmaklırı həmixə yexildur; kuroqəqılık yili u solaxmaydu wə mewə berixtin qalmaydu.

⁹ Qəlb həmmidin aldamqi, uning dawasi yoxtur. Kimmu uni qüxinəlisun? ¹⁰ Mənki Pərwərdigar insan qəlbini kəzitip təxkürimən; hər birsiğə öz yollırı boyiqə, qılqan əməllirinin mewisi boyiqə təksim qılıx üqün, insan wijdanini sinaymən. ¹¹ Huddi əzi tuqmiqan tuhumlarını besiwalqan kəklitək, haramdin baylıqlarqə erixkən kiximu xundək bolidu; künlirinin yərimi etməylə erixkinidin ayrilidu, u ahirida əhmək bolup qıqıdu.

¹² Xan-xərəplik bir təht, əzəldin yuqırıqə tiklängən, dəl bizning baxpanahimiz bolqan jaydur; ¹³ i Pərwərdigar, Sən Israilning ümidisən! Səndin waz kəqkən həmməylən yərgə qarap qalidu; Səndin yıraklaşqanlar tupraqta yatqanlar arisida tizimlinidu; qünki ular həyatlık sulirinin mənəsi bolqan Pərwərdigardin waz kəqkən. ¹⁴ Meni saqaytkin, i Pərwərdigar, mən xuning bilən jəzmən saqaytilimən! Meni qutkuzqin, xuning bilən jəzmən qutkuzulimən! — Qünki Əzüng mening mədhıyəmdursən! ¹⁵ Mana, ular manga: — Pərwədigarning səz-bexariti keni?! Keni, u əməlgə axurulsun! — dəydu. ¹⁶ Ləkin mən bolsam, Sanga əgəxkinimdə «pada baqquqi» boluxtin heq qaqqan əməsmən, wə əjəl künini heq arzu qılmiqanmən, — Sən bilisən! Aqzımdin barlık qıqqanlar Sening yüz aldingda bolqan. ¹⁷ Manga wəhimə bolmiqaysən; külpətlık künidə Sən mening baxpanahımdursən. ¹⁸ Manga ziyankəxlik qılquqılar yərgə qarap qalsun, ləkin meni yərgə karatmiqaysən! Ular dəkkə-dükkigə qüxsun, ləkin meni dəkkə-dükkigə qüxürmigəysən; ularning bexioqə külpət künini qüxürgəysən; ularni ikki həssilik həlakət bilən üzül-kesil paqaklap taxlıqaysən!

«Xabat» küni — yəni xəmbə küni, yəni dəm elix küni — rəhim pursiti

¹⁹ Pərwərdigar manga mundaq degən: — Barqin, Yəhuda padixahlırı xəhərgə kiridıqan wə qıqıdıqan «Həlkning baliliri» degən dər wazida, həmdə Yerusalemnıng barlık dər wazilırıda turoqin, ularqə mundaq degin: — ²⁰ Pərwədigarning səzini anglanglar, i muxu dər wazılardin kiridıqan Yəhudaning padixahlırı, barlık Yəhuda wə Yerusalemda turuwatqan halayıq! ²¹ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Öz jeninglarqə həzi bolunglar! «xabat» künidə heq qandək yükni kətürmənglar, Yerusalemnıng dər wazilıridin heqnərsini epkirmənglar; ²² xabat künliridə öyliringlardin heq yükni kətürüp elip qıqmənglar, wə heq qandək əmgək

17:7 Zəb. 2:12; 34:8; Pənd. 16:20; Yəx. 30:18

17:8 Zəb. 1:3

17:10 «insan wijdanini sinaymən» — «wijdan» ibraniy tilida «bərek» degən bilən ipadilınidu.

17:10 1Sam. 16:7; Zəb. 7:9

17:11 «Huddi əzi tuqmiqan tuhumlarını besiwalqan kəklitək...» — baxqə birhil tərjimisi: «Huddi tuhumlarını besip ləkin tərəldürməydiqan bir kəklitək...».

17:13 Zəb. 73:27; Yəx. 1:28; Yər. 2:13; Yh. 8:8

17:14 «meni qutkuzqin, xuning bilən jəzmən qutkuzulimən!» — bu ayəttiki «qutkuzux» hərgiz Yəramiyanıng öz həyatining aman-esən saqlınıxını tilixilə əməs. Muhiim ix xuki, u bu ayəttiki gəp bilən 1-11-ayətlərdiki bəxarətkə, bolupmu: «Qəlb həmmidin aldamqi, uning dawasi yoxtur» degəngə bolqan inkasi. U birinqidin əzining, ikkinqidin həlkning qəlbining gənəhning toluk tügtilixi (saqaytilixi)ni tiləydu. «Dawasi yox» qəlbni bolsa pəkət həmmigə qadır bir Huda saqaytalaydu. Bu ix dəl «yengi əhdə»din ibarət — 31:31-34ni kərug.

17:15 Yəx. 5:19; 2Pet. 3:4

17:16 «pada baqquqi» — xübhışizki, pəyqəmbərnıng həlkqə bolqan rolini kərsitidu. «Ləkin mən bolsam, Sanga əgəxkinimdə «pada baqquqi» boluxtin heq qaqqan əməsmən» degənnıng baxqə birhil tərjimisi: «Mən bolsam, balayı'apətni qüxürux üqün Sanga esilimdim!»

17:17 Yər. 16:19

17:18 Zəb. 35:4-5; 40:14-15; Yər. 15:15

17:19 «xabat küni» — bu bəxarət (19-27-ayət)ning temisi «xabat küni», yəni xəmbə küni, yəni dəm elix küni. Huda muxu yərdə bu kün arqılık həlkqə məhır-xəpkitini kərsətməqliq.

17:21 Nəh. 13:19

kilmanglar; balki Mən ata-bowiliringlaroşa buyruqinimdək, xabat künini Özümgə ataloşan mukəddəs bir kün dəp qaranglar...²³ Lekin ular heq anglimioşan yaki kulak salmioşan, balki anglimaslikğa həmə tərbiyini qobul kılmasslikğa boynini kattik kıloşan...²⁴ Xundak boliduki, silər awazimni kəngül koyup anglisanglar, — dəydu Pərwərdigar, — yəni xabat künidə xəhər dərwaziliridin heq yükni elip kirmisənglar wə heq əmgək kılmasslik arkilik xabat künini Manga pak-mukəddəs bir kün hesablisanglar, ²⁵ bu xəhər dərwaziliridin Dawutning təhtigə olturidioşan padixahliri wə əmirliəri jəng hərwilirioşa olturup wə atlaroşa minip kiridu; ular, ularning əmirliəri, Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatqanlarmu kirip-qıxixidu; bu xəhər mənggü awat bolidu...²⁶ Xundak kılsanglar, həqlər Yəhuda xəhərliridin, Yerusalemda ətrapidiki yezilardin, Binyaminning zeminidin, qərbtiki «Xəfələh» egizlikidin, jənubtiki təşliktin, Yəhudadiki jənubiy bayawanlardin Pərwərdigarning əyigə «kəyduşmə kurbanlik»lar, «inaklik kurbanlikliri», «axlik hədiyə»lər wə huxbuylarni tutup, Pərwərdigarəşa boləşan rəhmətlirini eytixə kiridioşan bolidu. ²⁷ Lekin silər Manga kulak salmisanglar, yəni xabat künini Özümgə pak-mukəddəs hesablimay, xabat künidə Yerusalemda dərwaziliridin yük kətürüp kirsənglar, əmdi Mən dərwazilaroşa bir ot yakimən, u Yerusalemdiki ordilarni yəwətidu, uni heq əqürəlməydu...

Sapalqidin aloşan sawak

18¹ Bu səz Pərwərdigardin Yəramiyaəşa kelip, mundaş deyildi: —

² «Ornungdin tur, sapalqining əyigə qüxkin, Mən sanga səzlimni anglitimən».

³ Xunga mən sapalqining əyigə qüxtum; wə mana, sapalqi oşaltək üstidə bir nərsini yasawatkanidi. ⁴ U seşiz laydin yasawatqan qaşa turup-turup kəli astida buzulatti. Xu qaoşda sapalqi xu laydin əzi layik kərgən baxka bir kaşini yasaytti.

⁵ Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip mundaş deyildi: — ⁶ «İ Israil jəməti, bu sapalqi kəloşandək Mən sanga kəiləmmədim? — dəydu Pərwərdigar. — Mana, seşiz layning sapalqining kəlida boləşinioşa ohxax, silər Mening kəlumdəsilər, i Israil jəməti...⁷ Bəzidə Mən məlum bir əl, məlum bir məmləkət toşruluk, yəni uning yulunuxi, buzuluxi wə həlak kəlinixi toşruluk səzləymən; ⁸ xu qaoş Mən aqaşlanduroşan xu əl yamanlikədin towa kəlip yansa, Mən ularəşa kəlməkqi boləşan yamanlikədin yanimən. ⁹ Mən yənə bəzidə məlum bir əl, məlum bir məmləkət toşruluk, yəni uning kəşruluxi wə tikip əştürüluxi toşruluk səzləymən; ¹⁰ xu qaoş xu əl kəz aldimda yamanlik kəlip awazimni angliməsa, Mən yənə ularəşa wədə kəloşan, ularni bərikətliməkqi boləşan yaxşilikədin yanimən.

¹¹ Əmdi həzir Yəhudadikilərgə wə Yerusalemda turuwatqanlarəşa mundaş deşin: — «Pərwərdigar mundaş dəydu: — Mana, Mən silərgə yamanlik təyarlawatimən, silərgə kərxə

17:22 «xabat künlidə əylirəşlardin heq yükni kətürüp elip qıkmanglar, wə heqkəndək əmgək kəlmanglar... xabat künini Özümgə ataloşan mukəddəs bir kün dəp qaranglar» — okurmənkərgə ayanki, Huda Musa pəyoşəmbər arkilik Yəhudiylarəşa, «xabat künini» (xəmbə künini)ni Özini seşinixka, heqkəndək məhnət kəlməy hər adəm wə mal-waranning dəm alidioşan künini bolsun dəp buyruşan.

17:22 Mis. 20:8; 23:12; 31:13; Əz. 20:12

17:23 Yər. 11:10; 13:10; 16:12

17:25 Yər. 22:4

17:27 «Lekin silər Manga kulak salmisanglar, yəni xabat künini Özümgə pak-mukəddəs hesablimay, ... əmdi Mən dərwazilarəşa bir ot yakimən, u Yerusalemdiki ordilarni yəwətidu...» — bu 19-27-ayətləşning intayin muşim bir aləşidilikə wə əşmiiyiti bəş. Pərwərdigar Israiləşa məhəri-xəpkitini bəldürüş üqün, Əz Təwrat-kanunining tələşlirini pəkət bəşlə pəşmanoşə, yəni «xabat künini hərmətləşlar» deşəşə yioşinqaklaydu; ular pəkət muxu addiy tələşkəla əməl kəşlə. U ularning pəş əşwalini pütünləş əzgərtəlytti. Xundək bolsimu, ular bəşibir yəşilə bu kəşik pəşmanoşə əməl kəiləşioşan. Adəmləşning insaniy günəş təbiiti hərdəim xundəktur!

18:6 Yəş. 45:9; 64:8; Rim. 9:20

18:7 Yər. 1:10

bir pilan tüzivatimən; xunga hərbingrlar rəzil yolunglardin yeninglar, yolliringlarni wə kilmixliringlarni tüzitinglar..

¹² — Lekin ular: «Yaq! Ham hiyal kılma! Biz öz pilanlirimizə əgixiwerimiz, öz rəzil kənglimizdiki jahillikimiz boyiqə kiliwerimiz» — dəydu..

¹³ Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Əllər arisidin: «Kim muxundaq ixni anglap bakkan?!» dəp soranglar. «Pak kiz» İsrail dəhxətlik yirginqlik ixni kıləjan! ¹⁴ Liwan karlıri aydaladiki kiyalıktin yəkap ketəmdü? Uning yiraktin qüxkən muzdək suliri kırıup ketəmdü? ¹⁵ Lekin Mening həlkim bolsa Meni untuəjan; ular yəq bir nərsilərgə huxbuy yəkidü; mana, bular ularni yaxawatkan yolidin, yəni kədimdin boləjan yollardin putlaxturup, kətürölüp tüz kılınmiojan bir yolda manguəjan. ¹⁶ Xuning bilən ularning zeminini dəhxət basidiojan həm daim kixilər ux-ux kildiojan obyekt kildü; uningdin ətüwatkanlarning həmmisini dəhxət besip, bəxini qaykixidu. ¹⁷ Mən huddi xərkətin qıkkən xamaldək ularni düxmən aldidə tərkitiwetimən; Mən balay'apət künidə ularəja yüzümni əməs, bəki arqamni kılımən»..

Yərəmiya özigə ziyankəxlik kıləjuqılarning yamanlıqını öz bəxiə qüxürüxini tiləydu

¹⁸ Kixilər: «Kelinglar, Yərəmiyaəja kəst kıləyli; qünki ya kəhinlardin kanun-tərbiyə, ya danixmənlərdin əkil-nəsihət ya pəyoəmbərlərdin səz-bəxəət kəmlək kıləmaydu. Kelinglar, ti-limizni bir kılıp uning üstidin xikayət kıləyli, uning səzliridin həqkaysisioja kulək salmayli» — deyixti..

¹⁹ — I Pərwərdigar, manga kulək saləjaysən; manga karxilixidiojanlarning dəwatkanlırini angliojaysən. ²⁰ Yəxhiləkkə yamanlık kıləx bolamdu? Qünki ular jenim üqün ora koliojan; mən ularəja yəxhi bolsun dəp, əjəzipingni ularin yandurux üqün Sening aldingda dua kılıp turojanlıqimni esingdə tutkaysən. ²¹ Xunga baliliringni kəhətqilikkə tapxurojaysən, kiliqning bisioja elip bərgəysən; ayalliri baliliridin juda kılənip tul kalsun; ərliri wəbə-ələm bilən yəqalsun, yigitlər jəngdə kiliqlansun. ²² Ularning üstigə basmiqılarni elip kəgningdə əyliridin nalə-pəryad anglansun; qünki ular meni tutuxkə ora koliojan, putlirim üqün kışmaqlarni yoxurun saləjan. ²³ Əmdi Sən, i Pərwərdigar, ularning meni kətl kıləxkə boləjan kəstlirining həmmisini obdan bilisən; ularning kəbihliklirini kəqürmigəysən, ularning gunəhlirini kəzüng aldidin yumiojaysən; bəki ular Sening aldingda yikətilsun; əjəziping qüxkən künidə ularni bir tərəp kıləjaysən.

18:11 2Pad. 17:13; Yər. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15

18:12 «Yaq! Ham hiyal kılma!» — ibraniy tilidə «Yaq! Ümid yəq!».

18:12 Yər. 2:25

18:13 Yər. 2:10

18:15 Yər. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25

18:16 «... ularning zeminini dəhxət basidiojan həm daim kixilər ux-ux kildiojan obyekt kildü; uningdin ətüwatkanlarning həmmisini dəhxət besip, bəxini qaykixidu» — bu hərəkətlər (ux-ux kıləx, bəxni qaykixix) bəlkim həyran boləjanlık, yəki mazaq kıləjanlıqini bildüridu.

18:16 Yər. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13

18:17 «xərkətin qıkkən xamal» — Kanaanda (Pələstində), adətə həmmiini kırıutidiojan, qang-topa tərkitidiojan dəhxətlik xamal bolidu.

18:17 Yəx. 27:8; 29:6; Yər. 4:11,12,13; 13:24

18:18 «Kelinglar, Yərəmiyaəja kəst kıləyli; qünki ya kəhinlardin kanun-tərbiyə, ya danixmənlərdin əkil-nəsihət ya pəyoəmbərlərdin səz-bəxəət kəmlək kıləmaydu» — ular Yərəmiyani kəstləp ətürüxkə bəhanə-səwəb tapmaqı idi. Kərünarlık, xu qəojdiki Təwrat-kanun igitidiojan kəhinlar, «danixmənlər» wə atalmix «pəyoəmbərlər» Yərəmiyaning səzi toqruluk süküt kılətti yəki ularəja zit səzləni kılətti. Ular: «Biz bəribir diniy adəmlərmiz, diniy ərbablarning səzini anglawatimiz» dəp Hudaning səzini rət kılıp Yərəmiyani ətürüxni kəstləytti.

18:18 Yər. 9:7; Mal. 2:7

18:21 Zəb. 109:10

Gekiləjan kozidin aləjan sawak

19¹ Pərwərdigar mundak dəydu: — Barəjin, sapalqidin bir sapal kozini aləjin; andin əlning aksakalliridin wə kahinlarning aksakalliridin birnəqqini apirip, ² «Sapal parqiliri» dərwazisiə yəkin boləjan «Hinnomning oqlining jiləjisi»ə berip xu yərdə Mən sanga eytidioqan sözləri jakarlioqin.. ³ Mundak degin: — Pərwərdigarning sözi anglanglar, i Yəhədaning padixahliri wə Yerusalemdikilər! Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən muxu yərgə balayi'apətni qüxürimənk, kimki uni anglisila kulakliri zingildap ketidu.. ⁴ Qünki bu həlk Məndin waz keqip, bu yərnə Manga «yat» kiləjan, uningda nə əzliri, nə ata-bowiliri, nə Yəhəda padixahliri heq tonumioqan baxka ilahlarə huxbuy yakkan; ular bu yərnə gunahsizlarning kanliri bilən tolduroqan.. ⁵ Ular Baaloə öz balilirini keydürmə kurbanliklar süpitidə keydürüx üqün Baalning «yukiri jaylar»ini kuroqan; Mən bundak bir ixni heqkaqan buyrup bakmioqan, heq eytmioqan, u hərgiz oyumuə kirip bakmioqan. ⁶ Xunga mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — bu yər kəlgüsidə «Tofət», yaki «Hinnomning oqlining jiləjisi» dəp atalmaydu, bəlkə «Qətl jiləjisi» dəp atilidu.. ⁷ Mən bu yərdə Yəhəda həm Yerusalemnin pilan-tədbirlirini kuruk kilwetimən; Mən ularni düxmənlirining kiliqi bilən, yəni janlirini izdigüqlərinin qolida yikitimən; Mən jəsətlirini asmandiki uqar-kanatlarə wə yər-zemindiki haywanatlarə ozuk boluxka beriwetimən.. ⁸ Mən bu xəhərnə dəhxət basidioqan həm kixilər ux-ux kilidioqan obyekt kilimən; uningdin etüwatkanlarning həmmisi uning barlik yara-wabaliri tüpəylidin dəhxət besip üxkirtidu. ⁹ Mən ularni düxmənlirining həm janlirini izdigüqlərinin kattik qistaydioqan koxawining besimi astida oqullirining gəxini həm kizlirining gəxini yəydioqan kilimən, ularning hərbi öz yəkinining gəxini yəydu..

¹⁰ Əmdi sən əzüng bilən billə aparəjan həmrəhlirining nəz əldidə heliki kozini qəkiwətkin; ¹¹ xundak kilip ularəja mundak degin: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Birsə sapalqining kozisini kaytidin heq yasiyalmiqudək dərijidə qəkiwətkinidək Mənmə bu həlk wə bu xəhərnə xundak qəkiwetimən. Ular jəsətlirini Tofəttə kəmidu, həttə kəmgüdək yər kəlmioquə.. ¹² Mən bu yərnə wə buningda turuwatkanlarnimə muxundak kilimən, — dəydu Pərwərdigar, — bu xəhərnə Tofətkə ohxax kilimən.. ¹³ Yerusalemdiki əylər wə Yəhəda padixahlirining əyliri, — yəni ularning əgziliridə turup asmandiki barlik yultuz-səyyarilərgə huxbuy yakkan wə Məndin baxka yat ilahlarə «xarab hədiyə»lərnə təkən barlik əyliri huddi Tofət deqan jaydək buləjanəjan jaylar bolidu..

¹⁴ Wə Yerəmiya Pərwərdigar uni bəxarət berixkə əwətkən Tofəttin kaytip kelip, Pərwərdigarning əyining həylisiə kirip turup barlik həlkə mundak dedi: ¹⁵ — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən bu xəhər wə uning barlik

19:2 «Hinnomning oqlining jiləjisi» — bəzidə «Hinnomning jiləjisi» (ibranij tilidə «Gə-Hinnom») dəp atilidu. Kərinüp turuptiki, bəlkim sapalqılar xu yərdə sapal parqilirini taxliwetətti. Keyin, həlk xu yərgə hərhil əhlətlərnə təkkaqə, u yər «dozah»ning bir simwoli bolup kəloqan. Xuning bilən «gə-hinnom» deqan səz «dozah»ni bildüridioqan səz bolup kəloqan. Ərəb tili arqilik bu səz «jəhənnəm» kəklidə uyququr tilioqə kirgan.

19:3 1Sam. 3:11; 2Pad. 21:12

19:4 Yəx. 65:11; Yər. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13

19:6 Yər. 7:32

19:7 Yər. 15:3; 16:4

19:9 Law. 26:29; Kan. 28:53; Yioq. 4:10

19:11 Yər. 7:32

19:12 «Tofət» — bu yər toqruluk 7:31ni wə izahətni kəring. «Tofət» deqan səz ibranij tilidə «oqak» həm «uyat» deqənnimə bildüridu. U yənə «tükürük» deqan səzning ahangiojimu ohxap ketidu. Bu yər «Hinnomning oqli (İbn-Hinnom)ning jiləjisi»əja jaylaxkan, Yerusalemlə xəhərinin jənubij tərəpidə idi. Həlk axu yərdə əhlətlərnə wə napak nərsilərnə taxlap keydürətti. Xuning bilən u intayin «həram», əng buləjanəjan jay dəp həsəblandi.

19:13 Yər. 7:18

«Yəramiya»

xəhərlirigə qarap eytқан balayı'apətning həmmisini ularning bexioqa qūxūrimən; qūnki ular boynini kattik kīlip Mening sōzlimni heqқаqan anglimioqan..

Yəramiyaning dərrigə besilip, qamap qoyuluxi

20¹Əmdi Imməning oqlı, kahin Paxhur — u Pərwərdigarning öyidə «amanlıq saqlax begi»mu idi, Yəramiyaning bu bexarətlərnı bərgənlikini anglidi. ²Paxhur Yəramiya pəyoqəmbərnı uroquzdi wə uning putini Pərwərdigarning öyidiki «Binyaminning yukiri dərwasisi»ning yenidiki takakқа saldi. ³İkkinqi kuni, Paxhur Yəramiyani takaktin boxatti; Yəramiya uningoja: — Pərwərdigar ismingni Paxhur əməs, bəlki «Magor-missabib» dəp atidi, dedi. ⁴— Qūnki Pərwərdigar mundaқ dəydu: — Mana, Mən seni özünggə wə barlıq aqiniliringgə wəhimə saloquqi obyekt kīlimən; ular dūxmənliniring kīliqi bilən yikilidu; sən öz kəzūng kīlən buni kərisən; Mən barlıq Yəhūdani Babil padixahining kīlioqa tapxurimən; u ularni Babiloja sürgūn kīlip elip ketidu həmdə ularni kīliq bilən uridu. ⁵Mən bu xəhərnıng həmmə baylıqliri — barlıq məhsulatliri, barlıq kīmmət nərsiliri wə Yəhuda padixahlirining barlıq həzinilirini dūxmənliniring kīlioqa tapxurimən; ular ularni olja kīlip buliwelip Babiloja elip ketidu. ⁶Sən bolsang, i Paxhur, həmmə əydikiliring birgə sürgūn bolup ketisilər; sən Babiloja kelisən; sən xu yərdə dunyadin ketisən, xu yərgə kəməlisən; sən həm sening yaloqan bexarətliringgə kulak saloqan aqiniliringmu xundak bolidu.

Yəramiya yənə dad kəturidu

⁷I Pərwərdigar, Sən meni kayil kīlip pəyoqəmbərlikkə kəndürdüng, mən xundakla kəndürüldüm; Sən məndin zor kəlding, xundakla qəlibə kīlding; mən pütūn kün tapa-təningin obyektı bolimən; həmmə kixi meni mazak kīlidu. ⁸Mən qaqlanla səz kīlsam, «Zorawanlık həm bulangqılık kēlidu» dəp jakarlıxim kərək; xunga Pərwərdigarning səzi meni pütūn kün ahanət wə mashirining obyektı kīlidu. ⁹Lekin mən: «Mən uni tiloja almaymən, wə yaki Uning nami bilən ikkinqi səz kīlmaymən» desəm, Uning səzi kəlbimdə lawuldap ot bolup, səngəklirimgə kapsaloqan bir yalkun bolidu; iqimgə siqduruxқа həlim kəlməy, eytməy qidap turalmaymən. ¹⁰Xundak, kiliwerimən, gərqə mən nuroqun kixilərnıng piqirlaxқан kəstlirini anglisammu; tərəp-tərəplərnı wəhimə basidu! «Uning üstidin ərz kilinglar! Uning üstidin ərz kīlayli!» dəp, barlık ülpət-həmərahlırim putlixip ketiximni paylap yürməktə; ular «U bəlkim aldin-ar, xundak bolojanda biz uning üstidin qəlibə kīlimiz, uningdin intikam alalaymiz» deyixi-watidu. ¹¹Lekin Pərwərdigar bolsa kudrətlik wə dəhşətlik bir palwandək mən bilən billidu; xunga mənə ziyankəxlik kīloquqlar putlixip qəlibə kīlalmaydu; ular muwəppəkiyət qazanmioqaqқа, kattik hijil bolup yərgə qarap qalidu; ularning bu rəswəqiliqi mənggūlūk bolup, hərgiz untulmaydu. ¹²Əmdi Sən, i həkkaniylarnı sinaydioqan, insanning wijdani wə kəlbini kəridioqan

19:15 Yər. 7:26; 17:23

20:2 «Paxhur Yəramiya pəyoqəmbərnı ... takakқа saldi» — «takak» ibraniy tilida «burioquq» degən bolup, pəqət adəmnıng putlirini tutupla kəlməy, yənə bəlkim bədinini burap adəmnı kiyinaydioqan birhil əswabı idi.

20:3 «Pərwərdigar ismingni Paxhur əməs, bəlki «Magor-missabib» dəp atidi» — «Paxhur»ning mənisi bəlkim «ərkinlik». «Magir-missabib» — «tərəp-tərəplərnı wəhimə basidu» degən mənə.

20:5 Yər. 15:13; 17:3

20:7 «Sən meni ... kəndürdüng...» — «kəndürdüng» degən bu səzni xərləx səl təs. Adətə u «ezitkuluk kīlix», «aldax» degənnı bildüridu. Təwrat, «Hox.» 2:14-ayəttə bolsa u «kəngül elix»ni bildüridu. Təwəndiki ayətlər (8-13)gə kəriojanda Huda Yəramiyani heq aldimidi — uning pəyoqəmbərlikining japa-muxəkkətlikini aldin'ala uningoja kərsətkən (məsilən, 1-babta). Xunga bizningqə «kəndürüx» toqra kelidu; xundak deginimiz bilən, Yəramiya muxu yərdə bəlkim, «mənə duq kəlgən japa-muxəkkətlər əsli oyliqinimdin kəp», «Sən meni aldap qoydung» degənnı puritip dadlıojan boluximu mumkin.

20:8 Yəx. 57:4

20:10 «tərəp-tərəplərnı wəhimə basidu» — ibraniy tilida «magor-missabib». 3-ayəttiki izahətnı kəring.

20:11 Yər. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40

«Yərəmiya»

samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar, ularning üstigə bolqan qisasingni manga kərgüzgəysən; qunki mən dəwayimni aldingoşa koyqanmən.

¹³ Pərvərdigarni küy eytip mahtanglar, Uni mədhiyilənglər; qünki U namrat kixini rəzillik kıləquqılardın kutkuzəjan.

Qamaktin qikip yənə qüxkünükkə qüxüx

¹⁴ Mening tuşulğan künümgə lənət bolsun; apam meni tuşkan küni mubarək bolmisun!.

¹⁵ Atamoja hawer elip: «sanga oqul bala tuquldi!» dæp uni alamæt xadlanduroqan adæmgæ lônæt bolsun! ¹⁶ Bu adam Pærwærdigar ræhim kilmay oqulatqan xæhærlærdæk bolsun; u ætigændæ nalæ, qüxtæ alakzadilik quqanlirini anglisun — ¹⁷ qünki u meni baliyatqudin qüxkinimdila øltürüwætmiqen; apam mening qerüm baziisi, uning qorsiqi mæn bilæn tæng hæmixæ qong bol-siidi! ¹⁸ Nemixæ mæn japa-muxæqqæt, abzæ-qubætni qerüxkæ, künlirimni hijalæt-aqanæt iqidæ øtküzüxkæ baliyatqudin qikkändimæn?.

Pərwərdigar Yerusalemni düşmənlərgə tapxuridu

21¹ Padixah Zədəkiya Malkiyaning oqli Paxhurni həm Maaseyahning oqli, kahin Zəfaniyani əwətkəndə, Yərəmiyağa Pərwərdigardin təwəndiki munu bir söz kəldi: —² (Ular: «Biz üçün Pərwərdigardin yardım soriqin; çünki Babil padixahı Nebokadnəsar bizgə hujum kilidu; Pərwərdigar Özining ətkəni karamət kilənin ixliri boyıqə, bizgimə ohxax muamilə kılıp, uni yenimizdin yandurarmikin?» — dəp soridi.³ Yərəmiya ularğa: — Zədəkiyağa mundaq dənglar, — dedi)

⁴ — Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən kolliringlar tutqan, silərni kərxiwaloqan Babil padixahı həm kaldiylərgə sepil sirtida jəng kilixkə ixlitidioqan, jəng qoralliringlarni kayriwetimən wə bularni bu xəhərning otturisida yiqiwalimən; ⁵ Mən Əzümму sozuləqan qolum wə küqlük bilikim bilən, qəzipim bilən, kəhrim bilən wə həssiləngən aqqikim bilən silərgə jəng kilimən! ⁶ Mən bu xəhərdə turuwatqanlarni, insan bolsun, haywan bolsun urimən; ular dəhşətlik bir waba bilən əlidu. ⁷ Andin keyin, — dəydu Pərwərdigar, — Yəhuda padixahı Zədəkiyani, hizmətkarlırini, həlkni, yəni bu xəhərdə wabadin, kiliqtin wə kəhətqiliktin kəlip qəloqanlar bolsa, Mən ularni Babil padixahı Nebəqədnəsarning qəlioqə, ularning duxmənlirining qəlioqə wə jenini izdigüqilərnin qəlioqə tapxurimən; Nebəqədnəsar ularni kiliq tiqə bilən uridu; u nə ularni ayimaydu, nə ularəqə iqini həq əqrıtmaydu, nə rəhim kilmaydu.

20:12 «haqqaniylarni sinaydigan, insanning wijdani wə kəlbini kəridigan...» – «wijdan» ibraniy tilida «bərək» degan söz bilan ifodiligidu.

20:12 Yər. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23

20:13 «U namrat kixini rəzillik kıləuqılardın kütquzəjan» — «namrat kixi» bəlkim Yərəmiyaning özini kərsitidu.

20:14 Yər. 15:10

20:15 Ayup 3:3

20:16 «Atamga haəwər elip: «Sanga oqul bala tuquldi!» dəp uni alamət xadlanduroqan adəmgə lənət bolsun! 15-ayət Bu adəm Pərwərdigar rəhim kilmay oqulatkan xəhərlərdək bolsun...» — pəyoğəmbərnin əzining kayoju-əhsəttin qikkən bu aqqik səzlirini xühbhisizki, Hudanın yoyoruki bilən biz üqün hatiriligini bilən, biz: «Huda bularni qokum əməlgə axuroqan», dəp karımaymiz. Pəyoğəmbərnin bu səzlirini hatiriləxtiki məksiti biznin pəyoğəmbərnin xunqə kiynilip kəənəlikini obdan quxiniximiz üqündur.

20:16 Yar. 19

20:18 Ayup 3:20

21:1 «Malkıyanıng oqlı Paxhur» — demisəkmü, bu 20-babtiki «Paxhur» əməs; ləkin bu Paxhurmu keyinki vaxıtlarda Yərəmiyaqə ziyankəxlik kildiqañ adam bolidu (29:25-27ni kərüng). «Zəfaniya» bolsa əzining mustəkil kəzkarixi yox bolqañ yəne bir «yumilak tazuw»qa ohxaydu. (29:29dikı wəqəni kərüng). U bəlkim ahirdə Babilning «karawul begi» taripidin əlümə məhkum kilinqañ «Zəfaniya»qa ohxayd adam idi (52:24-27ni kərüng).

21:4 «kaldivylər» — demisəkmü, «kaldivylər» Babilliklərin, bolupmu Babil ləxkərlirini kərsitidu.

«Yəramiya»

⁸ Lekin sən bu həlkkə mundaq deyixing kerək: «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən aldinglarda həyat yoli wə mamat yolini salimən; ⁹ kim bu xəhərdə qalmaqçi bolsa, qiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlidu; lekin kim xəhərdin qikiq, silərni korxiwaloqan kaldaylərgə təslim bolsa, u həyat qalidu; uning jeni əzigə aloqan oljidək bolidu. ¹⁰ Qünki Mən bu xəhərgə yahxilik üqün əməs, bəlkı yamanlik kilix üqün yüzümni kəratkuzdum, — dəydu Pərwərdigar; u Babil padixahning kolioqə tapxurulidu, u uni ot selip keydüriwetidu.

Ordidikilə toqruluk

¹¹ Wə Yəhuda padixahning jəməti toqruluk Pərwərdigarning səzini anglanglar: — ¹² I Dawutning jəməti, Pərwərdigar mundaq dəydu: — hər ətigəndə adalət bilən həküm qikiringlar, bulanoqan kixini əzgüqining kolidin kutkuzunglar; bolmisa, kiloqanliringlarning rəzilliki tüpəylidin, kəhrim partlap, ottək həmmiini keydüridu; uni eqürəlaydioqan heqkim bolmaydu; ¹³ Mana, Mən sanga qarxidurmən, i jiloqə üstidə, tüzləngliktiki kiyada olturoquqi, yəni «Kim üsitimizgə qüxüp hujum kilalisun, kim öylirimizgə besip kirəlisun?!» degüqi, — dəydu Pərwərdigar. ¹⁴ Mən silərnin kilmixinglarning mewisi boyiqə silərgə yəkinlixip jazalaymən, — dəydu Pərwərdigar; wə Mən uning ormanlikida bir ot yakimən, u bolsa uning ətrapidiki həmmiini keydürüp tügütidu.

Padixahqə eytiloqan bir səz

22¹ Pərwərdigar manga mundaq dedi: «Baroqin, Yəhuda padixahning ordisoqə qüxüp bu səzni xu yərdə kiloqin: — ² Pərwərdigarning səzini angla, i Dawutning təhtigə olturoquqi, Yəhuda padixahi — Sən, ələmdar-hizmətkarling wə muxu dərwasilərdin kirip-qikidoqan həlking, —

³ Pərwərdigar mundaq dəydu: Adalət wə həkəkaniylik yürüzünglar; bulanoqan kixini əzgüqining kolidin kutkuzunglar; musapirləni, yetim-yesirləni wə tul hotunlari heq harlimanglar yaki bozək kilmanglar, gunahsiz kanlari bu yərdə təkmənglar. ⁴ Silər bu əmrlərgə həkəkətən əməl kilsanglar, əmdi Dawutning təhtigə olturoqan padixahlar, yəni ular, ularning əməldar-hizmətkarliri wə həlki jəng harwilirioqə olturup wə atlaroqə minip bu öyning dərwasiləridin kirip qikixidu. ⁵ Birək silər bu səzləni anglimisanglar, Mən Öz namim bilən kəsəm iqqənki, —

21:8 «Lekin sən bu həlkkə mundaq deyixing kerək» — «bu həlkkə» Yerusalemda kəmilip kəloqan həlknı kərsitidu.

21:9 Yər. 38:2

21:12 «I Dawutning jəməti, ... — hər ətigəndə adalət bilən həküm qikiringlar» — kərioqanda, padixahning sotliri ətigəndə etküzülətti. Yənə kelip «hər ətigəndə» dəqan ibarə bəlkim «adalət birinqi ix bolsun, hər künidə əng muqim ix bolsun» dəqan kəqmə nəmidə ixlitilgən boluxi mumkin.

21:12 Yər. 22:3

21:13 «jiloqə üstidə... kiyada olturoquqi...» — bizningqə bu ordida olturoqan padixah-əmirləni kərsitidu. Əslidə padixah ordisinin quruluqi üqün, Yerusalemdiki ikki taq arisidiki kikiq jiloqə «tüzlənglik» kilip tinduruloqan andin uning üstigə orda quruloqan. Xundək kilip Kidron jiloqisi üstidə, — yəni «pələkkə taqaxkan» bir intayin bihətar jayda — orda kərinətti. Demək, bu səzlər padixah həm ordidikilərgə eytiloqan boluxi kerək.

—Bəzi tərjimanlar bu ayət Yerusalemdə xəhərinə kərsitidu, dəp qaraydu. Padixahning ordisinin ələhidə əhwalı wə kəynidiki ayətlərgə kərioqanda, bizningqə u ordidikilərnin əzlirini kərsitidu.

21:14 «Mən uning ormanlikida bir ot yakimən» — «ormanlik» nemiin kərsitidu? Ordining bir pəhri boləqan Sulayman padixah bina kəloqan həyətlik «Liwan ormanliqi öyi» (Liwaning kədir yəqoqidin yasəloqan) idi. 22:6nimu kəring.

21:14 Yər. 17:27

22:1 «Baroqin, Yəhuda padixahning ordisoqə qüxüp bu səzni xu yərdə kiloqin» — bizningqə, bu səz bəlkim Zədəkiyadin ilgiriqi bir padixahqə eytiloqan bolsa kerək, qünki bu səz birhil «kutkuzux» ümidini elip kəlati; lekin 21-bab, 12-14-ayətlərdə Zədəkiya pəkət «jazalax»ni kütidu (uningoqə ikki hil jaza elip kəlinidu).

22:3 Yər. 7:6; 21:12

22:4 «Dawutning təhtigə olturoqan padixahlar, yəni ular, ularning əməldar-hizmətkarliri...» — muxu yərdiki «ular» ibranıy tilidə «u». Məlum bir zamanda Dawutning təhtigə olturoqan padixah pəkət bir bolidu, əlwəttə.

22:4 Yər. 17:25

dəydu Pərwərdigar, — bu orda bir harabə bolidu..

⁶ Qünki Pərwərdigar Yəhuda padixahning əyi toqruluk mundak dəydu: — Sən Manga huddi Gilead, Liwanning qoqqışidək boləqining bilən, bərhək Mən seni bir qəl-bayawan, adəmlər waz kəqkən xəhərlərdək kiliyəmən..⁷ Mən hərbi yəxhi qorallanoqan wəyran kəloquqilarni sanga qarxi əwətimən; ular «esil kədirlirini» kesiwetip, otka taxlaydu..⁸ Nuroqun əllər bu xəhərdin ötəp, hərbi yekininin: «Nemixka Pərwərdigar bu uluq xəhəri bundak kəloqandu?» dəp soraydu..

⁹ Wə ular jawabən: «Qünki ular Pərwərdigar Hudasining əhdisidin waz keqip, baxka ilahlarəqa qokunup ularning kulluqəqa kirgən» — dəydu.

1-bexarət — Yəhoahəz padixahning jazasi

¹⁰ Əlginəgə yəqilimanglar, uning üçün aq-zarlimanglar; bəki sürgün boləqini üçün kattik yəqilanglar, qünki u əz yurtəqa həqqaqan kaytip kəlməydu..¹¹ Qünki Yəhuda padixahi Yosiyaning oqlı, yəni atisi Yosiyaning ornəqa təhtigə olturoqan, bu yərdin sürgün boləqan Xallum toqruluk Pərwərdigar mundak dəydu: U hərgiz bu yərgə kaytmaydu..¹² qünki u əsir kəlinip apiriləqan yurtta əlidu, u bu zeminni ikkinqi kərməydu..

2-bexarət — Yəhoakim padixahning jazasi

¹³ Əyini adilsizlik bilən, balihana-rawaklırini adalətsizlik bilən kuroqanning həlioqa way! U koxnisini bikar ixtitip, əmgikigə həqkəndək hək bərməydu..¹⁴ u: «Əzüməgə kəngtaxa bir ordini, azadə rawaklar bilən koxup salimən; tamlirəqa deriziləni kəng qikirimən; tamlirini kədirtəhtaylar bilən bəzəymən, əylirini pəreng sirləymən» — dəydu. Uning həlioqa way!

¹⁵ Sən kədirtəhtayədin yasələqan təhtaylarni qaplap, ata-bowiliring bilən bəsləxsəng kəndəkmə padixah boluxka layik bolisən? Sening atəng yəp-iqixkə təxəkkür eytip, adalət wə durus ixlarni yürgüzgən əməsmu? Xunga u buning yəxhilikini kərgən..¹⁶ U məminlərnəng wə namratlarnəng

22:5 «Mən Əz namim bilən kəsəm iqnəni..» — ibrəni tilidə «Mən Əzüm bilən kəsəm iqnəni...».

22:6 «Sən Manga huddi Gilead, Liwanning qoqqışidək...» — Gilead wə Liwan gūzəl ormanlıqlı bilən dangki qikkən yəylərdur. Yūqiridə eytkinimizdək, padixahning ordisi hərhil yəqəqlar bilən bəzəlgənidi.

22:7 «Mən hərbi yəxhi qorallanoqan wəyran kəloquqilarni sanga qarxi əwətimən; ular «esil kədirlirini» kesiwetip, otka taxlaydu» — ordidiki qiraylık yəqəq tüvrük-yasaklar toqruluk yūqiriki 6-ayətiki izahətni kərug.

22:7 Yər. 15:6

22:8 Kən. 29:23; 1Pad. 9:8

22:10 «Əlginəgə yəqilimanglar, uning üçün aq-zarlimanglar; bəki sürgün boləqini üçün kattik yəqilanglar...» — (izahət: — təwəndiki 10-30-ayətlər bolsa, Yəhudaning üç padixahning jazasi toqruluk bəxarətlərdin ibarət. Xunga, bəxarətlər miladiyədin ilgiri 609-597-yıllar məzgilidə berilən; xūbhisizki, Yəramiyaningmu bu yərdə ularni bir yərdə bayən kilixning məqsiti, bu əzriməs padixahlarni 23-bətki bəxarəttə kərsitilən «həkiqiy bəkkəqi» — yəni Məsih bilən səlxituxətni ibarəttur. Padixahlar («həlkni bəkkəqi») əyiblik (22), Yərusəlemdikilər əzlimu əyiblik (20-23), qünki ular bu padixahlar («bəkkəqilər»)ning əy-xirətlək turmuxəqa kizikqən, həxəmətlək ordisidin pəhirləngən; ular yənə bu padixahlarınəng qokunəqan butlirəqa qokunəqan, xuningdək ularning yat əlnəng padixahlıri («sening axnilirəng») bilən boləqan ittipaklıxlirini tolək kəliqəqan. Undək ittipaklıxix Pərwərdigarəqa tayanmaslıqtni ibarət idi).

—(1-bexarət (10-12) toqruluk izahət: — miladiyədin ilgiri 609-yılı Yosiyə padixah Misir padixahi Pərwən təripidin jəngdə əltürülən. U adalətlək-diyanətlək padixah bolup, nuroqun həlk uning əlümigə kattik əkünüxti. Yəhoahəz təhtidə üç ayəla olturoqan, andin miladiyədin ilgiri 609-597-yıllı Pərwən təripidin sürgün kəliqəqan. Bu bəxarət xə qəqdə berilixi kərek idi. Xunga bəxarəttiki «əlgini» bolsa Yosiyəni, «sürgün boləqini» bolsa Yəhoahəzni kərsitidu).

22:11 «Xallum» — Yəhoahəznəng birinqi ismi, mənsi «həsab elix» boləqəqka, Yəramiyə bəlkim uni muxu yərdə kəstən ixtitidə; uningdin həsab əlinidəqan bolidu.

22:12 «u əsir kəlinip apiriləqan yurtta əlidu, u bu zeminni ikkinqi kərməydu.» — bu bəxarətnəng əməlgə axuruluxi toqrısidə «2Pad.» 34:23ni kərug.

22:13 «Əyini adilsizlik bilən, balihana-rawaklırini adalətsizlik bilən kuroqanning həlioqa way!...» — bu Yəhoakimni kərsitidu. Bu bəxarət (13-19, 20-23) Yəhoakim toqruluk bəxarət. «2Pad.» 23:34-24:6dimu hatiriləngən, Pərwən Yəhoahəzni sürgün kəliqəqandin keyin ukisi Yəhoakimni «kəngək padixah» boluxka tiklən. U on bir yil təhtəgə olturoqan, rəzil padixah idi. Yəhudiy tarihunas yəsefus Yəhoakimning əlumi bəxarəttək boləqanlıqini hatirilən (Yəsefusning «Qədimki ixlər», 10-bab, 63).

22:13 Law. 19:13; Kən. 24:14,15; Həb. 2:9

22:15 «Sening atəng yəp-iqixkə təxəkkür eytip, adalət wə durus ixlarni yürgüzgən əməsmu?» — «atəng» bolsa durus padixah Yosiyə idi. «...yəp-iqixkə təxəkkür eytip...» ibrəni tilidə pəkət səzməsəz bolsa: «u yəgən wə iqnə...» deyilidu.

«Yəramiya»

dəwasini toqra sorioqan; xunga həlkning əhwali yahxi idi. Bundaq ix Meni tonuxthin ibarət əməsmu?» — dəydu Pərwərdigar. ¹⁷ — Biraq kəzüng wə kənglüng bolsa pəkət öz jazanə-mənəpəətingə erixix, gunahsızlarning kənini təküx, zorlук-zumbuluk wə bulangqilik kilix pəytini kəzləp tikilgəndur.

¹⁸ Xunga Pərwərdigar Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Yəhoakim toqruluk mundaq dəydu: — Həlk uning ölümida: «Ah, akam! Ah, singlim!» dəp aq-zarlar kətürməydu; yaki uning üqün: «Ah, begim! Ah, uning həywisil!» dəp aq-zarlar kətürməydu; ¹⁹ u exəkning dəpnisidək kəmilidu, jəsiti Yerusalemlər dərwezilirining sirtioq qərüp taxlinidu.

Yerusalemdikilərgə agah berix

²⁰ Liwanə qikip pəryad kıl, Baxanda awazingni kətür, Abarimning qokqiliridinmu nalə kətür; qünki sening «axnilirig»ning həmmisi nabut kilindi. ²¹ Mən aman-esən turojiningda sanga agahlandurdum; lekin sən: «Anglimaymən!» — deding. Yaxliqindin tartipla bundak kilip Mening awazimoq kulak salmaslik dəl sening yolung bolup kəlgən. ²² Xamal barlik «bakquq»lirinoq «bakquq» bolup ularni uqurup ketidu, xuning bilən axnilirig sürgün boluxka qikidu; bərhək, sən xu qaqda barlik rəzillik tūpəylidin hijil bolup rəswa bolisən. ²³ I «Liwan»da turoquq, kedir dərəhliri üstigə uwiliquq, sən toloqak tutkan ayalning azablidək, dər-dələmlər bexingoq qüxkəndə qanqilik ingrap kətersən!

3-bexarət, 24-30-ayət

Koniya, yəni «Yəhoakin» padixah sürgün kilinip kaytip kəlməydu

²⁴ Öz həyatim bilən kəsəm iqimənki, — dəydu Pərwərdigar, — sən Yəhoakimning oqlı Koniya hətta ong qolumdiki məhürlük üzük bolsangmu, Mən seni xu yərdin yulup taxlaymən;

²⁵ Mən seni jeningni izdigüqiləring kolioq wə sən qorqkan adəmlərnin kolioq, yəni Babil padixahı Nebokadnəsarning kolioq wə kaldiylərnin kolioq tapxurimən. ²⁶ Mən seni həm sən turoqan anang ikkinglarni əzünglər tuqulmioqan yat bir yurtka qəriwetimən; silər xu yərdə əlisilər. ²⁷ Jeninglar kaytip kelixkə xunqə təxna boləqan bu zeminoq bolsa, silər hərgiz kaytip kəlməysilər. ²⁸ Koniya degən bu xixi qeqiloqan, nəzərgə elinmaydioqan sapal kozimu? Həqkim karimaydioqan bir qaqimu? Əmdi nemixka ular, yəni u wə uning nəslı boləqanlar qəriwetilgən,

22:18 Yər. 16:4, 5, 6

22:19 «u exəkning dəpnisidək kəmilidu, jəsiti Yerusalemlər dərwezilirining sirtioq qərüp taxlinidu» — Yəhudıy tarixxunas Yosefusning degini boyiqə boləqanda, Nebokadnəsar uning jəsiti Yerusalemlərnin sirtkə taxliwətkənidi.

22:19 Yər. 15:3; 36:30

22:20 «Liwanə qikip pəryad kıl, Baxanda awazingni kətür, Abarimning qokqiliridinmu nalə kətür» — bu üq jay (Liwan, Baxan, Abarim) həmmisi «yukiri jay»lar idi. İsrailning eqir bir gunahı bolsa «yukiri jay»larə qikip xu yərdə butlarə «tawapqah» yasap ularə qokunuxthin ibarət. Lekin ularə «axnilər» boləqan butlarning həmmisi dūxmən tərpidin buzulidu yaki bulinip ketidu (22-ayətnimu kəring). «Axnilər» ikkinqi mənisi bəlkim ular ittəpəkdax kilmaqı boləqan «yat əllər»nimu kərsitidu (22-ayətnimu kəring).

22:21 «Mən aman-esən turojiningda sanga agahlandurdum» — bu bəlkim Yəramiyadin ilğiriki pəyoqəmbərlərnin səzlini kərsitidu.

22:21 Yər. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15

22:22 «bakquqılar» — «bakquqılar», xübhəsizki, padixahlar, atalmix «pəyoqəmbərlər» wə kaqlınlarni kərsitidu. «Axnilər» bolsa bəlkim ular qokunəqan butlarni həmdə yənə əzi butlarə qokunəqan ittəpəkdax kilmaqı boləqan «yat əllər»nimu kərsitidu (22-ayətnimu kəring).

22:23 «qanqilik ingrap ketisən» — yaki, «nemidəqan eqinarlik bolarsən-həl»

22:24 «Sən Yəhoakimning oqlı Koniya hətta ong qolumdiki məhürlük üzük bolsangmu, Mən seni xu yərdin yulup taxlaymən...» — bu bexarət (24-30) Yəhoakin (kıska ismi, Koniya) padixah toqruluktur. Yəhoakin miladiyədin ilğiri 597-yili atisi Yəhoakimning ornini besip, üq ayla təhtə olturoqan. U rəzil padixah bolup, Babil padixahı Nebokadnəsar tərpidin sürgün kilinoqan. Bu ixlar «2Pad.» 23:34-24:6də hatiriləngən).

—Əməliyətə Yəhoakin (Koniya, yaki Yəkoniyah) wə Yəhudanın barlik padixahliri Pərwərdigarning hokukining wəkili boləqaq, ularni uning «məhürlük üzük»i degili bolatti. Oqurmənlər bir padixahning «məhürlük üzük»ining əzige xunqə muhim wə qadirlik bolioqanlikini təsəwwur kilalaydu; əgər Huda «məhürlük üzük»ni taxliwətkən bolsa, undaqta üzükə intayin yirginlik bir ix qokum pəyda boləqan boluxi kərək idi.

ular tonumaydigan bir yurtka taxliwetilidu? ²⁹ I zemin, zemin, zemin, Pərwərdigarning sözini angla! ³⁰ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Bu adəm «pərzəntsiz, öz künidə heq qəlibə kılalmioğan bir adəm» dəp yazoqin; qünki uning nəslidin heqkandak adəm qəlibə kılıp, Dawutning təhtigə olturup Yəhuda arisida həküm sürməydu.

Yaloğan bakquqılar wə həkikiy bakquqi; sürgünlüktin kaytip kəlgən bir həlk, yengi bakquqılar

23 ¹ Mening yaylıkımdiki qoylarni həlak kılquqi wə tarkitiwətküqi pada bakquqılarning həlioğa way! — dəydu Pərwərdigar. ² Xunga Israilning Hudasi bologan Pərwərdigar Öz həlkini xundak bekiwatqan bakquqılaroğa mundaq dəydu: «Silər Mening padamni tarkitiwətkənsilər, ularni həydiwətkənsilər wə ularni izdimigənsilər wə ulardin heq həwər almiqənsilər; mana, Mən silərnin kilmixlirlinglarning rəzillikini öz bexinglaroğa quxürimən, — dəydu Pərwərdigar — ³ wə padamning kəldisini bolsa, Mən ularni həydiwətkən barlıq padixahlıqlardin yioqimən, ularni öz yaylaklırioğa kayturimən; ular awup kəpiyidu. ⁴ Mən ularning üstigə ularni həkikiy bakıdigan bakquqılarni tikləymən; xuning bilən ular ikkinqi qorkmaydu yaki parakəndə bolmaydu, ulardin heqkaysisi kəm bolmaydu, — dəydu Pərwərdigar. ⁵ Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Dawut üqün bir «Həkkaniy Xah»ni estürüp tikləymən; u padixah bolup danalıq bilən həküm sürüp, zeminda adalat wə həkkaniylik yürgüzidu. ⁶ Uning künliridə Yəhuda kutkuzulidu, Israil aman-tinqlikta turidu; u xu nami bilən atiliduki — «Pərwərdigar Həkkaniylikimiz». ⁷ Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «Israilarni Misir zeminidin kutkuzup qıqaroğan Pərwərdigarning həyati bilən!» dēgən kəsəm kaytidin ixtililməydu, ⁸ bəlki xu künlərdə «Israilarni ximaldiki zemindin wə Əzi ularni həydidən barlıq padixahlıqlardin kutkuzup qıqaroğan Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqlididu. Andin ular öz yurtida turidu.

Sahta pəyoğəmbərlər toqrisida

⁹ Pəyoğəmbərlər toqruluk; — Mening kənglüm iq-baoqrimda sunuqtur; səngəklirimning həmmisi titrəydu; mən məst bologan adəm, xarab tərpidin yengilgən adəmgə ohxaymən; bundak boluxum Pərwərdigar wə Uning pak-mukəddəs səzliri tūpəylidindur; ¹⁰ qünki zemin bolsa zinahorlaroğa toloğan; ularning yügürüxliri toqpra yolda əməs; ularning hokuqi həkkaniylik yolida əməs. Xunga Pərwərdigarning ləniti tūpəylidin zemin kaqjiraydu; dala-

22:30 «Bu adəm «pərzəntsiz, öz künidə heq qəlibə kılalmioğan bir adəm» dəp yazoqin; qünki uning nəslidin heqkandak adəm qəlibə kılıp, Dawutning təhtigə olturup Yəhuda arisida həküm sürməydu» — bu 30-ayəttiki muhim bir bəxarət toqruluk «Qoxumqə sez»imizgə karang.

23:1 «yaylıkımdiki qoylar» — Yəhudiy həlkini kərsitidu, əlwəttə.

23:1 Əz. 34:2

23:4 Əz. 34:11,12

23:5 «Mən Dawut üqün bir «Həkkaniy Xah»ni estürüp tikləymən; u padixah bolup danalıq bilən həküm sürüp, zeminda adalat wə həkkaniylik yürgüzidu» — Yəhoəhəz, Yəhoakim wə Yəhoakinning əlxi yaki sürgün boluxi bilən Dawutning jəməti «kəsilgən bir dərəh»ning kətikidək bolidu. Ləkin Huda Məsih («Həkkaniy Xah») bilən yənila bu dərəhni kaytidin kəklitidu. «Yəx.» 11:1-6ni wə «Zək.» 3:8 wə 6:12ni kəring.

23:5 Yəx. 4:2; 40:11; Yər. 33:14,15; Dan. 9:24; Luğa 1:32,33

23:6 «Uning künliridə Yəhuda kutkuzulidu, Israil aman-tinqlikta turidu; u xu nami bilən atiliduki — «Pərwərdigar Həkkaniylikimiz»» — bu bəxarət: (1) Məsihning Hudalıq təbiitini; (2) kəlgüsida Yəhuda (ikki kəbilə)ning wə Israil (on kəbilə)ning kaytidin bir bolidiganlıqini kərsitidu. «Qoxumqə sez»imiznimu kəring.

23:6 Kən. 33:28

23:7 Yər. 16:14,15

23:9 «bundak boluxum Pərwərdigar wə Uning pak-mukəddəs səzliri tūpəylidindur» — kəz aldidiki (təwəndə, 10-40-ayətlərdə eytiloğan) gunahlar, sahtilik wə xundakla həlkning (uning Pərwərdigarning həkikiy səzlini ularoğa yetküzüxi tūpəylidin) əzini rət kılqanliqi Yəramiyaning kənglini parakəndə wə sunuq kılqan.

«Yərəmiya»

diki ot-qep solixidu;» ¹¹ qünki həm pəyğəmbər həm kahin haram boldi; hətta Əz öyümdimu ularning rəzil kilmixlirini baykidim, — dəydu Pərwərdigar..

¹² — Xunga ularning yoli əzəlirə qarangoşulıktə mangidioqan, teyiloqak yollardək bolidu; ular bu yollarda putlixip, yikilidu; qünki ular jazalinidioqan yilida Mən ularning bexioqa yamanlıq qüxürimən, — dəydu Pərwərdigar. ¹³ Mən əwwal Samariyədiki pəyoğəmbərlərdə əhməklikni kərgənmən; ular Baalning namida bexarət berip, həlkim İsrailni əzdüröqan; ¹⁴ birək Yerusalemdiki pəyoğəmbərlərdimu yirginqlik bir ixni kərdüm; ular zinahorluq qilidu, yaloqanliktə mangidu, rəzillik qılöuqilarning kolini küyətiduku, nətiğidə heqkaysisi rəzillikidin yannaydu; ularning həmmisi Manga Sodomək, Yerusalemdə turuwatqanlar Manga Gomorradək boldi.

¹⁵ Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar pəyğəmbərlər toqjruqluk mundak dəydu: — Mana, Mən ularni əmən bilən ozuklandurimən, ularqa ət süyini iquzımən; qünki Yerusalemdiki pəyğəmbərlər haramlikning mənəbasi bolup, haramlik ulardin pütkül zeminqa tarkilip kətti..

16 Samāwī koxunlarning Sərdari boʻlgan Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərgə bəxarət bəriwatkan pəyoʻjəmbərlərninɡ səzlirigə kulaq salmanglar; ular silərnə bīmənilikkə yetəkləydu; ularning səzliri Pərwərdigarning aʼozidin qikʻkan əməs, bəlki əz kənglidə təsəwwur kiləjan bir kərūnūxnə səzləwatidu. 17 Ular Pərwərdigarning səzini kəzīgə ilmaydianlaroʻja: «Silər amantinqlikta turisilər» dəydu wə əz kənglininɡ jahillikidə mangidianlarning hərbirigə: «Həqkandə yamanlik bəxinglaroʻja qūxməydu» — dəydu. 18 Birak ulardin qaysi birsi Pərwərdigarning kengixidə Uning səz-kalamini baykəp qūxinix wə anglax üqün turoʻjan? Ulardin kim Uning səzini kulaq selip angliəjan? 19 Mana, Pərwərdigardin qikʻkan bir boran-qəpkun! Uningdin kəhr qikʻti; bərhək, dəhʻxətlik bir kərə kuyun qikʻip kəldi; u pirkirəp rəzillərninɡ bəxiəja qūxidu. 20 Uning kənglidiki niyətlirini ada kilip toluk əməl qiləuqə, Pərwərdigarning əʼəziəi yanmaydu; ahirkil kənlərdə silər bunə obdan qūxinip yetisilər. 21 Mən bu pəyoʻjəmbərlərnə əwətmiganmən, lekin ular həwərnə jar kilixkə kətriəjan; Mən ularoʻja səz kilmidim, lekin ular bəxarət bərgən. 22 Həlbuki, ular Mening kengiximda turoʻjan bolsa, Mening həlkimə səzlimni anglatkuzəjan bolsa, əmdi həlkimni rəzil yolidin wə kilmixlirininɡ rəzillikidin yanduroʻjan bolatti.

²³ Mən pəkət bir yərdilə turidiŋan Hudamu? — dəydu Pərwərdigar, — Mən yirək-yirəklərdiki hərjəyda turidiŋan Huda əməsmu? ²⁴ Birsə yoxurun jaylarda məküwəlsə

23:10 «zemin bolsa zinahorlaroqa toloqan» — bu «zinahorlar»ning kim ikanliki toʻvandiki 11-ayatto ayan qilinidu — yoni oz hokukini haram yolda ixlitidigon kahinlar wə sahta payqojambarlar. Ularning «zinahorluqi» balkim ham jismaniy jəhattiki zinahorluk wə Hudaoqa wapasizlik kilip butlaroqa qokunuxnimu kersitidu. Paləstindiki butpərəslik hərdaim buthanidiki «pahixə ayallar» bilən baqolq idi.

23:10 Yər. 5:7, 8; 9:2

23:11 Yər. 6:13; 8:10; 14:18

23:12 «ular jazalinidigan yili» — ibraniy tilida «ularni yoklixim kerak bolgan yili» ddp ipadiliniidu.

23:12 Zəb. 35:6; 73:18; Yər. 13:16

23:14 «Yerusalemdiki paygʻambarlaridun yirginqlik bir xini kerdum; uzi zinahorluk kilidu, yalqonchilik mangidu, razilik kiliquklarining kolini kuyaytuidi, natijada heqkaysisi razilikdinin yannaydu...» – Samariyadiki paygʻambarlarning sahix bexarət («Baalning namida») bərgənlik heqkandak əjəblinərlik ix əməs; Samariyə (İsraıl, yəni «ximaliy padixahlik») bətpərəs padixahlar astida baldurta Hudaning yolidin qıkkandı. Biraq Yerusalemlə (Yəhuda)də Huda əwəttən həqiqiy paygʻambərlər bəq bolçaqqa, həqiqətini ularoqa nisbətən heilla obdan bilixi kerak idi. **«ularning həmmisi Manga Sodomdek, Yerusalemda turuwatqanlar Manga Gomorradek boldi»** – okurmənlərgə məlumki, Sodoma və Gomorra ikki intayin rəzil şəhərlər bolup, Huda ular üstigə ot yəqduzdup wəyrən kiliwətkənidi («Yar...19-babni kəring).

23:14 Yəx. 1:9

23:15 Yər. 8:14; 9:15

23:17 «Ular Pərvərdigarning sözini kəzəgə ilmaydionqlar: «Silər aman-tinqliqta turisilər» dəydu və...» — baxka birhıl tərjimisi: «Ular meni kəmsitidionqlar: «Pərvərdigar mundak dəydu: Silər aman-tinqliqta turisilər» dəweridu və...».

23:17 Yər. 6:14; 8:11; Əz. 13:10; Zək. 10:2

23:19 Yər. 30:23, 24

23:21 Yər. 14:14

23:23 «Mən pəkət bir vərđıla turidionan Hudamu?» — ibraniy tilida «Mən pəkət vekinda turidionan Hudamu?».

Mən uni kərəlməmdimən? — dəydu Pərwərdigar; — asman-zemin Mən bilən tolduruloğan əməsmu? — dəydu Pərwərdigar..²⁵ Mən Mening namimda yaloğan bexarətlər beridioğan pəyoğəmbərlərinin: «Bir qüx kərdüm! Bir qüx kərdüm!» degənlirini anglidim; ²⁶ bundak pəyoğəmbərlər yaloğan bexarətləri beridu, ular özining kənglidiki ezitkü təsəwwurliridin pəyoğəmbərlər boluxiwaloğan. Əmdi ular bundak ixlarni qağanəqiqə kəngligə pükidu? ²⁷ Ular hərbi qəğanəqiqə öz yekiniqə eytkən qüxliri arkilik (huddi ata-bowilirining Baaloğa qoqunup namimni untuqiniqə ohxax) həlkimgə namimni untulduruxni pəmləydu?.

²⁸ Qüxni kərgən pəyoğəmbər, qüxni eytip bərsun; Mening səzümni anglioğan kixi bu səzümni əstayidillik bilən səzlisun; pahalning buqday bilən selixturuquqilik nemisi bardu? — dəydu Pərwərdigar. ²⁹ — Mening səzüm huddi kəydürgüqi bir ot wə taxni qəkidiqan bazoğan əməsmu? — dəydu Pərwərdigar.

³⁰ Xunga mana, Mən pəyoğəmbərlərgə kərxidurmən, — dəydu Pərwərdigar, — ularning hərbi öz yekinidin «Mening səzirim»ni oqrilap dorəmqilik kəlidu..³¹ Mana, Mən pəyoğəmbərlərgə kərxidurmən, — dəydu Pərwərdigar, — ular öz tillirini qaynap: «Pərwərdigar dəydu...» dəp bexarət beridu. ³² Mana, yaloğan qüxləri bexarət kəlip bularni yətküzüp, yaloğanqiləqi wə bəxbəxtlik bilən Mening həlkimni əzdurəqanlarqə kərxidurmən, — dəydu Pərwərdigar; — Mən ularni əwətmigənmən, ularni buyruqan əməsmən; ular bu həlkəqə həqkəndək payda yətküzməydu, — dəydu Pərwərdigar..

³³ Əmdi yəki bu həlk, yəki pəyoğəmbər, yəki kəhən səndin: «Pərwərdigarning sanga yūkligən səzi nemə?» dəp sorisa, sən ularqə: «Kəysi yūq?! Mən siləni Özümədin yirək taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar..³⁴ «Pərwərdigarning yūkligən səzi» dəydiqan hərəkəsi pəyoğəmbər, kəhən yəki həlk bolsa, Mən bu kixini əyidikilər bilən tənqəzəlaymən. ³⁵ Əmdi siləning hərbi bərlənglər öz yekinidin wə hərbi bərlənglər öz kəridixidin muxundək: «Pərwərdigar nemə jəwəb bərdi?» wə «Pərwərdigar nemə dedi?» dəp sorixənglər kərek. ³⁶ Silər «Pərwərdigarning yūkligən səzi» degənni kəytidin əqzənglərqə əlməysilər; qünki hərbi bərlənglərinin öz səzi əzığə yūq bolidu; qünki silər Hudəyimiz, səməwi qoxunlarınin Sərdari boləqan Pərwərdigar, tirik Hudəning səzlini bərməliqənsilər..³⁷ Hərbi bərlənglər pəyoğəmbərdin muxundək: «Pərwərdigar sanga nemə dəp jəwəb bərdi?» wə «Pərwərdigar nemə dedi?» dəp sorixəng kərek. ³⁸ Ləkin silər: «Pərwərdigarning yūkligən səzi» dəwərginənglər tūpəylidin, mənə Pərwərdigar mundaq dəydu: — Qünki silər: «Pərwərdigarning yūkligən səzi» dəwərisilər wə Mən silərgə: ««Pərwərdigarning yūkligən səzi» dəmənglər» dəp həwər əwətkənmən, ³⁹ xunga mənə, Mən siləni pütünləy untuymən, Mən siləni silərgə wə ata-bowilənglərqə təkdim kəloğan xəhər bilən tənqəzəyümədin yirək taxlaymən; ⁴⁰ Mən üstənglərqə mənqəgü rəsəwəqilik wə hərğiz untulməydiqan mənqəgülik xərməndilikni qüxürimən!.

23:24 Zəb. 139:7-12; Am. 9:2, 3

23:27 Hək. 3:7; 8:33,34

23:30 Kən. 18:20; Yər. 14:14,15

23:32 Zəf. 3:4

23:33 «Pərwərdigarning sanga yūkligən səzi nemə?... Kəysi yūq?!...» — oqurmənlərgə əyan boliduki, ibrəniy tilidə «yūq» wə «əqir bəxarət» degənlər ohxax bir səz bilənə ipədilənidi. Pərwərdigarning jəwəbi «Silər əzənglər Məngə yūq!» degən mənə. Həlkəning Yərəmiyadin «Pərwərdigarning (sanga) yūkligən səzi» toqrulək sorixi həjwi, kinəyilik qəp idi — bu səzəning tēgidə: «Yərəmiya hərdəim bizqə əqir səzlər, xum həwəni yətküzidu» degən mənə bər idi. Ularınin kuləkli Pərwərdigarning səziqə həq əqilməqənidi.

23:36 «hərbi bərlənglərinin öz səzi əzığə yūq bolidu» — Yərəmiyaning bu degini bizningqə mundaq: «Siləning yaloğan səzlinənglər, jüməldin səhta pəyoğəmbərlərinin səzlini silərgə jəzə epkelidu; pəyoğəmbərlərinin yaloğan səzlini silər yəhxi dəp qəbul kəlip, xundəklə bir-birənglərqə kəytəlap eytisilər; bu yaloğan bəxarətlər Hudəning həkəkiy «yūkligən səzi» əməs, bəlkə bəxənglərqə Hudəning əqir jəzəsi boləqan «yūq» qüxüridiqan səzədur.

23:39 «Mən siləni pütünləy untuymən» — yəki «siləni yirəkqə əlip kətimən...»

23:40 Yər. 20:11

«Yəramiya»

Yahxi ənjürlər, yaman ənjürlər

24¹ Babil padixahı Nebokadnəsar Yerusalemdin Yəhoakimning oğlu, Yəhuda padixahı Yəkoniyah, Yəhuda əmir-xahzadiliri, hünərwnələr wə tēmürqilərnı əsirgə elip Babilə qə sūrgūn qıləndin keyin, Pərwərdigar mənə Əz ibadəthanisi aldidiki ikki sewət ənjürni «mana kər» dəp kərsətkən...² Bir sewəttə dəsləpki pıxkan ənjürdək intayin yahxi ənjürlər bar idi; ikkinqi sewəttə yegili bolmaydıqan, intayin naqar ənjürlər bar idi.³ Andin Pərwərdigar mənə: «Nemə kərdüŋ, Yəramiya?» — dəp soridi. Mən: «Ənjürlərnı kərdüm; yaxxiliri bolsa intayin yaxhikən; naqarliri yegili bolmaydıqan, intayin naqar ikən» — dedim.⁴ Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundaq deyildi: —

⁵ İsrailning Hudasi boləqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən Yəhudadin sūrgūn boləqanlarnı, yəni Mening bu yərdin kaldiylərnıŋ zemini qə əwətkənlirimni bu yahxi ənjürlərdək yahxi dəp kəraymən; ⁶ Mən ular qə yahxi bolsun dəp kəzümni ular qə tikimən wə ularni bu zemini qə kəyturimən; Mən ularni qulitip taxlimaymən, bəlki ularni kərimən; ularni yulup taxlimaymən, bəlki tikip əstürimən. ⁷ Mən ular qə Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilidiqan, Mən tonuydiqan bir kəlbni təkdin kilimən; xuning bilən ular Mening həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən; qünki ular pütin kəlbi bilən yenimə qəytidu. ⁸ Ləkin naqar ənjürlər, yəni yegili bolmaydıqan, intayin naqar ənjürlər kəndəq boləqan bolsa, — dəydu Pərwərdigar, — Bərhək, Mən Yəhuda padixahı Zədəkiyani, əmir-xahzadilirini wə Yerusalemdikilərnıŋ qəloqan kışmini, bu zeminda qəloqanlarnı wə Misirdə turuwatqanlarnı xuning qə ohxax kilimən; ⁹ Mən ularni yər yüzidiki barlıq padixahlıqlar qə wəhimə saləuqi bir obyekt boluxqə, külpətkə qūxūxkə tapxurimən; mən ularni həydiwətkən barlıq jaylarda ularni rəsəwəqilərnıŋ obyektı, səz-qəqək, tapə-tənining obyektı wə lənət səzliri boluxqə tapxurimən...¹⁰ Mən ular qə həm ata-bowiliri qə təkdin qıləqan zemindin yəqitiləuqə ular arisi qə kiliq, kəhətqilik wə wəbani əwətimən.

Səz-kalamni anglımaslıq tūpəylidin yətmix yillik kulluqta bolux

25¹ Yosianing oğlu, Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yilida (yəni Babil padixahı Nebokadnəsarning birinqi yilida) Yəhudaning barlıq həlki toqruluk Yəramiya qə kəlgən səz, —

² Bu səzni Yəramiya pəy qəmbər Yəhudaning barlıq həlki wə Yerusalemdə barlıq turuwatqanlar qə eytip mundaq dedi: —

³ Amonning oğlu, Yəhuda padixahı Yosianing on üqinqi yilidin baxlap büğünki künqiqə, bu yigirmə üq yil Pərwərdigarning səzi mənə kelip turoqan wə mən tang səhərdə ornumdin turup uni silərgə səzləp kəldim, ləkin silər həq kulək salmidinglar; ⁴ wə Pərwərdigar silərgə barlıq hizmətkərliri boləqan pəy qəmbərlərnı əwətip kəlgən; U tang səhərdə ornidin turup ularni əwətip kəlgən; ləkin silər kulək salmay həq anglimidinglar...⁵ Ular: «Silər hər biringlar yaman yolunglardin wə kilmixliringlarning rəzillikidin towa kiliq yansanglar, Mən Pərwərdigar silərgə wə ata-bowiliringlar qə kədimdin tartip mən qğüqiqə təkdin qıləqan zeminda turuwərsilər...⁶ Baxqə ilahlər qə əgixip ularning kulluqida bolup qəkunmanglar; Mən kəlliringlar yasıqanlar

24:1 2Pad. 24:15; 2Tar. 36:10

24:7 Kən. 30:6; Yər. 30:22; 31:33; 32:38,39; Əz. 11:19; 36:26,27

24:8 Yər. 29:17

24:9 «Mən ularni yər yüzidiki barlıq padixahlıqlar qə wəhimə saləuqi bir obyekt boluxqə, külpətkə qūxūxkə tapxurimən...» — baxqə birhil təjrimisi: «Mən ularni hər yəqə-qəyək qə yər yüzidiki barlıq padixahlıqlar qə həydi lıxqə, balayı apət qūxūxkə tapxurimən...»

24:9 Kən. 28:25,37; 1Pad. 9:7; 2Tar. 7:20; Yər. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18

25:4 Yər. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21

25:5 2Pad. 17:13; Yər. 18:11; 35:15; Yun. 3:8

bilən oʻzəpələndürmənglar; Mən silərgə heq yamanlik kəltürməymən» — dəp jakarlioqan.⁷ Lekin silər Manga kulək salmidinglar, Meni kəlliringlar yasioqanlar bilən oʻzəpələndürüp oʻzənglaroqə ziyan kəltürdünglar, — dəydu Pərwərdigar.

⁸ Xunga samawi kəoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Silər Mening səzliməgə kulək salmioqan boləqəqə,⁹ mana, Mən ximaldiki həmmə jəmətlərnə wə Mening kulumni, yəni Babil padixahı Nebokədnəsarni qəkırtimən, ularni bu zeminəqə, uningda barlik turuwatqanlarəqə həmdə ətraptiki həmmə əllərgə kərxilixixqə elip kelimən; Mən muxu zemindikilə wə ətraptiki əllərnə pütünləy wəyrən kilip, ularni tolimu wəhimilik kəlimən həm ux-ux obyektı, daimlik bir harabilik kəlimən;¹⁰ Mən ulardin tamaxining sadasini, xad-huramlik sadasini, toyi boluwatqan yigit-kizining awazini, tügmən texining sadasini wə qiraoq nurini məhrum kəlimən;¹¹ bu pütkül zəmin wəyrənə wə dəhxət saloquqı obyektı bolidu, wə bu əllər Babil padixahining yətmix yil kulluqıda bolidu.

¹² Wə xundaq boliduki, yətmix yil toxkanda, mən Babil padixahining wə uning elining bexioqə, xundaqla Kaldiylərnəning zemini üstigə əz kəbihlikini qüxürüp, uni mənggügə harabilik kəlimən.

¹³ Xuning bilən Mən xu zemin üstigə Mən uni əyibligən barlik səzlimni, jümlidin bu kitabta yeziloqanlarni, yəni Yəramiyaning barlik əllərnə əyibligən bexarətlirini qüxürimən. ¹⁴ Qünki kəp əllər həm uluoq padixahlar bu padixah həm kəwmlirininimə kul kəlidu; Mən ularning kəloqan ixliri wə kəlliri yasioqanliri boyiqə ularni jazalaymən.

Həm Yəhuda həm əllərnəning Hudaning oʻzəzipigə uqrixi tooqrluluk bir alamət kərünux

¹⁵ Qünki Israilning Hudasi Pərwərdigar Manga alamət kərünuxtə mundaq dedi: — Mening kolumdiki oʻzəzipiməgə toloqan kədəhni elip, Mən seni əwətkən barlik əllərgə iqküzgin;¹⁶ ular iqudu, uyan-buyan iroqanglaydu wə Mən ular arisioqə əwətkən kəliq tüpəylidin sarang bolidu.

¹⁷ Xunga mən bu kədəhni Pərwərdigarning kəolidin aldim wə Pərwərdigar meni əwətkən barlik əllərgə iqküzdü, ¹⁸ — yəni Yerusalemoqə, Yəhudaning xəhərlirigə, uning padixahlirioqə wə əmir-xəhzadilirigə, yəni ularni bügünki kündikidək bir harabə, wəhimə, ux-ux obyektı boluxqə həm lənət səzliri boluxqə kədəhni iqküzdü;¹⁹ Misir padixahı Pirəwngə, hizmətkarlırioqə, əmir-xəhzadilirioqə həm həlkigə iqküzdü;²⁰ barlik xəloqut əllər, uz zeminidiki barlik padixahlar, Filistiyələrnəning zeminidiki barlik padixahlar, Axkelondikilə, Gazadikilə, Əkrondikilərgə wə Axdoqning kəlduklırioqə iqküzdü;²¹ Edomdikilə, Moabdikilə wə Ammoniylar, ²² Turning barlik padixahliri həm Zidonning barlik padixahliri, dengiz boyidiki barlik padixahlar,

25:6 «kəlliringlar yasioqanlar...» — muxu səzlər yaki yasioqan butlarni yaki yaman kəlmixlirini kərsətidu.

25:9 Yəh. 19:8

25:10 Yəx. 24:7; Yəh. 7:34; 16:9; Əz. 26:13

25:11 «bu əllər...» — Yəhuda wə uning ətrapidiki barlik əllərnə kərsətidu (9-ayətni kəring). «Babil padixahining yətmix yil kulluqıda bolux» tooqrluluk «kəoxumqə səz»imizni kəring.

25:12 2Tar. 36:22; Əzra 1:1; Yəh. 29:10; Dan. 9:2

25:14 «bu padixah həm kəwmlirininimə» — ibraniy tilida «ularnimə» deyilidu. Bizningqə bu «Babil padixahı həm kəwmliri»ni kərsətidu.

25:14 Yəh. 27:7

25:15 «Mening kolumdiki oʻzəzipiməgə toloqan kədəhni elip, Mən seni əwətkən barlik əllərgə iqküzgin» — bu səzlərnə Huda Yəramiyoqə alamət kərünuxtə eytkən, dəp kəraymiz.

25:15 Yəh. 13:12

25:18 «bügünki kündikidək» — bu ibarə bəlkim bexarət əməlgə axuruloqandin keyin kəoxuloqan; bolmisa, baxqə bir mənə: «bügünki künidimə bu ixlar boləqlı turdi» boluxi mumkin.

25:19 Yəh. 46

25:20 «barlik xəloqut əllər» — bəlkim Misirda turoqan, Misirliklar bilən «arilixip kətkən» baxqə millətlərnə kərsətidu.

25:20 Yəh. 47:4-7

25:21 Yəh. 48; 49:1-22

25:22 «dengiz boyidiki barlik padixahlar» — bəlkim Tur wə Zidon bilən munasiwətlilik boləqan, ularəqə bəqinoqan «ottura dengiz» boyidiki padixahlarni kərsətidu.

25:22 Yəh. 47:4

²³ Dedandikilər, Temadikilər, Buzdikilər və qekə qaqqlirini qüxürüwətkən əllər, ²⁴ Ərəbiyədiki barlıq padixahlar və qəl-bayawanda turuwatқан xaloqut əllərnin barlıq padixahliri, ²⁵ Zimridiki barlıq padixahlar, Elamdiki barlıq padixahlar, Medialiklarning barlıq padixahliri, ²⁶ ximaldiki barlıq padixahlaroqa, yiraktiki bolsun, yekindiki bolsun, bir-birləp iqqüzdu; jahandiki barlıq padixahlıqlaroqa iqqüzdu; ularning arkidin Xexakning padixahimu kədəhni iqudu.

²⁷ Andin sən ularoqa: «İsrailning Hudasi, samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — İqinglar, məst bolunglar, kusunglar, Mən aranglaroqa əwətkən qiliq tüpəylidin yikilip qaytidin dəs turmanglar» — deyin.

²⁸ Wə xundak boliduki, ular qolungdin elip iqxni rət qilsa, sən ularoqa: «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silər qokum iqisilər!» — deyin. ²⁹ Qünki mana, Mən Öz namim bilən ataloqan xəhər üstigə apət qüxürgili turoqan yərdə, silər jazalanmay kəlamşilər? Silər jazalanmay kəlamşilər; qünki Mən yər yüzidə barlıq turuwatqanlarning üstigə qiliqni qüxüxə qakirimən, — daydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar.

³⁰ Əmdi sən Yəramiya, ularoqa muxu bexarətnin sölzirlinin həmmisini jakarlıqin: —

Pərwərdigar yukiridin xirdək hərkirəydu,
Öz mükəddəs turaloqusidin U awazini qoyuwetidu;
U Əzi turuwatqan jayı üstigə hərkirəydu;
U üzüm qəyliyüqilər towliqandək yər yüzidə barlıq turuwatqanlarni əyibləp towlaydu.

³¹ Sadasi yər yüzinin qətlirigiqə yetidu;
Qünki Pərwərdigarning barlıq əllər bilən dəwasi bar;
U ət igilirinin həmmisi üstigə həküm qikiridu;
Rəzillərnə bolsa, ularni qiliqqa tapxuridu;
— Pərwərdigar xundak dəydu.

³² Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Mana, balayı'apət əldin əlgə həmmisi üstigə qikip tərkişidu;
Yər yüzinin qət-qətliridin dəlxətlik buran-qapqun qikidu.

³³ Pərwərdigar əltürgənlər yərnin bir qetidin yənə bir qetigiqə yatidu; ularoqa matəm tutulmaydu, ular bir yərgə yioqlmaydu, həq kəmülməydu; ular yər yüzidə tezəktək yatidu.

³⁴ I bakkuqılar, zarlanglar, nalə kətürənglar!

Topa-qang iqidə eoqininglar, i pada yetətkiliri!
Qünki kiroqin qilinix künliringlar yetip kəldi,
Mən silərnə tərkitiwetimən;
Silər ərülgən esil qinidək parqə-parqə qeqilisilər.

³⁵ Pada bakkuqilirinin baxpanahı,
Pada yetətkilirinin qaqar yoli yokaq ketidu.

25:23 Yər. 9:25; 49:8

25:24 Yər. 49:31

25:25 Yər. 49:34

25:26 «Xexakning padixahı» — Babilning padixahini kərsitidu. İbraniy tili elipbəsidə «Babil» (Babilon) degən söz, «Xexak» degən sözning «təttür»isi; yəni, ibranıy tilidə 2-hərp «b»ni hərplərnə ahiridin sanioqanda, 2-hərp («x») bilən almacturoqlı bolidu. Barlıq baxka hərplərnə «təttür»isi bilən ohxax yolda almacturoqlı bolidu. —Nemixka Babil (Babilon)ni kərsitix üqün muxu «xifirlik» yol ixlitilidu? Xübhışizki, xu künlərdə xu dəwrdiki əng küqlük məmləkətnin «zawaloqa yüzlinixi»ni kərsitix üqün bəzidə muxundaq «daritma qəgn»ni ixlitix qolaylıq idi.

25:29 1Pet. 4:17

25:30 Yo. 3:16; Am. 1:2

25:33 «Pərwərdigar əltürgənlər yərnin bir qetidin yənə bir qetigiqə yatidu...» — demisəkmə, bu bexarət Babil imperiyəsinin Pars imperiyəsi tərpidin bitqit qilinixidin ahirki zamanqə atlap, xu künlərdiki wəqəlnə kərsitidu.

25:33 Yər. 16:4

25:34 «I bakkuqılar... i pada yetətkiliri!...» — demisəkmə, «bakkuqılar» wə «pada yetətkiliri» muxu ayəttə əllərnin hərhil yetətkilirini kərsitidu.

25:34 Yəx. 65:12; Yər. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17

«Yəramiya»

³⁶ Bakquqilarning azablik pəryadi,
Pada yetəqilirining zarlaxliri anglinidu;
Qünki Pərwərdigar ularning yaylaklirini wəyran kılay dəwatidu;

³⁷ Pərwərdigarning dəhxətlik əcəzipi tüpəylidin,
Tinqlık kıtanliri harabə bolidu.

³⁸ Pərwərdigar Öz uwisini taxlap qıkkən xirdəktur;
Əzgüqining wəhxiylıki tüpəylidin,
Wə Pərwərdigarning dəhxətlik əcəzipi tüpəylidin,
Ularınq zemini wəyranə bolmay qalmaydu.

Yəramiya «sahta pəyoqəmbər» dəp xikayət kılinidu

26¹ Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Yəhoakim təhtkə olturoqan məzgılning bexida xu söz
Pərwərdigardin kelip mundaq deyildi: —

² Pərwərdigar mundaq dəydu: — Sən Pərwərdigarning öyining həylisida turup ibadət kılix üqün
Pərwərdigarning öyigə kirgən Yəhudaning barlıq xəhərliridikilərgə Mən sanga buyruoqan
hərbir səzləni jakarlıoqin; əynən eytkin! ³ Ular bəlkim anglap qoyar, hərbiri öz rəzil yolidin
yanar; xundaq kılsa, Mən kılmixlirining rəzilliki tüpəylidin bexioqə külpət quxürməkqi boləqan
niyitimdin yanımən... ⁴ Sən ularoqə mundaq degin: — «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Manga
kulək salmay, Mən silərninq aldinglaroqə qoyəqan Təwrat-kanunumda mangmisanglar, ⁵ Mən
tang səhərdə ornumdin turup əwətkən hizmətkarlırim boləqan pəyoqəmbərlərninq səzlrini
anglimisanglar (silər ularoqə heq kulək salmay kəlgənsilər!). ⁶ undakta, Mən Xilohni kəndək
kıloqan bolsam, əmdi bu əynimu xuningəqə ohxax kılimən, bu xəhərnı yər yüzidiki barlıq
əllərgə lənət səzi kılimən»...

⁷ Xuning bilən kaşınlar, pəyoqəmbərlər wə barlıq həlk Yəramiyaning bu səzlrini
Pərwərdigarning əyidə jakarlıoqlıknı anglidi.

⁸ Xundaq boldiki, Yəramiya barlıq həlkə Pərwərdigar uningəqə tapiloqan bu səzlərninq
həmmisini eytip bərgəndin keyin, kaşınlar wə pəyoqəmbərlər wə barlıq həlk uni tutuwelip:
«Sən qokum əlüxəng kerək! ⁹ Sən nemixkə Pərwərdigarning namida bexarət berip: «Bu öy
Xilohdək bolidu, bu xəhər harabə, adəmzatsız bolidu!» — deding?» — dedi.

Xuning bilən Pərwərdigarning əyidiki barlıq həlk Yəramiyaqə dok kılip uni oriwelixti.

¹⁰ Yəhuda əmirliri bu ixlarnı anglidi; ular padixahlık ordisidin qikip Pərwərdigarning öyigə
kirdi, Pərwərdigarning əyidiki «Yengi dərwaza»da sotkə olturdi. ¹¹ Kaşınlar wə pəyoqəmbərlər
əmirlərgə wə həlkə səzləp: «Bu adəm əlümə layıq, qünki silər öz kuləkliringlar bilən
anglioqəndək u muxu xəhərnı əyibləp bexarət bərdi» — dedi.

¹² Andin Yəramiya barlıq əmirlərgə wə barlıq həlkə səzləp mundaq dedi: — «Pərwərdigar
Meni bu əyni əyibləp, bu xəhərnı əyibləp, silər anglioqan bu barlıq səzlər bilən bexarət berixkə
əwətkən. ¹³ Həzir yolliringlarnı wə kılmixinglarnı tüzitinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning

25:38 «əzgüqining wəhxiylıki» — yaki «əzgüqining kıliqi».

26:2 «Sən Pərwərdigarning öyining həylisida turup ... Yəhudaning barlıq xəhərliridikilərgə Mən sanga buyruoqan hərbir
səzləni jakarlıoqin; əynən eytkin!» — 26-babtiki hatirilər wə bexarət bəlkim 7-babtımu hatiriləngən, ibadəthana iqidə
boləqan wəkəning təkrarlinixi boluxı mumkin. 3-6-ayətlər Yəramiyaning xu qaoqda ibadəthanida bərgən bexaritining
yəküni. Muxu yərdiki təkrarlinixning məksiti bolsa, həlkning bexarətə boləqan inkasini təkitlex iquındur.

26:3 Yər. 18:8

26:5 Yər. 7:13,25; 11:7; 25:3

26:6 «Mən Xilohni kəndək kıloqan bolsam, əmdi bu əynimu xuningəqə ohxax kılimən» — Pərwərdigarning ibadət qədri
əslı «Xiloh» degən xəhərdə tikilən. İsrailning Hudaqə boləqan wəpasızlıqı tüpəylidin u wəyran kılinip, Hudaning «əhdə
sanduqı» duxməni tərpidin u yərdin bulap ketilixi bilən Xiloh «Hudaning xan-xəripi uningdin yokap kətkən jay» dəp
ataloqan («1Sam.» 4-babni kəruing).

26:6 1Sam. 4:12; Zəb. 78:60; Yər. 7:12,14

«Yəramiya»

awazini anglanglar! Xundak boloqanda, Pərwərdigar silərgə jakarlioqan külpəttin yanidu..¹⁴ Le-kin mən bolsam, mana, qolliringlardimən; manga közünglaroqə nemə yaxhi wə durus körülsə xundak kilinglar; ¹⁵ pəkət xuni bilip koyunglarki, meni öltürüwətsənglər gunahsız kanning ja-zasini öz bexinglaroqə, bu xəhərgə wə uningda turuwatqanlarning bexioqə qüxürisilər; qünki deginim hək, Pərwərdigar həkikətən bu sözləning həmmisini kulakliringlaroqə deyixkə meni əwətkən».

¹⁶ Əmirilər wə barlik həlkə kahinlaroqə wə pəyoğəmbərlərgə: «Bu adəm ölümgə layik əməs; qünki u Pərwərdigar Hodayimizning namida bizgə səzlidi» — dedi. ¹⁷ Andin zemindiki bəzi aqsakallar ornidin turup həlkə kengixigə mundaq dedi: —

¹⁸ «Morəxətlik Mikah Yəhuda padixahi Həzəkiyaning künliridə barlik Yəhuda həlkigə bexarət berip: —

«Samawi koxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Zion teqi etizdək aqdurulidu,

Yerusalem dəng-təpilər bolup qalidu,

«Əy jaylaxqan taq» bolsa,

Ormanlikning otturisdiki yukiri jaylarla bolidu, halas» — degənidi...

¹⁹ Yəhuda padixahi Həzəkiya wə barlik Yəhuda həlkə Mikahni ölümgə məhkum kioqanmu? Həzəkiya Pərwərdigardin qorkup, Pərwərdigardin ötünqan əməsmu? Wə Pərwərdigar ularoqə kilmaqci bolup jakarlioqan külpəttin yanoqan əməsmu? Biz bu yoldin yanmisak öz jenimiz üstigə zor bir külpətni qüxürgən bolmamdimiz?».

²⁰ (Pərwərdigarning namida Yəramiyaning barlik degəniridə bu xəhərnə wə bu zeminni əyibləp bexarət bərgən, Kiriət-Yearimlik Xəmayaning oqli Uriya isimlik yənə bir adəm bar idi.

²¹ Padixah Yəhoakim wə barlik palwanliri, barlik əmiriliri uning səzlrini anglioqanda, padixah uni öltürüxkə intilqən; lekin Uriya buni anglioqanda qorkup, Misiroqə kaqti. ²² Ləkin Yəhoakim qaparmənlərnə, yəni Akborning oqli Əlnatan wə baxkiləni Misiroqə əwətkən; ²³ ular Uriyani Misirdin elip qikip padixah Yəhoakimning aldioqə aparqan; u uni kiliqlap, jəsitini puqrəllarning gərlükigə taxliwətkən). ²⁴ — Həlbuki, xu qaoqda Xafanning oqli Ahikam ularning Yəramiyanə ölümgə məhkum kilip həlkning kəlioqə tapxurmasliki üqün, uni qollidi.

Yəramiya həlkni Babiloqə təslim boluxqə dəwət qilidu

27¹ Yəhuda padixahi Yosiyanning oqli Zədəkiyaning təhtkə olturoqan dəsəlpki məzgilidə, xu səz Yəramiyaqə Pərwərdigardin kelip mundaq deyildi: —

² Pərwərdigar manga mundaq dedi: — Asarətlər wə boyunturuqlarni yasap öz boynungoqə sal; ³ bu

26:13 Yər. 7:3

26:18 «Morəxətlik Mikah» — Mikah pəyoğəmbərnəning yurti «Morəxət» idi («Mik.» 1:1). ««Əy jaylaxqan taq» bolsa, ..» — Mikah «muqəddəs əy» yaki «ibadəthana» deməydu — ularning gunahliri tüpəylidin u pəkət addiy bir «əy» bolup qəloqan. —Bu bexarət Həzəkiya padixahni bəlkim qongkur təsirləndürgən. 100 yildin keyin bu aqsakallar bexarətnə Həzəkiyaqə boləqan təsirini tiləqə elip, padixahi Yəhoakimoqə təsir yatküzməkci bolup, bexarətni nəkil kəltüridu. ««Əy jaylaxqan taq» bolsa, ormanlikning otturisdiki yukiri jaylarla bolidu» — «Mik.» 3:12. «Yukiri jaylar» degini kinayilik, həjwiyy gəptur. Qünki Yəhudadikilər hərdəim «yukiri jaylar»da buthanilərnə selip xu yərlərdə butlaroqə qoqunoqan. Ləkin xu qaoqlarda Yerusalem butkə qoqunoqan jaydək «haram» bolup qalidu, həmdə ormanlikning kixilərnəng kəzigə azpaz qelikiqidoqan bir kismidin ibarət bolidu, halas!

26:18 Mik. 1:1; 3:12

26:23 «ular Uriyani Misirdin elip qikip padixah Yəhoakimning aldioqə aparqan; u uni kiliqlap, jəsitini puqrəllarning gərlükigə taxliwətkən» — bu wəqə bəlkim Yəramiyaning səzlrindən keyin yüz bərgən. Ləkin uning təpsilatlrini muxu yərdə (20–23-ayəttiki tirnak iqigə) kirgüzüxtiki məqsət, Yəramiya uqrioqan həwp-hətərnəni kərunərlilik kiliq kərsitixtin ibarət.

27:1 «Yəhuda padixahi Yosiyanning oqli Zədəkiya...» — bəzi kəna kəqürmilərdə muxu ayəttə «Zədəkiya»ning ornida «Yəhoakim» deyilidu. Xübhəsiszki, «Zədəkiya» toqridir (3-ayətni kəring). Bu bəbtiki wəqələr bəlkim Zədəkiyaning tətinqi yilida yüz bərgən.

27:2 Yər. 28:10

boyunturuklarni Edomning padixahioja, Moabning padixahioja, Ammoniylarning padixahioja, Turning padixahioja wə Zidonning padixahioja Yerusalemoja, Yəhuda padixahining aldioja kəlgən ularning öz əlqilirining kəli arkilik əwətkin; ⁴ hər birini öz hojayinlirioja xundək bir həwəni yətküzüxkə buyruoqin: —

Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Öz hojayinliringlarəja mundaq dənglar: — ⁵ Mən zemin wə zemin yüzidə turuwatқан adəmlər wə haywanlarni zor kudritim wə sozuləjan bilikim bilən yaratқанmən; wə kim kəzümgə layik kərünsə, bularni xularəja təkdım kəlimən. ⁶ Həzir Mən bu zeminlarning həmmisini Babil padixahi, Mening kulum boləjan Nebokadnəsarning kəlioja tapxurdum; hətta daladiki haywanlarnimu uning kullukida boluxkə təkdım kildim.

⁷ Barlik əllər uning, oqlining həm nəwrisining kullukida bolidu; andin öz zeminining wəktisaiiti toxkənda, kəp əllər wə uluq padixahlar unimu kullukka salidu. ⁸ Xundək boliduki, kəysi əl yaki padixahlik Babil padixahi Nebokadnəsarning kullukida boluxni, yəni boynini Babil padixahining boyunturuki astioja qoyuxni rət kilsa, Mən xu əlni Nebokadnəsarning kəli arkilik yəkatkəzuqə kəliq, kəhətqilik wə waba bilən jazalaymən, — dəydu Pərwərdigar. ⁹ — Silər bolsanglar, «Babil padixahining kullukida həq bolmaysilər» dəgən pəyoqəmbərliringlarəja, palqiliringlarəja, qüx kərgüqiliringlarəja, rəm aqquqiliringlarəja yaki jadugərliringlarəja kulək salmanglar; ¹⁰ qünki ular silərgə yəlojanqilik kəlip bəxarət beridu; gəplirigə kirsənglar, silərni öz yurtunglardin sürgün kəlidu; qünki Özüm silərni yurtunglardin həydəymən, silər nabut bolisilər. ¹¹ Ləkin kəysi əl boynini Babil padixahining boyunturuki astioja qoyup kullukioja kirsə, xu əlni öz yurtida turozuzimən, ular uningda tərəkqilik kəlip yaxaydu.

¹² — Mən Yəhuda padixahi Zədəkiyaqimu xu səzlər boyiqə mundaq dedim: «Boynunglarni Babil padixahining boyunturuki astioja qoyup uning wə uning həlkəning kullukida bolsanglar, həyat kəlisilər. ¹³ Əmdi nemixkə Pərwərdigarning Babil padixahining kullukioja boysunmiojan hər kəysi əllər toqrisida dəginidək, sən wə həlkəning kəliq, kəhətqilik wə waba bilən əlməkqi bolisilər? ¹⁴ Pəyoqəmbərləning: «Babilning kullukida bolmaysilər» dəgən səzlrigə kulək salmanglar; qünki ular silərgə yəlojanqilikdən bəxarət kəlidu. ¹⁵ Mən ularni əwətkən əməs, — dəydu Pərwərdigar, — ləkin ular Mening namimda yəlojandin bəxarət beridu; bu səzləning aqiwiti xuki, Mən silərni yurtunglardin həydiwetimən, xuningdək nabut bolisilər; silər wə silərgə bəxarət bərgən pəyoqəmbərlər nabut bolisilər».

¹⁶ Andin Mən kəhinlarəja wə bu barlik həlkəkə mundaq dedim: — Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silərgə bəxarət beridəjan pəyoqəmbərləning: «Mana, Pərwərdigarning əyidiki qəmmətlik kaqa-kəqilar pat arida Babilin kəyturulidu» dəgən səzlrigə kulək salmanglar; qünki ular silərgə yəlojanqilikdən bəxarət kəlidu. ¹⁷ Ularəja kulək salmanglar; Babil padixahining kullukida bolsanglar, həyat kəlisilər; bu xəhər nemixkə wəyan bolsun? ¹⁸ Əgər bular həkəkatən pəyoqəmbərlər bolsa həm Pərwərdigarning səzi ularda bolsa, ular həzir Pərwərdigarning əyidə, Yəhuda padixahining ordisida wə Yerusalemining əzidə kəlojan qəmmətlik kaqa-kəqilar Babiləja əlip kətilmisun dəp samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja dua-təlawət kəlsun!

¹⁹ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar ikki mis tüwrük, mis «dəngiz», das

27:3 «bu boyunturuklarni Edom..., Moab.., Ammoniylar..., Turning padixahioja wə Zidonning padixahioja Yerusalemoja, Yəhuda padixahining aldioja kəlgən ularning öz əlqilirining kəli arkilik əwətkin» — tarihtin ispat barki, bu əlqiləning Yerusalemoja kəlixiti məksiti Zədəkiyani Edom, Moab, Ammon, Tur wə Zidon padixahlirining Babil imperiyəsəgə kətürməkqi boləjan isyanoja ittəpakdax kəlixitin ibarət.

27:5 Dan. 4:14,22

27:6 Yər. 25:9

27:9 «qüx kərgüqiliringlar» — yaki «qüx ərügüqiliringlar».

27:14 Yər. 14:14; 23:21; 29:8

27:16 Yər. 28:3

harwiliri wə bu xəhərdə qalojan kimmətlik qaqa-kuqilar toqruluk mundak dəydu: —²⁰ (bularni bolsa Babil padixahı Nebokadnəsar Yəhoakimning oqlı Yəhuda padixahı Yəkoniyahni Yəhudadiki wə Yerusalemdiki barlik esilzad-əmirlər bilən təng Yerusalemdin Babiloqa sürgün kiloqanda u elip kətmiganidi).²¹ Bərħək, Israilning Hudasi Pərwərdigarning əyidə, Yəhuda padixahining ordısında wə Yerusalemda qalojan kimmətlik qaqa-kuqilar toqruluk samawi koxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar mundak dəydu: —²² ularmu Babiloqa elip ketilidu; ular Mən ulardin kaytidin həwər alidojan künigə xu yərdə turidu, — dəydu Pərwərdigar: — xu wəkt kəlgəndə, Mən ularni elip bu yərgə kayturup berimən...

Sahta pəyoqəmbərnin Yəramiyaqə qarxi qikixi

28¹ Xu yilda, Yəhuda padixahı Zəkəriya təhtkə olturojan dəsəlpki məzgildə, yəni tətinqi yili, bəxinqi ayda, Azzurning oqlı, Gibeon xəhiridiki Hənanıya pəyoqəmbər, kahınlar wə barlik halayik aldida Pərwərdigarning əyidə manga: —

² Samawi koxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — «Mən Babil padixahining boyunturukini sunduruwəttim!»³ Babil padixahı Nebokadnəsar muxu yərdin epkətkən, Babiloqa aparəjan, Pərwərdigarning əyidiki qaqa-kuqılarning həmmisini bolsa, ikki yil ətməyla Mən muxu yərgə kayturup epkelimən; ⁴ wə Mən Yəhuda padixahı, Yəhoakimning oqlı Yəkoniyahni Yəhudadin Babiloqa sürgün kilinojanlarning həmmisi bilən təng muxu yərgə kayturup berimən, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Mən Babil padixahining boyunturukini sunduriwetimən!» — dedi.

⁵ Andin Yəramiya pəyoqəmbər kahınlar wə Pərwərdigarning əyidə turojan barlik halayik aldida Hənanıya pəyoqəmbərgə səz kildi. ⁶ Yəramiya pəyoqəmbər mundak dedi: «Amin! Pərwərdigar xundak kilsun! Pərwərdigar sening bəxarət bərgən səzliringni əməlgə axursunki, U Özining əyidiki qaqa-kuqilar wə Yəhudadin Babiloqa sürgün kilinojanlarning həmmisini muxu yərgə kaytursun! ⁷ Ləkin öz kulikingə wə barlik həlkning kulikiqə selip qoyulidojan mening bu səzümni angla! ⁸ — Mening wə seningdin burun, qədimdin tartip bolojan pəyoqəmbərlərmu nurojun padixahliklər wə uluq dələtlər toqruluk, urux, apət wə wabalar toqruluk bəxarət berip kəlgən; ⁹ tinqlik-awatlik toqruluk bəxarət bərgən pəyoqəmbər bolsa, xu pəyoqəmbərnin səzi əməlgə axuruloqanda, u həkikətən Pərwərdigar əwətkən pəyoqəmbər dəp tonulojandur!».

¹⁰ Andin Hənanıya pəyoqəmbər Yəramiya pəyoqəmbərnin boynidiki boyunturukni elip uni sunduruwətti... ¹¹ Hənanıya həlk aldida səz kilip: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən xuningə ohxax, ikki yil ətməyla Babil padixahı Nebokadnəsarning boyunturukini barlik əllərnin boynidin elip sunduriwetimən!» — dedi.

Xuning bilən Yəramiya pəyoqəmbər qikip kətti.

¹² Hənanıya pəyoqəmbər Yəramiya pəyoqəmbərnin boynidiki boyunturukni elip uni sunduruwətkəndin bir'az keyin, Pərwərdigarning səzi Yəramiyaqə kelip mundak deyildi: —

¹³ Barəjin, Hənanıyaqə mundak dəgin: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Sən yəyoqəntin

27:19 «mis dengiz» — ibadəthanida kahınlar yuyunidojan, mistin yasalojan qong bir kəlkək das.

— «Das harwiliri» (yaki «das təglikliri») «dengiz»din kikiqrək bolojan daslarni yetkəxə ixlitidojan qaklik təgliktur. «1Pad.» 7-babni kəring.

27:20 2Pad. 24:14,15

27:22 «Mən ulardin kaytidin həwər alidojan küni» — ibraniy tilida «Mən ularni yoklayidojan küni».

27:22 2Pad. 25:13; 2Tar. 36:18,22; Yər. 29:10

28:2 «Mən Babil padixahining boyunturukini sunduruwəttim!» — xübhisizki, bu sahta pəyoqəmbərnin səzi Yəramiya 27-babta «Nebokadnəsarning buyunturukini qəbul kilixinglər kerək» wə «Pərwərdigarning əyidə qalojan qaqa-kuqıllarmu epketilidu» dəgən bəxarətni inkar kilixitin ibarət.

28:3 Yər. 27:16

28:10 «Yəramiya pəyoqəmbərnin boynidiki boyunturuk» — 27:2ni kəring.

«Yəramiya»

yasaloqan boyunturukni sunduroqining bilən, lekin uning ornioqə təmərdin boloqan boyunturukni selip qoydung! ¹⁴ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mən xuningoqə bu barlik əllərnin boynioqə təmərdin yasaloqan boyunturukni salimənki, ular Babil padixahı Nebokədnəsərnin kullukida bolidu; bərhək, ular uning kullukida bolidu; Mən uningəqə həttə daladiki həywanlarnimu təkdım kıləqanmən»..

¹⁵ Andin Yəramiya pəyoqəmbər Hənanıya pəyoqəmbərgə: «Kulak sal, Hənanıya! Pərwərdigar seni əwətkən əməs! Sən bu həlkni yaloqanqılıkka ixəndürgənsən! ¹⁶ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: Mana, Mən seni yər yüzidin əwətiwətimən! Sən dəl muxu yilda əlisən, qünki sən adəmlərni Pərwərdigarəqə asiylık kılıxka dəwət kıləqansən»..

¹⁷ Hənanıya pəyoqəmbər dəl xu yili yəttinqi ayda əldi.

Yəramiya sürgün kılınəqlarəqə yazəqan hət

29 ¹ Yəramıyanınq Yerusalemdin sürgün boloqanlar arisidiki həyat qəloqan əksəqalləroqə, kəhınlarəqə, pəyoqəmbərlərgə wə Nebokədnəsər əsir kılıp Babiləqə elip kətkən barlik həlkəqə Yerusalemdin yollıqan həti: —

² (hət padixah Yəkonıyah, hanix, wəzirlər, Yəhuda wə Yerusalemdiki xahzadə-əmirələr wə hünərwənlər Yerusalemdin kətkəndin keyin, ³ Xafannınq oqlı Əlasahınq wə Hılkiyanınq oqlı Gəmarıyanınq qəli bilən yollənoqan — Yəhuda padixahı Zədəkiya bu kixilərnı Babil padixahı Nebokədnəsərnin əldioqə yollıqan). Yollıqan hət mundak; —

⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi Yerusalemdin Babiləqə sürgüngə əwətkənlərninq həmmisigə mundak dəydu: —

⁵ Əylərnı kurunglar, ularə turunglar; bəqlərnı bərpə kilinglar, ularnı mewisini yənglar;

⁶ əylininglar, oqlul-kizlik bolunglar; oqlulliringlar üqün kizlarnı elip beringlar, kizliringlarnı ərlərgə yatlik kilinglar; ularmu oqlul-kizlik bolsun; xu yərdə kəpiynglarki, aziyip kətmənglar;..

⁷ Mən silərnı sürgüngə əwətkən xəhərninq tinq-awatlikni izdənglar, uning üqün Pərwərdigarəqə dua kilinglar; qünki uning tinq-awatlikı bolsa, silərmu tinq-awat bolisilə.

⁸ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Arənglərdiki pəyoqəmbərlər wə silərninq palqiliringlar silərnı əldəp qəymisun; silər ularəqə kərgüzgən qüxlərgə kulak salmanglar;.. ⁹ qünki ular Məninq namimda yaloqəndin bəxəət bəridu; Mən ularnı əwətkən əməsmən, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁰ Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Babiləqə bəkitilgən yətmix yil toxkəndə, Mən silərninq yəningləroqə kəlip silərgə iltipət kərsitimənki, silərnı muxu yurtqə kayturuxum bilən silərgə kıləqan xapəətlık wədəmnı ədə kılımən;.. ¹¹ Qünki Əzümning silər toqlruluk pilənlirimni, əpət elip kəlidioqan əməs, tinq-awatlik elip kəlidioqan, əhirdə silərgə ümidwə kələqəknı ədə kılidioqan pilənlirimni əbdən bilimən, — dəydu Pərwərdigar. ¹² Xuning bilən ilər Məngə nıdə

28:14 Yər. 27:6

28:16 «seni yər yüzidin əwətiwətimən» — Huda bu sahta pəyoqəmbərnı əslidə «əwətkən əməs» ləkin həzir U unı «ölümqə əwətidu»!

28:16 Kən. 13:6; Yər. 29:32

29:2 2Pad. 24:12

29:6 «oqlul-kizlik bolunglar» — ibrəniy tilidə «oqlul-kizlarnı tuqlədurunglar».

29:8 «silər ularəqə kərgüzgən qüxlərgə kulak salmanglar» — həlkning palqıləroqə «Biz toqlruluk bir qüx kərləp bərsingiz» dəgən təlipi intayın külkilik, xu qəqdiki həlk həkikədən xu dərijidə nədənləxip kətkən bolsa kərek.

29:8 Yər. 14:14; 23:31; 27:15

29:10 «Babiləqə bəkitilgən yətmix yil toxkəndə, Mən silərninq yəningləroqə kəlip silərgə iltipət kərsitimənki...» — bu «yətmix yil» toqlrisidə «Qoxumqə səzənimzi kərləng».

29:10 2Tər. 36:22; Əzra 1:1; Yər. 25:12; Dən. 9:2

«Yərəmiya»

kilip, yenimoja kelip Manga dua kilisilər və Mən silərni anglaymən.¹³ Silər Meni izdəysilər və Meni tapisilər, qünki silər pütün kəlbingerlər bilən Manga intilidiojan bolisilər.¹⁴ Mən Özümni silərgə tapkuzimən, — dəydu Pərwərdigar — və Mən silərni sürgünlüktin kayturup əsligə kəltürimən, Mən silərni həydiwətkən barlik əllərdin və həydiwətkən barlik jaylardan yioqimən, — dəydu Pərwərdigar, — Mən silərni elip, əsli sürgün kilip ayriojan yurtka kayturimən..

¹⁵ Silər: «Pərwərdigar bizgə Babilda pəyojəmbərlərni tiklidi» desənglar,¹⁶ əmdi Pərwərdigar Dawutning təhtigə olturojan padixah və bu xəhərdə turuwatқан barlik həlk, yəni silər bilən billə sürgün kilinmiojan kerindaxliringlar toqruluk xuni dəydu: —

¹⁷ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən ularni azablaydiojan kiliq, kəhətgilik və waba əwətimən; xuning bilən ularni huddi sesiojan, yegili bolmaydiojan naqar ənjuərlərdə kəlimən;¹⁸ ularni kiliq, kəhətgilik və waba bilən qooqlaymən, ularni yər yuzidiki barlik padixahlikləroja həydəp apirimən; ularni xu əllərgə wəhimə, lənət, dəhxət, ux-ux kilinidiojan və rəsəwə kilinidiojan obyekt kəlimən.¹⁹ qünki Mən tang səhərdə ornundin turup, hizmətkarlim boləjan pəyojəmbərlərni əwətip səzlimni ularoja eytkinim bilən, ular kulak salmiojan; silər sürgün boləjanlarmu həq kulak salmiojənsilər, — dəydu Pərwərdigar.²⁰ Ləkin i silər sürgün boləjanlar, Mən Yerusalemdin Babiləja əwətkənlər, Pərwərdigarning səzini anglanglar: —

²¹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mening namimda silərgə yaləjəndin bəxarət beridiojan Kolayaning oqli Ahab toqruluk və Maaseyahning oqli Zədəkiya toqruluk mundaq dəydu: — Mana, Mən ularni Babil padixahi Nebokədnəsərnin qoləja tapxurimən, u ularni kəz aldinglarda əlümgə məhküm kilidu;²² xuning bilən ular misal kilinip Babilda turojan Yəhudadiki barlik sürgün kilinöjanlarning əojzida: «Pərwərdigar seni Babil padixahi Nebokədnəsar otta kawab kiləjan Zədəkiya və Ahəbdə kilsun!» dəgən lənət səzi bolidu;²³ qünki ular Israil iqidə iplaslik kiləjan, qoxnilarning ayalliri bilən zina kiləjan və Mening namimda yaləjan səzlərni, Mən ularəja həq tapilmiojan səzlərni kiləjan; Mən bularni Bilgüqi və guwah Boləquqidurmən, — dəydu Pərwərdigar.

Xemaya Babildin Yərəmiya toqruluk yazəjan hət Yərəmiya pəyojəmbərnin yolləjan jawab həti Hudaning buning toqruluk Yərəmiyəja eytkən səzi

²⁴ «Sən Yərəmiya Nəhələmləlik Xəmayəja mundaq dəgin: —

²⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Qünki sən əz naminəda Yerusalemdiki barlik həlkə, kahin boləjan Maaseyahning oqli Zəfaniyəja və barlik kahinləroja hətlər yolləjəninə tūpəylidin, — ²⁶(sən Zəfaniyəja mundaq yazəjan: «Pərwərdigar seni kahin Yəhuyədaninə orniəja kahin tikligən əməsmu? U seni Pərwərdigarning əyidə xuningə nazarətqi kiləjənkə, bəxarət beridiojan pəyojəmbər boluwəlojan hərbi təlwini bəxəş üqün puti və boyniəja təkək səlixing kərək...²⁷ əmdi sən

29:12 Dan. 9

29:13 «Silər Meni izdəysilər və Meni tapisilər, qünki silər pütün kəlbingerlər bilən Manga intilidiojan bolisilər» — yəki «Silər pütün kəlbingerlər bilən Meni izdəyidiojan bəlsənglar, silər Meni izdəp tapisilər».

29:14 Yər. 23:3

29:15 ««Pərwərdigar bizgə Babilda pəyojəmbərlərni tiklidi» desənglar...» — bu əyattiki «pəyojəmbərlər» xübhəşizki, yaləjan ümidləni qəzoqaydiojan sahta pəyojəmbərlərni kərsitidu. Muxu bəxarətin kəp ətməy, Daniyal həm Əzakiyal dəgən həkikiy pəyojəmbərlər Babilda bəxarət kəlixkə bəxlidi.

29:17 Yər. 24:8,10

29:18 Kan. 28:25,37; Yər. 15:4; 24:9,10

29:26 «U seni ... nazarətqi kiləjənkə, bəxarət beridiojan pəyojəmbər boluwəlojan hərbi təlwini bəxəş üqün puti və boyniəja təkək səlixing kərək» — oqurmənlər bəxə həl təjəmilərni uqritixi mummkin. Ləkin omumi yə mənisi təjərimizningkidək bolidu.

29:26 Yər. 20:1, 2, 3

nemixka silərgə özini pəyojəmbər kiliwalojan Anatotluk Yəramiyani əyiblimiding? ²⁸ Qünki u həтта Babiləda turuwatқан bizlərgimu: «Xu yərdə bolojan waqtinglar uzun bolidu; xunga əylərnı selinglar, ularəda turunglar, baolarnı bərpa kilinglar, ularning mewisini yənglar» dəp hət yol-lidi!» ²⁹ — Zəfaniya muxu hətni Yəramiya pəyojəmbər aldida okudi.

³⁰ Andin Pərwərdigarning səzi Yəramiyaqa kelip mundaқ deyildi: —

³¹ Barlik sürgün boləjanlarəqa hət yollap mundaқ degin: — Pərwərdigar Nəhəlamlik Xəmaya toqruluk munak dəydu: Qünki Mən uni əwətmigən bolsammu, Xəmayaning silərgə bexarət berip, silərnı yalojanqilikka ixəndürgənlikni tüpəylidin, ³² Xunga Pərwərdigar mundaқ dəydu: — Mana, Nəhəlamlik Xəmayani nəslı bilən billə jazalaymən; muxu həlk arisida uning heqқandaқ nəslı tepilmaydu; u Mən Öz həlkim üqün kilməqəi boləjan yaxilikni heq kərməydu, — dəydu Pərwərdigar: — qünki u adəmlərnı Manga asiylikka kutratti.

Hudaning həlkigə təsəlli, rıqəbət wə ümid berix üqün Yəramiyaning kitab yezixi

30 ¹ Pərwərdigardin Yəramiyaqa kəlgən səz: —

² Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaқ dəydu: — Mən sanga hazır dəydiojan muxu barlik səzlimni yazmioqa yazojın; ³ Qünki mana, xundaқ künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən həlkim Israil həm Yəhəđani sürgünlükətin qayturup əsligə kəltürimən, ularni ata-bowilirioqa təkdim kıləjan zeminəqa kayturimən, ular uningəqa igə bolidu.

⁴ Pərwərdigarning Israil toqruluk wə Yəhəđa toqruluk değən səzliri təwəndikidək: —

⁵ Qünki Pərwərdigar mundaқ dəydu: —

Anglitolidu aləkazadilik həm kərkunqlukning awazi,
Bolsun nədə aman-tinqlik!

⁶ Soranglar, xuni kərup bekinglarki, ər bala tuəjamdu? Mən nemixka əmdi toləqəqka qüxkən ayaldək hərbi ər kixining qatiriki ni kəli bilən tutqanlikni kərimən? Nemixka yüzliri tatirip kətkəndu? ⁷ Ayhəy, xu küni dəhəxtiktur! Uningəqa heqқandaқ kün ohximaydu; u Yəqupning əzab-əqubət künidur; ləkin u uningdin kutkuzulidu. ⁸ Xu künidə əməlgə axuruliduki, — dəydu saməwi koxunların Sərdari boləjan Pərwərdigar, — Mən uning boyunturukni boynungdin elip sunduruwetimən, əsarətliringni buzup taxlaymən, yat adəmlər uni ikkinqi kullukka qüxürməydu. ⁹ Xuning ornida ular Pərwərdigar Hudasing həmdə Mən ular üqün kaytidin tikləydiojan Dawut padixəhining kullukida bolidu.

¹⁰ Əmdi sən, i kulum Yəqup, kərkəma, — dəydu Pərwərdigar; — ələkzadə bolma, i Israil; qünki mana, Mən seni yirək yərlərdin, sening nəslingni sürgün boləjan zemindin kutkuzimən;

29:31 Yər. 28:15

29:32 Yər. 28:16

30:1 «Pərwərdigardin Yəramiyaqa kəlgən səz...» — okurmənlərnəning esidə barki, Pərwərdigar Yəramiyaqa «Yulux, səküx, həlak kiliş wə əriş» həm «kuxux wə terip əstürüx»ni jakarlawka qəkirəjan (1:10). U «yulux, səküx, həlak kiliş wə əriş» toqruluk bəxarətlər bərgəndin keyin, hazır uningəqa «kuxux wə terip əstürüx» toqruluk bəxarətlər (30-33-bəblər) berilidu.

30:2 «Mən sanga hazır dəydiojan muxu barlik səzlimni yazmioqa yazojın» — «muxu barlik səzlim» bəlkim 30-31-bəblərdə kərilidu. Səzlər bəlkim qüx arkilik Yəramiyaqa tapxuruləjan (31:26ni kəring). Ular əslı ayrim oram kitabəqa boluxi kərek idi.

30:6 Yər. 4:31; 6:24

30:7 «u Yəqupning əzab-əqubət künidur» — «Yəqup» muxu yərdə Yəqupning əwladliri boləjan Israil həlkini kərsitidu, əlwəttə. Bəxarət Bəbildin kayturuluxini kərsətkini bilən, «Yəqupning əzab-əqubət küni»ning toluq əməlgə axuruluxi ahirki zamənda boləsa kərek.

30:7 Yo. 2:11; Zəf. 1:15

30:8 «Mən uning boyunturukni boynungdin elip sunduruwetimən» — «uning boyunturukni» değini muxu yərdə əwwal Nəboqədnəsarning kullukni, həmdə ahirki zaməndiki Bəbil padixəhi «dəjjal»ning kulluknimu kərsitidu.

30:9 «Mən ular üqün kaytidin tikləydiojan Dawut padixəhi...» — «Dawut padixəhi» xübhəsizki, Dawutning əzidin uluq boləjan əwladı Kutkuzəqəi-Məsihni kərsitidu.

30:9 Əz. 34:23,24; 37:24; Həox. 3:5

«Yəramiya»

Yaqub qaytip kelidu, aram tepip azadə turidu wə heqkim uni qorqutmaydu.¹¹ Qünki Mən seni kutkuzux üçün sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar; — Mən seni tarkitiwətkən əllərninğ həmmisini tügəxtürsəmmu, lekin seni pütünləy tügəxtürməymən; pəkət üstüngdin həküm qikirip tərbiyə-sawaq berimən; seni jazalimay qoyup koymaymən.

Pərwərdigar Yəhudaning yarisini saqaytidu

¹² Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: Sening zedəng dawaliqusiz, sening yarang bolsa intayin eoqirdur.¹³ Sening dəwayingni soraydiqan heqkim yok, yarangni tangoquqi yoktur, sanga xipalik dorilar yoktur; ¹⁴ sening barlik axniliring seni untuqan; ular sening halingni heq sorimaydu. Qünki Mən seni düxməndək zərb bilən uroqanmən, rəhimsiz bir zalimdək sanga sawaq bolsun dəp uroqanmən; qünki sening kəbihliking həddi-hesabsiz, gunahling haddidin ziyadə boləjan.¹⁵ Nemixka zedəng tüpəylidin, dərd-əliming dawaliqusiz boləjanliki tüpəylidin pəryad kətürisən? Kəbihlikingning həddi-hesabsiz boləjanlikidin, gunahling haddidin ziyadə boləjanlikidin, Mən xularni sanga kəloqanmən.

¹⁶ Lekin seni yutuwaləjanlarning həmmisi yutuwelinidu; sening barlik küxəndiliring bolsa sürgün bolidu; seni buləjanlarning həmmisi bulang-talang kilinidu; seni ow kəloqanlarning həmmisini owlidinəjan kilimən.¹⁷ Qünki Mən sanga tengik tengip qoyimən wə yariliringni saqaytimən — dəydu Pərwərdigar; — qünki ular seni: «Qərib-biqarə, heqkim halini sorimaydiqan Zion dəl muxudur» dəp haqarətligən.

Pərwərdigar Israil wə Yəhudani əsligə kəltüridu

¹⁸ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən Yaqubning qedirlirini sürgünlüktdin qayturup əsligə kəltürimən, Uning turaləquliri üstigə rəhim kilimən; Xəhər harabiliri ul kilinip kaytidin kurulidu, Orda-kəl'ə əz jayida yənə adəməzlik bolidu.

¹⁹ Xu jaylardin təxəkkür küyliri wə xad-huramlik sadaliri anglinidu; Mən ularni kəpəytimənki, ular əmdi azaymaydu; Mən ularning hərmitini axurimən, ular heq pəs bolmaydu.

²⁰ Ulaarning baliliri kədimdikidək bolidu; ulaarning jamaiti aldimda məzmut turoquzulidu; Ulaarni horləjanlarning həmmisini jazalaymən.

²¹ Ulaarning bexi əzliridin bolidu, Ulaarning həküm sürgüqisi əzliri otturisdin qikidu; Mən uni əz yenimoqə kəltürimən, xuning bilən u Manga yekin kelidu; Qünki yenimoqə kəlgüqi jenini təwəkkül kəloquqi əməsmu? — dəydu Pərwərdigar.

²² — Xuning bilən silər Mening həlkim bolisilər,

30:10 Yəx. 41:13; 43:5; 44:1; Yər. 46:28

30:11 Yəx. 27:8; Yər. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28; Pənd. 11:4; Zəf. 1:14-16, 18; Dan. 9:26-27; Yəx. 10:22-23; 28:22; Nah. 1:9

30:12 Yər. 10:19; 15:18

30:14 «sening barlik axniliring seni untuqan» — «axniliring» muxu yərdə (1) Israiləqə «silərgə ittəpəkdəx bolayli» degən butpərəs əllərnə (2) Yəhudadikilər qokunəjan həm tayanəjan butlarni kərsitixi mumkin.

30:14 Yər. 22:20

30:15 Yər. 5:6; 13:17

30:16 Mis. 23:22; Yəx. 41:11; Yər. 10:25

30:18 «xəhər harabiliri ul kilinip kaytidin kurulidu» — «xəhər» Yerusalemnə kərsitixi kərək. «Xəhər»ning baxka birhil tərjimisi «həbir xəhər...».

30:19 Yər. 31:4

30:21 «Ulaarning bexi əzliridin bolidu, ulaarning həküm sürgüqisi əzliri otturisdin qikidu...» — bu ayət yənə Dawutning əwladi boləjan Məsihni kərsitidu. Ayət Uning həm padixah həm kahin (baxkilarəqə wəkil bolup Hudaning aldioqə dua kilixkə kelidəjan) bolidəjanliqini ayan kilidu. «Qoxumqə səz»imizni kərtəng.

«Yəramiya»

Mən silərnin Hudaýinglar bolimən..

²³ Mana, Pərwədigardin qikkən bir boran-qapkun!

Uningdin kəhr qıktı;

Bərək, dəxətlik bir kəra kuyun qıqıp kəldi;

U pırkırap rəzillərnin bexioja qūxidu..

²⁴ Kənglidiki niyətlirini ada kılıp toluk əməl kılouqa,

Pərwədigarning kattıq ojezipi yanmaydu;

Ahırkı künlərdə silər buni qūxinip yetisilər.

Dawami

31 ¹ Xu wəktıta, — dəydu Pərwədigar, — Mən İsraılning jəmətlirinin Hudasi bolimən, ular
Mening həlkim bolıdu.

İsraıl, yəni «10 kəbilə» əsligə kəltürölüp Yəhudağa baqlınıp, Huda aldıda ibadət kılıdu

² Pərwədigar mundaq dəydu: — Kiliqtin aman kəlojan həlk, yəni İsraıl, qəl-bayawanda iltipatka igə boləjan; Mən kelip ularni aram tapkuzimən.. ³ Pərwədigar yırak yurtta bizgə kərünüp: «Mən seni mənggü bir muhəbbət bilən səyüp kəldim; xunga Mən əzgərməs məhrıbanlıq bilən seni Özümgə tartıp kəlgənmən. ⁴ Mən seni kəytidin kurimən, xuning bilən sən kurulisən, i İsraıl kızı! Sən kəytidin dəplirəngni elip xad-huram kıləjanların ıssullirioja qıksən.. ⁵ Sən kəytidin Samariyəning taqliri üstigə üzümzarlar tikisən; ularni tikküqlər əzliri tikip, mewisini əzliri yəydu.. ⁶ Qünki Əfrayimning egizlikidə turojan kəzətlilər: «Turunglar, Pərwədigar Hudaýimioja ibadət kılıxka Zionəja qıqaylı!» — dəp nida kətüridojan küni kelidu..

⁷ Qünki Pərwədigar mundaq dəydu: —

Yakup üqün xad-huramlik bilən nahxa eytinglar,

Əllərnin bexi boləquqi üqün ayhəy kətürənglar;

Jakarlanglar, mədhiyə okup: «İ Pərwədigar, Səning həlkəngni,

Yəni İsraılning kəldisini kutkuzəyəsən!» — dənglar!.

30:22 Yər. 24:7; 31:1,33; 32:38

30:23 Yər. 23:19, 20; 25:32

31:2 «Kiliqtin aman kəlojan həlk, yəni İsraıl, qəl-bayawanda iltipatka igə boləjan» — «İsraıl» muxu yərdə Asuriyə imperiyəsi miladiyədin ilğiriki 722-yili əzigə sürgün kıləjan on kəbilini kərsitidu. «Kiliqtin aman kəlojan həlk» yəne Babiləja sürgün boləjan Yəhudani kərsitidu (51:50ni kərüng). «Qəl-bayawanda iltipatka igə boləjan» dəgən səzlər, İsraıl Misirdin kutkuzulup qıqıp, qəl-bayawandin etüp nurojun kəramət ixlarni kərgəndək, muxu sürgün boləjan İsraıl bilən Yəhuda Babil wə baxka ximaliy tərəplərdin təng kutkuzulup, qəl-bayawandin etüp Hudaning iltipati bilən nurojun kəramət ixlarni kəridu.

31:4 Yər. 30:19

31:5 «Sən kəytidin Samariyəning taqliri üstigə üzümzarlar tikisən; ularni tikküqlər əzliri tikip, mewisini əzliri yəydu» — üzümzarni estürük üqün uzun wəkt kərək boləqaqka, ularning məwjut boləjanlıqi xu qəpning aman-tinqlik künlər iklənilini kərsitidu.

31:5 Yəx. 65:21

31:6 «Əfrayimning egizlikidə turojan kəzətlilər: ...» — «Əfrayim» dəgənlik muxu yəni «İsraıl», yəni «ximaliy padixahlik»ni kərsitidu (ximaliy padixahlikti on kəbilə bəzi wəqıtlarda kışıqə «Əfrayim» dəp atəlojan). «İsraıl» Yəhudadin ayrılıp qikkən wəktidə, İsraılning padixahı əz pıkralirini burunkidək Yəhuda bilən billə Yerusalemdiki ibadəthanida ibadət kışla, undakta əzidin yüz erüp kətixi yaki yaltiyixi mümkün dəp kərap, ularning Yerusalemoja barmasliqi üqün əzining «ibadəthana»sini kurup uningəja butlarni saləjan. Muxu bəxarət, kəlgüsidə muxundək həsəthorluk məwjut bolmaydu, Yəhuda wə Əfrayimning Hudaning ibaditidə kəlbı bir bolıdu, dəydu.

— «Kəzətlilər» — bulərnin adəttili burqi, düxmənlərnin yekın kəlgənlik i toqruluk aqah bərix. Ləkin xu künlər tinq-aman boləqaqka, ularning bərdinbir burji «yengi ay»ni baykəp, bayram-həytlərnin yetip kəlgənlikini, xuningdək Yerusalemoja qıqaylı, dəp jakarlastin ibarət bolıdu.

31:6 Yəx. 2:2, 3; Mik. 4:2

31:7 «Yakup üqün xad-huramlik bilən nahxa eytinglar, əllərnin bexi boləquqi üqün ayhəy kətürənglar; jakarlanglar,

⁸ Mana, Mən ularni ximaliy yurtlardan epkelimən,
Yər yüzining qət-qətliridin yiojimən;
Ular arisida əmalar wə tokurlar bolidu;
Həmilidar wə tuəyay degənlər billə bolidu;
Ular uluq bir jamaət bolup kaytip kelidu..

⁹ Ular yioja-zarlar kətürüp kelidu,
Ular dua-tilawət kıləanda ularni yetəkləymən;
Mən ularni erik-əstənglər boyida, heq putlaxmaydioğan tüz yol bilən yetəkləymən;
Qünki Mən Israiləja ata bolimən,
Əfraim bolsa Mening tunji oqlumdur..

¹⁰ Pərwərdigarning səzini anglanglar, i əllər,
Dengiz boyidiki yirək yurtlarəja: —

«Israilni tarkatquqi uni kaytidin yiojidu,
Pada bakquqi padisini bakqandək U ularni bakidu;

¹¹ Qünki Pərwərdigar Yakupni bədəl tələp kutulduroğan,
Uningəja Həməjmət bolup əzidin zor küzlük boləuqining qanggilidin kutkuzəjan!» — dəp jakarlanglar..

¹² Ular kelip Ziondiki egizliklərdə xad-huramlikta towlaydu,
Pərwərdigarning iltipatidin, yəni yengi xarabtin, zəytun meyidin, mal-waranning kəziliridin bərək uridu;

Ular jeni huddi mol suqiriloğan baqdək bolidu,
Ular ikkinqi heq solaxmaydu..

¹³ Xu qəjdə kızlar ussulda xadlinidu,
Yigitlər wə moysipitlarmu təng xundək bolidu;
Qünki Mən ularning aq-zarlirini xad-huramlikka aylandurimən;
Mən ularəja təsəlli berip, dərd-əlimining ornioja ularni xadlikka qəmdürimən.

¹⁴ Mən kahinlarni molqilik bilən toyojuzimən,
Həkim iltipatimoja kənaət kılidu, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁵ Pərwərdigar mundaq dəydu: —
Ramaq xəhridə bir sada,
Aqqiq yioja-zarning piojani anglinidu,
— Bu Rahiləning öz baliliri üqün kətürgən aq-zarliri;
Qünki u baliliri bolmiojaqqa, təsəllini kəbul kilmay piojan kətüridu..

¹⁶ Pərwərdigar uningəja mundaq dəydu: — Yioja-zaringni tohtat, kəzlingni yaxlardan tart;
qünki munu tartqan japayingdin mewa bolidu, — dəydu Pərwərdigar; — ular duxmənnin
zeminidin kaytidu; ¹⁷ bərhək, kələqiking ümidlik bolidu, — dəydu Pərwərdigar; — wə sening
baliliring yənə öz qəgrisidin kirip kelidu.

¹⁸ Mən dərwəqə Əfraimning əzi toqqruluk əkünüp:

---

mədhıyə okup...dənglar!» — bu səzlər kimlərgə eytilidu? Yakup «əllərnin bexi» dəp atalojaqqa, bu səzlər «yat əllər»gə eytilixi mumkin (10-ayətni kərtin); yaki bolmisa sürgünlüktn yurtka baldur kaytip keliwatkan Yəhudaəja, yaki kərindaxlirioja dua kılixni dəwət kılıp eytilidu.

31:8 Yər. 3:18

31:9 Mis. 4:22

31:11 Yəx. 40:10; 49:24,25

31:12 Yəx. 61:11

31:15 «Ramaq xəhridə bir sada, aqqiq yioja-zarning piojani anglinidu,..» — «Ramaq» bolsa Bəyt-Əl wə Bəyt-Ləhəm arisidiki yeza; Yakupning ayali Rahilə (bala tuqkinida) xu yərdə ölüp kəmülğanidi. Rahilə «Israil»diki on kəbilining iqidiki ikki qong kəbilining əjdadi boləjan Əfraim wə Manassəhning qong apisi idi; muxu yərdə u ularning Israil zeminidin (sürgün bolup) əlwida ayrılıp kətkənliki üqün yioqlap taxlioanlikəja simwol kılınidu.

31:15 Mat. 2:17,18

«Yəramiya»

«Sən bizgə xax torpakka tərbiyə bərgəndək sawaq-tərbiyə bərding;

Əmdi bizni towa kıldurojaysən,

Biz xuning bilən towa kılıp kaytip kelimiz,

Qünki Sən Pərwərdigar Hodayimizdursən;»

¹⁹ Qünki biz towa kılduruluximiz bilən həqiqətən towa kılduk;

Biz özimizni tonup yətkəndin keyin, yotimizni urduk;

Biz yaxlıqimizdiki kılmişning xərm-hayasi tüpəylidin nomus kılıp, hijaləttə qalduk!» — degenlikini anglidim..»

²⁰ — Əfraim Manga nisbətən jan-jigər balam əməsmu?

Qünki Mən uni əyibligən təkdirdimu, uni hərdaim kənglümdə seşinimən;

Xunga iq-baqrım uningoja aqrıwatidu;

Mən uningoja rəhim kılmişam bolmaydu, — dəydu Pərwərdigar.

²¹ — Xunga əzünggə yol bəlgilirini bekitip qoyqin;

Sən sürgüngə mangojan yoloja, xu kətürülgən yoloja kəngül koyup dikqət kiloqin;

Həzir xu yol bilən kaytip kəl, i jan-jigirim İsrail kizi,

Muxu xəhərliringgə qarap kaytip kəl!

²² Sən qaqañoqıqə tənəp yürisən, i yoldin qıqquqi kizim?

Qünki Pərwərdigar yər yüzidə yengi ix yaritidu:

— Ayal kixi baturning ətrapida yepixip həwər alidu!

Yəhuda əsligə kəltürüldü

²³ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundaq dəydu: — Mən ularni sürgünlüktin qayturup əsligə kəltürginimdə Yəhudaning zeminida wə xəhərliridə həklər yənə Yerusalemlə toqruluk; «Pərwərdigar seni bəhtlik kiloqay, i həkkaniylik turojan jay, pak-mukəddəslikning teqi!» dəydiəjan bolidu. ²⁴ Xu yərdə Yəhuda — xəhərliridikilər, dehqanlar wə pada baqquqi kəqmən qarwiqlar həmmisi billə turidu. ²⁵ Qünki Mən hərıp kətkən jan igilirining həjitidin qikimən, hər bir həlaldin kətkən jan igilirini yengilandurimən.

²⁶ — Mən Yəramiya buni anglap oyoqandim, ətrapka qaridim, nəhayiti tatlık uhlaptimən..»

İsrail wə Yəhuda kaytidin ahalilik bolidu

²⁷ Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən İsrail jəmətidə wə Yəhuda jəmətidə insan nəslini wə həywanlarning nəslini terip əstürimən. ²⁸ Xundak boliduki, Mən ularni yulux, səküx, həlak kılıx, aqdurux üqün, ularoja nəzirimni saləqandək, Mən ularni qurux wə tikip əstürux üqünmu ularoja nəzirimni salimən, — dəydu Pərwərdigar.

31:18 «Mən dərwəqə Əfraimning əzi toqruluk ekünüp: «Sən bizgə xax torpakka tərbiyə bərgəndək sawaq-tərbiyə bərding; əmdi bizni towa kıldurojaysən, ... qünki Sən Pərwərdigar Hodayimizdursən» — ibraniy tilida Əfraimning səzlirining həmmisi «mən», «meni» katarlık almaxlar bilən ipadilini. Qüxinixlik bolsun dəp muxu ayəttə wə 19-ayəttə Əfraim bayan kilinojanda, «mən» degen sözni «biz» dəp tərjimə kılduk.

—İbraniy tilida «towa kılıx» wə «kaytip kelix» bir səz bilənla ipadilini. Muxu yərdə xübhışizki, həm həlkəning towa kılıxini wə əz yurtioja kaytip kelixinimu kərsitidu.

31:18 Yiq. 5:21

31:19 «biz özimizni tonup yətkəndin keyin, yotimizni urduk» — «yotini urux» degen hərəkət kattik puxayman, kattik hijalətni bildürətti.

31:19 Kan. 30:2

31:22 «Pərwərdigar yər yüzidə yengi ix yaritidu: — ayal kixi baturning ətrapida yepixip həwər alidu!» — bu əjayib bəxarət toqruluk «Qoxumqa səz»imizni kəring. Bizningə u Məşihning pak qız Məryəmdin tuquluxini əz iqiğə alidu.

31:23 Yər. 50:7

31:26 «— Mən Yəramiya buni anglap oyoqandim, ətrapka qaridim, nəhayiti tatlık uhlaptimən» — bəzi alimlar bu ayət kəlgüsidiki İsrailning əhwalini kərsitip: «Ular xu qaojda: «Biz həzir oyoqinip ətrapka qarısak, yaxxi uyqudin bəhərimən bolduk» dəydu» dəp tərjimə kıldidu. Bizningə bəlkim Hudaning səzi Yəramiyaəja qüxidə kəlgəndur.

«Yəramiya»

Yengi əhdə

²⁹ Xu künlərdə ular yənə: «Atilar aqqıq-qüqük üzümlərnı yegən, xunga balılarnıng qıxı kerik sezilidu» degən muxu maqalrı heq ixlətməydu...³⁰ Qünki hərbersi öz gunahı üqün əlidu; aqqıq-qüqük üzümlərnı yegənlərnıng bolsa, əzıngı qıxı kerik sezilidu..

³¹ Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən İsraıl jəməti wə Yəhuda jəməti bilən yengi əhdə tüzimən; ³² bu əhdə ularnıng ata-bowiliri bilən tüzgən əhdigə ohximaydu; xu əhdini Mən ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin kütquzup yetəkliginimdə ular bilən tüzgənıdım; gərqə Mən ularnıng yoldıxı boləjan bolsammu, Mening ular bilən tüzüxkən əhdəmni buzojan, — dəydu Pərwərdigar. ³³ Qünki xu künlərdin keyin, Mening İsraıl jəməti bilən tüzıdıəjan əhdəm mana xuki:

— Mən Öz Təwrat-kanunlirimni ularnıng iqigə salımən,

Həmdə ularnıng kəlbıgımu yazımən.

Mən ularnıng İlahi bolımən,

Ular mu Mening həlkim bolıdu..

³⁴ Xundin baxlap heqkim öz yekınıəja yaki öz kerındıxıəja: — «Pərwərdıgarnı tonuəjin» dəp əgıtıp yürməydu; qünki ularnıng əng kıkıkıdın qongıəiqə həmmısı Meni tonup boləjan bolıdu; qünki Mən ularnıng kəbıhlıkını kəqürımən həmdə ularnıng gunahını hərğız esıgə kəltürməymən, — dəydu Pərwərdigar..

Yengi əhdigə kapalət berix

³⁵ Quyaxnı kündüzdə nur bolsun dəp bərgən, ay-yultuzlarnı keqıdə nur bolsun dəp bəlgılıgən, dolkunlirini xarkıritıp dengıznı qozəjaydıəjan Pərwərdigar mundak dəydu (samawı kəxunlarnıng Sərdarı boləjan Pərwərdigar Uning namıdu): —

³⁶ — Muxu bəlgılıgənlirim Mening aldimdin yəqəp kətsə, — dəydu Pərwərdigar, — əmdı İsraılning əwladlirimu Mening aldimdin bir əl boluxtin mənggügə kəlıxı mumkin. ³⁷ Pərwərdigar mundak dəydu: — Yükrıdə asmanlar mələqərlənsə, təwəndə yər ullırı təxkürölüp bılınəsə, əmdı Mən İsraılning barlıq əwladlirıning kıləjan həmmə kılmixliri tüpəylidin uların waz keqıp taxlıəuqı bolımən, — dəydu Pərwərdigar.

Yerusalem xəhırı kengəytilidu

³⁸ Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — xəhər məhsus Manga atılıp «Hənanıyəlning munarı»dın «Dokmux dərwazısı»əiqə kəytidin kuralıdu; ³⁹ əlqəm tanısı kəytidin əlqəx üqün xu yərdin «Garəb dəngı»əiqə, andın Goatka burulup sozulıdu; ⁴⁰ jəsətlər wə kurbanlık külliri taxlınıdıəjan pütkül jıləja, xundakla Kidron dəryasıəiqə həm xərkkə karaydıəjan «At dərwazısı»ning dokmuxıəiqə yatқан etizlarnıng həmmısı Pərwərdıgarəja pak-mukəddəs dəp həsablınıdu; xəhər kəytidin heq yulup taxlanmaydu, hərğız kəytidin aəduurup taxlanmaydu..

31:29 «Atilar aqqıq-qüqük üzümlərnı yegən, xunga balılarnıng qıxı kerik sezilidu» — demək, ata-bowimız yaman ix kıləjan, biraq biz unıng yaman aqıwıtını, Hudanın gıjasını kərimiz. 30-ayətnı kərüng.

31:29 Əz. 18:2, 3

31:30 «aqqıq-qüqük üzümlərnı yegənlərnıng bolsa, əzıngı qıxı kerik sezilidu» — bu 30-ayəttiki maqal 29-ayəttiki maqulnıng əksıdu. «Əzakıyal pəyoəmbər» kitabıda ızahlıəınimiz («kəxumqə səz»imızda, «Əz.» 18:12 toəprulək eytıəjan) dək, ata-bowilirıning gunahlırı bala-əwladlırıəja məlum bir təsiri bardur, dəp əks etıdu; ləkin Huda hazır yengi əhdını (31-34nı kərüng) ular bilən tüzməkə bolıduki, ularnıng hərberıning Huda bilən alahıdə munasıwət-dostlukı bar bolıdu, ətkəndiki ıxlar ularəja heqkəndək təsir yətküzməydu.

31:31 İbr. 8:8

31:33 «xu künlərdin keyin» — bəlkim Huda həlkını öz yurtıəja kəyturoəjanın keyin.

31:33 Yər. 24:7; 30:22; 31:33

31:34 Yəx. 54:13; Yər. 33:8; Mık. 7:18; Yh. 6:45; Ros. 10:43

31:35 Yar. 1:16; Yəx. 51:15

31:40 «jəsətlər wə kurbanlık külliri taxlınıdıəjan pütkül jıləja» — muxu «jıləja» «Hınnomnıng jıləjısı» (Gə-Hınnom)nı

Yəramiya bir etizni setiwalidu

32¹ Yəhuda padixahi Zədəkiyaning oninchi yili, Yəramiyaqa Pərwərdigardın kəlgən sөz təwəndə hatiriləngən (xu yil Nebokədnəsarning on səkkizinci yili idi; ² Xu qaojda Babil padixahining qoxuni Yerusalemnı kərxuwaləjanidi; Yəramiya pəyğəmbər bolsa Yəhuda padixahining ordısıdiki karawullarning həylisida kəmap qoyuləjanidi. ³⁻⁵ Qünki Yəhuda padixahi Zədəkiya uni əyibləp: «Nemixka sən: «Mana, Mən bu xəhərni Babil padixahining kolioja tapxurimən; u uni ixəjal kildu; Yəhuda padixahi Zədəkiya kaldiylərnin qolidin kəqip kutulalmaydu; qünki u Babil padixahining kolioja tapxurulmay qalmaydu; u uning bilən yüz turanə səzləxidu, əz kəzi bilən uning kəzigə kəraydu. U Zədəkiyani Babilə apiridu, u mən uningə yəkinlixip toluk bir tərəp kəlojuə xu yərdə turidu, dəydu Pərwərdigar; silər kaldiylər bilən kərxiləxsanglarmu qəlibə kəiləlməysilər! — dəydu Pərwərdigar» — dəp bəxarət bərisən?» — dəp uni kəmap qoyəjanidi).⁶ Yəramiya: — Pərwərdigarning sөzi mənə kəlip mundaq dəyildi — dedi: —

⁷ Mana, taəjang Xallumnin oəli Hənaməəl yeningə kəlip: «Əzüng üqün Anatottiki etizimni setiwal; qünki uni setiweləxka sening həmjəmətlək həkukung bar» — dəydiəjan bolidu.

⁸ Andin Pərwərdigarning deginidək taəjamning oəli Hənaməəl, kərawullarning həylisida yeniməja kəlip mənə: «Binyaminning zeminidiki mənin Anatottiki etizimni setiwaləjaysən; qünki həmjəmət həkukü seningkidur; əzüng üqün setiwal» — dedi; andin mən buning həkikətən Pərwərdigarning sөzi ikənlikini bilip yəttim. ⁹ Xunga mən taəjamning oəli Hənaməəldin Anatottiki bu etizni setiwaldim; pulni, yəni on yəttə xəkəl kümüxni gərgə selip əlqidim. ¹⁰ Mən tohtam hetigə imza qoyup, üstigə məhürni besip pəqətlədim; buningə guwahqılarnı guwah bərgüzədm, kümüxni tarəziəja saldim; ¹¹ tohtam hetini qoluməja aldim, — birsidə soda tüzümi wə xərtliri hatirilənin pəqətləngən, yənə birsı pəqətlənmigənidi — ¹² wə mən taəjamning oəli Hənaməəlnin kəz aldidə, bu soda hetigə imza qoyəjan guwahqılar wə kərawullarning həylisida olturəjan Yəhudiylarning həmmisi aldidə hətlərni Maaseyahning nəwrisi, Neriyaning oəli boləjan Barukka tapxurdum. ¹³ Ularning aldidə mən Barukka mundaq tapiləp dedim: — ¹⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Bu hətlərni, yəni pəqətləngən wə pəqətlənmigən bu tohtam hətlirini elip, bular uzun wəktikqə saklansun dəp sapal idix iqigə saləjin; ¹⁵ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Kəlgüsida bu zeminda həm əylər, həm etizlər, həm üzümzarlar kəytidin setiwelənidu.

¹⁶ Mən tohtam hetini Neriyaning oəli boləjan Barukka tapxurəjandin keyin, Pərwərdigarəja dua kəlip mundaq dedim: —

¹⁷ «Ağ, Rəb Pərwərdigar! Mana, Sən asman-zeminni Əzüngning zor kudritin wə sozuləjan biləkin bilən yasiəjənsən; Səngə həqkəndək ix təs əməstur; ¹⁸ Sən mingləjəjan kixilərgə rəhim-xəpkət kərsitisən həmdə atılarning kəbihlikining jazasinimu keyin balilərinin kəyniəja kəytürisən; ağ Sən uluə, Kudrət İgisi Təngridursən — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan

kərsitidu (7-bab, 31-32-ayət wə izahətinimu kəring). Bu jiləjəja əhlətlər həm hərhil napak nəsilər taxlinattı. Bu intayın napak, paskina jiləjənin kəlgüsü zamanda (ayətnin ikkinji qismida eytiləndək) Hudaəja atəp məkəddəs bolidəjanlikə ajayib ix bolidu. Demək, Hudanın xəpkəti bilən pütkül xəhər wə uning həmmisi intayın pak-məkəddəs bolidu.

–Yerusalemlə xəhərinin həzirkə ətrəpliri bu ayətlərdə kərsitilən jaylarda kəngəytləməktə. «jəsətlər... taxlinidəjan... jiləja» .. «Kidron dəryəsi»... «At dərwəzisi» — xəhərnin jənubiy təripigə, «Kidron dəryəsi» xərkij təripigə, «At dərwəzisi» bolsa bəlkim ximaliy təripigə jaylaxkanidi.

32:3-5 Yər. 34:3

32:7 «həmjəmətlək həkukü» — Musa pəyğəmbərgə qüxüriləngən kənun boyiqə, hər bir Israillikə bir parqə zemin təksim kəlinəjan. Əgər bu zeminni satmaqki bolsa, əwwal əz jəmətidikilərgə setiweləx pərsiti bərxı kərek idi; ular bu «həmjəmət həkukü» boyiqə uni setiweləxni həlmisə, andin baxqıləja setixka bolattı.

32:9 «on yəttə xəkəl kümüx» — bir xəkəl 11.4 gram idi; 17 xəkəl 194 gram idi.

32:17 «Səngə həqkəndək ix təs əməstur» — ibraniy tilidə «Səngə həqkəndək ix kəramət əməstur».

«Yəramiya»

Pərwərdigar Sening namingdur; ¹⁹ oy-nixanliringda uluq, qiloqan ixliringda qüdrətliksən; kəzliring bilən insan balilirining öz yolliri wə qiloqanlirining mewisi boyiqə hər birigə in'am yaki jaza kayturux üqün, ularning barliq yollarini kəzligüqidursən; ²⁰ — Sən bügünki küngiqə Misir zeminida, Israil iqidə həm barliq insanlar arisida mejjizilik aləmlərləni həm karamətlərləni ayan kiliq kəlgənsən; xunglaxkə bügüngiqə Sening naming eojizdin-eojizə tarkilip kəlməktə. ²¹ Sən mejjizilik aləmlərlə, karamətlərlə qüdrətlik kolung, sozuləqan biliking wə dəhşətlik wəhşət arkiqilik Öz həlqing Israilni Misir zeminidin qikəroqansən; ²² Sən ularəqə ata-bowiliriəqə təkdım kilimən dəp kəsəm qiloqan, süit həm bal ekip turidiəqan bu zeminni təkdım qiloqansən. ²³ Ular dərwəkə zeminoqə kirip uninoqə igə boləqan; lekin ular Sening awazinoqə kulak salmiəqan, Təwrat-kanunungda mangmiəqan; ularəqə əmr qiloqanlarning həqkaysisiəqə əməl qilmiəqan; xunga Sən bu külpətlərləning həmmisini ularning bexioqə qixürğənsən. ²⁴ Mana, xəhərləni besip kirix üqün sepiloqə selip qikiriləqan dēnglik-potəylərgə qarioqaysən! Qiliq, kəhətiqilik wə waba tūpəylidin xəhər hujum qiliwatqan kaldiyələrləning qolioqə tapxurulmay qalmaydu; Sən aldin'ala eytkining hazır əməlgə axuruldi; mana, Əzüng kərisən. ²⁵ Lekin Sən, i Rəb Pərwərdigar, gərqə xəhər kaldiyələrləning qolioqə tapxurulidiəqan bolsimu, manga: «Əzüng üqün etizni kümüxkə set-ıwal wə buni guwahqilarəqə kərgüzgin!» — deding»..

²⁶ Andin Pərwərdigarning səzi Yəramiyaəqə kelip mundaq deyildi: —

²⁷ Mana, Mən Pərwərdigar, barliq ət igilirining Hudasiurman; Manga təs qüxidiəqan birər ix barmidu? ²⁸ Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən bu xəhərləni kaldiyələrləning qolioqə wə Babil padixahi Nebokadnəsarning qolioqə tapxurimən; ular uni igiliwalidu. ²⁹ Bu xəhərgə hujum qiliwatqan kaldiyələr uninoqə besip kirip ot qoyup uni keydüriwetidu; ular xəhərdikilərləning öylirini mu keydüriwetidu; ular bu öylərləning əgziliri üstidə Meni qəzəpləndürüp Baaloqə isrik yaxqan, yat ilahlarəqə «xarab hədiyə»lərləni kuyəqan. ³⁰ Qünki Israillər wə Yəhūdalar yaxliqidin tartip kəz aldimda pəkət rəzilliklə kiliq kəlməktə; Israil-lər pəkətlə öz kolliri yasioqanlar bilən qəzəpimni qəzəpəndin baxkə ix qilmiəqan, — dəydu Pərwərdigar. ³¹ Qünki bu xəhər quruloqan künidin tartip bügünki küngiqə Mening qəzəpim wə kəhrimni xundak qəzəpəndi bolup kəldiki, Mən uni Əz yüzüm aldidin yəkatmisəm bolmaydu. ³² Israillər wə Yəhūdalar — ular wə ularning padixahliri, əmiriliri kahinliri, pəyoqəmbərliri, Yəhuda adəmliri wə Yerusalemda turuwatqanlarning menı qəzəpləndürgən barliq rəzillik tūpəylidin xəhərləni yəkitimən. ³³ Ular Manga yüzini qarətkən əməs, bəlkı Manga arkiqisini kiliq tətür qarəqan; gərqə Mən tang səhərdə ornumdin turup ularəqə əgətkən bolsammu, ular anglimay təlim-tərbiyini qəbul qilixni rət qiloqan. ³⁴ Ular Əz namim bilən ataloqan əyde yirginqlik butlirini selip uni buləqan; ³⁵ ular əz oqul-qizlirini ottin ətküzüp «Molək»kə atəp qurbanlik qilix üqün «Hinnomning oqlining jiləjisi»diki, Baaloqə beoqlənoqan «yukiri jaylar»ni kurup qikqan; Mən ularning bundak ix qilixini zadi buyrup

32:18 Mis. 34:7

32:19 Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yəx. 28:29; Yər. 16:17; 17:10

32:21 Mis. 6:7; 2Sam. 7:23; 1Tar. 17:21

32:25 «Sən, i Rəb Pərwərdigar, gərqə xəhər kaldiyələrləning qolioqə tapxurulidiəqan bolsimu, manga: «Əzüng üqün etizni kümüxkə setıwal wə buni guwahqilarəqə kərgüzgin!» — deding» — mumkinlikli barkı, gərqə Pərwərdigar Yəramiya wə baxkə pəyoqəmbərlər arkiqilik kəp kətim Yəhudoqə: «Mən silərləni sürgün qildürimən» dəp aqahlandıruəqan bolsimu, Yəramiya yənilə: ««ahırki minutta» Yəhudadani Babilin kutkuzidu» dəp oyildi.

32:27 «Manga təs qüxidiəqan birər ix barmidu?» — ıbraniy tilida «Manga karamət qüxidiəqan birər ix barmidu?».

32:27 Qəl. 16:22

32:29 Yər. 21:10

32:30 «yaxliqidin tartip...» — bəlkim Israilning «əl boləqinidin tartip», yəni «Misirdin qikixtin tartip» dēgən mənida. Bolmisa «etizni al» dēgən sēzning nəmə mənisi bar? Jawab təwəndiki ayətlərdə, əlwəttə. «kolliri yasioqanlar» — dēgən sēzlər yaki yasioqan butlari yaki yaman qilimxilirini kərsitidu.

32:33 Yər. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19

baqmioqanmən; ularning Yəhudani gunahқа patkuzup, muxundak lənətlik ix kılsun degən oy-niyəttə heqқаqan bolup baqmioqanmən.---

³⁶ Silər muxu xəhər tooqruluk: «Dərhəqiqət, u kıliq, kəhətkilik wə waba arkilik Babil padixahining kıloja tapxurulidu!» — dəwatisilər; lekin Pərwərdigar — Israilning Hudasi muxu xəhər tooqruluk hazır mundak dəydu: —

³⁷ Mana Mən, Mən ularni oqəzipim, kəhrim wə zor aqqikim bilən həydiwətkən barlıq padixahliklardan yioqimən; Mən ularni kaytidin muxu yərgə epkelimən, ularni aman-tinqlikta turoquzimən. ³⁸ Ular Mening həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən. ³⁹ Mən ular wə ular-din keyin boləqan balilirini barlıq künliridə Məndin əyminip yaxxilik kərsun dəp, ularəja bir kəlb, bir yolni ata kılimən.

⁴⁰ Mən ularəja iltipət kılxitin kolumni ikkinqi üzməslikim üçün ular bilən mənggülik bir əhdə tüzimən; ularning kaytidin yenimdin qətliməsliki üçün Mən kəlbigə qorқunqumni salimən.

⁴¹ Mən ularəja yaxxilik ata kılxitin huzur elip xadlinimən wə pütün kəlbim, pütün jenim bilən ularni muxu zeminoja tikip turoquzimən!

⁴² Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən huddi bu həlkning bexioja bu dəhxətlik külpətning həmmisini qüxürginimdə, Mən ular tooqruluk wədə kıloqan barlıq bəht-bərikətlərni ularning üstigə qüxürimən; ⁴³ Silər muxu zemin tooqruluk: «U wəyrənə, adəmzatsiz wə haywanatsizdur; kaldiylərnin kıloja tapxuruloqan!» dəysilər. Lekin kəlgüsində uningda etizlər kaytidin setiwe-linidu! ⁴⁴ Binyaminning yurtida, Yerusalemining ətrapidiki yezilirida, Yəhudaning xəhərliridə, jənuvtiki taqlıq xəhərliridə, oqərbtiki «Xəfələh» egizlikidiki xəhərlərdə, Yəhudaning jənubiy bayawanliridiki xəhərlərdimu kixilər kaytidin kümüxkə etizlarni setiwalidu, tohtam hətlirigə imza qoyidu, məhürləp, guwahqılarni guwahқа hazır kılidu; qünki Mən ularni sürgünlüktin kayturup əsligə kəltürimən — dəydu Pərwərdigar.

Pərwərdigar Israil wə Yəhudani əsligə kəltürimən, dəp ikkinqi kətim wədə kılidu

33 ¹ Yəramiya tehi karawullarning həylisida kəmap qoyuloqan wəqtida, Pərwərdigarning səzi uningəja ikkinqi kətim kelip mundak deyildi: —

² İxni kıloquqi Mən Pərwərdigar, ixni xəkilləndürgüqi həm uni bekitküqi Mənki Pərwərdigar mundak dəymən — Pərwərdigar Mening namimdur. — ³ Manga iltija kıl, Mən sanga jawab kayturimən, xundakla sən bilməydoqan, büyük həm tilsimat ixlarni sanga ayan kılimən. ⁴ Qünki düxmənnin dəng-potəylirigə həm kıliqioja taqabil turuxқа istihkamlar kılix üçün qeqiloqan bu xəhərdiki əylər wə Yəhuda padixahlrining ordiliri tooqruluk Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

⁵ «Kaldiylər bilən karxiliximən» dəp xəhərgə kirgənlərnin həmmisi, pəkət Mən oqəzipim wə kəhrimdə uruwətkənlərnin jəsətliri bilən bu əylərni toldurux üçün kəlgənlər, halas. Qünki Mən ularning barlıq rəzililiği tūpəylidin yüzümni bu xəhərdin erüp yoxuroqanmən. ⁶ Həlbuki mana, Mən bu xəhərgə xipa kılip dərdigə dərman bolimən; Mən ularni saqaytimən, ularəja

32:35 «Molək» — Ammoniylarning qoқunoqan buti.

32:35 Yər. 19:5

32:37 Yər. 23:3; 29:14; 31:10

32:38 Yər. 24:7; 30:22; 31:1,33

32:41 Yər. 24:6; Am. 9:15

33:2 «İxni kıloquqi» — nemə ix ikənliki bəlkim keyinki 4-26-ayətlərdə təsvirlinidu.

33:5 «Kaldiylər bilən karxiliximən» dəp xəhərgə kirgənlər... pəkət Mən oqəzipim wə kəhrimdə uruwətkənlərnin jəsətliri bilən bu əylərni toldurux üçün kəlgənlər, halas. Ularınin barlıq rəzililiği tūpəylidin yüzümni bu xəhərdin erüp yoxuroqanmən» — oқurmənlər ayəttiki baxқа hil təjrimilərnı uqritixi mumkin. Lekin omumiy mənisi təjrimizningkidək bolidu.

«Yəramiya»

qəksiz arambəhx həm həkikətni yexip ayan kilmən.⁷ Mən Yəhudani həm Israilni sürgündin kayturup əsligə kəltürimən; ularni awwalkidək kurup qikimən.⁸ Mən ularni Mən bilən karxilixip gunahqa petip sadir kiloan barlik kəbihlikidin paklandurimən, Mening aldimda gunahqa petip, Manga asiylik kiloan barlik kəbihlikirini kəqürimən;⁹ yər yüzidiki barlik əllər Mən ularoqa yətküzgən barlik iltipatni anglaydu, xuning bilən bu xəhər kixini xadlandurup, Özümge mədhıyəlarni kəzojap, xan-xərəp kəltürüp nam-xəhrət hasil kilidu; əllər Mən ularoqa yətküzgən barlik iltipat wə arambəhxliktin Məndin kərkup titrəydiəjan bolidu.

¹⁰ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silər muxu yər toquruluk: «U bir harabilik, adəmzatsiz wə haywanatsiz boldi!» dəysilər — durus. Lekin harabə boləjan, adəmzatsiz, ahalisiz, haywanatsiz boləjan Yəhudaning xəhərliridə wə Yerusalemlə koqilirida¹¹ yənə tamaxining sadasi, xad-huramlik sadasi wə toyi boluwatqan yigit-kızning awazi anglinidu, xundakla Pərwərdigarning eyigə «təxəkkür kurbanliklirini» aparəjanlarning «Samawi koxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigarəqa təxəkkür eytinglar, qünki Pərwərdigar məhribandur, uning muhəbbiti mənggüliktur» dəydiəjan awazlıri kaytidin anglinidu; qünki Mən sürgün boləjanlarni kayturup zemindiki awatlikni əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar.

¹² Qünki samawi koxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Harabə boləjan adəmzatsiz wə haywanatsiz boləjan bu yərdə wə uning barlik xəhərliridə kəy bəkküqilarning əz padilirini yatqüzidiəjan kətanlıri kaytidin bar bolidu.¹³ Jənubiy təoqliktiki xəhərlərdə, qərbətiki Yəhudaning «Xəfəlah» egizlikidiki xəhərlərdə, jənubiy bayawamlardiki xəhərlərdə, Binyaminning yurtida, Yerusalemləning ətrapidiki yezilirida wə Yəhudaning xəhərliridimü kəy padiliri ularni sanioquqining kəli astidin kaytidin etidu, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁴ Mana, xu künlər kəliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəmətigə həm Yəhuda jəmətigə eytkən xəpkətlə wədəmgə əməl kilmən.

¹⁵ Xu künlər wə u qəoqda Mən Dawut nəslidin «Həkkəniy Xah»ni zeminda əstürüp qikirimən; U zeminda toqra həküm wə həkkəniylik yürgüzidu.¹⁶ Xu künlərdə Yəhuda kətküzulidu, Yerusalemlə arambəhxte turidu; xu qəoqda Yerusalemlə: «Pərwərdigar həkkəniylikimizdur» dəgən nam bilən atilidu.

¹⁷ Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — Dawutning Israil jəmətinə təhtigə olturuxqa layik nəslə üzülüp kəlməydu,¹⁸ yəki Lawiyərdin boləjan kəhınlardin, «kəydürmə kurbanlik», «axlik hədiyə» wə bəxqa kurbanliklarni Mening aldimda daim sunidiəjan adəm üzülüp kəlməydu.

¹⁹ Pərwərdigarning səzi Yəramiyaəqa kəlip mundaq deyildi: —

²⁰ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silər Mening kündüz bilən tüzgən əhdəmnü wə kəqə bilən tüzgən əhdəmnü buzup, kündüz wə kəqini əz wəktida kəlməydiəjan kəlip kəyoşanglar,²¹ xu

---

33:6 «Həlbuki mana, Mən bu xəhərgə xipa kəlip dərdigə dərman bolimən; Mən ularni sakəytimən, ...» — xübhəsisizki, Huda Yəramiyaəqa eytkən «büyük həm tilsimat ixlər» bu ayəttin bəxlap uningəqa eqip kərsətilidu.

33:7 Yər. 24:6; 31:4; 32:44

33:8 Yər. 31:34

33:11 Yər. 7:34

33:12 «Harabə boləjan adəmzatsiz wə haywanatsiz boləjan bu yərdə wə uning barlik xəhərliridə kəy bəkküqilarning əz padilirini yatqüzidiəjan kətanlıri kaytidin bar bolidu» — 4-, 10- wə bu 12-ayəttə, Pərwərdigar Yəramiyaəqa «Sən bilip bəkməyən həm büyük həm tilsimat ixlarni sanga kərsətimən» dəgən wədəsi boyiqə, kəlgüsi zamanda karamət ixlarni kərsətidəjan üq bəxarət bizgə tonuxturulidu.

33:13 «sanioquqining kəli astidin etüx» — bəlkim kəyolər kətanəqa kaytip kərgəndə, ularin heqkəyisəsinə kəm kəlməşlikü üqün təkxürülüxtur.

33:14 Yər. 29:10

33:15 «...u qəoqda Mən Dawut nəslidin «Həkkəniy Xah»ni zeminda əstürüp qikirimən...» — okurmənlərnə esidə barki, Huda Dawut padixah-pəyojəmbərgə: «Kətküzəyoqı-Məsih» sənəg nəsləngdin qikidu» dəp wədə bərgən (məsilən, «2Sam.», 7-babni, Zəburdiki 18-, 45- wə 72-küylərnə həm məzkur kitab 23:5nimü kərgün).

33:15 Yər. 23:5

33:18 Yər. 17:26

qaoqda Mening Kulum Dawut bilən tüzgən əhdəm buzulup, uningoa: «Əz təhtinggə həküm süridoqan bir oqlung daim bolidu» deginim əməlgə axurulmaydu və xizmətkarlırim, kahinlar bolqan Lawiylar bilən tüzgən əhdəm buzuloqan bolidu. ²² Asmanlardiki qoxunlar bolqan yultuzlarni sanap bolqili bolmioqandək, dengizdiki qumlarni elqəp bolqili bolmioqandək, mən kulum Dawutning nəslini və Əzümgə xizmət kilidioqan Lawiylarni kəpəytimən.

²³ Pərwərdigarning səzi Yəramiyaqə kelip mundaq deyildi: —

²⁴ Bu həlkning: «Pərwərdigar Əzi tallioqan bu ikki jəməttin waz keqip, ularni taxlidi» deginini baykimidingmu? Xunga ular Mening həlkimni: «Kəlgüsidə heq bir əl-dələt bolmaydu» dəp kəzgə ilmaydu. ²⁵ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mening kündüz və keqini bekitkən əhdəm əzgirip kətsə, yaki asman-zemindiki qanuniyətlərnə bekitmigan bolsam, ²⁶ Mən Yəqubning nəslidin və Dawutning nəslidin waz keqip ularni taxlaydioqan boliman, xuningdək İbrahim, İshaq və Yəqubning nəslə üstigə həküm sürüx üqün Dawutning nəslidin adəm tallimaydioqan bolimən! Qünki bərhək, Mən ularni sürgünlüktin qayturup ularni əsligə kəltürimən, ularqə rəhimdillik kərsitimən..

Pərwərdigar Zədəkiyaqə xum həwər yətküzidu

34 ¹ Babil padixahı Nebokadnəsar, pütün qoxuni və həkümranlıqioqə bekiqoqan barlıq padixahlıqlar və əllərnə həmmisi Yerusalemoqə və uning ətrapidiki barlıq xəhərlərgə jəng kılqan waqtida, Pərwərdigardin Yəramiyaqə kəlgən səz: —

² İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — Zədəkiyaning yenioqə berip uningoa mundaq degin: — Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, bu xəhərnə Babil padixahının qolioqə tapxurimən, u uningoa ot qoyup kəydüriwetidu. ³ Sən bolsang, uning qolidin qaqalmaysən; bəki sən tutulup uning qolioqə tapxurulisən; sening kəzliring Babil padixahının kəzlirigə qaraydu, uning bilən yüz turanə səzlixisən və sən Babilqə sürgün bolup ketisən..

⁴ Lekin, i Yəhuda padixahı Zədəkiya, Pərwərdigarning səzini angla; Pərwərdigar sening tuqırangda mundaq dəydu: — Sən kiliq bilən əlməysən; ⁵ sən aman-tinqlikta əlisən; ata-bowiliring bolqan əzüngdin ilgiriki padixahlar üqün matəm tutup huxbuy yakqandək ular ohxaxla sən üqünmu huxbuy yakidu; ular sən üqün: «Ah, xahim!» dəp matəm tutidu; qünki Mən xundaq wədə kılqanmən, — dəydu Pərwərdigar..

⁶ Andin Yəramiya pəyoqəmbər bu səzlərnə həmmisini Yəhuda padixahı Zədəkiyaqə Yerusalemda eytti. ⁷ Xu qaoqda Babil padixahının qoxuni Yerusalemda və Yəhudadiki qaloqan xəhərlərdə, yəni Lakıxta və Azikahta jəng kiliwatatti; qünki Yəhudadiki mustəhkəm xəhərlər arisidin pəkət bularla ixoqal bolmioqanidi.

33:24 «Pərwərdigar Əzi tallioqan bu ikki jəməttin waz keqip, ularni taxlidi...» — «ikki jəmət» xübhəsisizki, İsrail və Yəhudani, yəni Hudaning pütün həlkini kərsitidu; demək, pütkül İsrail həlki əzining kəlaqiki toqrulux ümidsizlinip kətkən. Bəzi alimlar «ikki jəmət» «Dawut jəməti həm Lawiy jəməti»ni kərsitidu, dəp qaraydu; ləkin bizningqə keyinki «Mening həlkimni ... kəzgə ilmaydu» deqan ibarə həm 25-, 26-ayətlər «Yəqubning nəslə»ni, yəni Hudaning pütün həlki (İsrail və Yəhuda)ni kərsətkəqə, 24-ayətmu pütün həlkni kərsitixi kərak.

33:26 Yər. 31:20

34:1 2Pad. 25; Yər. 52

34:2 Yər. 21:10; 32:29

34:3 Yər. 32:4

34:5 «Sən üqün huxbuy yakidu» — ibraniy tilida səzmusəz bolsa «sən üqün kəydüridu» deqənliktur. Həklərnə kəydürgini bolsa, bizningqə huxbuy boluxi kərak idi. Əməliyətə Təwrat həm İnjlida əlgənlər üqün hərəkəndək qurbanlıq-hədiyə, nəzir-qıraoqning heqkəndək paydisi yok, dəp kərsitilidu.

Əz kullirioja uwal kılojanlaroja agah berix

⁸ Padixah Zədəkiya kullirimizoja azadlıq jakarlayli dəp Yerusalemdikilərninğ həmmisi bilən əhdini kesip tüzgəndin keyin, Pərwərdigardin təwəndiki bu söz Yəramiyaoja kəldi. ⁹ «əhdə boyiqə hərbiəri öz ibranıy kullirini, ər bolsun, kız-ayal bolsun, koyuwetixi kerək idi; heqkaysisi öz kerindixi boləjan Yəhudiyni kullukta kaldurmasliki kerək idi. ¹⁰ Əhdigə koxuləjan barliq əmirlər wə barliq həlk xuningəja, yəni hərəkaysimiz öz kuli yaki dedikini koyuwetayli, ularni kullukta kalduruwərməyli degən səzigə boysundi. Ular boysunup ularni koyuwətti. ¹¹ Ləkin uningdin keyin ular bu yoldin yenip koyuwətkən kul-dedəklərnə əzigə kayturuwaldi. Ular bu-larni kaytidin məjburiy kul-dedək kiliwaldi)».

¹² — Xu qaojda Pərwərdigarning səzi Yəramiyaoja kelip mundaq deyildi: —

¹³ Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən ata-bowiliringlarni Misirning zeminidin, yəni «kulluk əyixdin qikarəjinimda, ular bilən əhdə tüzgənimid; ¹⁴ xu əhdə boyiqə hərbiərlər yəttinqi yilida silərgə əzini satkan hərəkaysi kerindixinglər boləjan ibranıy kixilirini koyuwetixinglər kerək; u kullukungda altə yıl boləqandin keyin, sən uni azadliqqa koyuwetixing kerək, degənimid. Ləkin ata-bowiliringlər buni anglimay heq kulək salmiojan..

¹⁵ Ləkin silər bolsanglar, xu yaman yoldin yenip, kəz aldimda durus ixni kərup, hərbiərlər öz yəkinioja «azad bol» dəp jakarlidinglər, xuningdək Əz namim bilən ataləjan əyde əhdə tüzüdinglər; ¹⁶ ləkin silər yənə yenip Meninğ namiməja daql kəltürüp, hərbiərlər öz rayioja koyuwətkən kulni həm ihtiyarioja koyuwətkən dedəkni kayturuwelip kaytidin əzünglarəja kul-dedək boluxka məjburlidinglər.

¹⁷ Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silər munga kulək salmidinglər, hərbiərlər öz kerindixinglarəja, hərbiərlər öz yəkininglarəja azad bolunglar dəp heq jakarlimidinglər; mana, Mən silərgə bir hil azadliqni — yəni kiliqqa, wabəja wə kəhətqilikə boləjan bir azadliqni jakarlaymən; silərnə yər yüzidiki barliq padixahliklarəja bir wəhətə basquqi kiliməni. ¹⁸ Xuning bilən Mən əhdəmni buzojan, kəz aldimda kesip tüzgən əhdining səzligə əməl kilmiojan kixilərnə bolsa, ular əzliri soyup ikki parqə kiliq, otturisidin ətkən həliki mozaydək kiliməni;

¹⁹ Yəhudaning əmirliəri wə Yerusaleminğ əmirliəri, ordidiki ələmdarlar, kahinlar, xuningdək mozayning ikki parqisining otturisidin ətkən barliq həlkni bolsa, ²⁰ Mən ularni düxmənliərininğ kolioja, jenini izdigüqilərninğ kolioja tapxurimən; xuning bilən jəsətləri asmandiki uqar-kanatlarəja wə zemindiki həywanlarəja ozuk bolidu; ²¹ Yəhuda padixah Zədəkiya wə uning əmirliərinimu düxmənliərininğ kolioja, jenini izdigüqilərninğ kolioja, xundakla silərgə hujum kilixtin qekinip turojan Babil padixahining koxunining kolioja tapxurimən. ²² Mana, Mən əmr kiliməni, — dəydu Pərwərdigar, wə ular bu xəhər aldioja yənə kelidu; ular uningəja hujum kiliq ot koyup kəyduriwetidu; wə Mən Yəhudaning xəhərlirini wəyranə, heq adəmzatsiz kiliməni.

34:8 «əhdini kesip tüzüx» — kona zamanlarda ikki tərəp bir-biri bilən əhdə tüzməkqi bolsa, awwal kala yaki koyni soyup, nimtə (ikki parqə) kiliq parqilaytti; andin ikki tərəp soyup ikki parqə kılojan malning otturisidin tənq etüp bir-birigə kəsəm kılatti. Bu ixning əhmıyiti bəlkim: «Kaysimiz əhdini buzsak, Huda uni bu soyəjan maləja ohxax kılsun!» deməklitür. 18-20-ayətlərnə kərtinğ.

34:8 Mis. 21:2

34:9 «əhdə boyiqə hərbiəri öz ibranıy kullirini, ... koyuwetixi kerək idi; heqkaysisi öz kerindixi boləjan Yəhudiyni kullukta kaldurmasliki kerək idi» — mumkinliki barki, bu əhdə pəkət bu əmirlərgə kolayliq boluxi üqün tüzülənid. Kəhətqilik boləjan waqıtta, əz kullirioja ozuk berix məs'uliyitidin keqip, kullirini kətküzıwetətti.

34:11 «Ləkin uningdin keyin ular bu yoldin yenip koyuwətkən kul-dedəklərnə əzigə kayturuwaldi... kul-dedək kiliwaldi» — bu wəqə Babilning koxuni Yerusalemini kərxıwelıxtin waqıtlıq waz keqip Misir bilən jəng kiliqxka kətkən waqıtida boləjan boluxi mumkin. Əmirlər wə həlk bəlkim hətərlıq pəyt bizdin etüp kətti, Hudadin kərkıwerıximizning həjiti yok, deyixi mumkin idi. 21-22-ayətlərnə 35-bab, 5-7-ayətlər bilən selixturing.

34:14 Mis. 21:2; Kan. 15:12

34:17 Kan. 28:25; Yər. 15:4; 24:9,10

34:20 Yər. 7:33; 16:4; 19:7

34:21 Yər. 37:11

Yəhudaning wapasisliki, Rəkabylarning wapadarliki

35¹Yəhuda padixahi Yosiyaning oqli Yəhoakimning künliridə, Pərwərdigardin Yəramiyaqa sez kelip: —

²«Rəkabning jəmətidikilərnin yəniə berip ular bilən səzlixip ularni Pərwərdigarning əyigə apirip, uning kiqik əylirinin birigə təklip kilip ularning aldioə xarab tutqın» — deyildi.

³Xuning bilən mən Habazziniyanin nəwrisi, Yəramiyanin oqli Jaazaniyani, uning ukilirini wə barlik bala-qakilirini, xuningdək Rəkabning pütkül jəmətinin elip kelixkə qıqtım; ⁴Mən ularni Pərwərdigarning əyigə, Igdaliyanin oqli, Hudaning adimi boləqan Hənaning oqullirioə təwəlik əygə apardim; bu əy əmirlərnin əyinin yənida, Xallumning oqli, ixikbaqar Maaseyahning əyinin üstidə idi; ⁵mən Rəkabning jəmətidikilərnin aldioə xarabkə liq toloqan piyalilər wə kədəhlərnin qoyup ularə: «Xarabkə əojiz teginglar!» — dedim.

⁶Ular mənə mundaq dedi: «Biz xarabni iqməymiz; qünki əjdadimiz Rəkabning oqli Yonadab bizgə: «Silər wə oqul-əwladliringlar zadi xarab iqmənglar; ⁷yənə kelip əylərnin kəurmənglar, nə uruk terimənglar, nə üzümzarlarnin tikmənglar, nə bulardin heqkaysisioə zadi igə bolmənglar; barlik künliringlarda qedirlarda turunglar; xuning bilən silər turuwatqan zeminda uzun künlərnin kərisilər» — dəp əmr kəlduroqan.

⁸Xuning bilən bizning əjdadimiz Rəkabning oqli Yonadabning: «Barlik küninglarda zadi xarab iqmənglar» degən awazioə kulək selip, biz wə bizning ayallirimiz həm oqul-qizlirimiz uning əmrigə toluq əməl kilip kəlgənmiz; ⁹biz yənə turoqdək əylərnin salmioqan; bizdə heq üzümzar, etiz, uruk degənlər yok; ¹⁰bəlkə biz qedirlarda turup kəlduk, əjdadimiz Yonadabning bizgə barlik əmr kəloqanlirioə əməl kilip kəlduk.

¹¹Ləkin Babil padixahi Nebokədnəsar zeminoə besip kərgəndə, xundək ix boldiki, biz: «Barayli, Kaldiylərnin qoxuni həm Suriyənin qoxunidin qeqip Yerusalemlə xəhərigə kərayli» — deduk, Mənə xəwəbtin Yerusalemdə turuwatimiz.

¹²Andin Pərwərdigarning səzi Yəramiyaqa kelip mundaq deyildi: —

¹³«Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Barəqin, Yəhudadikilər wə Yerusalemdə turuwatqanlarə mundaq degin: — Buningdin tərbiyə almamsilər, xuningdək Mənin səzliməgə kulək salmamsilər? — dəydu Pərwərdigar. ¹⁴— Mənə, Rəkabning oqli Yonadabning oqul-pərzəntlirigə «xarab iqmənglar» dəp tapilioqan səzliməgə əməl kilinip kəlgən; bəgünki künigə ular heq xarab iqip bəkmioqan, qünki ular atisining əmrigə itaət kəloqan. Ləkin Mən tang səhərdə ornumdin turup silərgə səz kilip kəlgən bolsammu, silər Mənə heq kulək salmioqansilər. ¹⁵Mən tang səhərdə ornumdin turup kullirim boləqan pəyoəmbərlərnin əwətip: «Hərbiringlar həzir əz rəzil yolunglardin yə-nip, kilmixinglarnin tüzitinglar, bəxkə iləhləroə əgixip qokunmənglar; xundək kilsənglar Mən ata-bowiliringlarə təkdin kəloqan zeminda turuwərsilər» dəp kəlgənmən; ləkin silər Mənə kulək salmay heq anglimioqansilər. ¹⁶Bərhək, Rəkabning oqli Yonadabning əwladliri atisining ularə tapilioqan əmrigə əməl kəloqan; ləkin bu həlkə Mənə heq kulək salmioqandur. ¹⁷Xungə samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mənə, Mən Yəhudaning üstigə həm Yerusalemlənin üstigə Mən əldin'ala eytqan barlik balayə'apətni qüxürimən; qünki Mən ularə səz kəloqan, ləkin ular anglimioqan; Mən ularni qəkiroqan, ləkin ular jawəb bərmigən».

35:1 «Yəhoakimning künliridə» — bu wəkə Zədəkiya padixah təhtkə olturoqan wəqitta, yəni yukirida eytiləqan bəxarətlərdin ilgiri boləqanidi, əlwəttə.

35:10 «biz qedirlarda turup kəlduk, əjdadimiz Yonadabning bizgə barlik əmr kəloqanlirioə əməl kilip kəlduk» — jəmiy bolup 250 yillik məzgil iqidə. «Rəkabning oqli Yonadab» bəlkim «2Pad.» 10:15də tiləqan «Rəkabning oqli Yəhoanadab» boluxi mumkin.

35:14 Yər. 11:7; 25:3; 26:5; 29:19; 32:33

35:15 Yər. 18:11; 25:5

¹⁸ Andin Yəramiya Rəkab jəmətigə mundak dedi: — Samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Qünki silər atanglar Yonadabning əmrigə itaət kəlip, barlik yolyoruklirini tutup, silərgə tapilioqanlirining həmmisi boyiqə ix kərüp kəlgənsilər, — ¹⁹ əmdi samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Rəkabning oqlı Yonadabning nəslidin aldimda hizmət kəloquqi hərgiz üzülüp kəlməydu...

Padixah Yəhoakim bexarət hatiriləngən oram yazmini kəydüridu

36¹ Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Yəhoakimning tətinqi yili, Yəramiyaqla Pərwərdigardin təwəndiki səz kəldi: —

² Əzünggə oram kəqəz ələqin; uningə Yosiyaning künliridə sanga səz kəloqinimdin tartip bəgünki kəngiqə Mən Israilni əyibligən, Yəhudani əyibligən həm barlik əllərnə əyibligən, sanga eytkən səzlərnin həmmisini yazəqin. ³ Yəhudaning jəməti bəlkim Mən bəxiqlə qüxürməqki boləjan barlik balayı'apətni anglap, hərbi əzlrining rəzil yolidin yanarmikin; ular xundak kəlsa, Mən ularning kəbihlikini wə gunahini kəqürüm kəlimən. ⁴ Xuning bilən Yəramiya Neriyaning oqlı Barukni qakirdi; Baruk Yəramiyaning əqzidin qikqanlirini anglap Pərwədigarning uningə eytkən səzlrining həmmisini bir oram kəqəzə yezip bərdi. ⁵ Yəramiya Barukqa tapilap mundak dedi: — Əzüm kəmap kəyuləqanmən; Pərwədigarning əyigə kəriximə ruhsət yok; ləkin əzüng bərip kirgin; ⁶ Pərwədigarning əyidə roza tutkən bir künidə, sən əqzimdin qikqanlirini anglap yazəqən, Pərwədigarning bu oram yazmida hatiriləngən səzlrini həlkning kulaklirioqla yətküzgin; həmmə xəhərlərdin kəlgən Yəhudadikilərnin kulikioqlu yətküzgin. ⁷ Ular bəlkim Pərwərdigar əldioqla dua-tilawitini kəlip hərbi əzlrining rəzil yolidin yanarmikin; qünki Pərwədigarning bu həlkə əgəhləndurəqən əqəzi wə kəhri dəhşətkiktur. ⁸ Neriyaning oqlı Baruk Yəramiya pəyqəmbər uningə tapilioqanining həmmisini ədā kəlip, Pərwədigarning əyidə Pərwədigarning səzlrini əqup jakarlıdi...

⁹ Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Yəhoakim təhtkə əlturəqən bəxinqi yili tokküzinqi əyda xundak boldiki, barlik Yerusalemdikilə həm də Yəhuda xəhərliridin qikp Yerusalemoqla kəlgən barlik həlk üqün, Pərwərdigar əldida bir məzgil roza tutuximiz kərkə dəp ələn kəilindi. ¹⁰ Xu wəqit Baruk Pərwədigarning əyigə kərip, pütükqlə Xafanning oqlı Gəmarinyanin əyidə turup, Yəramiyanin səzlrini barlik həlkning kulikioqla yətküzüp əqudi; bu əy Pərwədigarning əyining yukirikli həylisidiki «Yəngi dərwəza»qla jaylaxkənidi. ¹¹ Xafanning nəwrisi, Gəmarinyanin oqlı Mikah bolsa yazmidin Pərwədigarning səzlrining həmmisigə kulak səldi. ¹² Andin u padixahning ordisioqla qüxüp pütükqinən əyigə kəriwidi, mənə, əmirlərnin həmmisi xu yərdə əlturatti; pütükqlə Əlixama, Xəmayaning oqlı Dəlaya, Akborning oqlı Əlnatan, Xafanning oqlı Gəmariya wə Hənaninyanin oqlı Zədəkiya kətarlik barlik əmirlər xu yərdə əlturatti. ¹³ Xuning bilən Mikah Barukning səzlgənirini həlkning kulikioqla yətküzüp əqəqəndə əzi əngliəqən barlik səzlərnə ularoqla bəyan kəldi. ¹⁴ Xuning bilən barlik əmirlər Kuxining əwrisi, Xələmiyanin

35:19 «Rəkabning oqlı Yonadabning nəslidin aldimda hizmət kəloquqi hərgiz üzülüp kəlməydu» — ularning Huda əldida nəmə hizmət kəldioqlanli Məkkəddə Kitabta hatiriləngən əməs; əmma Yəhudiylərnin kəyinki hatiriləri boyiqə ularning kəyinki ibadəthanida kurbəngəhtə ət üqün ətun əlip bərix hizmiti bəridi. Rəkəbiylər toqruluk yənə «Koxumqə səz»imizni kərugən.

36:2 Yəx. 8:1; Yəz. 30:2

36:8 «Neriyaning oqlı Baruk Yəramiya pəyqəmbər uningə tapilioqanining həmmisini ədā kəlip, Pərwədigarning əyidə Pərwədigarning səzlrini əqup jakarlıdi» — Barukning qəng ətisi Məseyyah Yerusalemnin xəhər bəxlili boləqənidi (32:12ni həm «2Tar.» 34:8ni kərugən). U muxu ixni kəloqəndə bəlkim əzining jənni wə kələqikini təwəkkül kəloqlan. Uning Yəramiyaqla həmrah boluxnin intayin jəpəlik wə hətərlək ikənlikini qüxinix üqün 45-bəbni kərugən.

36:10 «pütükqlə Xafan» — Xafan toqruluk «1Pad.» 22-bəbni kərugən. «yukirikli həylə» — bolsa «1Pad.» 6:36 həm 7:12də «iqi həylə» dəgən nəm bilən ətəloqlan. «Yəngi dərwəza» «Yər.» 26:10də tiləqlə əlinəqlan. Xühəbisizki, Baruk xu yərdə turup Yəramiyanin səzini əquytti, barlik həlk əngliyalaytti.

«Yəramiya»

nəwrisi, Nətaniyaning oqli Yəhudiyni Barukning yenioja əwətip uningoja: «Sən həlkning kulikioja yətküzüp okuqan oram yazmini kolungoja elip yenimizoja kəl» — dedi. Xuning bilən Neriyaning oqli Baruk oram yazmini kolioja elip ularning yenioja kəldi. ¹⁵ Ular uningoja: «Oltur, uni kulikimizoja yətküzüp okup bər» — dedi. Baruk uni ularoja anglitip okudi.

¹⁶ Xundak boldiki, ular barlik sözlərni angliqanda, alakzadə bolup bir-birigə qarixip: «Bu sözlərninğ həmmisini padixahğa yətküzmisək bolmaydu» — dedi. ¹⁷ Andin Baruktin: «Bizgə degin əmdi, sən bu sözlərninğ həmmisini kəndək yazding? Ular ni Yəramiyaning əz aqzidin anglingmu?» — dəp soridi.

¹⁸ Baruk ularoja: «U bu sözlərninğ həmmisini əz aqzi bilən mənə eytti, mən oram kəşəzge siyah bilən yazdim» — dedi.

¹⁹ Əmirlər Barukğa: «Barujin, sən wə Yəramiya məküwelinglar. Kəyərdə bolsanglar heqkimgə bildürmənglar» — dedi. ²⁰ Xuning bilən ular oram yazmini pütütki Əlixamaning əyigə tikip koyup, ordioja kirip padixahning yenioja kelip, bu barlik sözlərni uning kulikioja yətküzdi.

²¹ Padixah Yəhudiyni yazmini elip kelixkə əwətti, u uni Əlixamaning əyidin epkəldi. Yəhudiyni uni padixahning kulikioja wə padixahning yenida turojan barlik əmirlərninğ kulaklirioja yətküzüp okudi. ²² Xu qaq tokkuzinqi ay bolup, padixah «kixlik əy»idə olturatti; uning aldidiki oqakta ot kalaklik idi. ²³ Xundak boldiki, Yəhudiyni uningdin üç-tət səhipini okuqanda, padixah kələmtiraxi bilən bu kismini kesip, yazmininğ həmmisini bir-birləp otta keyüp yokiojuqə oqaktiki otka taxlidi. ²⁴ Lekin bu barlik sözlərni angliqan padixah yaki hizmətkarlininğ heqkaysisi kərkəmidi, ular din kiyim-keqəklirini yirtkanlar yok idi. ²⁵ Uning üstigə Əlnatan, Delaya wə Gəmarialar padixahninğ oram yazmini keydürməslinikini etüngenidi, lekin u ularoja kulak salmidi. ²⁶ Padixah bolsa xahzadə Yerəhməəl, Azriəlning oqli Seraya wə Abdəəlning oqli Xələmiyani pütütki Barukni wə Yəramiya pəyojəmbərni koləja elixkə əwətti; lekin Pərwərdigar ularni yoxurup saklidi.

İkkinçi oram yazma

²⁷ Padixah Baruk Yəramiyaning aqzidin anglap yazojan sözlərni hatiriləgən oram yazmini keydürüwətkəndin keyin, Pərwərdigarning səzi Yəramiyəja kelip mundaq deyildi: —

²⁸ Yənə bir oram kəşəzni elip, uningoja Yəhuda padixahı Yəhoakim keydürüwətkən birinçi oram yazmida hatiriləgən barlik sözlərni yazojin. ²⁹ Wə Yəhuda padixahı Yəhoakiməja mundaq degin: — Pərwərdigar mundaq dəydu: — Sən bu oram yazmini keydürüwəttinğ wə Məninğ toqruşluk; Sən buningoja: «Babil padixahı qokum kelip bu zeminni wəyran kilidu, uningdin həm insanni həm həywannı yokitidu» — dəp yezixkə kəndəkmu petinding?» — dedinğ. ³⁰ Xunga Pərwərdigar Yəhuda padixahı Yəhoakim toqruşluk mundaq dəydu: — Uning nəslidin Dawutning təhtigə olturuxkə heq adəm bolmaydu; uning jəsiti sirtkə taxliwetilip kündüzdə issikta, keqidə kirawda oquq yatidu. ³¹ Mən uning wə nəslinğ bəxioja, hizmətkarlininğ bəxioja kəbihlikinğ jazasini qüxürimən; Mən ularning üstigə, Yerusaleməda turuwatkanlarınğ üstigə həm Yəhudanınğ adəmliri üstigə Mən ularoja agahlandırujan barlik külpətlərni qüxürimən; qünki ular Məngə heq kulak salmiojan. ³² Xuning bilən Yəramiya baxkə bir oram kəşəzni elip Neriyaning oqli Barukğa bərdi; u Yəramiyaning aqzioja qarap Yəhuda padixahı Yəhoakim otta keydürüwətkən oram yazmida hatiriləgən həmmə sözlərni yazdi; ular bu sözlərgə ohxaydiojan baxkə kəp sözlərnimu koxup yazdi.

36:23 «kələmtirax bilən kesix» — adətə bu saymanni diwanbegi yaki pütütki «oram yazmılar»ni yasap təyyarlawkə ixlitatti. Muxu yərdə əksiəq kimmətlük bir oram yazmini yokitix üçün ixlətən.

36:30 Yər. 22:19

36:32 «u Yəramiyaning aqzioja qarap Yəhuda padixahı Yəhoakim otta keydürüwətkən oram yazmida hatiriləgən həmmə sözlərni yazdi» — birinçi «oram yazma»ning məzmuni bəlkim «Yəramiya»diki 1-20-bablar idi.

«Yəramiya»

Zədəkiya padixah bolqan qaqdiki bəzi wəxələr — kirix söz

37¹ Babil padixahı Nebokadnəsar Zədəkiyani Yəhüdaning zeminiqə padixah kildi; xuning bilən u Yosiyani oqlı Yəhoakimning oqlı Koniyaning ornioqə həküm sürdi..² U, yaki hizmətkarlırı, yaki zemindiki həlk Pərwərdigarning Yəramiya pəyoqəmbər arkilik eytkən səzlırığə heq kulak salmidi.

Zədəkiya Hudadin yərdəm tiləydu

³ Padixah Zədəkiya Xələmiyaning oqlı Yəhukalni həm kahin Maaseyahning oqlı Zəfaniyani Yəramiya pəyoqəmbərning yenioqə əwətip uningqə: «Pərwərdigar Hudayimizoqə biz üqün dua qilojaysən» — degüzdi ⁴ (xu qaqda Yəramiya zindanda kəmaklık əməs idi; u həlk arisioqə qikip-kirixkə ərkin idi. ⁵ Pirəwnning qoxuni Misirdin qikqanidi; Yerusalemini qorxiwaləqan Kaldiylər bularning həwirini anglap Yerusalemdin qekinip kətkənidi).—

⁶ Andin Pərwərdigarning səzi Yəramiya pəyoqəmbərgə kelip mundaq deyildi: —

⁷ Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silərni munga iltija kildurup izdəxkə əwətkən Yəhüda padixahioqə mundaq dənglar: — Mana, silərgə yərdəm berimiz dəp qikip kəlgən Pirəwnning qoxuni bolsa, öz zeminiqə, yəni Misiroqə kaytip ketidu. ⁸ Andin Kaldiylər bu xəhərgə kaytip kelip jəng kilip uni ixəqal kilidu, uni ot qoyup kəydüriwetidu. ⁹ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Əz-əzünglarni aldap: «Kaldiylər bizdin qekinip kətkən» — demənglar; ular kətkən əməs! ¹⁰ Qünki gərqə silər əzünglərə jəng kilidioqan Kaldiylərləning toluk qoxunini uruwətkən bolsanglarmu wə ularningkidin pəkət yarılanqanlarla qəloqan bolsimu, ularning hərbi yənla öz qədiridin turup bu xəhərni ot qoyup kəydürüwətkən bolatti.

Yəramiya qəloqə elinip ərz kəlinidu

¹¹ Pirəwnning qoxuni tūpəylidin Kaldiylərləning qoxuni Yerusalemdin qekinip turoqan wəqəttə, xu wəqə yüz bərdi: —

¹² Yəramiya Binyamindiki zeminiqə yol elip, xu yərdiki yurtdaxlırı arisidin öz nesiwisini igiləx üqün Yerusalemdin qikqanda, ¹³ u «Binyamin dərwezisi»qə yətkəndə, Hənanianing nəwrisi, Xələmiyaning oqlı kəzət begi Iriya xu yərdə turatti; u: «Sən Kaldiylərgə qekinip təslim bolmaqisən!» dəp uni tutuwaldi. ¹⁴ Yəramiya: «Yəloqan! Mən Kaldiylər tərəpkə kəqip təslim bolmaqı əməsmən!» — dedi. Ləkin u uningqə kulak salmidi; Iriya Yəramiyani qəloqə elip uni əmirlər aldioqə apardı.

¹⁵ Əmirlər bolsa Yəramiyadin qəzəplənilip uni urəquzup, uni diwanbegi Yonatanning əyidiki kəmakxəniqə solidi; qünki ular xu əyni zindanoqə aylənduroqanidi. ¹⁶ Yəramiya zindandiki bir gundihəniqə kəmilip, xu yərdə uzun künlər yatqəndin keyin, ¹⁷ Zədəkiya padixah adəm əwətip xu yərdin ordisioqə elip kəldi. U xu yərdə astirtin uningdin: «Pərwərdigardin səz barmu?» dəp soridi. Yəramiya: «Bar; sən Babil padixahning qəlioqə tapxurulisən» — dedi.

¹⁸ Yəramiya Zədəkiya padixahqə iltija kilip: — «Mən sanga yaki hizmətkarlıringqə yaki bu həlkə nəmə gunah qiloqinimoqə, bu zindanoqə kəmap qoydunqlar? ¹⁹ Silərgə bəxərat bərip: «Babil padixahı sanga yaki bu zeminiqə jəng kəlixkə qikmaydu!» degən pəyoqəmbərləringlar kəni?» — dedi.

37:1 «Koniya» — «Yəkoniyah»ning bəxə bir atilixi.

37:5 «Pirəwnning qoxuni Misirdin qikqanidi; Yerusalemini qorxiwaləqan kaldiylər bularning həwirini anglap Yerusalemdin qekinip kətkənidi» — xu wəqə bəlkim miladiyədin ilgiri 588-yili boləqanidi; «Pirəwn» Misirning padixahı Pirəwn-Hofrani kərsitidu (44:30ni kəring).

37:5 Yər. 34:21

37:15 «Əmirlər bolsa Yəramiyadin qəzəplənilip uni urəquzup,...» — muxundaq rəzillik qəloqan əmirlər Zədəkiya padixahlıkidiki əmirlər idi. 36-bəttə kərsitilən, Hudadin qorqən yəxə əmirlər bolsa, Yəhoakim padixahlıkidiki əmirlər idi; bu wəqədin ilgilə ular Yəkoniyah padixah bilən billə (miladiyədin ilgiri 597-yili) Babilə sūrgün boləqanidi.

«Yərəmiya»

²⁰ — «Əmdi i padixah təksir, səzlirimgə kulak selixingni ətünimən; iltijayim aldingda ijabət bolsun, dəp ətünimən; diwanbegi Yonatanning əyigə meni kaytquzmiojaysən; sən undak kilsang, xu yərdə əlimən».

²¹ Zədəkiya padixah pərman qüxürüp, Yərəmiyani qarawullarning həylisida turojuzuxni, xuningdək xəhərdiki həmma nan tügəp kətmisila, uningə həkünü «Naway koqisi»din bir nan berilixni tapilidi; xuning bilən Yərəmiya qarawullarning həylisida turdi..

Yərəmiya hain dəp ərz kəlinip su azgilioqə taxlinidu

38¹ Mattanning oqlı Səfatiya, Paxhurning oqlı Gədəliya, Xəməliyaning oqlı Jukal wə Malkiyaning oqlı Paxhurlar bolsa Yərəmiyaning həlkə: — ² «Pərwərdigar mundak dəydu: — Bu xəhərdə kəlip kəloqan adəmlər bolsa kiliq, kəhətqilik wə wəba bilən əlidu; ləkin kimki qikp Kaldiylərgə təslim bolsa həyat kəlidu; jeni əzigə oljidək kəlidu; u həyat kəlidu..

³ Pərwərdigar mundak dəydu: — Bu xəhər qokum Babil padixahning koxunining kəlioqə tapxurulidu, u uni ixəqal kəlidu» — dəwatқан səzlini anglidi.

⁴ Əmirlər padixahqa: «Silidin ətünimiz, bu adəm əlümə məhkum kəlinisun; qünki nemixqa uning bu xəhərdə kəlip kəloqan jənggiwar ləxkərləning kəllirini wə həlkəning kəllirini ajiz kəlixioqə yol kəyulsun? Qünki bu adəm həlkəning mənəpətinə əməs, bəlkə ziyinini izdəydu» — dedi.

⁵ Zədəkiya padixah: «Mana, u siləning kəllirəngləroqə tapxuruldi; siləning yolunqlarni toskudək mən padixah kəngilik bir adəm idim?» — dedi.

⁶ Xuning bilən ular Yərəmiyani tutup qarawullarning həylisidiki xəhzadə Malkiyaning su azgilioqə taxliwətti; ular Yərəmiyani aroqəmquilar bilən uningə qüxərdi; azgaldə bolsa su bol-may, pəkət patkəklə bar idi; Yərəmiya patkəklə petip kətti.

Efiopiyəlik əqwat Yərəmiyani azgaldin kətküzidu

⁷ Əmma padixahning ordisidiki bir əqwat Efiopiyəlik Əbəd-Mələk Yərəmiyaning su azgilioqə kəmap kəyuləqanlikini anglidi (xu qəqdə padixah bolsa «Binyamin dərwəzisi»də olтурatti)..

⁸ Əbəd-Mələk ordidin qikp padixahning yenioqə berip uningə: ⁹ «I padixahialəm, bu adəmləning Yərəmiya pəyoqəmbərgə bərlək kəloqini, uni su azgilioqə taxliwətkini intayin əsəbiy rəzilliktur; u axu yərdə kəhətqilikdən əlup kəlidu; qünki xəhərdə ozuk-tülük kəlmidi» — dedi.

¹⁰ Padixah Efiopiyəlik Əbəd-Mələkkə buyruk berip: «Muxu yərdin ottuz adəmnə əzüng bilən əlip berip, Yərəmiya pəyoqəmbərnə əlup kətməsliki üqün su azgilidin əlip qikəroqin» — dedi.

¹¹ Xuning bilən Əbəd-Mələk adəmlərnə əlip ularəqə yəməkqilik kəlip, padixahning ordisidiki həzinining astidiki əygə kərip xu yərdin lata-puta wə jul-jul kiyimlərnə əlip, xularni tanilar bilən azgəloqə, Yərəmiyaning yenioqə qüxürüp bərdi. ¹² Efiopiyəlik Əbəd-Mələk Yərəmiyaəqə: — Bu lata-puta wə jondak kiyimlərnə kəltuklirəng həm tanilar arisioqə tikp kəyoqin — dedi. Yərəmiya xundak kildi. ¹³ Xuning bilən ular Yərəmiyani tanilar bilən tartip, su azgilidin qikərdi; Yərəmiya yənə kərawullarning həylisida turdi.

Zədəkiya astirtin məsliqət soraydu, Yərəmiya jawab beridu

¹⁴ Padixah Zədəkiya adəm əwətip Yərəmiya pəyoqəmbərnə Pərwərdigarning əyidiki üqinqi kərix ixikigə, əz yenioqə aparəquzdi. Padixah Yərəmiyaəqə: — Mən səndin bir ixni sorimakqimən; uni məndin yoxurmiojaysən — dedi.

37:21 Yər. 32:2

38:2 Yər. 21:9

38:7 «bir əqwat Efiopiyəlik» — «əqwat» degən bu səz bəzidə pəkət «əməldar»nilə bildüridu.

«Yərəmiya»

¹⁵ Yərəmiya Zədəkiyaq: «Mən uni sanga ayan kılsam, sən meni jəzmən ölümgə məhkum kılmamsən? Mən sanga məslihət bərsəm, sən anglımaysən!» — dedi.

¹⁶ Padixah Zədəkiya Yərəmiyaq: astirtin kəsəm iqip uningoq: «Bizgə jan-tinik ata kıloqan Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm iqimənki, mən seni ölümgə məhkum kılmaymən, yaki seni jeningni izdigüqi kixilərnıng koloqıa tapxurmaymən» — dedi..

¹⁷ Yərəmiya Zədəkiyaq: Samawi koxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq daydu: — Sən ihtiyarən Babil padixahıning əmirlirining yenioqıa qikip təslim bolsang, jening hayat kalidu wə bu xəhər otta köydürüwetilməydu; sən wə öydikiliring hayat kalisilər. ¹⁸ Ləkin sən qikip Babil padixahıning əmirlirigə təslim bolmisang, bu xəhər kaldıylərnıng koloqıa tapxurulıdu, ular uningoq ot koyup köydürüwetıdu, sən ularning kolidin qaqlımaysən — dedi.

¹⁹ Padixah Zədəkiya Yərəmiyaq: «Mən Kaldıylərgə qikip təslim boləqan Yəhudiylardin kərkimən; Kaldıylər bəlkim meni ularning koloqıa tapxuruxı, ular meni kıyin-kıstak kılıxı mumkin» — dedi.

²⁰ Yərəmiya mundaq dedi: — Ular seni tapxurmaydu. Səndin ötünimənki, gepimgə kirip Pərwərdigarning awazioqıa itaət kıloqaysən; xundak kılsang sanga yahxi bolıdu, jening hayat kalıdu. ²¹ Ləkin sən qikip təslim boluxni rət kılsang, Pərwərdigar manga ayan kıloqan ix mundaq; — ²² mana, Yəhuda padixahıning ordısida qaloqan barlık kız-ayallar Babil padixahıning əmirlirining aldioqıa elip ketilıdu. Xuning bilən bu kız-ayallar sanga tənə kılip: «Sening jan dostliring seni ezıkturdi; ular sening üstüngdin qəlibə kıldi; əmdi hazır putliring patkakqa pitip kətkəndə, ular yüz ərüp sanga arkısini kıldi!» — daydu. ²³ Sening barlık ayalliring həm baliliring kaldıylərgə elip ketilıdu. Sən əzüng ularning kolidin qaqlımaysən; qünki sən Babil padixahıning kəli bilən tutuwelinısən, xundakla sən bu xəhərnıng otta köydürüwetilixigə səwəbqi bolısən.

²⁴ Zədəkiya Yərəmiyaq mundaq dedi: — Sən bu səhbitimizni baxka həqkimgə qandurmioqın, xundila sən əlməysən. ²⁵ Əmirlər mening sən bilən səzləxkinimni anglap yeningoqıa kelip səndin: «Sening padixahka nemə degənliringni, xundakla uning sanga kandaq səzlərnı kıloqanlıkını bizgə eyt; uni bizdin yoxurma; xundak kılsang biz seni əltürməymiz» desə, ²⁶ undakta sən ularoqıa: «Mən padixahning aldioqıa: «Meni Yonatanning öyigə qaytkuzmioqaysən, bolmisa, mən xu yərdə əlimən» — degən iltıjayimni koyoqanmən» — dəysən.

²⁷ Dərwəqə əmirlərnıng həmmisi Yərəmiyaning yenioqıa kelip xuni sorıdi; u ularoqıa padixahı buyruoqan bu barlık səzlər boyıqə jawab bərdi. Xuning bilən ular jimip ketip uning yenedin qikip kətti; qünki bu ix həqkimgə qandurulmioqanıdi. ²⁸ Xundak kılip Yerusalemi ixoqal kilinoqıaqə Yərəmiya qarawullarning həyolısida turdi.

Yerusalemining ixoqal kılinixi wə keyinki wəqələr

39 ¹ Yerusalemi ixoqal kilinoqıanda təwəndiki ixlar yüz bərdi: — Yəhuda padixahı Zədəkiyaning tokkuzinqi yili onıniqı ayda, Babil padixahı Nebokədnasər wə barlık koxuni Yerusalemoqıa jəng kılixka kelip uni muhasirigə aldı; ² Zədəkiyaning on birinqi yili, tətinqi aynıng tokkuzinqi künidə, ular xəhər sepilidin bəsüp kirdi. ³ Xuning bilən Babil padixahıning əmirlirining həmmisi, yəni Samgarlık Nərgal-Xarəzər, bax həziniqı Nebu-Sarsekim, bax şəhırgər Nərgal-

38:16 Yəx. 57:16

38:22 «sening jan dostliring seni ezıkturdi» — «sening jan dostliring» padixahning «məslihətqi» liri həm «pəyojəmbərliri» ni kərsitıdu. Ular padixahni «Misiroqıa ittıpakdax bolup Babiləq isyan kətürəyli» dəp əzduurup balayı'apətni kəltürgənıdi.

38:24 «qandurmioqın ...sən əlməysən» — bəlkim padixahı uningoqıa təhdit selix üqün əməs, bəlkı «Misiroqıa ittıpakdax bolaylı» degən əmirlər bu səhbtəning məzmunini anglap qalsə Yərəmiyani əltürüxi mumkin, deməqki.

39:1 2Pad. 25:1; Yər. 52:4

*Yəhuda padixahi Zədəkiya wə barliq jənggiwar ləxkərlər ularni kərüp qaçmaqçi bolup, tün keqida xəhərdin bədən tikiwetixti; u padixahning baqçisi arķilik, «ikki sepil» arilikdiki dərwezidin qikip İordan jiloqisidiki «Arabah tüzləngliki»gə karap keqixti. ⁵Kaldiylərnəng koxuni ularni kooqlap Yeriho tüzlənglikidə Zədəkiyaqa yetixip uni koloqa elip Hamat zemini-diki Riblah xəhərigə, Babil padixahi Nebokadnəsarning aldioqa apardi; u xu yərdə uning üstidin həküm qikardi.

11-12 Babil padixahı Nebokadnəsar Yərəmiya tooqruluk qarawul begi Nebuzar-Adan arkilik: «Uni tepip uningdin həwər al; uningə heq ziyan yetküzmə; u nemini halisa xuni uningə qılıp bər» — dəp pərman qüxürgənidi.

Hudaning sadik adimi Əbəd-Mələkkə bolon wədisi

¹⁶ Baroʻin, Efiopiyalik Əbəd-Mələkkə bundak degin: «Samawi qoxunlarning Sərdari boʻlgan Pərvərdigar — Israilning Hudasi bundak deydu: — Mana, Mən öz soʻzirimni muxu xəhər üstigə qūxūrimən; awat-halawət əmas, balki balayʼapət qūxūrimən; xu kūni bu ixlar öz kəzing aldidə yüz beridu. ¹⁷ Lekin xu kūni Mən seni kutkuzimən, — deydu Pərvərdigar; — Sən kərkidioqan adəmlərnəng kəlioqə tapxurulmaysən; ¹⁸ qūnki Mən qokum seni kutkuzimən; sən kīqlanmaysən, balki öz jening əzūnggə oljidək qalidu; qūnki sən Manga tayinip kəlgənsən — deydu Pərvərdigar».

40¹Qarawul begi Nebuzar-Adan uni Ramah xəbiridin qoyuwatkəndə, Pərwərdigar Yəremiyaşə səz kildi. U qaşda Nebuzar-Adan Yərusalem həm Yəhudadiki barlıq

39:14 «Xafanning nəvrisi, Ahikamning oʻgʻli Gʻadaliya» – bu ayattiki «Xafan» 36:10-11da tilga olinan «Xafan» boluxi mumkin. Karjojanda, uning ailisidikilə Yəreymiyoaga yaxhi muamali kiliپ kəlgən. «Yəreymiya ... elip ... Gʻadaliyanning eze eyige apirixi ũqđn ...» – alimlarning bu ayattiki «eze eyige» degən sez toʻgʻrisida ikki pikiir bar, yani «eze eyi» (1) Yəreymiyaning waliy, yəna Anatotni yakı (2) Gʻadaliyanning «eze eyini» kərsitidu. Gʻadaliya Nebokadnessarning buyruyki bilan Palastinga yurli də bəkitilindi (40:5ni wə «Pad.» 25:22ni kəring). Bizningə ikkinji pikiir toʻgʻra, qđnki 40:5da Nebuzar-Adanning Yəreymiyoaga «Gʻadaliyanning yəniyoqa kaytđn» degən seziini baykaymiz. Muxu wakıttə Yəreymiya waliy evide kəng-azadiliklə turuxni əməs. bəlkı namrəł həlk ərisida turuxni talldi.

«Yərəmiya»

əsirlərni elip Babilə sürgün kilməkqi idi; Yərəmiyamu ularning arisida zənjir bilən baqlanəjan haldə elip mengilənəni. ² Karawul begi Yərəmiyani bir qətkə tartip uningəja mundək dedi: «Pərwərdigar Hudaying muxu yərgə balayı'apət qüxürimən dəp agahlandırdi; ³ Mana, Pərwərdigar Öz degini boyiqə xundək kılıp uni kəltürdi; qünki silər Pərwərdigar aldida gunah sadir kıləqansilər wə uning awaziəja kulək salmiəqansilər; xunga bu ix bexinglarəja qüxti. ⁴ Lekin mən kolungni ixkəlləngən zənjirlərdin yexip seni qoyuwetimən; mən bilən billə Babiləja berix sanga muwapik kərünsə, kəni kəl, mən səndin həwər alimən; əmma mən bilən billə Babiləja berixni muwapik əməs dəp kərisang, kərək yok. Mana, pütkül zemin aldingda turidu; kəyergə berix sanga layik, durus kərünsə xu yərgə barəjin».

⁵ Yərəmiya tehi yenidin mangmay turup, Nebuzar-Adan uningəja: «Boldi, Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalıyaning yenioja kayt; Babil padixahı uni Yəhudadiki xəhərlərgə həkümranlik kılıxka bəlgiləngən; həlk arisida uning bilən billə turıwər, yaki hərəkəndək baxka yərgə baray desəng xu yərgə barəjin» — dedi. Xuning bilən karawul begi uningəja ozuk-tülük həmdə bir sowəjat berip uni qoyuwətti. ⁶ Xuning bilən Yərəmiya Mizpah xəhəriğə, Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalıyaning yenioja kəldi; u uning bilən billə, pukralar arisida turdi.

Mizpah xəhəri «Yəhuda əlkə»sining yengi mərkizi kılınıdu

⁷ Dalada qəlan Yəhudaning ləxkər baxlıkliri həm ləxkərliri Babil padixahıning Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalıyani zemin üstigə həkümranlik kılıxka bəlgiləngənlikini, xuningdək uningəja Babilə sürgün bolmiəjan zemindiki yoksul ər-ayallar bala-qaklıliri bilən tapxurulanlıqlını anglap kəldi; ⁸ xuning bilən bu ləxkər baxlıkliri adəmliri bilən Mizpah xəhəriğə, Gədalıyaning yenioja kəldi; baxlıkliri bolsa Nətanıyaning oqli İxmail, Kareahning oqulliri Yəhanan həm Yonatan, Tanhumətning oqli Seraya, Nəfəfatlik Əfayning oqulliri wə Maakatlik birsining oqli Yəzaniya idi. ⁹ Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalıya ular wə adəmliriğə: «Kəldiylərgə bəkinixtin kərkənglar; zeminda olturaklıxip Babil padixahıəja bəkinənglar, xundək kılısanglar silərgə yaxsi bolidu. ¹⁰ Mən bolsam Kəldiylər zeminoja kəlgəndə silərgə wəkil bolup ularning aldida turux üqün Mizpah xəhəriğə turimən; silər bolsanglar, xarab, ənjür-hormılar wə zəytun meyi məhsulatlırini elip küp-idixinglarəja qoyunglar, özünglar tutқан xəhərlərdə turıweringlar» — dəp kəsəm iqtı.

¹¹ Ohxaxla Moabda, Ammoniylar arisida, Edomda həm baxka hər bir yurtlarda turojan Yəhudiylarmu Babil padixahı Yəhudada həlkning bir kəldisini kəldurojan wə ular üstigə həkümranlik kılıxka Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalıyani bəlgiləngən dəp anglıdi; ¹² xuning bilən barlik Yəhudiylar həydəp tarkitiwətiləng həmmə jay-yurtlardin kaytip, Yəhuda zeminoja, Mizpah xəhəriğə, Gədalıyaning yenioja kəldi. Ular xarab, ənjür-hormılarning məhsulatlırini zor kəngriqiliktə aldi.

İxmail Gədalıyani əltürəwəttidu, Mizpahdiki həlkni əsirgə alidu

¹³ Kareahning oqli Yəhanan wə dalada qəlan ləxkərləning barlik baxlıkliri Mizpah xəhəriğə, Gədalıyaning yenioja kəlip uningəja: ¹⁴ «Sən Ammoniylar padixahı Baalis Nətanıyaning oqli İxmailni seni əltürəxkə əwətkənlikini bilməmsən?» — deyixti. Lekin Ahikamning oqli Gədalıya ularning gepigə ixənəmdi.

¹⁵ Kareahning oqli Yəhanan Mizpahda Gədalıyaəja astirtin səz kılıp: «Manga ruhsət kıləqaysən,

40:1 «Karawul begi Nebuzar-Adan uni Ramah xəhəridin qoyuwətkəndə, Pərwərdigar Yərəmiyaəja səz kıldı...» — Nebuzar-Adan allıqəjan Yərəmiya toqruluq «Yerusalemə turuwərsun» dəp pərman qüxürgənədi (39:11-14ni kərüng). Uning «həlk arisida» turojanlıki tūpəyldin, bəlkim tasədiptılıktin ular sürgün kılinojanda ular bilən təng elip kətilgənədi.

—«Pərwərdigarning səzi Yərəmiyaəja kəldi» — 2-5-ayətərgə kəriəqanda, Pərwərdigarning bu səzi «kapir» boləjan, Babillik ləxkər Nebuzar-Adan arkılık kəldi!

40:8 «Maakatlik birsining oqli Yəzaniya» — «Jəzaniya»ning baxka xəkli «Yaazaniya» — (2Pad.) 25:23ni kərüng.

baxkilar uningdin həwər tapquqə mən berip Nətaniyaning oqli Ixmailni eltürəy; heqkim buni bilməydu. Uning seni eltürüp, xuning bilən ətrapingəyə yiqiləjan Yəhudadikilərnəning həmmisi tarkitiwetilip, Yəhudaning kəldisi yökitiwetilixining nemə həjiti bar? — dedi.

¹⁶ Birək Gədalıya Kareahning oqli Yohananəy: «Sən undək kılma; qünki sən Ixmail toqruluk yaləjan eytiwatisən» — dedi.

41¹ Əmdi yəttinqi ayda xundək boldiki, xahzadə, xundakla padixahning bax əməldarlıridin biri boləjan Əlixamaning nəwrisi, Nətaniyaning oqli Ixmail on adəm elip Mizpahəyə, Ahikamning oqli Gədalıyaning yenioə kəldi; ular xu yərdə, yəni Mizpahda nan oxtup oqızal anəyada, —² Nətaniyaning oqli Ixmail həm u epkəlgən on adəm ornidin turup, Ahikamning oqli Gədalıyaəyə kiliq qapti; ularning xundək kilixi Babil padixahı Yəhuda zemini üstigə həkümranlikkə bəlgiləgənni eltürüxtin ibarət idi.³ Ixmail Mizpahda Gədalıyaəyə həmrəh boləjan barlik Yəhudıylar wə xu yərdə turuwatқан barlik Kəldiy jənggiwar ləxkərləni eltürüwətti.

⁴ Xundək boldiki, Gədalıyani eltürüwətkəndin keyin, ikkinqi künigiqə heqkim tehi uningdin həwər tapmiəjanidi, ⁵ mana Xəqəm, Xiləh həm Samariyədin səksən adəm yetip kəldi. Ular sakilini qüxürgən, kiyimlərini yırtқан, ətlirini tiləjan, Pərwərdigərnəning əyigə sunuxkə qolida hədiyələni həm huxbuyni tutқан həlde kəlgəni.⁶ Nətaniyaning oqli Ixmail ularni qarxi elixkə mangəyiniəy yiqiləjanəy selip Mizpahdin qikti; ularəy: «Mərhamət, Ahikamning oqli Gədalıya bilən kərüxüxkə apirimən» — dedi.

⁷ Xundək boldiki, ular xəhər otturisiəyə yətkəndə, Nətaniyaning oqli Ixmail wə uning bilən billə boləjan adəmlər ularni eltürüp jəsətlirini su azgiliəyə taxliwətti.⁸ Həlbuki, ular arisidin on adəm Ixmailəy: «Bizni eltürüwətmə, qünki dalada bizning yoxurup kəyəjan buəyday, arpa, zəytun meyi wə həsəl katarlik ozuk-tülükimiz bar» — dedi. Xunga u qolini yiqip, buradərliri arisidin ularni eltürmidi.⁹ Ixmail eltürgən adəmlərnəning jəsətlirini taxliwətkən bu azgal bolsa, intayin qong idi; uni əsli padixah Asa İsrail padixahı Baaxadin qərkup kolap yasıqanıdi. Nətaniyaning oqli Ixmail bu azgalni jəsətlər bilən toldurdi.¹⁰ Ixmail Mizpahda turojan həlkning kəldisining həmmisini, jümlidin karawul begi Nebuzar-Adan Ahikamning oqli Gədalıyaəyə tapxurojan padixahning kizliri wə Mizpahda kələjan barlik kixiləni əsirgə elip kətti; Nətaniyaning oqli Ixmail ularni əsirgə elip Ammoniylarning kəxiəyə ətixkə yol aldı.

Yohanan həlkni Ixmailning qanggilidin kutulduridu

¹¹ Kareahning oqli Yohanan wə uning kəxidiki həmmə ləxkər baxlikliri Nətaniyaning oqli Ixmail sadir kilejan barlik rəzilliktin həwər tapti; ¹² xuning bilən ular barlik adəmlirini elip Nətaniyaning oqli Ixmailəyə jəng kilixkə qikti; ular Gibeondiki qong kəl boyida uning bilən uqraxti.¹³ Ixmailning qolida turojan barlik həlk Kareahning oqli Yohanan həm uning həmrəhliri boləjan barlik ləxkər baxliklirini kərgəndə huxal boldi.¹⁴ Ixmail Mizpahdin elip kətkən barlik həlk yoldin yenip, Kareahning oqli Yohannanning yenioə kəldi.¹⁵ Ləkin Nətaniyaning oqli Ixmail səkkiz adimi bilən Yohananandin qəqip, Ammoniylar təripigə ətup kətti.¹⁶ Andin Kareahning oqli Yohanan həm uning həmrəhliri boləjan barlik ləxkər baxlikliri

41:1 «padixahning bax əməldarlıri...» — «padixah» qəqum Zədəkiyani kərsitidu.

41:1 2Pad. 25:25

41:5 «Ular sakilini qüxürgən, kiyimlərini yırtқан, ətlirini tiləjan...» — demisəkmə, həlk bundək hərəkətlər arkilik kattik kəyeyəni bildürətti. Xübhəsizki, muxu yərdə ularning kəyeyəni Hudaning Yəhuda wə İsrail üstigə jəza qüxürgənlikə tūpəyilədin boləjan. Əməliyəttə kəyeyəni bildürüxkə «ətlirini tilix» Təwrəttə kə't'y mən'i kiliəjan.

41:9 «Ixmail eltürgən adəmlərnəning jəsətlirini taxliwətkən bu azgal bolsa, intayin qong idi; uni əsli...» — baxkə hil təjəmisə: «Xu azgal Ixmail Gədalıya bilən billə eltürgən adəmlərnəning jəsətlirini taxliəjan yər bolup, uni əsli...» — əyni ibrəniy tilidiki tekistni qüxünix təs. «Baaxadin qərkup...» — Asa padixah bəlkim azgalni Mizpah muhəsirigə elinəyanda su saklax qüqən kəliəjanidi.

Nətaniyaning oqli Ixmail Ahikamning oqli Gədəliyani eltürgəndin keyin Mizpahdin elip kətkən həlkning qəldisining həmmisini öz kəxiyə aldi; u ularni, yəni jənggiwar ləxkərlər, kiz-ayallar, balilər wə orda əməldarlarını Gibeondin elip kətti. ¹⁷ Ular Kaldiylərdin əzlirini qəqurux üqün Misirəyə qərap yol elip Bəyt-Ləhəmgə yəkin boləjan Gerut-Əimhamda tohtap turdi. ¹⁸ Səwəbi bolsa, ular Kaldiylərdin kərkətti; qünki Babil padixahı zəmin üstigə həkümranlikkə bəlgiləgən Ahikamning oqli Gədəliyani Nətaniyaning oqli Ixmail eltürüwətkəndi.

Qəloənlər Pərwərdigardin yol soraydu, birək uningəyə kəlak salmaydu

42 ¹ Barlik ləxkər bəxlilikliri, jümlidin Kareahning oqli Yəhanan həm Həxəyaning oqli Yəzəniya wə əng kikiqidin qəngioqə barlik həlk. ² Yərəmiya pəyoəmbərnəning yəniyə kəlip uningdin: «Təlipimizni ijəbət kəloəysən, Pərwərdigər Hədayingəyə həlkning qəldisi boləjan bizlər üqün dua kəloəysənki (kəzüng kərginidək burun kəp boləjan bizlər həzir intayin az qəldük), ³ Pərwərdigər Hədaying bizgə mənqidəyan yol, kəlidəyan ixni kərsətkəy» — dəp iltija kəldi.

⁴ Yərəmiya pəyoəmbər ularəyə: «Məqul! Məna, mən Pərwərdigər Hədayingləyə səzliringlər boyiqə dua kəlimən; xundək boliduki, Pərwərdigər silərgə kəndək jawəb bərsə, mən uni silərgə həqnəmisini qəldurməy tolukı bilən bayan kəlimən» — dedi.

⁵ Ular Yərəmiyəyə: «Pərwərdigər Hədaying səni əwətip bizgə yətküzidəyan səzning həmmisigə əməl kəlmisək, Pərwərdigər bizgə həkəkiy, gəpidə turidəyan guwahqi bolup əyiblisun!» — dedi.

⁶ «Biz səni Pərwərdigər Hədayimizning yəniyə əwətimiz; jawəb yaxhi bolsun yaman bolsun, uning əwəziyə itəət kəlimiz; biz Hədayimizning əwəziyə itəət kəloəyanda, bizgə yaxhi bolidu»..

⁷ Xundək boldiki, on kündin keyin, Pərwərdigərnəng səzi Yərəmiyəyə kəldi. ⁸ U Kareahning oqli Yəhanan, ləxkər bəxliliklirining həmmisi wə əng kikiqidin qəngioqə barlik həlkni qəkirip ⁹ ularəyə mundaq dedi: — «Silər mənə təlipinglərnə İsrailning Hədası Pərwərdigərnəng əldiəyə yətküzüxkə əwətkənsilər. U mundaq dedi: —

¹⁰ «Silər yənilə muxu zəmində turıwərsənglərlə, Mən silərnə kərup qikimən; silərnə qəulatməymən; Mən silərnə tikip əstürimən, silərnə yulməymən; qünki Mən bəxingləyəyə qəxürgən balayı'apətkə əkünimən.. ¹¹ Silər kərkidəyan Babil padixahidin kərkəmənglər; uningdin kərkəmənglər, — dəydu Pərwərdigər, — qünki Mən silərnə kətküzux üqün, uning kəlidin kətuldux üqün silər bilən billə bolimən. ¹² Mən silərgə xundək rəhimdillikni kərsitimənki, u silərgə rəhim kəlidu, xuning bilən silərnə öz zəminingləyəyə kəytixkə yol qəyidu.

¹³ Birək silər Pərwərdigər Hədayinglərnəng əwəziyə kəlak salmay «Bu zəmində kət'iy turməymiz» — desənglər ¹⁴ wə: «Yək, biz Misir zəminiyəyə bərayli; xu yərdə nə uruxni kərməymiz, nə kanay-əgəh signalini əngliməymiz, nə nəniyəyə zər bolməymiz; xu yərdə yaxaymiz» — desənglər,

¹⁵ əmdi Pərwərdigərnəng səzini ənglənglər, i Yəhədanəng bu qəldisi boləyan silər: Saməwi kəxunlarning Sərdari boləyan Pərwərdigər — İsrailning Hədası mundaq dəydu: — «Silər Misirəyə kərip, xu yərdə olturəklixixkə kət'iy niyətkə kəlgən bəlsənglər, ¹⁶ əmdi xundək boliduki, silər kərkidəyan kəlik Misirdə silərgə yətxiwəlidu, silər kərkidəyan kəhətkəlik Misirdə silərgə əgixip kəqəlap bəridu; xu yərdə silər əlisilər. ¹⁷ Xundək boliduki, Misirəyə kərip xu yərdə turayli dəp kət'iy niyətkə kəloəyan ədəmlərnəng həmmisi kəlik, kəhətkəlik wə wəbə bilən əlidu; ularning həqkəyisi tirik qəlməydu wə yəki Mən bəxiyəyə qəxüridəyan balayı'apəttin kətuləlməydu.

¹⁸ Qünki saməwi kəxunlarning Sərdari boləyan Pərwərdigər — İsrailning Hədası mundaq dəydu: — Əzəzipim wə kəhrim Yərusəlmədikəlnəng bəxiyəyə qəxürülgəndək, silər Misirəyə

42:1 «Həxəyanəng oqli Yəzəniya» — bu «Yəzəniya» 40:8də təloəyan «Yəzəniya» boluxi mumkin.

42:6 Yər. 7:23

42:10 Yər. 24:6; 31:4; 33:7

kirgininglarda, kəhrim bexinglaroşa qūxūrūlīdu; silər lənətkə kəlīdiojan wə dəhəxət basīdiojan obyekt, lənət səzi həm rəswəqilikning obyektī bolisilər wə silər bu zeminni qaytidin heq kərməysilər...¹⁹ Pərwərdigar silər, yəni Yəhūdaning kəldisi toqruluk: «Misiroşa barmanglar!» — degən. — Əmdi xuni bilip qoyunglarki, mən būgūnki kūnidə silərni aqahlandurdum!».

²⁰ — Silərning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioşa əwətkininglar «Pərwərdigar Hudayimizōşa biz ūqūn dua kīloşaysən; Pərwərdigar Hudayimiz bizgə nemə desə, bizgə yətküzūp bərsəng biz xuning həmmisigə əməl kīlimiz» degūzgininglar əzūnglarni aldap jeninglaroşa zamin boluxtin ibarət boldi, halas...²¹ Mən būgūnki kūndə silərgə Uning deginini eytip bərdim; lekin silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioşa wə yaki Uning meni silərning yeninglaroşa əwətkən heqkaysi ixta Uningoşa itaət kīlmidinglar...²² Əmdi həzir xuni bilip qoyunglarki, silər olturaklīxayli dəp barīdiojan jayda kīliq, kəhətpīlik wə waba bilən əlisilər».

43¹ Xundak boldiki, Yəramiya ularning Hudasi Pərwərdigarning həmmə səzlrini barlik həlkə eytip tūgətti (Hudasi Pərwərdigar Yəramiyani ularoşa bu barlik səzlərni eytiz ūqūn əwətkən), —² xuning bilən Hoxiyaning oqli Azariya wə Kareahning oqli Yoħanan wə xundakla barlik həli qong adəmlər Yəramiyaoşa mundaq dedi: — «Sən yalojan eytiwatisən! Hudayimiz Pərwərdigar seni bizgə: «Silər Misirdə olturaklīxix ūqūn barmanglar!» deyixkə əwətkən əməs;»³ bəlki Neriyaning oqli Baruk qokum seni bizgə kərxilaxturup, bizni Kaldiylərnin koloşa tapxuruxkə kūxkūrtməktə; xuning bilən ular bizni əlūmgə məhkum kīlidu yaki bizni Babilōşa sūrgūn kīlidu.

⁴ Xuning bilən Kareahning oqli Yoħanan, ləxkər baxliklirining həmmisi wə barlik həlk Pərwərdigarning: «Yəhūda zeminida turup kəlinglar» degən awazioşa kulak salmidi; ⁵ bəlki Kareahning oqli Yoħanan wə barlik ləxkər baxlikliri həydiwetilgən barlik əllərdin Yəhūda zeminida olturaklīxixkə kaytip kəlgən Yəhūdaning pūtūn kəldisini, ⁶ yəni ərlər, kiz-ayallar, balilər wə padixahning kizlirini, jūmlidin qarawul begi Nebuzar-Adan Ahikamning oqli Gədalīyoşa tapxurojan hər bir kixini həmdə Yəramiya pəyojəmbər həm Neriyaning oqli Barukni elip, ⁷ Misir zeminioşa kirip kəldi; ular Pərwərdigarning əmrigə itaət kīlmidi. Ular Tahpanəs xəhīrigə yetip kəldi.

Bexarət — Nebokədnəsar Misiroşa besip kirip, bulang-talang kīlidu

⁸ Pərwərdigarning səzi Yəramiyaoşa Tahpanəstə kelip mundaq deyildi: —

⁹ Yəhūdiylarning kəz aldidila, qolungoşa birnəqqə qong taxlarni elip Pirəwnning Tahpanəstiki ordisinin kirix yolining yenidiki hixlik yoldiki seojiz layoşa kəməp yoxurup, ¹⁰ ularoşa mundaq degin: — Samawi qoxunlarning Sərdari bolōjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən Mening kulum bolōjan Babil padixahi Nebokədnəsarni qakirip epkelimən, u mən kəməp yoxurojan bu taxlar ūstigə əz təhtini salidu; ularning ūstigə xahənə qedirini yeyip tikidu...¹¹ U kelip Misir zeminida jəng kīlidu; əlūmgə bekitilgənlər əlidu; sūrgūn boluxkə

42:18 Yəx. 65:15; Yər. 7:20; 18:16; 19:8; 24:9; 25:9,18; 26:6; 29:18

42:20 «— Silərning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioşa ... «Pərwərdigar Hudayimizōşa...» degūzgininglar əzūnglarni aldap jeninglaroşa zamin boluxtin ibarət boldi, halas» — ayətnin baxkə birhəl tərjimisi «Silərning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioşa: «Pərwərdigar Hudayimizōşa ... » degūzūp əwətkininglarda əzūnglar jeninglarni aldap qoyojansilər, halas».

42:21 «Mən būgūnki kūndə silərgə Uning deginini eytip bərdim; lekin ... Hudayinglarning awazioşa wə yaki Uning meni silərning yeninglaroşa əwətkən heqkaysi ixta Uningoşa itaət kīlmidinglar» — xūbhīsizki, ularning kənglidiki, yəni: «Hudanin seziqə heq itaət kīlməyiz» degən pozitsiyisi pəyojəmbərgə ayan idi.

43:2 «Hoxayanin oqli Azariya» — bu adəm 42:1diki «Hoxayanin oqli Yəzaniya» degən adəm bilən bir boluxi mumkin.

43:10 Yər. 25:9; 27:6

bekitilganlar sürgün bolidu; qiliqqa bekitilganlar qiliqlinidu.¹² Mən Misirdiki butlarning eylirigə ot yakturozumən; u ularni keydürüp, butlirini elip sürgün kilidu; koy padiqisi öz tonini kiygəndək Nebokadnəsarumu Misir zeminini əzigə kiyiwalidu; u xu yərdin aman-esən qikidu.

¹³ U Misir zeminidiki «Kuyax ibadəthanisi»diki tüwrükləni qeqiwetidu; u Misirdiki butlirining eylirigə ot koyup keydüriwetidu.

Pərwərdigarning Misiroqə qaqqan Yəhudiylarqə butpərəsliki tüpəylidin qüxüridioqan jazasi

44¹ Misirda turoqan, yəni Migdolda, Tahpanəstə, Nofta wə Misirning janubiy tərifi Patros zeminida turoqan barliq Yəhudiylar toqruluk bu səz Yəramiyaqə kelip mundak deyildi: —

²⁻³ «Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mən Yerusalemlə həm Yəhudadiki həmmə xəhərlər üstigə qüxürgən barliq balay'apətni kərgənsilər; mana, ularning sadir qiloqan rəzilliki tüpəylidin bögünki künde ular harabilik bolup, adəmzatsiz qaldı; qünki ular nə əzliri, nə silər, nə ata-bowilirlənglər bilməydiğəqan yat ilahlarqə qokunuxqə, huxbuy yeqixqə berip, Meni qəzəpləndürgən. ⁴ Mən tang səhərdə ornumdin turup kullirim boləqan pəyoqəmbərləni silərgə əwətip: «Mən nəprətlinidigəqan bu yirginxlik ixni qiloquqə bolmanglar!» — dəp aqaqləndurəqanmən.

⁵ Ləkin ular itəət qilməqəqan, heq kulək salmiqəqan; ular rəzillikidin, yat ilahlarqə huxbuy yeqixtin qolini zadi üzmiqən. ⁶ Xuning bilən kəhrim həm qəzəpim ularqə təkülgən, Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-qoqilarda yeqiloqan, keygən; ular bögünki künde wəyrənə wə harabilik bolup qaldı.

⁷ Xunga samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Huda Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Silər nemixqə əz-əzünglərqə zor külpət kəltürməqəqisilər, əzünglərqə heqkəndək qaldı qəldurməy əzünglərdin, yəni Yəhudaning iqidin ər-ayal, bala-bowəqləni üzməqəqisilər!? ⁸ Nemixqə əz qollirləngləring yəsiqəni bilən, silər olturəqləxqəqan Misir zeminida yat ilahlarqə huxbuy yeqip Meni qəzəpləndürisilər? Xundək qilip silər həlak bolup yər yüzi-diki barliq əllər arisida lənət səzi wə rəsəwə qilinidigəqan bir obyekt bolisilər. ⁹ Silər Yəhuda zeminida həm Yerusalemləning rəstə-qoqilirida sadir qilinəqan rəzillikni, yəni ata-bowilirləngləring rəzillikini, Yəhuda padixəhlirləning rəzillikini wə ularning ayallirləning rəzillikini, siləring əz rəzillikləngləring həm ayallirləngləring rəzillikini untup qəldinglərmu? ¹⁰ Bögünki künqə qədər həlqənglər əzini heq təwən tutmidi, Məndin heq qorqmidi, ular Mən siləring əldinglərqə həm ata-bowilirləngləring əldigəqə koyəqan Təwrat-qənunumda yəki bəlgilimilirimdə heq mənəqəqan əməs.

43:11 «U Nebokadnəsar kelip Misir zeminida jəng qilidu; əlümqə bekitilganlar əlidu» — bu ayəttiki «əlüm» bəlkim wəbani kərsətidu. 15:2nimu kəring.

43:11 Yər. 15:2; Zək. 11:9

43:12 «Koy padiqisi əz tonini kiygəndək Nebokadnəsarumu Misir zeminini əzigə kiyiwalidu» — bəxqə birhil tərjimisi: «U (Nebokadnəsar) koy padiqisi əz tonidiki pitləni tərgəndək Misir zeminidin heqnərsə qəldurməy həmməni tərivalidu». Ayəttiki ibrəniy tili ikki bisliq boləqəqə, ikkilə tərjimisi bəlkim toqra boluximu mumkin. Yənə xuni deyiximiz kərekki, koylar wə koy padiqiliri Misirliklərqə intayin yirginqilik boləqan («Yər.» 46:34ni kəring). Xuning bilən bəxərat Misirliklər qün intayin kinayilik, eoqir gəp boluxi kərek idi.

43:13 «Kuyax ibadəthanisi» — Misirdiki «Heliopolis», yəni «On» dəgən xəhərgə jəyləxqən. U həzirikə Qəhərə xəhirləning ən kilometr xərk tərifi. «U Misirdiki butlirləning eylirigə ot koyup keydüriwetidu» — milədiyədin ilqiriki 568-yili Nebokadnəsar Misiroqə təjəwuz qiloqan; bu wəqədin ilqiri bəxqə bir təjəwuzluqning bər-yoqluqə toqruluk tēhi həwərimiz yəq.

44:1 «Nof» — keyin «Məmfis» dəp atəqəqan. Migdol, Tahpanəs, Nof wə Patros dəgən jəylər əsəsn Misirning pütkül tərriyəsini əz iqigə əloqənid.

44:6 Yər. 7:20; 42:18

«Yərəmiya»

¹¹ Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən bexinglarqə külpət qüxürüp, barlıq Yəhūdani həlak qiloquqə silərgə yüzümnı karitimən; ¹² Mən Misir zeminioqə xu yərdə olturaklıxaylı dəp kət'iy niyə qiloqan Yəhūdani qaldisioqə qol salimən, ularning həmmisi Misir zeminida tügixidu; Misir zeminida yikilidu; ularning əng kiqikidin qongioqə qiliq bilən, kəhətpilik bilən əlidu; ular qiliq bilən wə kəhətpilik bilən əlidu, ular lənət okulidoqan wə dəhxət baskuqi obyekt, lənət səzi həm rəsəwə kilinidoqan bir obyekt bolidu. ¹³ Mən Misir zeminida turuwatqanlarnı Yerusalemnı jazalioqandək qiliq bilən, kəhətpilik bilən wə waba bilən jazalaymən; ¹⁴ xuning bilən Misir zeminida olturaklıxaylı dəp xu yərgə kirgən Yəhūdani qaldisidin Yəhuda zeminioqə qaytixkə heqkaysisi qaqalmaydu yaki heqkim qalmaydu; xu yərgə qaytip olturaklıxkə intizar bolsimu, qaqalioqan əz bir qismidin baxqiliri heqkaysisi qaytmaydu».

¹⁵ Andin əz ayallirining yat ilahlarqə huxbuy yakiqianlikini bilgən barlıq ərlər, wə yenida turoqan barlıq ayallar, — zor bir top adəmlər, yəni Misirning ximaliy tərifi wə jənuubi tərifi Patrostin kəlgən barlıq həlk Yərəmiyaqə mundak jawab bərdi: — ¹⁶ «Sən Pərwərdigarning namida bizgə eytkən səzgə kəlsək, biz sanga heq kulək salmaymiz! ¹⁷ Əksi qə biz qokum əz əozimizdin qikkən barlıq səzlərgə əməl qilimiz; əzimiz, ata-bowilirimiz, padixəhlimiz wə əmirilirimiz Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-qoqılarda qiloqinidək bizlər «Asmanlarning hanixi»qə huxbuy yekiwərimiz wə uningqə «xarab hədiyə»lərnı kuyuwərimiz; qünki əyni qaqda bizning nənimiz pütin bolup, tokkuzimiz təl, heq külpətnı kərməy ətkən...

¹⁸ Əmma «Asmanlarning hanixi»qə huxbuy yekixni wə uningqə «xarab hədiyə»lərnı kuyuxni tohtatqinimizdin baxlap, bizning həmmə nərsimiz kəm bolup, qiliq bilən həm kəhətpilik bilən həlak bolup kəldük. ¹⁹ Biz ayallar «Asmanlarning hanixi»qə huxbuy yakkinimizda wə uningqə «xarab hədiyə»lərnı kuyojinimizda, bizning uningqə ohxitip poxkallarnı etiximizni həm uningqə «xarab hədiyə»lərnı kuyuximizni ərlirimiz kollimioqanmu?».

²⁰ Yərəmiya barlıq həlkə, həm ərlər həm ayallarqə, muxundak jawabni bərgənlərnıng həmmisigə mundak dedi: —

²¹ — «Pərwərdigarning esidə kəlip kəngligə təgkən ix dəl silər, ata-bowiliringlar, padixəhlinglar, əmiriliringlar xundaklə zemindiki həlkning Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-qoqılarda yakkən huxbuyi əməsmu? ²² Ahirida Pərwərdigar silərnıng kilmixinglarning rəzillikigə həm sadir qiloqan yirginlik ixliringlarqə qidap turalmioqan; xunga zeminiglar bügünki kündikidək harabilik, adəmnı dəhxət baskuqi, lənət obyektı wə adəmtətsiz bolqan. ²³ Səwəbi, silər huxbuy yakkənsilər, Pərwərdigarning aldida gunah sadir kilip, Uning awazioqə kulək salmay, Uning nə Təwrat-qanunida, nə bəlgilimilridə nə agah-guwahliklirida heq mangmioqənsilər; xunga bügünki kündikidək bu balayı'apət bexinglarqə qüxti».

²⁴ Yərəmiya barlıq həlkə, bolupmu barlıq ayallarqə mundak dedi: — «I Misirda turoqan barlıq Yəhuda Pərwərdigarning səzini anglanglar! ²⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Silər ayallar əz əozinglar bilən: «Biz «Asmanlarning hanixi»qə huxbuy yekix, uningqə «xarab hədiyə»lərnı kuyux üqün iqkən kəsəmlirimizgə qokum əməl qilimiz» degənsilər wə uningqə əz kolliringlar bilən əməl qiloqənsilər. Əmdi kəsiminglarda qing turiwəringlar! Kəsiminglarqə toluk əməl qiliwəringlar!».

44:11 Yər. 21:10; Am. 9:4

44:12 Yər. 42:15,16,17,22

44:15 «Misirning ximaliy tərifi wə jənuubi tərifi Patrostin kəlgən barlıq həlk» — ibraniy tilida «Mizraimda, Patrosta turoqan barlıq həlk».

—«Mizraim» — Misirning ximaliy tərifi, «Patros» — Misirning jənuubi tərpidur.

44:17 «Asmanning hanixi» — birhil ayal but, əlwəttə.

44:17 Yər. 7:18

44:25 «Silər ayallar əz əozinglar bilən...» — baxkə birhil tərjimi: «Silər wə ayalliringlar əz əozinglar bilən...». «Biz

«Yərəmiya»

²⁶ Lekin xundak boʻloqanda, 1 Misirda turoqan barlik Yəhuda Pərwərdigarning sezini anglanglar! Mana, Mən Özümning uluq namim bilən kəsəm kılqanmənki, — dəydu Pərwərdigar, — Misirning barlik zeminida turuwatqan Yəhudalik heqkaysi kixi Mening namimni tiloqa elip: «Rəb Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp qaytidin kəsəm iqməydu. ²⁷ Mana, Mən ularning üstigə awat-ħalawət əməs, bəlki balayi'apət qūxūrūx üqūn ularni kezləwatimən; xunga Misirda turuwatqan Yəhudadiki barlik kixilərninğ həmmisi tūgigūqə kiliq wə kəhətqilik bilən ħalak bolidu..²⁸ Kiliqtin kutulup kaqқанlar bolsa intayin az bir top adəmlər bolup, Misir zeminiyin Yəhuda zeminiqə qaytip kelidu; xuning bilən Misir zeminiqə olturaklıxayli dəp kəlgən Yəhudaning kəldisi kimning səzininğ, Meningki yaki ularning inawətlik boluqanlikini ispatlap bilip yetidu. ²⁹ Mening siləni bu yərdə jazalaydiuqanlikimiqə, Mening səzliminğ qoquq siləgə külpət kəltürməy qoymaydiuqanlikini bilinxinglar üqūn siləgə xu aldin'ala bəxarət boliduki, — dəydu Pərwərdigar, ³⁰ — Mana, Mening Yəhuda padixahı Zədəkiyani uning dūxmini, jeniini koqlap izdigən Babil padixahı Nebokədnəsarning kılıqə tapxuroqinimdək Mən ohxaxla Misir padixahı Pirəwn Hofrani öz dūxmənlinirining kılıqə həmdə jeniini izdigən kixilərninğ kılıqə tapxurimən — dəydu Pərwərdigar»..

Barukқа берilgән agah hәм tәsәlli

45¹Yəhuda padixahı Yəhoakimning tetinqi yili, Neriyaning oqlı Baruk Yəramiyaning aqizğa qarap bu sözlərni oram kəpəzğa yazqinida, Yəramiya pəyqəmbər uninqə bu sözni eytkən: —

² «İsrailning Hudasi Pərwərdigar sən Baruk toqrukuk mundak dəydu: — ³ Sən: «Həlimoşa way! Qünki Pərwərdigar kəyoşumoşa dərd-ələm koxup koydi; mən ah-zarlar kilixtin qarqidim, zadila aram tapalmidim!» — deding.

⁴ — Yərəmiya, sən uningəa mundak degin: —

Pərvərdigar mundaq deydu: — Mana, Mən kurup qikқанlirimni hazır oқulitimən, Mən tikқанlirimni, yəni bu pütкүl jаhanni hazır yulup taxlaymən.⁵ Mən bundaқ kіloqan yərdə sən özүng үqün uluq ixlarni izdixingə tooıra keləmdü? Bularni izdimə; qünki mana, Mən barliқ at igiliri üstigə balayı'apət quxürimən, — deydu Pərvərdigar, — lekin jeningni sən baridoqan barliқ yərlərdə özүngə olja kіlip berimən»...

«Asmanlarning hanixi»oqa huxubuy yekix, uningoa «xarab hadiya»lorni xuyux uqun iqkqn ksesamlirimizga qokum amel kylimiz deganslrl» — muxu ayattiki harkatning igisi «ayallar» bolsimu, lekin sozlr «ayallar siyojisi» bilan amas, balki «erlr siyojisi» xaklida ipadiliniidu. Bu belkimi: «Silr arklaklr ayallirninglaroa boysunidiogay Saymahunlar boldunglar» degandek kinayilik, haway qay bolsa kerak.

44:27 Yər. 31:28

44:30 «Mening Yəhuda padixahı Zədəkiyani uning dūxmını, jenini qoşlap izdigən Babil padixahı Nebokadnəsarning kəlioja tapxurojniməkd Mən ohaxla Misir padixahı Pirəwn Hofrani əz dūxmənliyring kəlioja həmdə də kəliozi izdigən kixilərnəng kəlioja tapxurmən» – Pirəwn Hofra əslı padıxah Zədəkiyani Nebokadnəsaroja isyan kətürüxkə kətratknədi. U miladiyadin kəlioqi 570-yılı məhəyyə ətürtiyən. Xuning bilən bu ix Misirdə turoşan Yəhudiylaroja bir aqah-bexarət idi.

45:4 «bu pütkül jahanni...» — yaki «bu pütkül zeminni...». Lekin 5-ayətkə kariojanda «jahanni» toqridur.

45:5 «Mən bundakı kılqan yərdə sən özün qüvv uluq ixlarnı izdixingə toorə kələmdü? Bularnı izdimə; qünki mana, mən barilik ət gəlir bəxtə balay! apət qüxürimən, ...Ləkin jəninəni sən baridoqan barlik yərlərdə özünəgə olja kılqı bərimən» — bu 45-bəttiki bəxtəzər padixah Yəhoakimning təhtkə olturoqan vaxtıda berilgən bolsa, nemixkə muxu yərdə (Yərəmiya və Baruk Misirdə qalqan vaxtıkə) «oram yazma»qə xoşulqan? Bəlkim uning muxu yərdə hatirilinn səwəbi, Yərəmiya və Baruk Misirdə, Parwərdigarqə asiyılıq kılqan wə asiyılıq kılmaqı bolqan Yəhudəning xə az bir kaldisi aridmə (yukiriki bəxəratlər kərsətkəndək) təhimu eojır hətərdə qalqan; xunga hazır bu bəxərat Barukkə təhimu əhmiyətlik, təhimu təsəlli bərxii mümkün idi.

-Yeremiya pəyğəmbər özi Misir zeminida ölgən yaki öltürölgən boluxi mumkin. Uning kitabining qolimizda turəqanlıqı üqün biz xübhisiziki Barukka kərzdarmiz.

45:5 Yər. 21:9; 38:2; 39:18

«1» Misir — Misirning qoxuni Karxemix xəhiridə məqlup bolidu

46¹ Yəramiya pəyoqəmbərgə kəlgən Pərwərdigarning əllər tooqruluk səzi təwəndə: —
² Misir tooqruluk: Əfrat dəryasi boyidiki Karkemix xəhiring yənida turuwatқан, Pirəwn-Nəkonig qoxuni tooqruluk (bu qoxunni Babil padixahı Nebokədnəsar Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yili bitqit kıloqan): —³ «Kalkən-siparlarni elip səpkə quxınglar! Jənggə qıxıqka təyyarlininglar! ⁴ Atlarni hərwiləroqə kətinglar! Atliringlaroqə mininglar! Bəxinglaroqə dubuloqə selip səptə turunglar! Nəyziliringlarni biləp ittıklinglar! Sawut-kuyaklarni kiyiwelinglar!.

⁵ Ləkin Mən nemini kərimən?! — dəydu Pərwərdigar; — Mana, muxu ləxkərlər dəkkə-dükkigə quxıup qekinidu; batur-palwanliri bitqit kılınip kəynigə qarimay bəder kaqıdu! Təpə-təpərlərnı wəhimə basıdu! — dəydu Pərwərdigar. ⁶ — Əmdi əng qakқанlarmu qaqlamaydu, batur-palwanlarmu aman-esən kutulup kalmaydu; mana, ximal tərıpidə, Əfrat dəryasi boyida ular putlıxıp yikilidu!

⁷ Suliri dəryalərdək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasi kəlkün kəbi kətürülgəndək əzini kətürgən kimdur!? ⁸ Suliri dəryalərdək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasidək əzini kətürgən dəl Misir əzıdu; u: «Mən əzümni kətürüp pütkül yər yüzini qaplaymən; mən xəhərlər həm ularda turuwatқанlarnı yokıtimən!» — dəydu.

⁹ Etınglar, i atlar! Hə dəp aloqə besıp qepınglar, i jəng hərwiliri! Kalkən kətürgən Efiopiya həm Liwiyədikilər, okyalirini egildürgən Lidiyədikilər, palwan-baturlar jənggə qıqsun! ¹⁰ Ləkin bu kün bolsa samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning künidur; u kısaslıq bir kün, yəni Əz yawlıridin kısas alıdıqan küni bolıdu; Uning kılıqı kixilərnı toyoquqə yutıdu; u kənoquqə ularning qanlirini ıqıdu; qünkü samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Rəb Pərwərdigarning ximaliy zeminda, Əfrat dəryasi boyida kılmaqçı boləqan bir qurbanlıqı bar! ¹¹ Gileadka qıqıp tu-tiya ızdəp tap, i Misirning kızı! Ləkin sən əzünggə nuroqun dorılarnı alsangmu bıkar; sən üqün həq xıpalıq yoktur! ¹² Əllər hijalıtıng tooqruluk ənglaydu, sening pəryadlıring pütkül yər yüzigə pur ketıdu; palwan palwanəqə putlıxıdu, ikkisi təng məqlup bolup yikilidu!

Nebokədnəsarning Misir zeminiəqə besıp kirixi tooqruluk bexarət

¹³ Pərwərdigarning Babil padixahı Nebokədnəsarning Misir zeminiəqə təcawuz kılıp kirixi tooqruluk Yəramiya pəyoqəmbərgə eytkən səzi: —

46:2 «Misir tooqruluk; Əfrat dəryasi boyidiki Karkemix xəhiring yənida turuwatқан, Pirəwn-Nəkonig qoxuni tooqruluk bu qoxunni Babil padixahı Nebokədnəsar Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yili bitqit kıləqan: — ....» — Misir tooqruluk bu bexarət Pirəwnning qoxunı bitqit kılınixtin ıgiri berilgən, muxu yərdə keyinki wəqıtta hatiriləngən, əlwəttə. Okurmanlarning dikkitigə ərzyduki, «Yəhudaning padixahı Yəhoakimning tətinqi yili» Yəhudaning kəlgüsü üqün həm Yəramiyaning bexarətliri üqün intayın muhim yil boləqan. Xu yil ottura xərkteki «küq təngpunglukı» Babilning padixahı Nebokədnəsarəqə etkən.

46:4 Yər. 51:11

46:7 «Suliri dəryalərdək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasi kəlkün kəbi kətürülgəndək əzini kətürgən kimdur!? » — hər yil Nil dəryasiəqə kəlkündək uluq su kəlıdu. Bu su Misirning pütkül zeminiəni besıp suqırıdu, Misirning zeminiəni baqıdu, desəkmü bolıdu.

46:9 «Efiopiya».. «Liwiya»... «Lidiya» — «Efiopiya» ıbranıy tilida «Kux» deyilıdu, «Liwiya» («Libya») ıbranıy tilida «Put» deyilıdu, «Lidiya» (həzirki Türkiyədə) ıbranıy tilida «Lud» deyilıdu. Bu yərlərdiki adəmlərnıng həmmisi «yallanma ləxkərlər» ıdi.

46:9 Yəx. 66:19

46:10 «Pərwərdigar Əz yawlıridin kısas alıdıqan küni» — mümkünlik bərkı, bexarəttiki «kısas», Pərwərdigarning əzıgə sadıq boləqan padixah Yosiyanı (miladiyədin ılgiriki 609-yili) ɵltürüwətkən Pirəwn-Nəko üstidin aləqan bir kısasnı kərsitıdu («2Pad.» 23:29 wə 33-35ni kəring). Uning üstigə «Pərwərdigarning küni» adəttə ahırkı zamandiki kıyamət küniə kərsitıdu, xunga bexarətnıng xu küni tooqruluk məlumatlırı bar boluxımu mümkün.

46:11 Yər. 8:22

¹⁴ Misirda jakarla, Migdolda elan kil, Nofta və Taħpanəstimu elan kil: Qing tur, jənggə bəl baqla; qünki kiliq ətrapingdikilərnə yutuwatidu; ¹⁵ Sening baturliring nemixkə süpürüp taxlinidu? Ular qing turalmaydu; qünki Pərwərdigar ularni səptin ittirip yikitiwetidu. ¹⁶ U ular-din köplirini putlaxturidu; bərhək, ular kaqkanda bir-birigə putlixip yikilidu; xuning bilən ular: «Bolə, turayli, zomigərnəning kiliqidin keqip öz həlkimizgə və ana yurtimizə qaytip ketayli!» — dəydu; ¹⁷ Xu yərgə qaytkanda ular: «Misir padixahı Pırəwn pəkət bir kiykəs-sürən, halas! U pəytini bilməy ətküzüwətti!» — dəydu. ¹⁸ Öz həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Padixah, nami samawi koxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — taqlar arisida Tabor teqi boləqandək, Karməl teqi dengiz boyida asmanə qaxixip turəqandək birsı kelidu. ¹⁹ Əmdi sən, i Misirda turuwatqan kiz, sürgün boluxkə layik yük-taqlarnı təyyarlap qoy; qünki Nof harabə bolup keydürüldü, heq adəmzatsiz bolidu.

²⁰ Misir bolsa qiraylik bir inəktur; lekin uni nixan kiləqan bir kəküyün keliwatidu, ximaldin keliwatidu! ²¹ Uning arisidiki yallanma ləxkərlər bolsa bordak torpaqlardək bolidu; ularnu arkiə qə burulup, birlikdə keqixidu; ular qing turuwalmaydu; qünki külətlük kün, yəni jazalinix küni ularning bexiə qə qüxkən bolidu. ²² Misirning awazi yilanningkidək «küx-küx» kilip anglinidu; qünki düxmən koxunliri bilən atlinip, otun kəsküqilərdək uningə qə karxi paltılarnı kətürüp kelidu. ²³ Ormanlikı qoyuklukidin kirgüsiz bolsimu, ular uni kesip yikididu, — dəydu Pərwərdigar, — qünki kəsküqilər qekətkə topidin kəp, san-sanaksiz bolidu. ²⁴ Misirning kizi hijaləttə kəldurulidu; u ximaliy əlning kəliə qə tapxurulidu.

²⁵ Samawi koxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən No xəhiridiki but Amonni, Pırəwnni, xundakla Misir və uning ilahliri bilən padixahlirini jazalaymən; bərhək, Pırəwn və uningə qə tayanəqanlarning həmmisini jazalaymən; ²⁶ Mən ularni ularning jenini izdigüqilər, yəni Babil padixahı Nebəqadnəsərnəning kəliə qə həm hizmətkərlirining kəliə qə tapxurimən. Birək keyin, Misir kədimki zamanlardək kəytidin əhalilik bolidu — dəydu Pərwərdigar.

Israil üqün ümid

²⁷ Ləkin sən, i kulum Yəqub, kərkəma, əlakzadə bolma, i Israil; qünki mana, Mən seni yirək yurttin, nəslingni sürgün boləqan zemindin kütquzup qikirimən; xuning bilən Yəqub kəytip, hatirjəmlək və arambəhtə turidu, heqkim uni kərkətmaydu. ²⁸ Kərkəma, i kulum Yəqub, —

46:14 «Misirda ... Migdol... Nof ... Taħpanəs...» — bu xəhərlərnəning həmmisi Misirda, əlwəttə. «Qing tur, jənggə bəl baqla; qünki kiliq ətrapingdikilərnə yutuwatidu» — bəxarət berilən waqti bəlkim miladiyədin ilgirkı 604-yılı boluxı mumkin. Xu qəqlə Nebəqadnəsə Filistiyəni ixəqal kilip Misirning qəgrisida təjawuz kilixkə təyyar turattı. Miladiyədin ilgirkı 568-yılı Nebəqadnəsə Misirə qə təjawuz kiləqan; bu wəqədin ilgiri bəlxə bir təjawuzluk bar-yoklukı toqruluk tēhi hawərimiz yok. **46:16** «Bolə, turayli, zomigərnəning kiliqidin keqip öz həlkimizgə və ana yurtimizə qaytip ketayli!» — bu səzlərnı bəlkim Misir koxunidiki qətl «yallanma ləxkərlər»i eytidu (21ni kərugən).

46:18 «Tabor» və «Karməl» — taqliri bək egiz bolmisimu, ular ətrəpidiki yərlərgə kəriəqanda kəkkə təqaxkəndək kəruginidu. Mənsi Nebəqadnəsə koxuni bilən besip kirgəndə, ular bəlxə padixəqlər və ularning koxunliridin zor dərijidə kəqlik kəruginidu.

46:20 «kəküyün» — mal-waranlarnı qəkidioqan birhil qiwın. Bu dəlxətlük kəküyün «qiraylik inək» boləqan Misir və barlik «torpaqlirini» (21-ayət) tarmar kilip həydaydu! Misirliklər qəkunəqan but «bukə ilahı» (Afis) boləqəqkə, muxu «inək» və «torpaqlar» qə nisbətən 20-21-ayətlər intayin kinayilik, həjwiyl səzlərdur.

46:21 «uning arisidiki yallanma ləxkərlər bolsa bordak torpaqlardək bolidu; ularnu arkiə qə burulup, birlikdə keqixidu; ular qing turuwalmaydu» — ottura xərtiki bəzi kəküyünlər intayin zəhərlilik, wəhxiy bolup, inək-torpaqlarnı səwdayı, təlwə kilip, uyan-buyan yügürtüp qeqiwetidu. «jazalinix küni» — ibraniy tilida «yoklinix küni».

46:22 «Misirning awazi yilanningkidək «küx-küx» kilip anglinidu» — mənsi bəlkim Misir kərkəunqtn qekingən əmalisiz kələqan yiləndək, uningə qə pəkət «küx-küx» kilip həpalikini bildürüxtin bəlxə heqkəndə əmal kiləlmaydu.

46:23 «Ormanlikı qoyuklukidin kirgüsiz bolsimu, ular uni kesip yikididu» — Misirda dərhərlər əz bolidu; xunga bu səlxiturma-əhxitix boluxı kərkə, bəlkim «orman» nuroqunliəqan həlx əhalisini kərsitidu.

46:25 «Mana, Mən No xəhiridiki but Amonni, Pırəwnni, xundakla Misir və uning ilahliri bilən padixahlirini jazalaymən» — Huda «Amon» dēgən but və «Misirning ilahliri»ni kəndək jazalaydu? Heq bolmıəqanda, bu səz Hudəning muxu butlarning «nam-abruy»lirini pütünləy yokitixini kərsitidu. Bu tema toqruluk «Misirdin qikix»tiki «qəxumqə səz»imiznimu kərugən.

46:27 Yəx. 41:13; 43:5; 44:1; Yər. 30:10

«Yərəmiya»

dəydu Pərwərdigar, — qünki Mən sən bilən billidurmən; Mən seni tarkitiwətkən əllərninğ həmmisini tügəxtürsəmmu, lekin seni pütünləy tügəxtürməymən; pəkət üstüngdin həküm qikirip tərbiyə-sawək berimən; seni jazalimay qoymaymən..

«2» Filistiya toqruluk bexarət

47¹ Pirəwn Gaza xəhriğə zərbə berixtin ilgiri, Yərəmiya pəyoqəmbərgə kəlgən, Pərwərdigarning Filistiyələr toqrisidiki səzi: —

² Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, ximaldin dölqunluq sular ərլəydu; ular texip bir kəlkün bolidu; u zemin wə uningda turoqan həmmining üstidin, xəhər wə uningda turuwatqanlarning üstidin taxkin bolup basidu; xuning bilən uning adəmliri nalə-pəryad kətüridu, zeminda barliq turuwatqanlar azabtin nalə-zar kildu; ³ tolparlirining tuyaklirining taraxixlirini, jəng hərwilirining taraxlaxlirini, qaklirining güldürləxlirini anglap, atilar öz baliliridin həwər elixkimu kolliri boxap, arkiojimu karimaydu. ⁴ Qünki barliq Filistiyəlnəri nabut kildioqan kün, həm Tur wə Zidonni ularoqə yardəmdə boluqədə barliq qəloqan adəmlərdin məhrum kildioqan kün yetip kəldi; qünki Pərwərdigar Filistiyəlnəri, yəni Kret arilidin qikip kəlgənlərninğ kəldukini nabut kildu. ⁵ Gazaning üsti takirliq bolidu; Axkelon xəhridikilər dang kətip kalidu; qəqanoqiqə ətlirintləri tilisilər, i Filistiya küqliridin aman qəloqanlar? ⁶ Apla, i Pərwərdigarning kiliqi, sən qəqanoqiqə tinmaysən? Əz qiningoqə qaytqin, aram elip tinqlanoqin!

⁷ Lekin u qəndakmu tohtiyəlisun? Qünki Pərwərdigar uningoqə pərman qüxürgən; Axkelon xəhriğə həm dengiz boyidikilərgə zərb kiliqqa uni bekitkəndür!

«3» Moab toqruluk bexarət

48¹ Moab toqruluk; Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Neboning həlioqə way! Qünki u harabə kilinidu; Kiriatayim hijalətkə kəldurulup, ixəqal kilinidu; yuqiri qoroqan bolsa hijalətkə kəldurulup əlakzadə bolup kətti..

² Moab yənə həq mahtalmaydu; Həxbonda kixilər uningə: «Uni əl qataridin yəkitayli» dəp

46:28 Yər. 10:24; 30:11; Yəx. 27:8; Yər. 4:27; 5:10,18; Pənd. 11:4; Zəf. 1:14-16, 18; Dan. 9:26-27; Yəx. 10:22-23; 28:22; Nah. 1:9

47:1 «Gaza» — Filistiyaning bəx qong xəhərliridin biri.

—Bexarət (1-7) berilgən wəkit bəlkim miladiyadin ilgiriki 609-yili idi. Xu qəoqda Pirəwn-Nəko Misirdin qikip Asuriya imperiyəsəgə ittəpəkdax bolup Babiləqə qarxi qikkən. Bu bexarəttiki «zərbə» bəlkim Pirəwn ximaləqə qarap yürüz kileqan, Filistiyaning territoriyesidin etüp boləqan wəktida kileqan.

47:2 «ximaldin dölqunluq sular ərլəydu; ular texip bir kəlkün bolidu» — demisəkmə, Məqəddəs Kitabta «kəlkün» zeminni besip kileqan zor qoxunoqə ohxilitidu. Muxu «sular» əwwal Pirəwnning qoxuni boləqan boluxi mumkin, kəynidiki «kəlkün» Pirəwnning qoxunini tarmar kileqan Babiliklərdin ibarət.

—«Xəhər» bolsa bəlkim Yerusəlemnə kərsitidu. Yerusəlem Babil tərpidin ixəqal kileqojanda Filistiyəmu kəttik isənjigə elinip təjawuz kileqan.

47:3 Yəx. 5:28; Yər. 4:13; 6:23

47:4 «Pərwərdigar Filistiyəlnəri, yəni Kret arilidin qikip kəlgənlərninğ kəldukini nabut kildu» — Filistiyələr əslidə Kret (ibranıy tilidə «Kaftor») arilidin qikkənidi. Ular turdikilər həm Zidondikilərgə «tuqəqan qəbililər» (Fənikiyiliklər) boləqəqqa, Tur wə Zidon əwarigə uqriqan bolsa, Filistiyələr ularoqə yardəmgə qikkən bolatti. Lekin Filistiyələr nabut boləqan bolsa, «ularoqə yardəmdə boluqədə ... adəmlər» bolmaytti.

47:4 Yər. 25:22

47:5 «Gazaning üsti takirliq bolidu» — bəzi alimlar buni «Gazadikilər qəyoqurup qəqlirini qüxüridu» dēgən mənida dəp karəydu. Bizningə birinji mənisə xəhər harəbilik bolup «taqir yər» bolidu. Bu səz ikki bisliq bolup ikkinji mənidimu boluxi mumkin.

—«Dang kətip kalidu»ning bəxə birhil təjərimisi: «tügixidu».

«Filistiyənin küqliridin aman qəloqanlar» — buning bəxə birhil təjərimisi: «Filistiya jileqisida qəloqanlar». «qəqanoqiqə ətlirintləri tilisilər» — «ətlirini tilix» kəttik qəyoquni bildürətti. Bu ədət Təwrəttə mən'i kileqan.

47:5 Kən. 14:1; Yər. 16:6; 25:20

48:1 «yuqiri qoroqan» — (ibranıy tilidə «Misgab») bəlkim bir xəhərninğ ismi boluxi mumkin.

48:1 Yər. 25:21; 27:3

«Yərəmiya»

suyikəst kılıdu; sənmu, i Madmən, tügəxtürülsən; kiliq seni qooqlaydu.³ Həronaimdin aħ-zarlar kətürüldü: — «Aħ, wəyranqilik, dəhxətlik patiparəqilik!»

⁴ Moab bitqit kilindi! Uning kiqlikiridin pəryadlırı anglinidu. ⁵ Bərhək, Luhitka qikidiyoan dawan yolidin tohtimay yioqlar kətürüldü; Həronaimoqa qüxidiyoan yolda həlakəttin azablık nalə-pəryadlar anglinidu. ⁶ Qeqinglar, jeninglarni elip yügürünglar! Qəldiki bir qatqal bolunglar!.

⁷ Qünki sən öz kילוanliringoqa wə baylıqliringoqa tayanəanliqning tüpəylidin, sənmu əsirgə qüxisən; butung Kemox, uning kaħinliri həmə əmirliři bilən billə sürgün bolidu. ⁸ Wəyran kילוuqi hərbi xəhərgə jəng kılıdu; xəhərlərdin heqkaysi qeqip kutulalmaydu; Pərwərdigar degəndək jilojımu harabə bolidu, tüzlənglikmu həlakətkə yüzlinidu..

⁹ Daldioqa berip qeqix üqün Moabka kənatlarni beringlar! Qünki uning xəhərliri harabilik, adəməzsiz bolidu. ¹⁰ (Pərwərdigarning hizmitini kəngül koyup kilmioqan kixi lənətkə qalsun! Kiliqini kən təküxtin kəlduroqan kixi lənətkə qalsun!)..

¹¹ Moab yaxlıkidin tartip kəng-kuxadə yaxap arzanglırı üstidə tinoqan xarəbtək əndixisiz bolup kəlgən; u heqqaqan küptin küpkə kuyuloqan əməs, yaki heq sürgün boləqan əməs; xunga uning təmi birhil bolup, puriki heq əzgərmigən. ¹² Xunga, — dəydu Pərwərdigar, — Mən uning yenioqa ularni öz küpidin təkidiyoan təkkuqilərnə əwətimən; ular uning küplirini kurukdaydu, uning qəgünlirini qeqiwetidu. ¹³ Ətkəndə İsrail jəməti öz tayanqisi boləqan Bəyt-Əl tüpəylidin yərgə karap qəloqandək Moabmu Kemox tüpəylidin yərgə karap qəlidu..

¹⁴ Silər kəndəkmü: «Biz batur, jənggiwar palwanmız!» — deyələysilər? ¹⁵ Moabning zemini harabə kilinidu; dūxmən ularning xəhərlirining sepillirioqa qikidu; uning esil yigitliri kətl kilinixkə qüxidu, — dəydu padixah, yəni nami samawi koxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

¹⁶ — Moabning həlakiti yekınlaxtı, uning külpiti bexioqa qüxüxkə aldiraydu. ¹⁷ Uning ətrapidiki həmməylən uning üqün aħ-zar kətürünglar; uning nam-xəhritini bilgənlər: «Küqlük xəhəne

---

48:2 «...Nəbənig həlioqa way! ... Kiriatiyim hijalətkə kəldurulup, ixəqal kilinidu 1-ayət; Həxbon ...Madmən,...» — demisəkmü, Nebo, Kiriatiyim, Həxbon, Madmən wə təwəndiki ayətlərdiki Həronaim, Luhit, Aroər, Bəyt-Gamul, Dibon katarlıklar Moabniki xəhərlərdur. Həritini kəring. «Həxbon» bolsa Moabning qeqrisioqa jaylaxkən bolup, bəxarət boyiqə bəxka xəhərlərdin ilğiri bəlkim dūxmən tərpidin ixəqal kilinip əndin dūxmənnin koxuni üqün baza bolidu. «Həxbon» wə «suyikəst» («hexab») ibraniy tilidə yekın səzlərdur.

–Yəhudi tarihxunas Yosefusning hatirisi boyiqə, Moab Nebokədnəsar padixah tərpidin miladiyədin ilğiriki 582-yili igilinip, nərəqun xəhərliri wayran kilinəqan.

48:5 Yəx. 15:5

48:6 Yər. 17:6

48:7 «butung Kemox, uning kaħinliri həmə əmirliři bilən billə sürgün bolidu» — Kemox Moab qəqunəqan but idi. Ularınq uningə öz balilirini kurbənlilik kiliq aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni kəring).

48:7 Yər. 49:3

48:8 «Pərwərdigar degəndək jilojımu harabə bolidu, tüzlənglikmu həlakətkə yüzlinidu» — «jiloqa» wə «tüzlənglik» Moabning jənubiy wə ximaliy kışmini kərsitidu.

48:9 «Daldioqa berip qeqix üqün Moabka kənatlarni beringlar!» — bu jümlidiki ibraniy tilini qüxinix təs. Okurmənlər bəxka hil tərjimilərnə uqritixi mummkin.

48:10 «Pərwərdigarning hizmitini kəngül koyup kilmioqan kixi lənətkə qalsun! Kiliqini kən təküxtin kəlduroqan kixi lənətkə qalsun!» — bu kinayilik, həjwiyl səzlər kəlgüsədə Moabka hujum kilidiyoan Babililik ləxkərlərgə eytilidu.

48:11 «Moab yaxlıkidin tartip kəng-kuxadə yaxap arzanglırı üstidə tinoqan xarəbtək əndixisiz bolup kəlgən» — xarab tinixi üqün uzun wəqit midirtilimay turuxi kərək. Tinoqan «arzanglar», (duq, qəkündə) nəhayiti aqqik bir nərsə, əlwəttə. Xunga bəxka küpkə kuyulmay qəlsa, təmi kirtik, aqqik bolidu, əlwəttə. «U heqqaqan küptin küpkə kuyuloqan əməs, yaki heq sürgün boləqan əməs; xunga uning təmi birhil bolup, puriki heq əzgərmigən» — bu əhxitix bəlkim Moabning heq kiyinlikkə uqrimay, kəranglik kילוanliq, tolimu kərilip kətkənlikini kərsitidu.

48:11 Zəf. 1:12

48:12 «Mən uning yenioqa ularni öz küpidin təkidiyoan təkkuqilərnə əwətimən» — bu əhxitixiki «xarab» Moabniki əhəlini, «küpliri», «qəgünliri» uning yurt-xəhərlirini kərsitidu.

48:13 «Bəyt-Əl» — muxu xəhər İsrail (ximaliy padixahlıq)ning qəng butpərəs mərkizi bolup, ular xu yərdə «altun mozay but»ni kuroqan («1Pad.» 12-babni, «Həox.» 10:5 həmə 8:5-6, «Am.» 7:10-17ni kəring).

48:13 1Pad. 12:29

ketidu...³⁵ Mən Moabta «yukiri jaylar»da qurbanlik qiloquqilarni və yat ilahlaroqa huxbuy yakquqilarni yokitimən, — deydu Pərwərdigar..

³⁶ — Xunga Mening kəlbim Moab üçün nəydək mungluk mərsiyə kətüridu; Mening kəlbim Kir-Hərəstikilər üçünmu nəydək mungluk mərsiyə kətüridu; qünki u igiliwaloqan baylik-həzinilər yokəp ketidu. ³⁷ Həmmə bax takir kilduruloqan, həmmə saqal qüxürülgən; həmmə qol titma-titma kesilgen, həmmə qatirakka bəz kiyilgen...³⁸ Moabning barlik öy əgziliri üstidə və məydanlarda matəm tutuxtın baxka ix bolmaydu; qünki Mən Moabni heqkimgə yakmaydioqan bir qaqidək qekip taxlaymən, — deydu Pərwərdigar, ³⁹ — ular piqəndin zarlixidu; Moab xun-qilik parə-parə kiliwetiliduki, u hijaləttin kəpqilikə arkisini kilidu; Moab ətrapidiki həmmə tərpidin rəsəwə kilinidioqan, wəhimə saloquqi obyekt bolidu..

⁴⁰ Qünki Pərwərdigar mundaq deydu: — Mana, birsi bürküttək qanatlırini kerip pərwəz kilip, Moab üstigə xungəp qüxidu...⁴¹ Xəhərliri ixəqal bolidu, istihkamlar igiliwelinidu; xu küni Moabniki palwanlarning yuriki toloqakka qüxkən ayalning yurikidək bolidu...⁴² Moab əl kataridin yokitilidu; qünki u Pərwərdigar aldida həkawurluk qiloqan; ⁴³ wəhəxət, ora wə kiltək bexinglaroqa qüxüxni kütməktə, i Moabda turuwatqanlar, — deydu Pərwərdigar. ⁴⁴ — wəhəxtin kaqқан orioqa yikilidu; oridin qikқан kiltakka tutulidu; qünki uning üstigə, yəni Moab üstigə jazalinix yilini qüxürimən — deydu Pərwərdigar..

⁴⁵ Kaqқанlar Həxbon sepilining daldisida turup amalsiz qalidu; qünki Həxbondin ot, həm məhrum Sihon padixahning zemini otturisisin bir yalkun partlap qikidu wə Moabning qekilirini, sokuxkak həlkning bax qokқilirini yutuwalidu...⁴⁶ Həlingoqa way, i Moab! Kemoxka təwə boləqan əl nabut boldi; oşqulliring əsirgə qüxidu, qizliring sürgün bolidu. ⁴⁷ Lekin, ahirkə zamanlarda Moabni sürgünlükidin qayturup əsligə kəltürimən, — deydu Pərwərdigar. Moab üstigə qikiridioqan həküm muxu yərgiqə.

«4» Ammoniyalar toqırulux həküm

49¹ Ammoniyalar toqırulux. Pərwərdigar mundaq deydu: — Israilning pərzəntliri yokmiken? Uning mirashorliri yokmidu? Əmdi nemixka Milkom Gadning zeminiəwə warislik

48:34 «...nalə-pəryadlar Həxbondin kətürülüp, Yahəzoqə wə Elealahəzoqə yetidu...» — Elealah Həxbonning ximaliy tərpidin 2 kilometr yirək; Yahəz uning janubiy tərpidin 2 kilometr yirək. Bu üqisi Moabning ximalioqa jaylaxқан. Zoar, Həronaim wə Əqlat-Xəlixiya Moabning janubioqa jaylaxқан. Ayətning umumiy mənsi, «tajawuzluk baxlandı» degən bolup, bu həwəwə Moabning pütkül zeminiəwə pur ketidu.

48:34 Yəx. 15:5, 6

48:35 «yukiri jaylar» — butpəraslikkə atap beoqıxlanəqan jaylar idi.

48:37 «Həmmə bax takir kilduruloqan, həmmə saqal qüxürülgən; həmmə qol titma-titma kesilgen, həmmə qatirakka bəz kiyilgen» — demisəkmü, bu hərəkətlərnin həmmisi kattik matəmni bildüridu.

48:37 Yəx. 15:2, 3; Yər. 47:5

48:39 «wəhimə saloquqi obyekt» — baxқılar Moabning bexioqa qüxkən apətkə qarap «bundaq dəhşətlük ix öz beximizəojimu qüxərmü?» dəp wəhimigə qüxidu.

48:40 Yər. 4:13

48:41 «xəhərliri ixəqal bolidu» — «xəhərliri»ning baxka təjimisı «Keriyot» (xəhərnin ismi).

48:44 «jazalinix yili» — ibraniy tilidə «yoklinixi yili».

48:45 Kaqқанlar Həxbon sepilining daldisida turup Amalsiz qalidu; qünki Həxbondin ot, həm məhrum Sihon padixahning zemini otturisisin bir yalkun partlap qikidu — Amoriylarning padixahı Sihon nəqqə yüz yıl ilgiri Həxbon xəhərliri ixəqal qiloqan, andin keyin Moabning pütkül zemini igiliwəloqanidi («Qəl.» 21:28-29ni kəring). «ot... Moabning qekilirini, sokuxkak həlkning bax qokқilirini yutuwalidu» — «qekilirini... bax qokқilirini...» bəlkim Moabning həmmisini, jümlidin «bax boləqanlarnı» öz iqigə elixi mumkin. Yərəmiyaning bəxariti aldin'ala kərsətkən bu həlakət təhimu kədimki yənə bir bəxarətnin əməlgə axuruluxı bolidu («Qəl.» 24:17ni wə 21:28-29ni kəring).

48:45 Qəl. 21:28

kildi, Milkomoja tawə boləjan həlk nemixka Gadning xəhərliridə turidu?..² Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Ammoniylarning Rabbah xəhəridə jəng sadalirini anglitimən; u harabilik dəng bolidu; tawə xəhərliri ot qoyup küydürüldü; Israil qaytidin əzlrini igiliwaləjanlarəja igidarqilik kilidu, — dəydu Pərwərdigar..³ — Zarlanglar, i Həxbon! Qünki Ayi xəhiri harabə kəlinəjan! Rabbah kizliri, əzənglarəja bəz rəhtni baqlap matəm tutunglar; sepil iqidə uyan-buyan patiparak yügürənglar; qünki Milkom wə uning kahinliri, uningəja tawəlik əmirliri sürgün bolidu..⁴ Nemixka küq-həywingni danglaysən? Sening küqəng ekip ketiwatidu, i: «Kim manga yəkinlixixka petinalisun?» dəp əz bayliqlirəngəja tayanəjan, asiylik kəloquki kizl.⁵ Mana, Mən barlik ətrapəngdikilərdin wəhəxət qikrip üstənggə qüxürimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar, — xuning bilən silər hərbinglər həydiwətilisilər, aldi-kəybinggə karimay qaqisilər; qaqkanlarni yənə yioqəjuqi həqkim bolmaydu.⁶ Ləkin keyinki künlərdə, Ammoniylarni sürgünlükidin qayturup əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar.

«5» Edom toqruluk həküm

⁷ Edom toqruluk: Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Huda-si mundaq dəydu: — Temanda hazır danalilik tēpilmamdu? Danixmənliridin nəsihət yəqap kəttimu? Ularəng danalilikini dat besip qəlojanmu?!..⁸ Burulup kəqinglar, pinhan jaylardin turaləju tēp turənglar, i Dedanda turuwatqanlar! Qünki Mən Əsawəja tēgixlik balayı'apətni, yəni uni jazalaydiəjan künni bəxiəja qüxürimən..⁹ Üzüm üzgüqilər yeningəja kəlsimu, ular azrak wasənglarni qəlduridu əməsmu? Oqrilar kəqiləp yeningəja kirsimu, ular əzlrigə quxlukla buzup, oqrilaydu əməsmu?..¹⁰ Mən Əsawni yalingəqliwətimən, u yoxurunəjuqədaq jay kəlmioquqə dalda jaylirini eqip taxlaymən; uning nəsl, kərinəxliri həm qoxniliri yəqaydu; u əzi yəq bolidu.¹¹ Ləkin yetim-yəsirlirəngni qəldur, Mən ularəng həyatini səqləymən; tul hotuninglar Manga tayanun.¹² Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, qəzəpiməng kədəhədin iqxə tēgixlik bolmioqanlar qəqum uningdin iqməy kəlməydiəjan yərdə, sən jazalanmay qəlamsən? Sən jazalanmay qəlməysən; sən qəqum uningdin iqisən..¹³ Qünki Əz na-

49:1 «Milkom» — Ammoniylar qəqunəjan but idi. Gad bolsa Israilning on ikki kəbilisining biri; ularəja əslidə təkşim kəlinəjan zəmin İordan daryasining xərk təripidə idi. Yərəmiya bəxarət bərgən wəqəttə, Gadtikilər heli baldur Asuriyə imperiyəsi təripidin sürgün boləjanidi. Keyin əsləy qoxniliri boləjan Ammoniylar ularəng zəminini igiliwaləjanidi. Huda ularəja: «Bu zəminni Əz həlkəngə təkşim kəlojanidim, ular qaytip kəlip uningəja qaytidin igidarqilik kilidu» dəp aqahlandıridu.

49:1 Am. 1:13

49:2 Am. 1:14

49:3 «sepil iqidə uyan-buyan patiparak yügürənglar» — bəxə birhəl tərjəmis: «əzənglar titma-titma tilinəjan həlda uyan-buyan yügürənglar». **«Milkom»** — Ammoniylarning bir buti idi. Bəxə ismi «Molək» idi.

49:3 Yəx. 32:12; Yər. 4:8; 6:26; 48:7

49:4 Yər. 21:13; 48:7

49:7 «Edom toqruluk; ...» — bu bəxarət (7-22)ning Təwrattiki «Obadiya» dēgən kəsim bilən kəp ortaq yərliri bar. Obadiyaəja «qəxumqə səz»iməzde qüxəndüğüniməzde ixiniməzki, Yərəmiya pəyoqəmbər Hudaning yolyorukı bilən ilğiriki pəyoqəmbər Obadiyaning bəxarətidiki kəp səzlərnə nəkil kəltüridu. İkki bəxarətnəng bəzi yərliri ohximioqəqə, səzlrədikiki pərkəlrni tēp selixturuxəng kəp əhmiyiti bar. **«Temanda hazır danalilik tēpilmamdu? Danixmənliridin nəsihət yəqap kəttimu? Ularəng danalilikini dat besip qəlojanmu?!»** — Təman Edomdiki qəng xəhər. Edomdikilər əz danixmənliri bilən intayin məqrurlinatı.

49:7 Ob. 8

49:8 «pinhan jaylar» — ibrəniy tilidə «qəngkur jaylar» dēgən səz bilən ipadiləninidu. U bəlkim hərhl oqar-əngkürəlrni əz iqigə alidu. **«Mən Əsawəja tēgixlik balayı'apətni, yəni uni jazalaydiəjan künni bəxiəja qüxürimən»** — Edoməng bəxə ismi «Əsaw» idi. Muxu bəxarəttə «Edom» yəki «Əsaw» uning əwədliri boləjan Edomluklarni kərsətidu, əlwəttə.

49:8 Yər. 25:23

49:9 «Üzüm üzgüqilər yeningəja kəlsimu, ular azrak wasənglarni qəlduridu əməsmu?» — Musa pəyoqəmbərgə qüxürüləng kənun boyiqə üzüm hosulini əloqənda üzgüqilər kəmbəqəllərnəng tərəwəlixə üqün bir'əz wasənglarni qəldurux kərkə idi («Law.» 19:10). Əsiyadiki bəzi dələtlərdə bu bir adətə aylinip qəlojan.

49:9 Ob. 5

49:12 «qəzəpiməng kədəhədin iqxə tēgixlik bolmioqanlar» — Yəhuda əməs, bəlkə təjawuzqılarnəng ətər yəloqə

«Yəramiya»

mim bilən kəsəm iqqənəmənki, — dəydu Pərwərdigar, — Bozraḥ dəḥxət basidioḡan həm rəsua kilinidioḡan bir obyekt, harabilik wə lənət səzi bolidu; uning ətrapidiki xəḥərliri daimlik harabilik bolidu.

¹⁴ Mən Pərwərdigardin xu bir həwərnı anglaḡka muyəssər boldum, — wə bir əlqi əllər arisioḡa əwətilgənidi —

U: «Uningoḡa ḥujum kilixḡa yioḡilinglar! Uningoḡa jəḡ kilixḡa ornunglardin turunglar!» — dəp həwər beridu.

¹⁵ Mana, Mən seni əllər arisida kiqik, insanlar arisida kəmsitilgən kiliḡmən.

¹⁶ Sening əzgilərgə dəḥxət salidioḡanliking, Kəḡlūḡdiki təkəbburluḡung əzüḡḡni aldaḡ koydi; Həy tik kiyaning yerikliri iqida turoḡuqi, Turaloḡung egizlikning yukiri təripida bolouqi, Gərqə sən qangḡangni bürkütningkidəḡ yukiri yasisangmu, Mən xu yərdin seni qüxüriwetimən, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁷ — Wə Edom tolimu wəḥimilik bolidu;

Edomdin etidioḡanlarning həmmisi uning barlik yara-wabaliri tüpəylidin wəḥimigə qüxüp, ux-ux kilidu.

¹⁸ Sodom, Gomorra wə ularning ətrapidiki xəḥərliri bilən birgə ərūwetilgəndəḡ Edommu xundaḡ bolidu, — dəydu Pərwərdigar, — ḥeqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaḡlaḡmaydu. ¹⁹ Mana, İordan dəryasidiki qawar-qatḡallıktin qikiḡ, daim ekıḡ turidioḡan xu sular boyidiki yaylaḡtiki qoylarnı tarḡatḡan bir xirdəḡ Mən Edomdikilərnı bədər qaḡkuzimən. Əmdi kimni halisəm Mən uni Edomning üstigə tikləymən; qünki Manga kim təḡ kelələydu? Kim Meningdin ḥesab elixḡa Meni qaḡiralaydu? Mening aldimda turalaydioḡan pada baḡḡuqi barmu? ²⁰ Xungə Pərwərdigarning Edomni jazalaxḡtiki məḡsitini, xuningdəḡ Temandikilərnı jazalax niyitini anglaḡlar: ularning kiqiklirimu tartıḡ epketilidu; bərhəḡ, kiḡmixliri tüpəylidin Pərwərdigar uning yaylikini wəyranə kilidu. ²¹ Ularning yikiḡ kətkən sadasini anglaḡ yər yüziḡdikilər təwrinip ketidu; nalə-pəryadliri «Qizil dengiz»oḡiqə anglinidu. ²² Mana, birsi bürküttəḡ kanat yeyip pərwəz kiḡip, Bozraḡ üstigə xungouḡ qüxidu. Xu küni Edomdiki palwanlarning yüriki toloḡaḡka qüxxən ayalning yürikidəḡ bolidu.

«tasadiḡiy» udul kelip ḡaloḡan, Yəḡudaning wə baxḡa əllərnı ḡunəḡliri bilən munawətsiz bolouḡ baxḡa əllərnı kərsitixi mumkin.

49:13 «Əz namim bilən kəsəm iqqənəmənki...» — ıbraniy tilida «Əzüḡm bilən kəsəm iqqənəmənki». «Bozraḡ ... rəsua kilinidioḡan bir obyekt» — «Bozraḡ» bəḡkim Edomdiki əḡ muiḡm xəḥər boluxi mumkin idi.

49:14 «bir əlqi əllər arisioḡa əwətilgənidi» — «əllər» İsrailoḡa yat bolouḡan əllərnı kərsitidu. «Uningoḡa jəḡ kilixḡa ornunglardin turunglar» — «uningoḡa» yəni Edomoḡa. Bəḡkim bu əlqi düxmən əllərnı biridin qıḡḡan bolup, u baxḡa əllərnı Edomni yokitixḡa qaḡiridu.

49:14 Ob. 1

49:15 «Mən seni əllər arisida kiqik, insanlar arisida kəmsitilgən kiliḡmən» — «seni» — Huda ḡazir Edomni «seni» dəp, ularoḡa biwasitə səz kilidu.

49:16 «Həy tik kiyaning yerikliri iqida turoḡuqi, turaloḡung egizlikning yukiri təripida bolouqi» — demisəḡmu, Edom pinḡanrak, qikiḡ intayin təs bolouḡan taḡlik rayonda idi. «Tik kiya» («Sela») deḡən səz Moabning «Sela» isimlik (ḡazirḡi «Petra»), intayin pinḡan bir xəḡirini kərsitiximu mumkin.

49:16 Yər. 48:29

49:17 Yər. 50:13

49:18 Yər. 19:25; Yər. 50:40; Am. 4:11

49:19 «daim ekıwatḡan xu sular» — İordan dəryasining ezi.

49:19 Ayup 41:2; Yər. 12:5; 50:44

49:20 Yər. 50:45

49:22 «Bozraḡ» — intayin yukiri kiya tax üstigə, «bürkütning qangḡili»dəḡ jaylaḡḡanidi.

49:22 Yər. 48:40,41

«Yəramiya»

«6» Suriyə paytaxti Dəməxk toqjuluk həküm

²³ Dəməxk toqjuluk; —

Hamat, Arpad xəhridikilər hijalətkə qaldurulidu; qünki ular xum həwər anglaydu; ularning yüriki su bolup ketidu; dawuloqup kətkən dengizdək ular heq tinqlinalmaydu...²⁴ Dəməxk zəipləxti, qeqixka burulidu; uni wəhimə basidu; azablar toloqakka qüxkən ayalni tutkandək, azab wə dərd-kəyoqu uni tutidu...²⁵ Nam-dangki qikkən yurt, Mən huzur aloqan xəhər xu dərijidə taxliwetilgən bolidu! ²⁶ Xunga uning yigitliri koqilirida yikilidu, jənggiwar palwanlar xu küni yokitilidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar; ²⁷ — həm Mən Dəməxkning sepiligə bir ot yaqimən, u Bən-Əhadning ordilirini yutuwalidu...

«7» Kedar həm Əzəz toqjuluk həküm

²⁸ Babil padixahi Nebokadnəsar yənggən Kedar toqjuluk həm Əzəzning padixahlıqliri tuquluk söz: —

Pərwərdigar mundaq dəydu: —

«Ornungdin tur, Kedarqa hujum kilip, xərkteki adəmləni bulang-talang kill!» — deyilidu;...

²⁹ Hujum kilqanlar ularning qedirli ri həm padilirini elip ketidu; ularning qedir pərdiliri, barlik qaqa-kuqa, təgilirini bulap ketidu; hək ularqa: «Tərap-təraplənri wəhimə basidu!» dəp warkiraydu. ³⁰ Qeqip ketinglar, bəder tikip pinhan jaylardin turaloqu tepip turunglar, i Əzərdikilər, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Babil padixahi Nebokadnəsar silərgə jəng kilixka kəst kilqan, silərgə qarap niyiti buzuloqan.

³¹ — Ornungdin tur, sepil-dərwazilarqa igə bolmioqan aramhuda yaxap, tinq-aman turoqan əlgə jəng kilixka qik; ular yaloquz turidu — dəydu Pərwərdigar, ³² — ularning təgiliri olja, top-top mal-waranliri qəniymət bolidu; Mən qekə qaqilirini qüxürgənləni tət xamalqa tərkitimən, ularning bəxiqə hər ətrapidin külpət qüxürimən, — dəydu Pərwərdigar; ³³ — Əzəz bolsa qilbərilləning turaloqu, mənggügə wəyrənə bolidu. Həqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaqlaxmaydu...

«8» Elam toqjuluk həküm

³⁴ Yəhuda padixahi Zədəkiya təhtkə olturaqan dəsəlpki waqitlirida, Yəramiya pəyoqəmbərgə kəlgən Pərwərdigarning səzi mundaq idi: —

³⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən Elamning qolluk küqi bolqan okyasini sundurimən...³⁶ Asmanlarning tət qetidin tət xamalni qikjirip Elamning üstigə qüxürimən; Mən ularni bu tət xamalqa tərkitimən; xuning bilən Elamdin

---

49:23 «dawuloqup kətkən dengizdək ular heq tinqlinalmaydu» — baxka birhil təjimi si: «dawuloqup kətkən dengizdək ularning kəngülliri heq aram tapmaydu». Hamat həm Arpad dēgən ikki xəhər Nebokadnəsar Misiroqa yürük kilqan qaoqda (miladiyadin ilgiri ki 604-yili) besip otkən jaylar idi. Xübhisi zki, Nebokadnəsar ularoqimu hujum kilqanidi. Muxu ikki xəhər Dəməxkning ximaliy tərpidiki kiki q padixahlıqlar idi.

49:23 Yəx. 17:1

49:24 Yər. 4:31; 6:24; 30:6

49:27 «Bən-Əhad» — Dəməxkning kəpligən padixahlirining ismi idi.

49:27 Am. 1:4,14

49:28 «Ornungdin tur, Kedarqa hujum kilip, xərkteki adəmləni bulang-talang kill» — bu söz Nebokadnəsarning qoxunioqa eytilixi mumkin. Kedar wə Əzəz qarwiqi kəqmən həlk bolup, qedirda yaxap, sepil-dərwazilik bolmioqan, əlwəttə.

49:31 «Ornungdin tur, sepil-dərwazilarqa igə bolmioqan aramhuda yaxap, tinq-aman turoqan əlgə jəng kilixka qik; ular yaloquz turidu» — bu sözmu bəlkim Nebokadnəsarning qoxunioqa eytilixi mumkin. Kedar wə Əzərdikilər qedir larda turup, heq sepil-dərwazilik bolqan əməs.

49:32 «qekə qaqilirini qüxürgənlər» — «qekə qaqilirini qüxürgüx» Kədar dikilər həm Əzərdikiləning aditi bolsa kərək idi.

49:32 Yər. 9:25; 25:23

49:33 Yər. 9:10; 10:22

49:35 «Elamning qolluk küqi bolqan okyasi...» — Elam həzir ki İran zeminida turoqan bir həlk idi. Elamning qoxunining qənləp atidoqan, dəhxətlik mərgən okyaqiliri bilən dangki qikkənidi.

«Yərəmiya»

həydəlgənlərlə barmaydığın əl-məmləkətlər qalmaydu. ³⁷ Mən Elamni düxmənliyi aldida həm jəniyi izdigüqilərlənin aldida dəkkə-dükkigə quxürimən; dəhşətlik qəzipimni bəxiqə təküp, külpətlərləni quxürimən; ularni bərbar qiloquqə Mən qiliqni ularning kəynidin qoqlaxkə əwətimən. ³⁸ Mən Əz təhtimni Elamda tikləymən, xə yərdin padixahı wə xahzadilərləni yök külamən, — dəydu Pərwədigar.

³⁹ — Ləkin ahirki zamanlarda, Mən Elamni sürgünlüküdin qayturup əsligə kəltürimən, — deydu Pərwərdigar.

«9» Babil toqırulux həküm

50¹Pərwərdigar Yəhəmiya pəyğəmbər arxilik Babil toqruluk, yəni Kaldiylərnin zemini toqruluk eytkən söz: —

² Əllər arisida xu həwərnı elan kılıp jakarlanglar, tüoq kətürünglar; jakarlanglar, uni yoxurmanglar! — «Babil ixoqal kilindi; Bəl bolsa hijalətkə kəlduruldi, Marduk patiparəq bolup kətti; Babilning oyma butliri hijalətkə kəlduruldi, yirginqlıq nərsiliri patiparəqkiliklə qüxti!» — dənglar.³ Qünki ximaldin uninəoqə jəng kilmaqçı boləjan bir əl kelidu; u uning zeminiri wəyran kilidu, həqkim xu yərdə turmaydu; insan həm haywanmu kəqip ketidu, ular yok bolidu.

⁴ Xu künlərdə, xu qaqda, — dəydu Pərwərdigar, — İsraill həlki kelidu, ular həm Yəhuda həlki bilən billə kelidu, ular yiqliqan qaldə mengip Pərwərdigar Hudasini izdəxkə kelidu. ⁵ Ular Zionning yolini soraydu, yüzlirini uningə qaritip: «Hərgiz untulmas mənggülik bir əhdə bilən özimizni Pərwərdigara baqlaylı» — dəydu.

⁶ – Mening h k m azo an qo ylardur; ularning b kkuqlilari ularni azduru an, ularni ta qlarda tenitib y rg n; ular ta qlin dengg  kezip y r p,  z aramg h ni untu qandur. ⁷ Ular ni uqrat anlarning h mmisi ular ni y p k tk n, k x ndiliri ular ni to qruluk; «Bizd  bu ixlarda heq gunah yok, q nki ular ata-bowilirlarning  m di bolu an P rw rdigar, y ni h k kaniylik ning saylak-turalu si bolu an P rw rdigarning aldisda gunah sadir kilo an!» – deg n..

⁸ I h lkim, Babil otturisidin keqinglar, kaldiy larning zeminini taxlap q kinglar, padini yet klig qi tekil rd k bolunglar. ⁹ – Q nki mana, ximaliy zemindin Babil qa h jum k lm kqi bol qan zor bir top ulu   ll rni k z qaym n; ular  zlrini uning qa karxi s pk  k xidu; xuning bil n Babil xu y rdin q k anlar t ripidin  sirg  q xidu. Ularning  klirining h mmisi batur m rg nl rningkid k bolidu; ularning heq ysisi j ngdin kuruk k l k lm ydu. ¹⁰ Kaldiya bolsa olja bolidu; olja aloqan barlik bulioquqilar uningdin k na tlinidu, – d ydu P rw rdigar; ¹¹ – Q nki sil r xadlan q nsil r, sil r yayrap k tk nsil r, i mirasim bol qan h lkimni bulang-talang k loquqilar! Q nki sil r q m nd  turoqan mozaylard k s kri  nsil r, ay jirl rd k huxalliktin kixnig nsil r! ¹²  md  ana yurtung zor hijal tk  kaldurulidu; r swaqilik seni tuoququqini kaplaydu; mana, u  ll rning daxkili, – bir janggal, ka jirak y r w  q l-bayawan bolup kalidu.

49:39 Yər. 48:47

50:2 «Öllər arisida xu həwərnı elan kılıp jakarlanglar...! — «Babil ixoqal kilindi; Bəl bolsa hijalətkə qalduruldi, Marduk patiparaq bolup kətti; Babilning oyma butliri hijalətkə qalduruldi, yirginlik nəsiliri patiparaqqılıkka qüxti» — Babil xəhiringan ixoqal kilinixi İsrailning birinqi sürgündin 70 yıl keyin (miladiyadəin ilgirci 539-yılı) Pars imperiyası tərəpidin boləjan. «Bəl» həm «Marduk» (yaki «Merodək») Babilidki ikki qoc butning ismi idi.

50:2 Yəx. 46:1; Yər. 51:44

50:7 Yər. 31:23

50:8 «İ halkım, Babil otturisdin keçinglar, ... padini yetəklığı tekilərdək bolunglar» — bu sözgə qarşıqanda ottura xətkətli bəzi padıqırlar tekilərnı koy padiliriyo «yetəkəki rol»da ıxilitidu. Xunga «padini yetəklığı tekilərdək bolunglar» deşini, «birinqi bolup Babilin gikip, baxkılroşa ılğa bolunglar» deşen mənıde.

50:8 Yəx. 48:20; Yər. 51:6; Wəh. 18:4

50:9 «Ularning oklirining h mmisi batur m rg nl rningkid k bolidu; ularning heq kaysisi j ngdin kuruk k l k lm ydu» — dem k, b tlang n h r bir oki zaya k tm ydu. Baxka birhil t rjimisi: «Oklirining h mmisi j ngdin k li kuruk (oljisiz) kaytip k lm ydi an batur j nggil rd k bolidu....».

¹³ Pərwərdigarning oʻzəpi tūpəylidin, uning heq ahalisi bolmaydu, bəlki toluk taxliwetilgən bolidu; Babilidin ʻetidoqanlarning həmmisi uning barlik yara-wabaliri tūpəylidin wəhimigə qūxūp ux-ux kīlidu..

¹⁴ Babiloʻja jəng kīlix ūqūn uning ʻətrapida səpkə tizilinglar, barlik okyaqilar; uningoʻja etinglar, oklarni heq ayimanglar; qūnki u Pərwərdigar aldida gunah sadir kīloqan. ¹⁵ Uning ʻətrapida jəng qukanlirini kətūrūnglar; u təslim bolup kōl kətūrīdu; munarliri ʻərūlīdu, sepilliri ʻoqlitilīdu; qūnki bu Pərwərdigarning aloqan kīsasīdur. Uningdin kīsas elinglar; u baxkīlaroʻja nemə kīloqan bolsa uningojimu xuni kīlinglar. ¹⁶ Babildin uruk terioquqi hām hōsul waqtidiki oroʻqak saloquqilarni yoʻk kīlinglar; zulumkarning kīliqining kōrkunqi tūpəylidin bularning hərbiri ʻəz eligə kaytip, hərbiri ʻəz ana yurtioʻja qaqsun!.

¹⁷ Israil tarkītiwetilgən koy padisīdur; xirlar ularni hāydiwətkən; dəslepʻə Asuriyənəning padixahī ularni yəp kətkən, ahirida bu Babil padixahī Nebokadnəsar uning ustihānlirini ezip ʻoʻajilīoqan.

¹⁸ Xunga samawī kōxunlarning Sərdari bolōqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dāydu: — Mana, Mən Asuriyənəning padixahīning yenioʻja kelip, uni jazaliqinimdek, mən Babil padixahīni hām zeminini jazalaymən. ¹⁹ Mən Israilni kaytidin ʻəz yayliqioʻja kayturimən, u Karməl teoʻjida, Baxan zeminida ozuklinīdu, uning jeni ʻƏfraim teoʻji ūstidə hām Gilead zeminida kənəʻtlinīdu. ²⁰ Xu kūnlərdə, xu qaoʻqda, — dāydu Pərwərdigar, — Israilning kəbihlikī izdəlsə, heq tepilmaydu; Yəhūdaning gunahliiri izdəlsə, heq tepilmaydu; qūnki Mən kəlduroʻqan kəldisini kəqūrūm kīlimən.

²¹ — Merataimning zeminiʻoʻja zərb bilən jəng kīlixkə, Pekodta turuwatkanlarojimu jəng kīlixkə qīkīnglar; ularni wəyran kīlinglar, kəldukinimu hālak kīlinglar, — dāydu Pərwərdigar, — Mən nemini sanga buyruoʻqan bolsam xuni ada kīlinglar. ²² Jəng sadaliri Babil zeminida anglinīdu; u zor hālakətnəning sadasīdur! ²³ Əslidə pūtūl yər yūzini urōqan bazoʻqan xu dərījidə sundurup qəkiwetilīdu! Babil əllər arisida xunqə bir dəhxət basquqi bolup qīkkantioʻju! ²⁴ Mən sanga tuzak kurdum; sən, i Babil, heq bilməyla uningoʻja tutuldung; Pərwərdigar bilən kərxilixixing tūpəylidin sən tepilip tutuldung. ²⁵ Pərwərdigar kōral ambirini eqip, oʻzəzipidiki kōrallirini elip qīkardi; qūnki samawī kōxunlarning Sərdari bolōqan Rəb Pərwərdigar kəldiylərnəning zeminida kīlidoʻqan ixi bardur.

²⁶ Uning hər qət-qətliridin kelip uningoʻja hujum kīlinglar, ambarlirini eqiwetinglar; ʻənqilərnī dəwiligəndək uni harabə-harabə kīlip dəwiləp wəyran kīlinglar; uning heqnemisini kəldu rmanglar! ²⁷ Uning barlik torpaqlirini ʻəltūrūwetinglar! Ular soyuluxkə qūxsun! Ularning hālioʻja way! Qūnki ularning kūni, yəni jazalinix waqti yetip kəldi. ²⁸ Anglanglar! Zionoʻja kelip, Pərwərdigar Hudayimizning kīsasini, yəni ibadəthanisi ūqūn aloqan kīsasini jakarlaydiʻoqan, Babil zeminidin kaqkan panah izdigūqilərnəning awazini anglanglar!

50:13 Yər. 49:17

50:15 Wəh. 18:6

50:16 «bularning hərbiri ʻəz eligə kaytip, hərbiri ʻəz ana yurtioʻja qaqsun!» — «hərbiri... hərbiri...» bəlki Babilda «kəra əmgək» kīloqan qəʻtallik əmgəqkīlārnī kərsitīdu. Bular nuroʻqun Yəhūdīylarni ʻəz iqigə alīdu, əlwəttə.

50:18 2Pad. 19:35, 37; Yəx. 37:36, 38

50:21 «Merataimning zemini» — «Merataim» bolsa Babil zeminining jənubidiki bir xəhər. Ismi «ikki həssilik asiylik» degən mənīdə, Babilning harakterini kərsitix ūqūn ʻəʻəy misaloʻja elinoʻqan boluxi kerək. «Pekod»dikilər aramiyadiki hālk bolup, Babiloʻja ittīpakdax idi; «Pekod»ning mənisi «jaza»dur.

—Ayəʻtta berilgən buyruqlar yənīla ximaldin qīkkan kōxunlaroʻja eytilixi kerək.

50:23 «bazoʻqan» — baxkə kəp əllərnī uruwətkən Babilni kərsitīdu.

50:26 «... ambarlirini eqiwetinglar; ʻənqilərnī dəwiligəndək uni harabə-harabə kīlip dəwiləp wəyran kīlinglar; uning heqnemisini kəldurmanglar!» — baxkə birhil tərjīmisi: «... ax-buʻoqdayni sakīloqan ambarlirini eqinglar; uni harabə-harabə kīlip dəwiləp taxlap, uning heqnemisini kəldurmanglar!».

50:27 «Uning barlik torpaqlirini ʻəltūrūwetinglar!» — «torpaqliri» bəlkim hām Babilning sərhil mal-waranlirini kərsətkən hām xuning bilən bir waqʻtita uning sərhil ləxkərlirigə simwol kīlinoʻqan boluxi mumkin.

²⁹ Babiloşa hujum kilix üçün okyaqılarni, yəni barliq kamanni əgküqilərnə qaqiringlar; Babilning ətrapida bargah kurup korxiwelinglar; heqkimni qaqkuzmanglar; öz kilmixini öz bexioşa qüxürünger; u nemilərnə kılolan bolsa, uningojimu xuni kilinglar; qünki u Pərwərdigarəşa — Israildiki Muxəddəs Boluquioşa karxi kərengləp kətkənidi. ³⁰ Xunga uning yigitliri koqilirida yikilidu; xu künidə uning barliq jəngqi palwanliri yoktilidu, — dəydu Pərwərdigar..

³¹ Mana, Mən sanga qarxidurmən, i kərengləp kətküqi, — dəydu samawi koşunlarning Sərdari boləşən Pərwərdigar, — qünki sening kününg, yəni Mən yeningəşa yekin kelip jazalaydıqan kün yetip kəldi; ³² kərengləp kətküqi putlixip yikilidu, heqkim uni qaytidin yələp turoşuzmaydu; bərhəq, Mən uning xəhərlirigə ot yakimən, u uning ətrapidikilərnəng həmmisini köydürüp yutup ketidu.

³³ Samawi koşunlarning Sərdari boləşən Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Israilar Yəhudalar bilən billə ezilip horlukni kərgən; ularni əsir kılolanlar ularni kattik kamap tutkanidi; ularni qoyuwetixni rət kılolan. ³⁴ Ləkin ularning Həmjəmət-Qutkuzoquqi küqlüktur; samawi koşunlarning Sərdari boləşən Pərwərdigar ularning dəwasini əstayidillik bilən soraydu, xuning bilən U ularning zeminioşa aramlik beridu, Babildikilərgə aramsizlik yətküzidu. ³⁵ Kaldiylər üstigə, Babilda turuwatqanlar üstigə həmdə Babilning əmirliri wə danixmənliri üstigə kiliq qüxidu, — dəydu Pərwərdigar; ³⁶ kiliq palqılar üstigə qüxkəndə, ular həməqət-əhməklərdə kərunidu; kiliq ularning palwanliri üstigə qüxüp, ular patiparak bolup ketidu; ³⁷ kiliq ularning atliri üstigə, jəng hərwiliri üstigə, ularning səpliridə turoşən barliq yat ləxkarlər üstigə qüxidu, ular ayallardə kəbolidu; kiliq həziniliri üstigə qüxidu, ular bulangtalang kilinidu. ³⁸ Kuroşakqilik ularning suliri üstigə qüxüp, ular kurup ketidu; bularning səwəbi zemini oyma butlarəşa tolup, ular korqunqluk məbudlar tüpəylidin təlwixip kətkən..

³⁹ Xunga qəldiki janiwarlar wə qilbərilər birliktə xu yərdə turidu; xu yərdə hıwqıxlar məkənlidə; u mənəggüə adəmzatsiz bolidu, dəwərdin-dəwərgə heq əhalilik bolmaydu. ⁴⁰ Huda Sodom wə Gomorrani ətrapidikili xəhərliri bilən billə ərühətkinidə, heqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaklaxmaydu, — dəydu Pərwərdigar..

⁴¹ — Mana, ximaldin bir həlk, uluş bir əl qikiş kelidu; yər yüzining qət-qətliridin nuroşun padixahlar kəzoşilidu. ⁴² Ular okya həmə nəyzini tutup korallinidu; ular wəhxiy, heq rəhim kərsətməydiğən bolidu; atlırioşa mənəndə ularning əwəzliri dengizdə xawkūnlaydu; ular jənggə atlatqan adəmlərdə kəşəp-kəşəp bolup, sanga hujum kilməqə, i Babil kizi! ⁴³ Babil padixahı ularning həwərinə anglapla kəlliri titrəp bəxəp ketidu; oşəm-kəyoşu uni tutidu, toləqəkkə qüxkən əyaldə kəzəblər uni bəsiwalidu..

⁴⁴ Mana, İordan dəryəsi boyidiki qawar-qatqallıktin qikiş, daim ekip turidığən xu sular boyidiki yaylaktiki koşlarni tərkatqan bir xirdə kə Mən Babildikilərnə bədər qaqkuzimən. Əmdə kimni halisəm Mən uni uning üstigə tikləymən; qünki Manga kim təng kələləydu? Kim Məningdin həsəb əlixkə Məni qəkirəlaydu? Məning əldimdə turalaydiğən pəda bəkküqi bərmu?...

⁴⁵ Xunga Pərwərdigarning Babilni jazaləxtiki məksitini, xuningdə kəldiylərnəng zeminini jazaləx niyitini anglanglar: Ularning kikiqlirimi tartip epketilidu; bərhəq, kilmixliri tüpəylidin Pərwərdigar uning yaylıqini wəyrənə kəlidu. ⁴⁶ Babilning ixəşəl kəlinəşənlikini anglap yər yüzini təwrinip ketidu; uning nələ-pəryadi barliq əllərgiqə anglinidu..

50:29 Wəh. 18:6, 7

50:30 Yər. 49:26

50:38 «bularning səwəbi zemini oyma butlarəşa tolup, ular korqunqluk məbudlar tüpəylidin təlwixip kətkən» — bəxkə birhil tərjimisi: «bularning səwəbi zemini oyma butlarəşa toloşən, qünki ular korqunqluk məbudlirini dānglap kətkənidi».

50:40 Yər. 19:24; Yəsh. 13:19; Am.4:11; Yər. 49:18

50:41 Yər. 6:22,30

50:43 Yər. 49:24

50:44 «daim ekip turidığən xu sular» — İordan dəryəsinəşən suliri əzi.

50:44 Ayup 41:2; Yər. 49:19,22

50:45 Yər. 49:20

50:46 Yər. 49:21

Babil toqruqluk həküm — dawami

51¹ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən Babilni soqıdıoqan həm «Ləb-kamay»da turuwatqanlarni soqıdıoqan bitqit qıloquqı xamalni qozıoqap qıqırımən; ² Mən Babiloqa yat adəmlərni əwətimən; ular uni soruwetidu, zeminini yər bilən yəksan qılıwetidu; uning bexioqa külpət qıxkən künidə ular uningə tərəp-tərəptin qarxilixixkə kelidu. ³ Uning okyaqilirioqa kırıqni tartkudək, ornidin turoquqlarəqa dubuloqa-sawut kiygüdək pırsət bərmənglar; uning yigitlirining heqkaysisini ayap qoymənglar; uning pütkül qoxunini bitqit qilinglar. ⁴ Kaldiylərning zeminida sanjiloqanlar, qoqilirida qılıqlanoqanlar yiqılsun! ⁵ Qünki Israil yaki Yəhudamu öz Hudasi tərıpidin, yəni samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar tərıpidin taxliwetilgən əməs; qünki Babilning zemini Israildiki Muqəddəs Boləquqı aldida sadır qıləqan gunah bilən toloqandur. ⁶ Barlıq əllər, Babil iqidin qeqinglar, öz jeninglarni elip bədər qeqinglar! Uning kəbihlikigə qetilip kəlip həlak bolmənglar; qünki bu Pərwərdigarning qısas alıdıoqan waqtıdur; U qılmixini öz bexioqa kayturidu. —

⁷ Babil Pərwərdigarning qolidiki pütkül qahanni məst qıloquqı altun kədəh boləqan; əllər uning xaribidin iqkən; əllər xuning bilən sarang bolup kətkən. ⁸ Babil tuyuksız yiqilip bitqit bolıdu; uningə aq-zar kətürənglar! Uning azabliri üqün tutiya elinglar; u bəlkim saqaytilarmikin?.

⁹ — «Biz Babilni saqaytməqıduq, ləkin u saqaymidi; uningdin waz keqip həmmimiz öz yurtimizəqa kaytayli; qünki uning üstigə qıqirilıdıoqan həküm jazasi asmanəqa takıxip, kəkkə yetidu». —

¹⁰ — «Pərwərdigar həqqaniylikimizni barlıqkə kəltürgəndur; kələyli, Zionda Pərwərdigar Hudayimizning qıləqan ixini jakarlayli!».

Pərwərdigar Media qoxunlirioqa, andin Babiloqa söz qılıdu

¹¹ — Oklarni uqlanglar! Kalkanlarni tutunglar! Pərwərdigar Medianing padıxahlirining roqını uroqtıti; qünki Uning niyiti Babiləqa qarxıdu, uni bərbat qilix üqündur; bu Pərwərdigarning

51:1 «Ləb-kamay» — Kaldıyəni bir kinayilik «xıfır» arqılık kərsitidu. Xıfırni ipadılax yoli bolsa, «Kaldıy» degən sөzning hər bir hərpinı ıbranıy tilining elıpbə tərtpı boyıqə arqıdin okuloqan hər pı bilən almaxturuxtin ıbarət (məsilən, uyoqur tilida bolsa, «a»ni «y» bilən, «ə»ni «i» bilən almaxturoqanoqa ohxax). «Ləb-kamay» degən sөzning özi ıbranıy tilida «tətürqilik qıləqanlarning kəlbı», «asiyilik qıləqanlarning kəlbı» degənnı bildürıdu, bu intayin kinayilik gəptur. —«Xamal» bolsa, bəlkim 2-ayəttə tiləqə elinoqan «yat adəmlər»ni kərsitidu.

51:1 Yər. 4:11

51:2 Yər. 4:11; 15:7

51:4 Yər. 49:26

51:6 «Barlıq əllər, Babil iqidin qeqinglar, öz jeninglarni elip bədər qeqinglar! ... qünki bu Pərwərdigarning qısas alıdıoqan waqtıdur; U qılmixini öz bexioqa kayturıdu» — bəzi alimlar bu sөzlər «barlıq əllər»gə əməs, bəlkı Israiləqa eytilıdu, dəp karaydu. 45-ayəttə əhwal xundək bolıdu, ləkin bizningə muxu yərdə Babilda hər bir əllərgə eytilıdu. Qünki 9-ayəttə kaqkanlar «həmmimiz öz yurtimizəqa kaytayli» deyıxıdu.

51:6 Yər. 50:8,15,28; Wəh. 18:4

51:7 «əllər ... sarang bolup kətkən» — bəlkim Babilning gunahıqə qetilip, xuningdək jazasioqımu qetilip kəlip tolimu dəkkə-dükkigə qıxıdu.

51:7 Wəh. 18

51:8 Yəx. 21:9; Yər. 8:22; Wəh. 14:8; 18:2

51:9 «Biz Babilni saqaytməqıduq, ləkin u saqaymidi; uningdin waz keqip həmmimiz öz yurtimizəqa kaytayli» — qarıoqanda bu sөzlər Babil arisida turoqan yat əllərnıng eytıdıoqan sөzliri. «Uning üstigə qıqirilıdıoqan həküm jazasi asmanəqa takıxip, kəkkə yetidu» degənnı, Hudaning jazalirini qozıoqıoqan, kona zamandiki Babil (babəl)liklər qırməqı boləqan «asmanəqa takıxıdıoqan» munar bilən selixturux paydılik ix bolıdu. («Yər.» 11:1-9ni kəriəng).

51:9 Yər. 46:11

51:10 «Pərwərdigar həqqaniylikimizni barlıqkə kəltürgəndur» — bəzi alimlar bu sөzni «Pərwərdigar bizni kutkuzup azad qıləqandur» dəp tərjımə qılıdu. Ləkin «tsədəkah» (həqqaniylik) Təwrattiki baxkə heq yərdə xundək mənıdə tepilmaydu. Bizningə bu sөz Israilning (həmmimizgə ohxax) əzıning heqkəndək həqqaniylikı bolmioqəqa, Huda ularəqa həqqaniylik elip kelıdu, degənnı bildürıdu. Bu ayəttiki həqqaniylik əzlikidin əməs, bəlkı Hudadin kelıdu; «Pərwərdigar Həqqaniylikimizduz» — bu Məsih-Kutkuzəquqıning, xuningdək yengi Yerusəlemning bir namıduz. 23:6ni həm 33:16ni kəriəng. «kələyli, Zionda Pərwərdigar Hudayimizning qıləqan ixini jakarlayli» — 9-ayəttiki sөzlərnı kəlgüsıdə Babilin kaqıdıoqan yat əllər eytıdu; 10-ayəttiki sөzlərnı xübhısizki, kəlgüsıdə Kanaan (Pələstinə)qa kaytıp kelıdıoqan Israilning kəldisi eytıdu.

«Yəramiya»

kisasidur, yəni Uning ibadəthanisi üçün aloqan kisasidur..¹² Babilning sepillirioqə qaritip jəng tuoqini kətürünglar; kəzətni tehimu qingraq kilinglar, kəzətkilərnə Babilni qəriditip səptə turoquzunglar; bəktürmə qoyunglar; qünki Pərwərdigar Babildikilərnəng jazasi toqruluk nemilərnə degən bolsa, U xuni kənglidə pəmləp, uni ada kəlidu.

¹³ — I əlwək sular üstidə turoquqi, baylikliri nuroqun boləquqi, əjiling yetip kəldi, jening əlqinip üzülxək wəkti toxti.

¹⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar Əzi bilən kəsəm kəlip: «Top-top qəkətkilərdək Mən seni adəmlər bilən toldurimən; ular sening üstüngdin qəlibə təntənənilirini kətüridu» dedi..

¹⁵ — U bolsa yər-zeminni kük-qudriti bilən yasap,

Aləmnə danaliki bilən bərpa kəlip,

Asmanlarni əkil-parasiti bilən yayəquqidur;..

¹⁶ U awazini qoyuwətsə, asmanlarda sular xawkəunlaydu;

U yər qətliridin bulut-tumanlarni ərlitidu;

U yaməqurlarəqə qəkməklərnə həmrəh kəlip bəkitidu,

Xaməlni Əz həziniləridin qikəridu..

¹⁷ Bu butpərsəslərnəng hərbi əkilərsiz, bilimdin məhrumlardur;

Hərbi zərgər əzi oyoqan but tərpidin xərməndigə qəlidu;

Qünki uning kuymə həykili yəloqanqilik,

Ularda həq tinik yəktur.

¹⁸ Ular bəmənilərdur, mazək obyektidur;

Ularınəg üstigə jazəlinəx wəkti kəlgəndə, ular yəqətilidu.

¹⁹ Yəqəpnəng nəsəwisi Boləquqi bulərdək əməstur;

Qünki həmməni yəsiəquqi Xudur;

İsrail bolsa Uning Əz mirəsi boləqan kəbiləsidur;

Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar Uning namidur..

Pərwərdigar İsrailəqə səz kəlidu

²⁰ Sən İsrail Məning gərzəm,

Məning jəng qəralimdursən;

Səning bilən Mən əllərnə bitqit kəlimən,

Səning bilən padixəhliklərnə tarmar kəlimən;..

²¹ Səning bilən həmət at həmət mینگüğini bitqit kəlimən;

Səning bilən həmət jəng hərəwisi həmət həydgüğisini bitqit kəlimən;

51:11 Yər. 46:4; 50:28

51:14 Am. 6:8

51:15 Yər. 1:1; Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 44:24; 51:13; Yər. 10:12

51:16 Yər. 10:13

51:19 «Yəqəpnəng nəsəwisi Boləquqi...» — Yəqəp muxu yərdə Yəqəp wə uning əwladliri İsrailnimu kərsətidu. «Yəqəpnəng nəsəwisi» Hudanəng Əzidur, əlwəttə.

51:19 Yər. 10:16

51:20 «Sən İsrail Məning gərzəm, Məning jəng qəralimdursən; səning bilən Mən əllərnə bitqit kəlimən, səning bilən padixəhliklərnə tarmar kəlimən...» — əyni təkəstə pəkət «Sən məning gərzəm...» deyilidu. Əmdi Hudanəng bu səzliri kiməgə eytilidu?

—Bəzi əlimlər (peillərnə «ətkən zaman»əqə əzgərtip) Babiləqə eytiləqan, dəp qəraydu. Bəxkəlar (kəlgüsədə Babil imperiyəsini wəyrən kəlidəqan) Pars imperiyəsəgə eytilidu, dəp qəraydu; bəraq biznəngəqə ular İsrailnəng əzəgə eytilidu (24-ayətni kərtəng). Bəxkə pəyqəmbərlərnəng səzliri boyiqimu, əhirqi zamanlarda İsrail həlkə Hudanəng bir jazəlxək qərali bolidu (məsilən, «Yəx.» 41:5, «Zək.» 12:7ni kərtəng).

51:20 Yər. 50:23

²² Sening bilən həm ər həm ayalni bitqit qilimən;
Sening bilən həm keri həm yaxlarni bitqit qilimən;
Sening bilən həm yigit həm kızni bitqit qilimən;

²³ Sening bilən həm padıqi həm koy padisini bitqit qilimən;
Sening bilən həm dehkan həm boyunturukqa ketilöjan kalilirini bitqit qilimən;
Sening bilən həm waliylar həm həkümranlarni bitqit qilimən.

²⁴ — Mən köz aldinglarda Babilning həm barlık kaldıylarning Zionda kılojan barlık rəzillikini öz bexioja qüxürüp yandurimən, — dəydu Pərwərdigar.

²⁵ — Mana, Mən sən Babilöja qarximən, i pütkül yər yüzini həlak kılojuqi taoj;
Mən kolumni üstünggə sozup,
Seni tik yarlardin oqlutıp,
Domilitıp qüxürüp, seni keyüp tügigən bir yanar taoj qilimən, — dəydu Pərwərdigar.

²⁶ Xuning bilən ular səndin bürjək qikirix üqünmu tax tapalmaydu,
Yaki ul üqünmu heqyerdin tax tapalmaydu;
Qünki sən mənggügə bir wəyrənə bolisən, — dəydu Pərwərdigar.

²⁷ — Zeminda jəng tuoqini kətürünglar,
Əllər arisida kanay qelinglar;
Babilöja jəng kılixka əllərnı təyyarlanglar;
Ararat, minni wə Axkinaz padixahlıqlirini qakirip yioqinglar;
Uningöja hüjum kılojuqi koxunlaröja bir sərdar bekitinglar;
Atlarnı top-top qekətkə leqinkiliridək zeminöja türkümləp qikiringlar;

²⁸ Uningöja jəng kılixka əllərnı təyyarlanglar,
— Medialiklarning padixahliri, waliyliri wə barlık həkümdarlırını, xundakla u həküm sürgən zeminlarning barlık adəmlirini təyyarlanglar! ²⁹ Xuning bilən yər yüzi təwrinip azablinidu; qünki Pərwərdigarning Babilöja qarxi baqlıöjan niyətliri, yəni Babilning zeminini heq adəm turmaydıöjan qəl-bayawan kıliwetix niyiti əməlgə axmay qalmaydu.

³⁰ Babildiki palwanlar uruxthin kəl üzidu;
Ular qoröjanlırida amalsiz olturidu;
Uların dərmanı qalmaydu,
Ular ayallardək bolup qalidu;
Uning turalöjulirioja ot koyulidu;
Dərwaza salasunliri sundurulidu..

³¹ Yügürüp keliwatқан bir qaparmən yənə bir qaparməngə, bir həwərqi yənə bir həwərqigə
Babil padixahının aldidila uqrixip kəlip uningöja: —
«Silining pütkül xəhərliri u qəttin bu qətkiqə ixəjal kılindi;

³² Dərya keqikliri igiliwelindi,
Kəmuxluklar otta köydürüldi,
Palwanliri dəkkə-dükkigə qüxüxti!»
— dəp jakarlıxidu..

51:27 «qekətkə leqinkiliri» — ibranıy tilida bu söz bəlkim qekətkə leqinkisininin əsux jəryanidiki əng ziyanlıq basquqını kərsitixi mumkin.

51:30 Yər. 50:37

51:32 «Dərya keqikliri igiliwelindi, kəmuxluklar otta köydürüldi, palwanliri dəkkə-dükkigə qüxüxti!» — dəp jakarlıxidu» — Babilning kəndək yol bilən ixəjal kılinojanlıqınınin təpsilatlırı toqruluk «Koxumqə söz»imizni kərüng. Pars koxuni Əfrat dəryasının ekix yənilixini əzgərtiwetidu, dərya kışka wəkit iqidila kırıup ketidu. Parslar su yok dəryadin mengip

³³ Qünki samawi koxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu:

—
Babilning kizi təkxilinip qingdilidioqan waqti boloqan hamandək besilidu;
Birdəmdila, uning həsuli orulidioqan waqti yetip bolidu!.

³⁴⁻³⁵ Zionda turoquqi kiz: — «Babil padixahi Nebokədnəsar meni yutup,

Meni oqajilap əzgən;

U iqimni boxitiloqan kaqidək kəlip qoyqan;

U əjdihadək meni yutup,

Əzini nazu-nemətlirim bilən toyoquzoqan,

Meni kuruqdap pak-pakiz kiliwətkən.

Manga, mening tenimgə kəloqan zorawanliqi Babilning bexioqa qūxūrūlsun» — dəydu,

Wə Yerusalem: «Mening kənlirim Kaldiyədə turoquqilarning bexioqa təkūlsun» — dəydu.

³⁶ Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Mana, Mən sening dəwayingni soraymən,

Sən üqün kisas alimən;

Mən uning dengizini kurutimən, bulikini kaqjiritimən...

³⁷ Babil bolsa dəwə-dəwə harabilər,

Qilbərtilərnin turaloqusi bolidu;

Zemini adəmnə dəhəxət basidioqan həm daim ux-ux kəlinidioqan obyekt bolidu,

Həq adəm xu yərdə turmaydu.

³⁸ Ularning həmmisi yax xirlardək hūwlxidü,

Arslanlardək bir-birigə hiris kəlixidu;.

³⁹ Ularning kəypiyati kizip kətkəndə, Mən ularoqa bir ziyapət təyyarlap qoyimənki, ularni məst kiliwetimən; xuning bilən ular yayrap-yaxnap ketidu, — andin mənnggüə uyquqa oqərk bolup, kəytidin həq oyoqanmaydu, — dəydu Pərwərdigar..⁴⁰ Boquzlaşqa yetiləgən kəzilardək wə billə yetiləngən kəqkərlər həm tekilardək Mən ularni boquzlaşqa qūxūrimən.

⁴¹ Xəxəknin ixəqal kəlinəqanlikioqa kəra!

Pütkül yər yūzining pəhrining tutuloqanlikioqa kəra!

Babilning əllər arisida adəmnə dəhəxət basidioqan obyektə boloqanlikioqa kəra!..

⁴² Dengiz Babil üstidin ərləp kətti;

---

xəhərgə kirdi. Xuning bilən xəhər iqidiki «dərya kəqikliri» birinqi bolup igiliwelindi. Xəhər ətrapidiki «kəmuxluklarning kəydürülüxi»din məksət xəhərdin kəqkanlaroqa yoxurunoqədək jaylar bolmisun üqün idi.

51:33 «uning həsuli orulidioqan waqti» — bəlkim adəmliri wə imarətliri yikətilidioqan, yəni uning jazalinix waqtini kərsitidu.

51:34-35 «Babil padixahi Nebokədnəsar meni yutup, meni oqajilap əzgən; ...manga, mening tenimgə kəloqan zorawanliqi Babilning bexioqa qūxūrūlsun» — dəydu, wə Yerusalem: «Mening kənlirim Kaldiyədə turoquqilarning bexioqa təkūlsun» — dəydu — bu 34-35-ayəttiki səzligüqi «Zionda turoquqi kiz» bəlkim «adəmləxtürəlgən» Yerusalemoqa wəkil kelidu. «manga, mening tenimgə kəloqan zorawanliqi...» — bəlkim Yerusalem wə uning həlkini kərsitidu.

51:36 «Mana, Mən sening dəwayingni soraymən, sən üqün kisas alimən; Mən uning dengizini kurutimən, bulikini kaqjiritimən» — Pars kəxuni Babilin ətidioqan Əfrat dəryasını kurutidu. Ular xu yol bilən xəhərnə ixəqal kəlidü. «Kəxumqə səz»imizni kərüng.

51:36 Yər. 50:38

51:38 «Ularning həmmisi yax xirlardək hūwlxidü, arslanlardək bir-birigə hiris kəlixidu» — Babilliklər hərəqəxəlikidin atiqi qikkanıdi. Bu ayət bəlkim xularning məst bolup «xir kəyp» boloqanlikini bildüridu. 39-ayətnimə kərüng. Babilning padixahi Bəlxazar əmir-wəzirliiri bilən billə məst boloqanda, xəhiri bəsülüp ixəqal kəlinəqan («Dan.» 5-babni oquq).

51:39 «Ularning kəypiyati kizip kətkəndə, Mən ularoqa bir ziyapət təyyarlap qoyimənki, ularni məst kiliwetimən; xuning bilən ular yayrap-yaxnap ketidu, — andin mənnggüə uyquqa oqərk bolup, kəytidin həq oyoqanmaydu» — bu bəxarətnin əməlgə axuruluqini yənə «Dan.» 5-babta kərüng.

51:41 «Xəxəknin ixəqal kəlinəqanlikioqa kəra» — «Xəxəq» Babilni kərsitidioqan həjwi, kinayilik bir isim. 25:26tiki izahətni kərüng.

51:41 Yəx. 13:19; Yər. 25:26

U nuroqunliqan dolqunlar bilən oʻrək boldi..

⁴³ Uning xəhərliri adəmnı dəhəxət basıdıqan obyekt,
Kəojırak yər, bir qəl, heqkim turmaydıqan zemin boldi;
Heqkandak insan balisi kəytidin xu yərlərdin ətəydu.

⁴⁴ Mən Babilda Bəlni jazalaymən;

Mən uning əozıdin yutuwaləqinini yanduruwalimən;

Əllər kəytidin uningə qarap ekıp kelixməydu;

Bərhək, Babilning sepili oʻqulap ketidu..

⁴⁵ Uning otturisidin qıkinglar, i həlkim!

Hərbiringlar Pərwərdigarning kattik əzəzipidin əz jeninglarnı elip bədər kəqinglar!

⁴⁶ Silər zeminda angliniwatqan pitnə-iqwadın yūrikinglarnı su kilmanglar wə kərkəmganglar;

Bu yil bir pitnə-iqwa, kələr yili yənə bir pitnə-iqwa qıqıdu;

Zeminda zulum-zorawanlik partlaydu, həkūmdarlar həkūmdarlarə qərxi qıqıdu.

⁴⁷ Xunga mana, xu künlər keliduki,

Mən Babildiki oyma məbudlarnı jazalaymən;

Xuning bilən uning pūtkül zemini hijalətkə kəldurulidu,

Uningda ətürülənglər uning iqidə yikilidu;..

⁴⁸ Xuning bilən asman wə zemin wə ularda bar boləqanlar Babil üstidin xadliktin yangraydu;

Qūnki ximaldin həlak kıləquqılar uningə jəng kılıxqə kelidu — dəydu Pərwərdigar.

⁴⁹ Babil tūpəylidin pūtkül yər yūzidiki ətürülənglər yikiləqandək,

Babil Israilda ətürülənglər tūpəylidin Babil yikilmay qəlmaydu..

⁵⁰ Kiliqtin kəqқанlar, yirək ketinglar, həyal bolmanglar;

Qət yərlərdin Pərwərdigarnı seəjininglar,

Yerusalemni esinglarə kəltüringlar..

⁵¹ «Biz hijalətkə kəlduk, qūnki həkarətkə uqriduk;

Xərməndiqiliktin yūzimiz təkūldi;

Qūnki yat adəmlər Pərwərdigarning əyidiki məkəddəs jaylarə besip kirdil!»..

⁵² Xunga xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar,

— Mən uningdiki oyma məbudlarnı jazalaymən;

Uning pūtkül zemini boyida yarilinip jan həlkūmida ingrixidu.

⁵³ Babil asmanlarə kətürüləng bolsimu,

Uning yūqiri istihkam-qərqini mustəhkəmləngən bolsimu,

Lekin Meningdin uningə həlak kıləquqılar yetip barıdıqan boldi, — dəydu Pərwərdigar.

⁵⁴ Babildin nalə-pəryadning əwazi,

Kəldiyələning zeminidin zor həlakətning sadasi kətürülidu.

⁵⁵ Qūnki Pərwərdigar Babilni həlak kılmaqı bolıdu;

U uningdin warang-qurunglirini yəqitidu;

Sularning dolqunliri ərəkəlxəwatqan sulardək xarkiraydu,

51:42 «dengiz ... dolqunlar...» — Təwrat-injilda kəp waqitlarda simwol sūpitidə top-top kəoxunlarnı kərsitidu.

51:44 «mən Babilda Bəlni jazalaymən» — «Bəl» — (yaki «Marduk») Babilning əng muhim buti.

51:47 «...Xuning bilən uning pūtkül zemini hijalətkə kəldurulidu, uningda ətürülənglər uning iqidə yikilidu» — demək, Babil həlki zeminidin heq qəqalmaydıqan bolıdu.

51:49 «Babil tūpəylidin pūtkül yər yūzidiki ətürülənglər yikiləqandək, Babil Israilda ətürülənglər tūpəylidin Babil yikilmay qəlmaydu» — ayəttiki əyni ibraniy tekistni qūxinix təs. Oqurmənlər bəxqə təjrimilərnı uqritixi mumkin. Lekin omumi y mənisi qəqum təjrimimizdək boluxi kərək.

51:50 «Kiliqtin kəqқанlar, yirək ketinglar, həyal bolmanglar; qət yərlərdin Pərwərdigarnı seəjininglar, Yerusalemni esinglarə kəltüringlar» — enikki, bu sezlər Babilda sūrgūn boləqan Israilarə qytılıdu.

51:51 «Biz hijalətkə kəlduk, qūnki həkarətkə uqriduk; ...qūnki yat adəmlər Pərwərdigarning əyidiki məkəddəs jaylarə besip kirdil» — xūbhışizki, bu sezlər Babilda sūrgūn boləqanlarning kəyoqurup eytidəqlirini bolıdu.

«Yəramiya»

Ularining awazi xawqunlap kelidu..

⁵⁶ Qünki həlak qiloquqi uningə, yəni Babilə jəng kilixkə kelidu,
Xuning bilən uning palwanliri əsirgə qüxidu;
Ularining okyaliri sundurulidu;
Qünki Pərwərdigar — kisaslar aloquqi Təngridur;
U yamanlikni yandurmay kəlmaydu.

⁵⁷ — Mən uning əmirli, danixmənliri, waliyliri, həkəmdarliri wə palwanlirini məst kəlimən;
Ular mənəggügə uhlaydu wə kaytidin həq oyoqanmaydu — dəydu Padixah, — Nami samawi
koğunların Sərdari boləqan Pərwərdigar.

⁵⁸ Samawi koğunların Sərdari boləqan Pərwərdigar mundaq dəydu: —
Babilning kəng sepilliri yər bilən yəksan kilinidu,
Uning egiz dərwaziliri pütünləy keydürülidu;
Xuning bilən əllərnin jan tikip tapqan mehniti bihudə bolidu,
Əl-yurtların əzlinin jaləlik əjiri pəkət otka yekiloq bolidu..

⁵⁹ Yəhuda padixahı Zədəkiya təhtkə olturoqan tətinqi yili, Babilə barəqinida Məhseyahning
nəwrisi, Nəriyaning oqlı Seraya Zədəkiyaəqə həmrəh bolup barəqan (Seraya bax oqojidar idi).
Yəramiya pəyoəmbər uningə səz tapiləqan..⁶⁰ Yəramiya oram kəşəzəgə Babilning bəxiəqə
qüxidiəqan barlik külpətləri, — yəni Babil toqruluk pütüklük bu barlik səzləri yazəqanidi;⁶¹ wə
Yəramiya Serayaəqə mundaq dedi: — Sən Babilə yetip barəqanda, bu səzlərnin həmmisini
okup qikip wə: —

⁶² «Pərwərdigar, Sən bu jay toqruluk; — Mən uni yəksan kəlimənki, uningda həqkim, nə insan
nə həywan turmaydiəqan, mənəggügə bir wəyrənə bolidu — degənsən» — dəysən;⁶³ xundaq kəlip
bu yazmini okup qikkəndin keyin, uningə tax tengip, Əfrat dəryasining otturisiəqə qerüwət,
⁶⁴ wə: «Mən uning üstigə qüxürməqə boləqan külpətlər tüpəylidin, Babil xu taxkə ohxəlxə oşərk
bolup kaytidin ərliməydu; ular həlalin ketidu» — dəysən.

Yəramiyaning səzliri muxu yərdə tügidi.

Yerusalemning bəsülüp ixəqal kilinixi

52¹ Zədəkiya Yəhudaəqə padixah boləqanda yigirmə bir yexida idi; u Yerusalemda on bir yil
həqüm sürdi. Uning anisi Libnahlik Yəramiyaning kəzi bolup, ismi Həmutal idi..² U padixah
Yəhoakimning kəloqinidə, Pərwərdigarning nəziridə rəzil ixləri kəldi. ³ Pərwərdigarning
Yerusaleməqə həmə Yəhudaəqə kəratqan oşəzi tüpəylidin, Pərwərdigar ularni Əz huzuridin
həydiwətküqə boləqan arilikta, təwəndiki ixlər yüz bərdi. Birinqidin, Zədəkiya Babil padixahıəqə
isyan kətürdi.

⁴ Xundaq boldiki, uning səltənitining tokkuzinqi yili oninqi ayning oninqi künidə Babil padixahı
Nəbəkədnəsər pütüklü koğunıəqə yetəkqilik kəlip Yerusaleməqə hujum kilixkə kəldi; ular uni

51:55 «...sularning dolqunliri ərəkəlxəwətkən sularəqə xərkəraydu, ularning awazi xawqunlap kelidu» — «sularning dolqunliri», «ularning awazi» bolsa bəlkim «həlak qiloquqilar»ningki bolidu. Ular «dengiz»əqə ohxitiəqan (42-ayət); 56-ayət ularning hərəkətinimi kərsitidu.

51:58 «Xuning bilən əllərnin jan tikip tapqan mehniti bihudə bolidu» — əllərnin bəkar ixligini, «jəpalik əjiri» bəlkim zor xəhər-imperiya boləqan Babilni kəp mehnət singdurup kurup qikkənlikni kərsitidu («Həb.» 2:13ni kərüq).

51:59 «Nəriyaning oqlı Seraya Zədəkiyaəqə həmrəh bolup barəqan Seraya bax oqojidar idi,...» — Seraya Barukning akisi yaki ukisi idi. 32:12də uning bowisi «Maaseyah» deyilidu.

52:1 2Pad. 24:18

korxiwelip bargah kurup, uning atrapida qaxa-potaylarni kuruxti...⁵ Xuning bilən xəhər Zədəkiyaning on birinçi yiloiqə muhasiridə turdi. ⁶ Xu yili tətinqi ayning tokkuzinqi küni xəhərdə eoır kəhətiqlik həmmi baskan wə zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk qalmiojanidi...⁷ Xəhər sepili bəsüldi; barlik jənggiwar ləxkərlər qaçmaqçi bolup, tün keqidə xəhərdin bədən tikiwetixti. Ular padixah baqisioja yekin «ikki sepil» arilikidiki dərwarzidin ketixti (Kaldiylər bolsa xəhərninğ həmmə tərpidə bar idi). Ular İordan jiloişidiki «Arabah tüzlənglik»ni boy-lap keqixti. ⁸ Ləkin Kaldiylərninğ qoxuni padixahni qoqlap Yeriho tüzlənglikidə Zədəkiyoja yetixti; uning pütün qoxuni uningdin tərkiyəp kətkənidi. ⁹ Wə ular padixahni tutup, Hamat zeminidiki Riblah xəhirigə, Babil padixahining aldioja apardi; u xu yərdə uning üstidin həküm qikardi. ¹⁰ Babil padixahı Zədəkiyaning oqullirini uning kəz aldida kətl kildi; u Yəhudaning barlik əmiririninu Riblah xəhiridə kətl kildi; ¹¹ andin Zədəkiyaning kəzlrini oyuwətti; Babil padixahı uni mis kixənlər bilən baqlap Babiloja elip kelip, elgüqə zindanoja qamap qoydi.

Muqəddəs ibadəthanining harab kılinojanliki

¹² Bəxinqi ayninğ oninçi künidə (bu Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinqi yili idi) Babil padixahining hizmitidə bolojan, pasiban begi Nebuzar-Adan Yerusalemoja yetip kəldi...¹³ U Pərwədigarning eyini, padixahning ordisini wə xəhərdiki barlik öylərnı kəydüriwətti; barlik bəhəywət imarətlərgə u ot qoyup kəydüriwətti. ¹⁴ Wə pasiban begi yetəkqilikidiki Kaldiylərninğ pütkül qoxuni Yerusalemninğ atrapidiki pütkül sepilini erüwətti. ¹⁵ Pasiban begi Nebuzar-Adan zemindiki əng namrat kixilərdin bir kışmini, xəhərdə qalojan baxqa kixilərnı, Babil padixahı tərəpkə keqip təslim bolojanlarnı wə qalojan hünərwənlərnı əsir kiliş ularnı elip kətti...¹⁶ Ləkin pasiban begi Nebuzar-Adan zemindiki əng namratlarning bir kışmini üzümzarliklarnı pərwix kilişqa wə terikqilik kilişqa kəldurdi. ¹⁷ Kaldiylər Pərwədigarning eyidiki mistin yasalojan ikki tüwrükni, das təgliklirini wə Pərwədigarning eyidiki mistin yasalojan «dəngiz»ni keqip, barlik mislirini Babiloja elip kətti...¹⁸ Ular yənə ibadəttə ixtililidojan idixlar, gürjək-bəlgürjəklər, lahxiğirlər, qaqılar, piyalə-təhsilər həm mistin yasalojan barlik əswablarnı elip kətti; ¹⁹ daslar, huxbuydanlar, qaqılar, küldanlar, qiraqdanlar, piyalilər wə jam-kədəhlərnı bolsa, altundin yasalojan bolsimu, kümüxtin yasalojan bolsimu, ularning həmmisini pasiban begi elip kətti...²⁰ Sulayman padixah Pərwədigarning eyi üqün mistin yasatqan ikki tüwrük wə «dəngiz», xundakla uning təgiliki bolojan on ikki bukinı u elip kətti; qünki bu mis saymanlarning eoırliqini elqəx mumkin əməş idi. ²¹ İkki tüwrük bolsa, hər birininğ egizliki on səkkiz gəz, aylanmisi on ikki gəz kələtti; hər birininğ iqi kawak bolup, misning kəlinliki tət barmak idi...²² Tüwrükning üstidiki bexi bolsa mis bo-

52:4 «...uning Nebokədnəsarning səltənitining tokkuzinqi yili oninçi ayninğ oninçi künidə» — miladiyədin ilğiri 588-yili, 15-Yanvar idi.

52:4 2Pad. 25:1; Yər. 39:1

52:6 «zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk qalmiojanidi» — baxqa birhil tərjimisi «atrapidiki zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk qalmiojanidi». Bu tərjimə toqra bolsa, «atrapidiki zemindikilər» xəhər atrapidiki zemindin keqip panah izdəp xəhərgə kirgənlərnı kərsitidu.

52:12 «Bəxinqi ayninğ oninçi künidə...Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinqi yili...» — miladiyədin ilğiri 586-yili, 17-Awoqust idi.

52:15 «qalojan hünərwənlər» — yaki «qalojan top-top adəmlər».

52:17 «das təglikliri» — bular bolsa «dəngiz»din kiçik bolojan daslarnı kətüridojan təgliklərnı kərsitidu. Bu ayətlərdə tiloja elinojan jabduk-bisatlarnı kəprək qüxinix üqün «1Pad.» 7:8-51-ayətnı kərtünğ.

52:17 Yər. 27:19

52:19 «daslar, huxbuydanlar, qaqılar, küldanlar, qiraqdanlar, piyalilər wə jam-kədəhlərnı bolsa, altundin yasalojan bolsimu, kümüxtin yasalojan bolsimu, ularning həmmisini pasiban begi elip kətti» — bu altun-kümüx wə mistin yasalojan barlik qaxa-qaqılar wə barlik əswablar, Yəramiyaning ilğiriki bir bəxariti boyiqə, 54 yildin keyin Pars imperatori Kərəxning pərmanı bilən Yerusalemoja kayturuldi (27:21-22ni kərtünğ).

52:21 «gəz» — (yaki «jəynək») Təwrattiki bir elqəmdur, jəynaktin kolning uqiojqə bolojan ariliktur, təhminən 45 santimetr.

52:21 1Pad. 7:15; 2Pad. 25:17; 2Tar. 3:15

«Yəramiya»

lup, egizliki bəx gəz idi; uning pütün aylanmisi tor xəkldə həm anar nushisi bilən bezəlgənidi, həmmisi mistin idi; ikkinqi tüwrükmu uningəja ohxax bolup, umu anar nushisi bilən bezəlgənidi. ²³ Hər bir tüwrükning bexining yanlirida toqsan altə anar nushisi bar idi; torda jəmiy bolup yüz anar nushisi bar idi.

²⁴ Pasiban begi Nebuzar-Adan bolsa bax kašin Seraya, orunbasar kašin Zəfaniya wə ibadəthanidiki üq nəpər ixikbakarnimu əsirgə aldi. ²⁵ U xəhərdin ləxkərləni baxquridoqan bir aqwat əməldarni, xəhərdin tapqan orda məslihətgiliridin yəttini, yərlik həlkni ləxkərlikkə tizimliuqi, yəni koxunning sərdarining katipini wə xəhərdin atmix nəpər yərlik kixini tutti..

²⁶ Pasiban begi Nebuzar-Adan bularni Babil padixahining aldioja, Riblahəja elip bardi. ²⁷ Babil padixahı Hamat zeminidiki Riblahda bu kixiləni kiliqlap öltürüwətti.

Xu yol bilən Yəhuda öz zeminidin sürgün qilindi.

Yəhuda Babiləja sürgün qilinidu

²⁸ Nebokədnəsar sürgün qiloqan kixilərnin sani mundaq idi: — yəttinqi yili üq ming yigirmə üq Yəhudi; ²⁹ Nebokədnəsarnin on səkkizinqi yili u Yerusalemdin səkkiz yüz ottuz ikki kixini sürgün kildi; ³⁰ Nebokədnəsarnin yigirmə üqinqi yili pasiban begi Nebuzar-Adan Yəhudiylardin yəttə yüz kırık bəx kixini sürgün kildi; jəmiy bolup sürgün qilinoqanlarning sani tət ming altə yüz kixi idi..

Yəhoakinning sürgün boluxi

³¹ Xundaq boldiki, Yəhuda padixahı Yəhoakin sürgün boləjan ottuz yəttinqi yili on ikkinqi ayning yigirmə bəxinqi küni xu ix yüz bərdi: Əwil-Merodaq Babiləja padixah boləjan birinqi yili, u Yəhuda padixahı Yəhoakinning kəddini kətürüp, uni zindandin qikardi; ³² u uningəja mulayim səz qilip, uning ornini Babilda uning bilən birgə turoqan baxqa padixahlarning ornidin yukiri kildi; ³³ xuning bilən Yəhoakin zindandiki kiyimlirini seliwetip, əmrining qəloqan hər bir künidə hərdaim padixah bilən billə həmdastihan boluxqa muyəssər boldi. ³⁴ Uning nəsisiwisi bolsa, Babil padixahining uningəja beoqixloqan daimlik iltipati idi; bu iltipat kündilik idi, yəni u uningəja taki aləmdin etkiqə əmrining hər bir küni muyəssər qilinoqan.

52:25 «bir aqwat əməldar...» — yaki pəkət «bir əməldar...».

52:30 «Nebuzar-Adan Yəhudiylardin yəttə yüz kırık bəx kixini sürgün kildi; jəmiy bolup sürgün qilinoqanlarning sani tət ming altə yüz kixi idi» — bu sanlar «2Pad.» 24:14-16də hatiriləngəyə ohximaydu. «Yəramiya»diki sanlar bəlkim Yerusalemdikiləni, «2Pad.»diki san pütünləy Yəhudadikiləni kərsitixi mumkin. Bu sanlar az kərünsimu, oqurmənlərnin esidə boluxi kərəkki, Yəramiyaning həm Əzakiyalning bexarətləri boyiqə Yəhudadikilərnin kəpinqisi «qiliq, qəhətgilik wə waba-kesəl» bilən əlgən bolsa kərək.

52:31 2Pad. 25:27-30

Qoxumqə söz

Biz muxu yərdə hər bir ayətni xərhlə kilməqə yəki kitabning hər tərəpliri üstidə tohtalməqə əməsmiz; bəlkə pəkət oqurmənlərgə yərdəm beridəyən birnəqqə ələhədə temilər, birnəqqə kizik nuhtilər yəki kəp uqraydəyən soallar üstidə tohtilimiz.

«Əl bilən bir» yəki «əldin bəlüngən»?

İnsanlar üçün əng muhim tema boləyən (təwəndə tohtalməqə boləyən «Kutkuzəyən Məsih wə yəngi əhdə») toqıruləq səzləxtin ilgiri, buning bilən ziq bəqləyən boləyən bəxkə muhim bir ix üstidə tohtalmisəq bolmaydu. Dərəkəkət: —

«Əlgə bəkkən hər bolmas»

«Əlgə qoxulsəng ər bolarsən, əldin ayrilsəng yər bolarsən»

«Belik sudin ayrılmas, batur ər əldin»

«Toptin ayrıləyən bərə yər»

«Bəlüngənni bərə yər» degən muxundəq məqəl-təmsillər nəhəyiti kəp.

Bu məqəl-təmsilləri Əysə Məsihning bir gepi bilən səlxəturəyli: —

«Tar dərwezidin kiringlər. Qünki kixini hələkətə elip baridəyən dərwezə kəng bolup, yoli kəngtaxə wə dəydamdur, wə uningdin kiridəyən kəptur. Bəxkə həyatlıqə elip baridəyən dərwezə tar, yoli qıstəng bolup, uni tapaləyənəyənəz» (İnjil, «Mat.» 7:13-14).

Əmdə «əl»gə əgəxkən bolsəq qəysi yoldə bolimiz? Həyatlıqə baridəyən «az adəm tapaləyənəyən» yoldə bolamduq? Əgər siz jawəbən: «Məning yurtum bəxkə əllərgə ohximəydu» desəngiz, bu pəkət millətperəs məqrurluqlə, hələs. Məlum bir ələng qunəhliri bəxkə ələngkigə ohximəyənəyən bolsimu, ləkin biz tutkən hərəkəndəq qunəhləyən yol pəkət həqkəniylik wə pəkməkəddəslik orun ələləyənəyən jənnətkə bizni nələyik qilidu. Əz qunəhlirəngiz ohxəx təzlikdə əzəngizni dozəhəqə elip baridəyən bolsə, bəxkəlləyən qunəhlirini tənqid qiləxning pəydisi barmu?

Təwərtəki «Yərəmiya» qismi bolsə bu həqkətlərgə roxən bir misəldur. U əmrining kəp qismidə əz jəmətidəkilər, əz dəwridiki pədxəhlər wə muhtərəm «dinəy ərbəblər» tərəpidin qətkə kəqiləyən. Bəzi wəqitlərdə yoxuruniwəyən, bəzi wəqitlərdə qoqləyən, u hərdəim əzini kəstləp yuridəyən kixilər tūpəylidin ələm sayisidə yurətti. U bolsə «əldin bəlüngən»; ləkin həq bolsə uningdə, nəhəq bolsə «əl»də idi. Yəgənə birlə bolsun, yəki ming ərisidə bolsun, həqkətkə ixəngən wə həqkətkəni səzləyənəyən, əzini həqkətkə bilən bir qiləyən kixi bolsə həqkətkə. «Bəlüngənni bərə yər» degənnəyən orniqə: «Hudə bilən bir boləyən kəpning iqididur» degən məqəlni əlməxturəyən bar. Məsələn, pütkül əlidəkiləyən, bərləy əjdədləyən butkə qəqunəyən bolsə, məning butpərəsləyənəyən toqırə boləyən bolamdu? Məning ətrəpiməkilər oqrilər, bəy oqriləyənəyən, yəki əz jərilirini əldəp bəxkəllər bilən bir orundə yətkəyənəyən bolsə, undəqə bu «kəp kixilər qiləyən» ix həqkətkə ix bolamdu? Qiyəmət künidə Həmmigə Qədir bizdin: «Məning həqkətkimni nəmə qildəyən?» dəp soriləyənəyən biz: «Bəxkəllər buningəyənəyən əgəxmidi, xungə mənmə əgəxmidi» desəq qəndəqmə bəhəyə bolidu? Biz üçün zədi qəyisidəyən, Həmmigə Qədirning səyimi, yəki «ələyən piki»mu?

«Yərəmiya»

Bu ixta hālkilik māsila məqrurluk, məyli xəhsiy yaki milliy məqrurluk bolsun, ohxaxla məqrurluktur. Əgər Hudaning həyatimiz üstidin qıkarəjan: «Gunahkar!» degən həkūmini kəbul kıləqumiz bolmisa, xuningdək uning nıjatlık iltipatini kəbul kıləqumiz bolmisa, U bizgə karxi turidu. Həmmimizgə əz gunahlırimizni tonup yetixning orniəq, baxkılarning gunahlırini tənkiđ kılıx asanəqə qūxidu; əz elimizning gunahlırini tonup yetixning orniəq, baxkə əlning gunahlırini tənkiđ kılıx asan qūxidu. Biraq ahirida muxundak tənkiđlər əzimizni dozahkə elip baridu, halas; biz daim əz gunahlırimizni bir tərəp kılmay turup baxkılərəqə «yollirini heq əzgərtməydu ular» dəp tənə kilizim. Həmmigə kədir bu toəqruluk nemə dəydu? Həttə biz əz gunahkar həlitimizdin əzgirixkə intilidiəjan «az san»diki kixilər bolsakmu, lekin «heqnemigə tirixmaydiəjanlar»ning üstidin həkūm qikirip ularni kəmsitiximiz mumkin; lekin bundak həkūm qikiriximizning əzi bizning tehi nıjatlık yolida dəslepki kədəmi bəsmiəjanlıkımızəqə ispəttur. Nıjat yolining dəslepki kədimi bolsa: «Əz gunahlırim Huda aldidə sesiktur, pəkət U mənə mehir-xəpkət kərsətsila andin xəhsiyətqilik wə həlakətning «patkək azgili»din tartilip kutkuzulimən» degəni tonup yetixtin ibarəttur.

Yərəmiya hərgiz «Mən yahxi, baxkılar yaman» yaki «özüm bəg, özüm qong» dəydiəjan, baxkıləri tənkiđ kılıxkə amrak kixi əməs idi. U əz eli tərıpidin kəmsitilgən, daim ularning ziyənkəxlilikə uqriəjan bolsimu, uning Hudaning ularəqə rəhımdillik kərsitixini dawamlaxturuxini tiligənlikini kərimiz. Bəzi wakitlarda u Hudadin: «Mən üqün kisəs aləqaysən» dəp dua kıləqini bilən, məzkur kitabtin (məsilən, 14:8-9din) həm uning «Yərəmiyaning yiqəzarlırı» degən kitabidin uning ularning həli üstidin təkən kəyqu-həsərtlırı wə ularəqə bəqlıəjan qongkır muhəbbitinimu kərələymiz.

Bizgə nemixkə «Kutkuzəqı-Məsih» (23:6) wə «yengi əhdə» (31:31-34) kərək?

Yukirida eytkinimizdək, Yərəmiyaning pəyqəmbərlik hizmitining dəslepki yilliri Yosıya padıxəning «islahət elip barəjan» waktıəqə toəqrə kəlgənidi. Yosıya əzi Hudadin kərkidiəjan padıxə idi. Əmdi u butpərəslikkə petip kətkən bir əl üstigə padıxə boləqanda nemiləri kılıxi kərək? U ixni mukəddəs ibadəthanidin baxlıdi; xu yərdin u hərəkəndək məbudlari qəkıp, barlık butpərəs kəhınlari ornidin kəlduruwətti. U pütkül dələtni təkxürüp, barlık tepip qikən butpərəs tawapqəhlari wəyran kildi. U Musa pəyqəmbərgə tapxuruləjan kanun-dəsturlərəqə boysunəjan padıxə bolux süpti bilən bu ıxlari kılıx uning burqı idi. U sothanılərdin parıhorluk yaki qirıklıxıni enıqlap qikən bolsa kət'iy bir tərəp kildi. Dələt boyıqə zor kəttə bir «ətıp ketix həyti» ətküzdi («2Tar.» 30-bab). Yosıya toəqruluk: «**Uningdək Musəqə qūxürülgən kanunəqə intilip pütün kəlbi, pütün jeni wə pütün küqi bilən Pərwərdigərəqə kəytip, əzini beəqlıxıəjan bir padıxə uningdin ilgiri bolmıəjanidi wə uningdin keyinmu uningəqə ohxax bırı bolup bəkmidi**» («2Pad.» 25:23). Sırtin kəriəqanda nuroqun ıxlər nəhəyiti onquxluk kərünüdu. Biraq Yərəmiyaning xu künlərdiki bəxərtlırı ayan kıləqəndək, nuroqun kixiləring iqidə heqkəndək əzgirix yək idi. Buningəqə misal kəltürsək, Yosıyaning künliridə Yərəmiya ibadəthanida turup həlkəkə mundaq tənbiğ bərgənidi: —

«Balılar otun teridu, atılar ot kəlaydu, ayallar kəstən Meni rənjitixkə «asmanning hanixi» üqün poxkəllari selixkə hemirni yuəquridu, xuningdək yat iləhlərəqə «xarəb hədiyə»ləri kuyidu» (7:18).

«Yərəmiya»

Ottuz yil keyin, Yoħanan wə uning ləxkərliri Yərəmiyani məjburlap Misiroğa elip kətkəndə, u ularning Misirda qaytidin baxlıoan «asmanlarning hanixi»oğa boloan butpərəslikli toqıruluk yənə tənbiħ beridu: —

«Sən Pərwərdigarning namida bizgə eytkən sözgə kəlsək, biz sanga heq kulək salmaymiz! Əksiqə biz qoqum öz aqzimizdin qıkkən barlık səzlərgə əməl qilimiz; əzimiz, ata-bowilirimiz, padixahlirimiz wə əmirilirimiz Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-koqılarda kıləninidək bizlər «asmanlarning hanixi»oğa huxbuy yekiwerimiz wə uningoğa «xarab hədiyə»lərni kuyuwərimiz; qünki əyni qaoqda bizning nenimiz pütin bolup, tokkuzimiz təl, heq külpətni kərməy ətkən. Əmma «asmanlarning hanixi»oğa huxbuy yəkiwni wə uningoğa «xarab hədiyə»lərni kuyuxni tohtatqinimizdin baxlap, bizning həmmə nərsimiz kəm bolup, kiliq bilən həm kəhətqilik bilən həlak bolup kəldük» (44:16-18).

Ularınq muxu jawabi bizgə: —

(1) Ular gərqə Yosiya künliridə butka qoqunuxtin kəl üzgən bolsimu, birdinbir səwəb jazadin yaki bolmisa həlkning tapa-tənisidin boloan qorqunqtin ibarət idi. Kənglidə bolsa uni tehi kıləqusi bar idi.

(2) Gərqə ular əz kəzi bilən Yərəmiya pəyoqəmbər eytkən xunqə kəp bexarətlərninq əməlgə axuruloanlikini kərgən bolsimu, xundakla bu bexarətlər uninq həzirki gepining həkikətən Hudaning səzi ikənlikini ispatlıoan bolsimu, ular tehi anglimidi. Ularınq gunahka baqlioan arzu-həwəsliri ularni kəz aldidiki pakitlaroğa kəzini kərməs kıləqanni az dəp, ularda hətta: «Gunah sadir kilmioanlikimiz bizgə ziyan yətküzdi!» degəndək aldamqi tuyəquni pəyda kılıp koydi.

Xuning bilən Yərəmiya ularoqla əməs, həmmimizgə intayin muħim səz yətküzidu: —«**Kəlb həmmidin aldamqi, uninq dawasi yəqtkur. Kimmu uni qūxinəlisun?**» (17:9).

Uninq səzliri əziningki əməs, bəlki Hudaning səzliri; ularoğa kəngül koyup karang. Muxu yərdə məsilə pəkət «Yəhədiy kəlb»idə yaki «Yərəmiyaninq kəlb»idə əməs, bəlki «**kəlb**»tə, yəni barlık insanlarning kəlbidə. Qiyamət künidə həkūmlər bizning kıləqanlirimiz üstidin bolupla kəlməy, yənə bizlərninq nemə kıləqumiz barlıqı üstidinmu bolidu. Məsiħ Əysaninq səzliridə: —

«**Silər burunkilaroğa: «kətillik kılma» ... dəp buyruloanlikini angliqansilər... ləkin mən silərgə eytimənki, kim əz kərinidixioğa səwəbsiz rənjigən bolsa, Hudaning həkūm qikirixioğa uqraydu»** (Injil «Mat.» 5:21).

«**Kim əz kərinidixioğa əq bolsa kətildur**» (Injil «1Yħ.» 3:15)

Biz baxka birsini əltüruxni halaymizmu?

«**Silər burunkilaroğa: «zina kılma» ... dəp buyruloanlikini angliqansilər; ləkin mən silərgə eytimənki, kim bir ayaloğa arzu-həwəs bilən karisa, u allikaqan kənglidə uninq bilən zina kıləqan bolidu»** (Injil «Mat.» 5:27).

Biz baxka birsini bilən zina kılıxni halaymizmu?

Birər nərsini oqıriliqimiz bolup bəkkənmu? Dərhəkiqət, Musaoğa tapxuruloan kanunda: «oqırilik kılma» dəp tapilinidu. Yənə uninqda: «nəpsaniyətkilik kılma» dəpmu buyrulidu.

«Yəramiya»

Təpsiliy eysak; «**Yekiningning oy-imarətlirigə nəpsaniyətqilik kılma, uning ayaliqə nəpsaniyətqilik kılma, kıl-dədəklirigə, kala-exəklirigə yaki hərəkəndək baxkə təəllukətlirigə nəpsaniyətqilik kılma**» degənliktur («Mis.» 20:17).

Bizning bəlkim birər nərsini oqrilimimiz kəlgəndu? Lekin uni oqrilimioqinimizning birdinbir səwəbi: (1) oqrilax pursiti qıkmidi, yaki bolmisa; (2) bu ix keyin axkarilini jazaqə tartilix ehtimali bar idi. Lekin oqrilax niyəti yaki həwisi bolsila, Huda aldida oqrilıqanqə barawər bolidu.

Həmmə gəp kəlbə, yəni bizgə Adəm'atimizdin miras kəloqan gunahiy təbiitimizdə. U bizgə rak kesəldək qaplıxip bizni qiritidu, dərəh mēwə qıkarəndək bizdə gunahlarni qıkiridu.

Baxkə bir yərdə Mükəddəs Roh Yəramiya arqilik bizgə mundaq kərsitidu: —

«**Sening zedəng dawalıqusiz, sening yarəng bolsa intayin eoqirdur**» (30:12).

Hudaqə ming təxəkkür eytimizki, U bizni səyğən wə bizgə bu məsiligə yol təminligən. U dawalıqusiz kesəlni dawalaydu! «**İnsanlarda mumkin bolmaydıqan ixlər Hudada mumkin bolidu**» («Mat.» 19:26). Hudaning bu məsiligə boləqan jawabi «Yəramiya»ning birnəqqə yərliridə intayin roxən qaldə berilidu; məsilən: —

«**Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Dawut üqün bir «Həkkəniy Xah»ni eştürüp tikləymən; U padixah bolup danalix bilən həküm sürüp, zeminda adalət wə həkkəniylik yürgüzidu. Uning künliridə Yəhuda kütquzulidu, İsrail aman-tinqlikdə turidu; U xu nami bilən atiliduki — «Pərwərdigar həkkəniylikimizdur»**» (23:5-6).

Hudaning gunahkə boləqan jawabi süpitidə muxu yərdə bir xəhs kərinidu. U bolsa «Dawutning əwladi», «Həkkəniy Xah»tur. Jahanda pəkət bir adəm muxu namlarəqə layiq — U bolsimu Əysa Məsihtur. U pütünləy gunahsiz idi wə mənəggüə pütünləy gunahsizdur, «Həkkəniy boluqu». U həttə düxmənlikridinmu: «**Silərdin qaysinglər meningdə gunah barlıqini ispatliyalaysilər?**» dəp soraydu. Uning bu dunyaqə kəlgən hərəkəndək baxkə adəmgə ohximaydıqan bir yeri, u bir kətimmu gunah sadir kılıp bəkmioqan wə yukiridiki səzlər kərsətkəndək, pütkül İsrail kəlgüsi bir zamanda uni «Pərwərdigar həkkəniylikimizdur» dəp qakiridu («Yər.» 33:16nimu kəring). Biz təwəndə kərsitilgən səwəblərgə asasən, bu səz Yəhudiy bolmioqan bizlərgimu təwə bolidu dəp iximiz. Hudaning Əzidin kəlgən bir həkkəniylikkə igə bolux xunqə əjayib ixtur! U Əzi xəhsən bizning həkkəniylikimiz bolidu! Layakətsizlər, gunahkarlar boləqan bizlərgə xundək iltipət bolarmu?! Mana nijat!

Bu ix kəndək bolidu? Kəlb jəhəttin u Huda İsrail wə Yəhuda bilən tüzməkqi boləqan «yengi əhdə» arqilik əməldə bolidu. Demisəkmü, «Pərwərdigar həkkəniylikimizdur» boləqan Əysa Məsih bu «yengi əhdə»ni kurbanlıq kəni bilən bədəl tələp əməlgə axuroqan: —

«**Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən İsrail jəməti wə Yəhuda jəməti bilən yengi əhdə tüzimən; bu əhdə ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdigə ohximaydu; xu əhdini Mən ata-bowilirini kəlidin tutup Misirdin kütquzup yetəkliginimdə ular bilən tüzgənidim; gərqə Mən ularning yoldixi boləqan bolsammu, ular Mən bilən tüzüxkən əhdəmni buzəqan, — dəydu Pərwərdigar. Qünki xu künlərdin keyin, Mening İsrail jəməti bilən tüzidıqan əhdəm mana xuki:—**

«Yərəmiya»

Mən öz Təvrat-kanunlirimni ularning iqigə salimən,
Həmdə ularning kəlbəgimu yazimən.
Mən ularning İlahi bolimən,
Ular mu Mening həlkim bolidu.

Xundin baxlap heqkim öz yeqiniqə ya ki öz kərindixiqa: — «Pərwədigarni tonuəjin» dəp oğitip yürməydu; qünki ularning əng kikiqidin qongioiqə həmmisi Meni tonup boləqan bolidu; qünki Mən ularning kəbihlikini kəqürimən həmdə ularning gunahini hərgiz esigə kəltürməymən, — dəydu Pərwədigar» (31:31-34)

Bu yengi əhdə «Əz.» 36:25-27də baxqa xəkildə təkrarlinidu: —

«Mən süp-süzük suni üstünglarəqa qaqimən, buning bilən silər pak bolisilər. Silərni həmmə paskiniliklardin wə butlirlinglardin paklaymən. Mən silərgə yengi kəlb berimən, iqinglarəqa yengi bir roh salimən; silərdiki tax yürəkni elip taxlap, mehrlik bir kəlbni ata kilimən. Mening Rohimni iqinglarəqa kirgüzüp, silərni əmr-pərmanlirim boyiqə mangozuzimən, Mening həkümlirimni esinglarda qing saklatkuzimən, xuning bilən ularəqa əməl kilisilər».

Dikqət kilip okusingiz, bu əhdidə kilqilik xərtlərnin yoklukini bilisiz. Huda qayta-qayta **«Mən... Mən... Mən... Mən.... berimən.... bolimən»** dəydu. Bu Əzi kıləqan əjayib ixidur!

Bəlkim siz bir əstayidil okurməndək mundaq dəp sorixingiz mumkin: «Dərwəqə bu əhdə əjayip anglinidikən, manga tolimu yaqti, lekin «mən İsraıl ya ki Yəhuda kəwmliridin bolmisam, kandaqlarəq bu əhdidiki ortaklıqqa igə bolalaymən?», andin yənə «bu əhdinin waqti kəldimu-yok?»...

Sizning bu soalliringiz yaxhi həm orunluk. Awwal ikkinqi soalingizəqa jawab berəy — bu əhdinin waqti yetip kəldi! Əmma birinqi soalingizdin mu hatirijəm bolung, İnşilda, bu əhdinin dairisi dunyadiki hər bir adəm üqün kengəytilgən. Xuning bilən barlıq insan üqün, bu əhdə «İnşil», yəni həkikiy «hux həwər» bolup qikqan (xunga bəzidə İnşil «yengi əhdə»mu dəp atilidu). Bularni ispatlap, rosul Petrus mundaq degən: —

«Towa kilinglar, ... qünki bu wədə (yəni əhdə) silərgə wə silərnin baliliringlarəqa, yirakta turuwatqanlarning həmmisigə, yəni Pərwədigar Hudayimiz Əzigə qakıroqanlarning həmmisigə ata kilinidu» (İnşil, «Ros.» 2:38-39).

Siz «yirakta turuwatqanlar»dinmu? Əmdi sizning Huda əwətkən bu Əysa Məsih, yəni «Pərwədigar həkkanlıylikimiz»əqa iman-ixəng baqlap, bu əhdini qəbul kilixqa salahiyyitingiz bardur!

Nətijisi yukiriki ayətlərdə deyilgəndək bolidu. Yərimiya wə Əzakıyal pəyoqəmbərlər bərgən axu ayətlərni yənə bir kətim inqikiləp kərüng, Hudaning kimmətlik wədiliri boyiqə, təwəndiki nətijilərnin rast bar-yoklukini kərüp beking: —

- (1) Gunahlingning kəqürüm kilinixi;
- (2) Hudaning səndiki tax yürəkni elip taxliwetixi;
- (3) Sanga yengi kəlb berixi (tax yürək əməs, mehr-i-muəbbətlik kəlb, kəoxnangni səyidioqan kəlb);

«Yərəmiya»

- (4) Huda Özining Mukəddəs Rohini kəlbinggə mænggülük makanlaxturuxka əwətip berixi;
- (5) Mukəddəs Rohning Öz küq-kudriti bilən, wijdan wə kəlbingdə Hudaning iradisini, əmr-pərmanlirini sanga əgitip qüxəndürüxi;
- (6) Sening Hudaning iradisi, əmr-pərmanliri boyiqə ix kərüxüng üqün təbiiy həlda Hudaəja muhəbbitingning bar boluxi;
- (7) Yaratqūqing Hudani, seni səyidiəjan Hudani xəhsən tonuxingiz;
- (8) Huda mænggü Hudayingiz bolidu, siz mænggü Uningki bolisiz;
- (9) «Huda mænggü sening Hudaying» bolsa, əlümdin keyin sən gunahning jazalixi boləjan dozahtin kutulup, mænggü Uning bilən billə jənnəttə bolisən.

«Yengi əhdə», yəni Injil axu tokkuz nətijining həmmisini öz iqigə alidu.

Huda kəlgüsidi bir kündə, təwəndiki ayətning sizdə wə məndə əməlgə axurulənləyini kərsətkəy! Siz öz ismingizni təwəndiki «box orunlar»əja tolduralamsiz?

«Xu künlərdə, xu qaoqda, — dəydu Pərwərdigar, ...ning kəbihliki izdəlsə, heq tepilmaydu; .....ning gunahliri izdəlsə, heq tepilmaydu; qünki mən .....ni kəqürüm kilimən» («Yər.» 50:20)

Amin!

«Pərwərdigar yər yüzidə yengi ix yaritidu — ayal kixi baturning ətrapida yepixip həwər alidu» (31:22)

Bu əjayib bəxarətning xərhi bəlkim mundaq: —

(1) «Ətrapida yepixix» (ibraniy tilida «sabab» deyilidu)ning «qooqda», «həwər elix» degən mənilirimu bar. «Sabab» (ibraniy tilida «ətrapi bolidu») degən sözni ayəttiki «Xobab» (ibraniy tilida «yoldin qikkuqi») degən söz bilən selixturuximiz kerək. «Kona əhdə» (Təwrat-kanun) astida Israil wapasis («xobab») bolup, Huda ularni hərdaim «izdəx»tin baxka amali bolmioqan idi. Əmdi ular əzlrining wapasisliqini tügitidiəjan «yengi əhdə» (31-34ni kərüng) «yengi kəlb, yengi roh» bilən **«Ayal kixi baturning ətrapida yamaxkan»**dək ular əzlikidin Pərwərdigarni izdəydiəjan («sabab») bolidu.

(2) Uning üstigə, Məsih adəm süpitidə, Məryəmning kərsikida həmilə boləjanda bir ayalning bədinə həkikətən «uning ətrapida yepixkan». Xu qaoqda həkikətən batur ayal təripidin qooqdaləjan, degili bolidu.

«Yengi əhdə» toqruluk bəxarət (31-34-ayəttə) muxu bəxarətning kəynigə kelidu. Bizningqə bu tasadiyiliktin əməs; xu əjayib «yengi əhdə» Məsihning dunyaəja kelixining biwasitə nətijisi wə uning dəl nixan-məksiti idi.

22-bab, 30-ayəttiki: «Bu adəm «pərzəntsiz... adəm» dəp yazəjin» degən bəxarət toqruluk

«Pərwərdigar mundaq dəydu: — Bu adəm «pərzəntsiz, öz künidə heq əqəlibə kılalmioqan bir adəm» dəp yazəjin; qünki uning nəslidin heqkəndə adəm əqəlibə kılıp, Dawutning təhtigə olturup Yəhuda arisida həküm sürməydu».

«Yəramiya»

Bu muhim bexarət boyiqə Yəhoakin əzi kaytidin padixah bolmaydu; uni «pərzəntsiz» dəp yezix, uning «balisi yok yaki balisi bolmaydu» deməkqi əməs, qünki təwəndiki səzlərdə «uning nəslı» tiləqə elinidu; bəlki «uning nəslidin heqkandək adəm» padixah bolmaydu degən mənıdə. Təwrattiki («Yəramiya»din keyinki) «Həgay» wə «Zəkəriya» degən kısımlar boyiqə, Yəhoakinning qong oqlı Zərubbabəl kəlgüsıdə Məsihning muhim bir əjdadi bolidu («Həg.» 2:20, «Zək.» 4:6-10ni kərüng). Mumkinqilıki barki, əməliyəttə Zərubbabəlnıng atısı Xealtıəl Yəhoakinning «jısmiy nəslı»din əməs, bəlki Dawutning xahənə aılısidiki baxkə bir jəməttin bolup, u Yəhoakin tərıpidin bekiwelinqan. Padixahlık nəşəbnamə boyiqə Yəhoakinning rəsmiy warısı, xundakla «Dawutning təhtigə waris» dəp hesablinip, Məsihning əjdadi bolup qıkkən. İnjil, «Mat.» 1:12 wə «Luğa» 3:27-28ni kərüng. «Luğa» 3:28 boyiqə Xealtıəlning atısı «Neriy» idi. Neriy «Dawut padixahning nəslidin», Dawutning oqlı Natanning jəmətidin idi. Bizningqə Babiləqə sürgün boləqan waktıdə Neriy əlgən, Yəhoakin tuəqanqılık kılıp Neriynıng oqlı Xealtıəlni əzıningki dəp bekiwələqanıdı.

(Yəni bir mumkinqilıki barki, Xealtıəl Zərubbabəlni bekiwələqan — «1Tar.» 3:17-19ni kərüng).

Yəhoakin Hudanıng «tərbiyə jazası»ni kərgəndin keyin, Babılda kaytidin məlum bir yaxxılıqnımu kərgən (52-bab, 31-34-ayətni kərüng).

«Babılda yətmix yillik kulluk» tooqruluk bexarət; «yətimix yillik wəyran bolux»

«Barlık əllər uning (Nebəkədnəsarning) oqlıning həm nəwrisining kullukıdə bolidu; andin əz zeminıng waktı-saitı toxkandə, kəp əllər wə uluə padixahlar unımu kullukqə salıdu» («Yər.» 27:7).

Bu bexarət bəzıdə «bekitilgən waktidin ilğiri əməlgə axuruloqan» deyilidu. Qünki Nebəkədnəsar ahırıda miladiyədin ilğiriki 587-yılı Yəhəudani sürgün kıləqan, wə Pars imperatori Kərəx miladiyədin ilğiriki təhminən 536-yılı barlık sürgün boləqanlarəqə azadlık elan kıləqan. Arılıktiki məzgıl pəkət 49 yıl idi. Ləkin **«kulluk»** bolsa 6- həm 8-ayəttə hatiriləngəndək allıkaqan baxlanəqan: —

«Həzir Mən bu zeminlərnıng həmmisini Babil padixahı, Menıng kulum boləqan Nebəkədnəsarning koloqə tapxurdum; həttə daladiki həywanlarnımu uning kullukıdə boluxkə təkdım kıldim... ləkin kaysı əl boynini Babil padixahıning boyunturuqı astioqə koyup kullukioqə kirsə, xu əlni əz yurtıda turoquzımən, ular uningdə terikqılık kılıp yaxaydu...» («Yər.» 27:6-, 8-, 11-ayət həm 38:17-21ni kərüng).

Yəhəudaqə nisbətən Nebəkədnəsarning birinqi kətim Yerusalemoqə kelixi, Yəhoakim padixahning uning «boyunturuqı astioqə» kirixi bilən baxlanəqanıdı; xübhısızki, xu yilki **«kulluk»** miladiyədin ilğiriki 605-yılı idi.

Kərəxning «azad bolunglar» degən elanı qıqırıləqan waktı tooqruluk azrak jəmsızlık bar, qünki u uning rəsmiy həldə «Babil padixahı» boləqan waktı bilən baəqlik; alimlarning pərəzlırı boyiqə miladiyədin ilğiriki 538-536-yılı arısıda bolidu. Babil 539-538-yılı ixəqəl kılindi, ləkin «azad kılıx» jakarnamısı bəlkim keyinrək bolidi.

«Yərəmiya»

Mumkinliklari bari, bu «70 yil» Hudaning Öz h kig  bolaran m hrilanlik  bil n k skartilaran (t w nd  18:7-8 ay tl r  stidiki s zl rni k r ng); l kin biz «Wak t miladiy din ilgiriki 536-yili, b xar t d l  m lg  axurularan» deg n k zkaraxka mayilmiz. Xu arilik tiki m zg l 69 « uyax yili» (365.25 k n) boldi; l kin  m liy tt  bu arilik tiki wak t d l y tmix «Babil yili» (360 k nl k yil) boldi. O urm nl r  zliri  sablal  b ksun: —

Bir «Babil yili» = 360 k n

70 «Babil yili» x 360 k n = 25200 k n

25200 k n   365.25 = 69 « uyax yili».

Nemixka «y tmix yil»?

T wrat, «Law.» 26:27-42 w  «2Tar.» 36:15-21ni k r ng («Tarih-T zkir »diki ay tl r bolsa «Lawilar»diki ay tl rning bayan-x rh dur). Musa p y  mb rg  tapilaranliri boyiq  Israillar  z zemini  a h rbir y ttinqi yili «xabat yil» (d m elix yili)ni berixi ker k idi — dem k, h rbir y ttinqi yil zeminda   q terikqilik k lmaslik  ker k idi. Bira  Israel bu tapxuruk a zadi boysunup b kmi anidi. Ular P l stin zeminini igiliwalaran wak ttin, y ni Y xua p y  mb rning d wr din tartip Y r miya p y  mb rning d wrigiq  bolaran arilik d l 490 yil idi. Xunga zeminining tegixlik «d m elix wak ti» Israel uning a igidarqilik k l an 490 yilning y ttidin biri idi. Israel zemini  a bu wak tni b rmig  k , Huda  zi b rdi — d l «y tmix yil» idi.

«Y tmix yill k w yran (harab) bolux» (25:11)

Mumkinliklari bari, 25:11-ay t ikki m zg lni, y ni «70 yil k ll k» h m «70 yil w yran bolux»ni k rsitidu; biz muxu k zkaraxka mayil bolimiz. Bu k zkaraxning «Dan.» 9:1-2-ay tl rd  mumkinliklari k r nidu: —«**Medial k A axweruxning o li Dariusning birinqi yilida (u Kaldiyl rning zemini  a padixah k lindi) y ni t htk  oltur an birinqi yili m nki Daniyal m  dd s yazmilarni o uxum bil n P rw digarning Y r miya p y  mb rg  y tk zg n kalam-b xariti boyiq , Yerusalemning harab bolid an jaza m zgili y tmix yil ik nlikini q xinip y ttim**» («Dan.» 9:1-2).

Daniyalning k z aldidiki m  im b xar t «Y r.» 25:11-12 boluxi ker k idi: —

«... Bu p tk l zemin w yran  w  d   t sal uqi obyekt bolidu, w  bu  ll r Babil padixahining y tmix yil k ll kida bolidu. W  xund k boliduki, y tmix yil toxkanda, M n Babil padixahining w  uning elining b xi  a, xund kla Kaldiyl rning zemini  stig   z k bihlikini q   r p, uni m ngg g  harabilik k lim n».

«P tk l zemin» w yran  bolup, «**k   tqilik w  waba kesili**»g  u rayd an m zg l bolsa d l Z d kiya padixah Neb kadn sar  a isyan k t r p, Neb kadn sar Y  h da zemini  a besip kirg n k ni bil n baxlinixi mumkin: bu wak t Z d kiya t htk  oltur an «tok uzinqi yili oninqi ayning oninqi k ni», miladiy din ilgiriki 589-yili idi (« z.» 24:1, 2).

Bu wak ttin 70 «Babil yili» yaki 69 « uyax yili» keyin, m  dd s ibad thanining uli k ytidin selin an k ni, y ni miladiy din ilgiriki 520-yili, «tok uzinqi ayning yigirm  t tinqi k ni»g  k lg nd , xu k ni    ay p y  mb r xuni elan k ldi: —

«Yərəmiya»

«Əmdi ötüniməнки, kəngül qoyup oylininglar — bu kün, yəni tokkuzinqi ayning yigirma tətinqi künidin baxlap, muxu waqittin tartip, — yəni Pərwərdigarning ibadəthanisining qayta kuruluxini baxlioqan künidin keyinki ixlaroqa kəngül qoyup oylininglar; danlar ambaroqa yioqiloqanmu? Üzüm talliri, ənjür, anar həm zəytun dərəhliri heq mewə bərmidi. Birəq Mən bu kündin baxlap silərnı bərikətləymən» («Hag.» 2:18-19).

Bizningqə «wəyran bolux» dəwri xu küni bilən ahirlaxti.

Xarab, hərək ixiq toqruluk; «Rəkabiylar»din aloqan sawəqlar (36-bab)

Təwratta yaki Injilda xarab ixiq mən'i kılinoqan əməs; məst bolux kət'iy mən'i kılinoqan; həddidin exip ixiq toqruluk kattik əgəqlar bar, hərəkəndəq xarab-hərək toqruluk yəne roxən jekiləxlərnu bar (məsilən, «Pənd-nəsihtlər» 20:1). Uningdin baxqa Injil bizgə muxu jəhtlərdə əzimizgə nemə ix yaqıdu dəp oylaxla əməs, bəlki baxqılarning həjitigə kəngül qoyuximiz kerəklikinimu jekiləydu. Xuning bilən biz baxqılarning etikadiqa yaki salamətləkiqə ziyan yətküzidioqan ixlarnı (məyli xarab ixiq bolsun yaki hərəkəndəq baxqa ix bolsun) kılmaslikimiz lazim; buning roxən bir misali, hərək humari boləqan adəmning aldida iqməslikimiz kerək.

Rəkabiylarning jəməti bolsa dəwrdin-dəwrgə əjdadi Yonadabning «hərək-xarab iqmənglar» dəgən tələplirigə hərmət kılıp kəlgənidi. Ular xundəq kılıp Musəqa tapxuruloqan qanundiki: «Ata-anangni hərmətlə» dəgən əmrigə itaət qiloqanidi.

Əmdi oylap baksək: — Ular bir pəyoqəmbər təripidin, yəni Yərəmiyadək ular intayin hərmətləp kəlgən bir pəyoqəmbər təripidin muqəddəs ibadəthanining əzigə, kahinlardin birsining əyigə təklip kılindi; andin pəyoqəmbər ularni olturoquzup ularoqa: «Xarabqa eoqiz teginglar!» dəp təklip kildi. Pəyoqəmbər ularoqa: «Bu Pərwərdigarning səzi» dəgən gəpni kilmioqanidi; ləkin bu bəribir intayin hərmətləp pəyoqəmbərning təklipi boləqandin keyin, bu təklipni hərmətləx kerək əməsmu? Ular dərhal kəskin jawab berip: «Iqməymiz!» — dedi. Ular toqra kıldimu? Keyin Yərəmiyaning ularning qiloqanlirini təripligənliki ularning qiloqanlirining toqra ikənlikini ispatlaydu, xuningdək uning ularoqa boləqan təklipi əməliyəttə Pərwərdigardin boləqan bir sinək ikənlikini ispatlaydu. Bu ix bizgə ikki intayin muhim prinsipni elip kelidu: —

(1) Hudaning səzi hər bir insanning (uning mərtiwisi qanqə üstün boluxidin kət'iy nəzər) təklip-təlipidin üstün turidu; wə: —

(2) Məlum bir ixning Hudaning səzi yaki iradisi ikənlikini enik bilmigən əhlwəlda (bu gərqə bir pəyoqəmbərning təklipi bolsimu) Hudaning bizgə burun enik tapilioqanlirini əzgərtməslikimiz lazim. Injildiki səzlərdə: «**Ixənqtin bolmioqan hərəkəndəq ix gənəhtur**» deyilgən («Rim.» 14:23). Bu «Ixta guman bolsa, kılma!» dəgən səzning baxqa yaxxi bir ipadisidur.

Babil xəhirining erüwetilixi toqruluk bexarətlər (50-51-bab)

Əjəblinərliki xuki, bu bablardiki Babil xəhirining erüwetilixi toqrisidiki bexarətlər birmubir əməlgə axuruloqan ayətlərnimu, həm əməlgə axurulmioqan ayətlərnimu əz iqiğə alidu. Biz təwəndə bu ikki jəht üstidə tohtilimiz. Ləkin əwwal xularnı kərsitiximizkə ərzidydu: —

«Yərəmiya»

(1) Babil Huda bekitkən waqti kəlgəndə öz gunahlırining jazasını tartip örüwetilidu;

(2) Babil Hudaning jazasını Israiloşa yetküzgən qorali bolğan.

(3) Gərqə Babilning özining jazalini dioğan gunahlırı bolğan bolsimu, Hudaning Israiloşa kərsətkən iradisi xuki, Israil Babiloşa (Hudaning «jaza qoralı»i süpitidə) ihtiyari bilən boysunuxi kerək idi. Ular hətta 70 yillik boysunidioğan məzgildə Babilning tinq-awatlıqı üqün dua kılıxi kerək idi.

Babildin elinidioğan kisas Israilning ixi əməs, bəlkı Hudaningki idi: «**Intikam almanglar, i səyümlüklirim; uni Hudaşa tapxurup uning qəzipigə yol qoyunglar, qünki muqəddəs yazmılarda mundaq yeziloğan: «Pərwərdigar dəyduki, intikam Meningkidur, yamanlıq Mən kəyturimən»»**» («Qel.» 32:35, «Rim.» 12:19).

«**Hudaning kütlük koloşa boysunup, özünglarni kiqik peil turunglar, xuning bilən U tegixlik waqıtta siləni yukiroşa kəturidu**» («1Pet.» 5:6)

Bu ayətlərdə tehi əməlgə axurulmioğan bexarətlər

Babil xəhiri həm imperiyəsi miladiyədin ilgiri 539-yılı örüwetilgəndə, örüwetilixi toqruqluq berilgən bexarətlərdin bəziliri kərülmigən: —

(1) Babiloşa hujum kiloğanlar «**ximaliy zemindin Babiloşa jəng kilməqçi bolğan zor bir top uluq əllər**» (50:9) bolmastin, bəlkı xərktin wə ximaldin kəlgən Pars imperiyəsinin qoxunidir.

(2) «**Uning hər qət-qətliridin kelip uningoşa hujum kilinglar, ambarlırini eqiwetinglar; əngiləni dəwiligəndək uni harabə-harabə kılıp dəwiləp wəyran kilinglar; uning həqni misini kaldurmanglar!**» (50:26).

Tajawuz kiloğan Pars qoxuni unda qilmioğan, əksi qə əzlirini buzoqunqilikdin heli tartiwaloğan. Qorəx xəhəri wəyran kilmioğan. 50 yildin keyin Ksərkis padixah xəhərdə isyanni basturup sepil-istihkamlarni oqulitip yər bilən yəksan kiliwətkən. Xəhər asta-asta «**dəwə-dəwə harabilər, qilberilərninğ turaloqusi**» (51:37) wə «**bir jangal, kəojirək yər wə qəlbəyawan**» (50:12) bolup qaloğan. Ahir berip u Iraktiki qumluq astioşa pütünləy kəmulüp kətkən. Xu yərlik qoyqıllarmu uningdin: «jin qapla xan jay» dəp xu yərni dəssəxtinmu qorqqan. Kütülmigən yərdin 1980-yilliri Sadam Hüseyn uni: «Səyahət orni bolsun» dəp kəytidin kuruxqa baxlıoğan.

(3) «**Babil iqidin kəqinglar, əz jeninglarni elip bədən kəqinglar!**» (51:6 wə 45). Əməliyəttə bolsa Qorəx «azad bolunglar» dəp elan kılıp pərman qüxürgəndə, sürgün bolğanlar «jenini elip bədən kəqix» kerək əməs idi. Bəzilər Babilda turuwerip Ksərkis Babilni bərbat kiloquqə kang-azadilik turmux ötküzüp kəlgən; xu waqıtta bexarət, xübhəsizki, Babilda turoğan bu Yəhudiyləroşa toqra kelip, qismən əməlgə axuruloğan.

«Yərəmiya»

Babil tooqrisidiki bu «tehi əməlgə axurulmioqan» bexarətlərni qandak qüxəndürələymiz?

(1) «Yər.» 18:7-8də, biz bexarətlər tooqruluk xu muhım kanuniyətini bayqaymiz: —

«Bəzidə Mən məlum bir əl, məlum bir məmlikət tooqruluk, yəni uning yulunuxi, buzuluxi wə həlak kilinixi tooqruluk səzləymən; xu qaoq Mən agaqlanduroqan xu əl yamanliqədin towa kilip yansa, Mən ularoqa kılmaqçı bolojan yamanliqtin yanımən».

Lekin əlning ixliri yənila həqqaniysizlikkə petip kətsə əmdi Huda agaqlanduroqan jazani bir kün bolmisa yənə bir küni bexioqa qüxüridu: —

«Mən yənə bəzidə məlum bir əl, məlum bir məmlikət tooqruluk, yəni uning quruluşu wə tikip östürülüşü tooqruluk səzləymən; xu qaoq xu əl kəz aldimda yamanliq kılip awazimni anglimisa, Mən yənə ularoqa wədə kılqan, ularni bərikətliməkçi bolojan yaxxılıqtin yanımən».

Biz Yunus pəyoqəmbərnin 150 yıl ilgiri Ninəwə xəhriyə yətküzgən agaqlıdın buningoqa bir misalni kərimiz. U: «**Kırık kün iqidə, Ninəwə örüwetilidu!**» dəp jakarlıqan. Ninəwədikilər həwəni anglapla əzlini təwən tutup üzül-kesil towa kılqan; nətiyədə, xəhər 40 kün iqidə örüwetilmidi (Yunus buningdin məyüslinip kətti!). Həlbuki keyin, Yunus pəyoqəmbərnin sözini untulup kətkən wəqıttə, agaql kılinoqan jaza qüxürülgən. «Mənggü örülməs» xəhər jəhənni zilzilə kəltürüp bir kündilə balayı'apət bilən örüwetilgən. Təwratning «Daniyal» kışmidiki 4-bəbtin bilimizki, Babil padixahı Nebokədnəsər əzini təwən kılip təkəbburluqı həm rəhimsizlikidin towa kılip təhtigə kəyta olturoquzuloqan. İximizki, uning üzül-kesil towa kılqanlıqı tüpəylidin, Babiloqa qüxidioqan ahırkı toluk jaza keqiktürülgən.

Yənə iximizki, İnjl «Wəh.» 17-18-bablarda ayan kılinoqandək, bu «əməlgə axurulmioqan ayətlər» ahırkı zamanlarda kəytidin pəyda bolojan yengı bir «rohiy həm jismaniy» Babilda əməlgə axurulidu. Bu yengı Babil dajjalning paytəhtliridin biri bolidu. Gərqə həzir pəkət «sayahət orni» bolsimu, Sadam Hüseynning u yərdə quruluş elip berixi buning baxlinixi dəp iximiz.

Babil xəhri ixəqal kılinoqanda birmubir əməlgə axuruloqan bexarətlər

Miladiyədin ilgiri 539-yılı Babilning ixəqal kılinoqanlıqı tarihtə əng əjəblinərlik həkayilərdin biridur. Babil xəhri Ninəwə xəhridin tehimu «örülməs» idi. «Kox sepil»ning aylanmisi 30 kilometr, sirtkı sepilning egizliki 110 metr wə kəlinliki 4 metr idi, iqı sepilning kəlinliki 7 metr idi. Sirtkı sepil üstidə yənə 80 metr egizliktə munar-potəylər jaylaxqanidi; xu yərdin yırəktə turoqan duxməngə ok, ot wə taxlarni atkıli bolatti. İqidiki memarqılıq wə yooqan imarətlər xu dəwrdə «jəhəndə bir» dəp ataloqan. Yəxaya, Əzakiyal wə Yərəmiya pəyoqəmbərlər Babilning həlakiti tooqruluk bərgən bexarətlər xübhışizki, xu dəwrdikilərgə «adəmning əqligə siqmaydioqan, hərgiz mumkin əməs» dəp kərinətti. Adəmnı əjəbləndüridioqan ix xuki, Babil ok etilməy degüdək ixəqal kılinoqan. Dunyaoqa kəlixini Yəxaya pəyoqəmbər aldin'ala eytkən, Pars imperatori Kərəx koxunini yetəkləp xəhərgə yəqinlixidu. Kaldiyələr koxuni pəkət xəhər iqiğə qəkinidu. Xəhərdə birnəqqə yillik koxxawoqa təqabil turoqədək ozuk-tülük saqlanoqan bolup, yooqan Əfrat dəryasi xəhərnin otturisdin ekip otkəqkə üzülməs su mənbəsimu bar idi.

«Yərəmiya»

Xəhərnı muhasirigə elixning orniqə, Qorəx «aldin yürgüqi kışim»ni xəhərgə yekın əwətip, qoxunning kəpinqisini dəryaning yukiri ekini boyida birnəqqə kilometr yıraklıqkə jaylasturdi. Xu yərdə uning mutəhəssisliri dadil bir pılanni tüzdi; ular dərya ekinining yənilişini dəryaəqə yekın bir oymanlıqkə əzgartməkqi boldi. Ular xundak kılıp xəhərdin ətidiqan dərya ekini təwənlitip əz küqlirining dəryaning kirix wə qikix eqizidin, yəni ikki tərəptin xəhərgə kirgüzüx pursitini yaratməkqi boldi. Sepilning astida dəryaning ikki kətida kemilər kirip-qikidiqan «ikki kənatlık» ikki qong dərwaza bekitilgənidi; ləkin bu dərwazılar dəryaning tegigə yətməytti, əlwəttə.

Xuning bilən Qorəxning ləxkərliri dərya bilən oymanlık arilikqə qongkür ləkin kışka bir ətəng qapti. Əstəngdin qepiloqan tax-topılarnı Əfrat dəryasining ikki yəniqə dəwİLəp, dəryani toşuxkə təyyarlıdi. Bekitkən künü kəqkürun ular ətəngning əng ahırki kışimini qepip eqiz eqip, dəryaning sulirini oymanlık tərəpkə baxlıdi. Xuning bilən bir wəqıttə dəryaning kəxiqə dəwİLəp qoyqan tax-topılarnı dəryaning iqigə ittirip qüxürüp dəryaning yənilişini toşuwaldı. Mutəhəssislərnıng kənglidə sokkən qotliri toşra qıktı; dərya pəsiyip, xəhərgə yekın turoqan qoxun üqün dəryadin mengip xəhərgə kirgüdək pürsət yaritip bərdi.

Dəl xu künü kəqtə, padixah əmirliri bilən qong bir bayramni ətüzməktə idi. Qədimki zamandiki grek tarihunasliri Ksenofon wə Heroditusning bizgə həwərlənduruxiqə, Babilliklər uqiəqə qikqən hərəkkəxlər idi (Təwrat «Dəniyal» 5-babta ordida yüz bərgən ixlar hatiriləngən).

Padixah əmirliri, wəzir-wuzraliri bilən katta ziyapəttə olturup məst boləqanda bir pərixtnıng kəli kərünüp, taməqə hərplərnı yezip padixahkə, bğün kəqə padixahlıqıng səndin baxkə birsigə tapxurulıdu, dəp elan kildi. Ordining sirtidımu pıkrələr bayramni təbrikliməktə idi. Ularning əzlrining bihətərlıqigə boləqan ixənqisi xunqə kəmil idiki, həttə sepilda kəzətkilik kılıdiqan jəsəkqılərmu yəq dəyərlik idi. Ikki grek tarihunasning dəyixiqə, xəhər otturısidiki pıkrələr həqnəmini bilməy turupla xəhər əsasən ixəqal kılınip boləqan.

Wəkəning bu təpsilatlıri məlum boləqandin keyin, Yərəmiyaning bəzi sirlik bəxarətlirini qüxəngəndək bolduk. Təwəndiki ayətlərnı misal süpitidə nəkil kəltürimiz (oqurmənlər əzlriri baxkə ayətlərnıng əməlgə axuruloqanlıqını bayqıyalixi mumkin): —

«Kəldiylər üstigə həmdə Babilda turuwatqanlar, əmirliri wə danıxmənliri üstigə kiliq qüxıdu, — dəydu Pərwərdigar; kiliq palqılar üstigə qüxəndə, ular həməktə-əhməklərdək kərünıdu; kiliq ularning palwanlıri üstigə qüxüp, ular patıparək bolup ketıdu; kiliq ularning atlıri üstigə, jəng hərwiliri üstigə, ularning səpliridə turoqan bərlık yat ləxkərlər üstigə qüxıdu, ular ayallərdək bolıdu; kiliq həziniliri üstigə qüxıdu, ular bulang-talang kılınıdu» (50:35-37).

Biz hazır Pars qoxunıning kəndək yol bilən xunqə tez xəhərnı besip kirgənlikini qüxinimiz. İxəqal kılınix tuyuksız boləqaqkə, ularning «**atlıri, jəng hərwiliri wə bərlık yat ləxkərlər**» üqün kürəx kılıxkə həttə jənggə təyyarlinıxkə wəqıt-pürsət yəq idi.

«**Kürəqəkiliq ularning suliri üstigə qüxüp, ular kürup ketıdu; bularning səwəbi zemini oyma butlarəqə tolup, ular kərkünqlük məbudlar tūpəylidin təlwıxip kətkən. Xunga qəldiki janiwarlar wə qılberilər birlıktə xu yərdə turıdu; xu yərdə hıwqıxlar məkanlıxıdu; u mənggügə adəmzətsiz bolıdu, dəwrdin-dəwrgə həq əhəlilik bolmaydu**» (50:38-39).

«Yəramiya»

Biz hazır «**Kuroqakçilik ularning suliri üstigə qüxüp, ular kurup ketidu**» degən bu sirlik sözlərni qüxinələymiz. 39-ayət əsirdin-əsirgə asta-asta əməlgə axuruloğan. Xəhər qəldiki kumlar astida kəmülüp tepilmas bolup kətti. Bəzi hudəsiz kapir tarihxunaslar hətta: «Muxəddəs Kitabta hatiriləngən Babil bolsa bir riwayət, halas, u məwjut əməs!» dəp mazək qildi. Ləkin 19-əsirdə bəzi arheologlar harabilərni kumluklardin kolap qikti.

Ixinimizki, ahirkı zamandiki «Babil xəhəri»ning aqiwiti kona xəhərningkigə ohxax bolidu — «**Xunga qəldiki janiwarlar wə qilbərilər birliktə xu yərdə turidu,... u mənggügə adəmzatsiz bolidu, dəwrdin-dəwrgə heq ahalilik bolmaydu**»

«— Oqlarni uqlanglar! Kalkanlarni tutunglar! Pərwərdigar Medianing padixəhlirining rohini urıquttı; qünki Uning niyiti Babiloğa qarxi, uni bərbat kilix üqündur; u ix bolsa Pərwərdigarning kisası, yəni Uning ibadəthanisi üqün aloğan kisasidur. Babilning sepillirioğa karitip jəng tuoqini kətürünglar; kəzətni tehimu qingrak qilinglar, kəzətkilərnı Babilni qəriditip səptə turoquzunglar; bəktürmə koyunglar; qünki Pərwərdigar Babildikilərnıng jazası tooqruluk nemilərnı degən bolsa, U xuni kənglidə pəmləp, uni ada kilidu» (51:11-12).

Hudaning Babil imperiyəsini ərüxtiki qorali dərwəkə Medialiklar (Parslar bilən billə) idi. Yukirida düxmənlirogə: «**Kəzətni tehimu qingrak qilinglar, kəzətkilərnı Babilni qəriditip səptə turoquzunglar**» degən bexarət bolsimu, Babilliklar həlkilik pəyttə heqkəndək kəzətkilik kilmioğan; xuning bilən «bəktürmə»lər tolimu muwəppəkiyətlək bolıqan.

«**Babildiki palwanlar uruxtin kol üzidu; ular qoroqanlirida amalsiz olturidu; ularning dərmani kəlmaydu, ular ayallardək bolup kalidu; uning turaloqlirioğa ot koyulidu; dərwaza salasunliri sundurulidu. Yügürüp keliwatқан bir qaparmən yənə bir qaparməngə, bir həwərqı yənə bir həwərqıgə Babil padixəhıning aldidila uqrixip kəlip uningqə: —«Silining pütkül xəhərliri u qəttin bu qətkiqə ixoqal kilindi; dərya kəqikliri igiliwelindi, kəmuxluklar otta kəydürüldi, palwanliri dəkkə-dükkigə qüxüxti!»— dəp jakarlixidu**» (51:30-32).

Biz yukirida «**Babildiki palwanlar uruxtin kol üzidu**» degən wəkə tooqruluk səz kildük.

«**Dərya kəqikliri igiliwelindi**» — bu, xəhərning dəryadin həm iqidiki ətənglərdin ətidioğan kəwruklar yaki kəqiklərnı kərsitidu. Bu jaylar təbiıy həlda mēngip kirgən Pars kəoxuni tərıpidin birinqi bolup igiliwelinoğan.

«**Kəmuxluklar otta kəydürüldi**» — xəhərning sirtioğa birnəqqə kəmuxluk jaylaxқан. Bular kəydürülsə, xəhərdin kaqқанlar yoxurunıqudək jaylar kəlmaytti.

«**Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən sening dəwayingni soraymən, sən üqün kisas alimən; Mən uning dengizini kurutimən, bulikini kaqjiritimən. Babil bolsa dəwə-dəwə harabilər, qilbərılərnıng turaloqusi bolidu; zemini adəmni dəhəxt basidioğan həm daim ux-ux kilinidioğan obyekt bolidu, heq adəm xu yərdə turmaydu**» (51:36-37)

Biz yukirida bu bexarətnıng kəp təpsilatlırı üstidə tohtaldük. «**Mən uning dengizini kurutimən, bulikini kaqjiritimən**» — bu, Nebokədnəsarning ayalı Niktoris kuroqan qong bir su ambirini kərsitixi mumkin. Bu su ambiri kurup kətsə xəhər wə ətrapıdiki bulaklırı kurup kətətti. Mumkinqiliki barki, xəhərning məlum kismioğa su təminlənməsin dəp bu su ambiri

«Yərəmiya»

Pars qoxuni tərīpidin tosuwelinōqan (grek tarihxunas Hēroditusning «tarihlar» 1:185 ni kōrūng).

Yəhoakin sürgün bolōqanda zindandin qikirilixining nemə əhmiyiti bar?

Hudaning Yərəmiya pəyōəmbər arqilik kōrsətkən wədisi boyiqə, u Yerusalem wəyran kilinip Yəhudadikilər sürgün bolōqan 70 yildin keyin, ular kutkuzulup, əhwali əsligə kəltürüldü. Bizningqə Yəhoakinning zindandin qikirilōanliqi (52:31-34) bayan kilinixniki məxsət, kəlgüsidi bundak ixlarning mumkinqilikini kōrsitix üqündur. Qünki Yəhoakin əski padixah bolōqanidi; Huda Babil padixahi arqilik uningōqə kōrsətkən bu mehīr-xəpkiti, yəni Əwil-Merodak padixahning uni zindandin qikirip əzigə daimlik həmdastihan kilixi, adəmnī intayin həyran kalduridu; qünki Babil padixahliri Hudani tonumaydiqan, adəttə intayin rəhimsiz adəmlər idi. Ləkin Həmmigə Qadir Huda rəhimsiz padixahning kəngligə xundak bir hiyalni kirgüzüp, uning kōl astidiki məlum bir adəmnin əhwalini xundak əjayip əzgərtkən yərdə, əmdi Uning pütkül bir əlnin əhwalini əzgərtiximu əjəblinərlik ix əməs idi. Xuning bilən sürgün bolōqan yaki baxqa yurtqə tarkitilōqan Yəhudiylar bu wəkədin ümid alōqan bolsa kərək.

Okurmənlərgə bəlkim məlum bolidiki, Yərəmiya pəyōəmbərnin: «Huda silərnī sürgün bolōqanlardin 70 yil keyin kutkuzup, əhwalinlarnī əsligə kəltüridu» dēqan bəxariti Pars imperatori, yəni ohxaxla Hudani tonumaydiqan «Korəx» isimlik adəm arqilik əməlgə axuruloqan.

Demisəkmü, «Yərəmiya» kismidiki bu 52-bab bəlkim Yərəmiya pəyōəmbər dunyadin kətkəndin keyin baxqa naməlum bir ihlasmən adəm (Barukmikin?) tərīpidin Yərəmiyanin yazmilirioqə keyin qoxuloqan bolsa kərək. Yərəmiya əzi bəlkim Misirdə wapət bolōqan.

Hudaning Yərəmiyani qaqiroqanda uningōqə bərgən wədisi

Yərəmiya yax yigit bolup, Huda uni qaqiroqanida uningōqə təwəndiki wədini kilōqan: —

«Kara, Mən bugin seni Yəhudaning padixahlirioqə, əmirilirigə, kahinlirioqə həm pütkül zemin həlkigə qarxi turoquqi mustəhkəm xəhər, tēmür tüwrük wə mis sepillardək tiklidim. Ular sanga qarxi jəng kilidu, ləkin sening üstingdin qəlibə kilalmaydu — qünki Mən seni kutkuzux üqün sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar» (1:18-19).

Okurmənlər xuningōqə diqqət kiliduki, Hudaning bu səzliri «ətkən zamanda» eytilōqan. Bir karaxqə, Yərəmiya pəkət güdək bir yax yigittək kōrünsimü, ləkin iman-ixəngkə nisbətən Hudaning səzi allıqəqan ixəngüqilərgə pakit bolōqan. İman-ixəngkə toloqan adəm ixləroqə Hudaning kəzkarixi bilən karaydu.

Yərəmiyanin kirik yildiki duq kəlgən karxilikkə yüzlinixi wə takabil turuxi Hudaning bu səzlinin həkikətən pakit ikənləknī ispatlōqan. Hudaning küq-kudriti Yərəmiyanin jur'iti həm əjizlik arqilikmü roxən kōrünüp kəlgən. Bəzi wəqitlarda Yərəmiya dərmandin kətkənlirini həm dərdlirini Hudaqə təkkən: —**«Ah, mən üqün qəl-bayawanda yoluqilar qüxkidək bir turalōu bolsidi! Undaqta həlkimni taxlap, ulardin ayrilōqan bolattim! Qünki ularning həmmisi zinahorlar, munapiklarning bir jamaitidur!» (9:2).**

«Yəramiya»

12-babta u yənə yolning kiyinqiligi toqiruluk dad keturgan: —«**Mən dəwayimni aldingoşa elip kəlsəm, adil bolup kəlding, i Pərwərdigar; lekin Sən bilən Öz həkümliring toqiruluk səzləxməkqimən; nemixkə rəzilləning yoli ronak tapidu? Asiylik qiləuqilarning həmmisi nemixkə kəngri-azadiliklə turidu?...**

Lekin Sən, i Pərwərdigar, meni biləsən; Sən meni kərup kəlgənsən, Özünggə boləjan sadiklikimni siniojansən. Ularni boquzlxakə bektilgən koylardək ayrip sərəp qikkaysən, ularni kətl künigə ayriojaysən...

... Bu həlk: «Huda akiwitimizni heq kərməydu» dəwatidu?».

Hudaning uningəşa bərgən jawabi kütülmigən yərdin qikkənidi: — Yəramiyaning əhwali tehimu təs, tehimu eoşir bolidu wə hətta uning əz ailisidikilirdin hətərgə uqraydioşini bolidu:

«**Sən yügürgən ləxkərlər bilən bəsləxkəndə, ular seni həlsiratқан bolsa, əmdi sən atlar bilən bəsləxsəng kəndək bolar? Sən pəkət aman-tinqlikta turoşan zemindila hatirjəm bolup Manga ixinisən, əmdi l'ordan dəryasi boyidiki koyuk qatqalliklarda kəndək yürisən? Qünki hətta əz kərindaxliring, atangning jəmətimu sanga asiylik qiləjan. Ular mu seni yokitix üqün awazini koyup bərgən. Gərqə ular sanga meşirlik səzləri qiləjan bolsimu, ularoşa ixənmə!**» (12:5-6)

Hudaning jawabining ikkinqi kismi bolsa Yəramiyaşa «Sening pəşəng wə dərding Meningkidəktur» degəndək idi: —

«**Özüm ailəmdin wəz kəqimən, mirasimni taxliwetimən, jan-jigirimni düxmənlirining koloşa tapxurimən**» (12:7). Yəramiya əz ailisining wə yurtdaxlirining qətkə kəqixliridin boləjan dərdlirini, uni Huda bilən dərdəx qiləjan dəp bilip yətti; bəxkiqə eytkənda, Huda uning dərd-ələmlirini qüxəndi, qünki U Əzi dərd-ələm tartquqi idi.

Biliximizqə, gərqə u yənə bəzi wəqitlarda dərd-ələmlirini Hudəşa təkkən bolsimu, wə gərqə u tehimu kiyin, ziyadə eqinixlik əşwəloşa qüxidioşan bolsimu, u yənəla heq kəynigə kərimioşan. U wəşiydin yorutuləjan kəşliri bilən Hudaning nijatining yər yüzidə bolidioşan ahirki oşəlibisini kərgənidi; bu oşəlibə pəkət əz həlkigə nisbətən əməs, bəlkə barlik millətlər üqün —

«**I Pərwərdigar, Sən mening küqüm wə kəroşinimsən, azab-oşəbət künidə bəxpanəşimsən. Əllər bolsa yər yüzining qət-qətliridin yeningəşa kelidu wə: «Bərhək, ata-bowilirimiz yəloşanqilik həm biməniliklə mirəşorluk qiləjan; bu nərsilərdə heq pəyda yoktur» — dəydu**» (19:16).

Keyin u Hudaning yolini yurtdaxlirioşa kərsitix üqün əz həyati wə ərkinlikini təwəkkul qilidu; u Huda jazani qüxürməqki boləjan zemindin bir mirasni setiwaldi. U rəhət-paraşəttə əməs, bəlkə xu mirasta, namrat həlkə arisida turuxni tallidi. Buningda u bizgə pəyoşəmbərning kəndək ikənlikini kərsitidu; pəkət Hudaning muşəbbiti wə əzgərməs meşribanliqi toqiruluk səzləri yətküzüx bilənla qəlməy, bəlkə əz həyatida ularni muşəssəmləxtüridu.

«**I kərindaxlar, əzünglər sorəqka tartilmasliqənglər üqün bir-biringlərdin əşrinmənglər; mana, sorəq Qiləuqi ixik əldida turidu. Pərwərdigarning namida səzligən burənkə pəyoşəmbərləning kəndək azab-oşəbət tartқанliqi, xundəklə səwr-təqət qiləjanliqini ülgə**

«Yərəmiya»

kilinglar. Biz mana muxundaq səwr-taqət bilən bərdaxlıq bərgənlərni bəhtlik dəp hesablaymiz. Ayupning azab-okubətkə qandaq səwr-taqət bilən bərdaxlıq bərgənlikini angliqansilər wə Pərwərdigarning uningoja ahirki qilojinini, xundakla «Pərwərdigarning iq-baqri xəpkət wə rəhimdillik bilən tolojan»likini kərgənsilər...» (Injil, «Yaq.» 5:9-11).